

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

Diplomová práce

**Inovativní edukační materiály ve výuce
literární výchovy na 2. stupni ZŠ**

Vedoucí práce: Mgr. Eva Niklesová

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 25. 4. 2012

.....

Poděkování

Za odbornou pomoc, cenné připomínky a rady při zpracování diplomové práce děkuji Mgr. Evě Niklesové. Dále děkuji Základní škole T.G. Masaryka v Sušici (jmenovitě Mgr. Haně Šiškové) za poskytnutí mnoha materiálů, čítanek a v neposlední řadě cenných rad při praxi na této škole.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá výukou literární výchovy. V teoretické části mapuje spektrum edukačních podkladů pro tuto výuku na druhém stupni základních škol. V práci jsou také porovnány hlavní didaktické aspekty v 70. a 80. letech 20. století a proměn po roce 1989 do doby současné. V těchto obdobích jsou podrobně analyzovány čítanky a užívané metody. Rovněž je diskutována otázka povinné četby. V rámci praktické části byla vytvořena sada dvaceti didakticky zpracovaných pracovních listů pro moderně pojatou výuku literární výchovy na druhém stupni základní školy (pro každý ročník pět pracovních listů). Tyto listy jsou vypracovány v souladu s osvědčenými, ale i inovativními metodami pro práci s textem. Jejich cílem je rozvíjet čtenářskou gramotnost a komunikační kompetenci v souladu s požadavky na vzdělávání uvedenými v RVP pro základní vzdělávání. Nabízejí tak vyučujícím literární výchovy inspirační a prakticky využitelný zdroj. Použitelnost většiny pracovních listů pro výuku literární výchovy byla rovněž ověřena v praxi.

Abstract

This master thesis is focused on education of literature. In theoretical part, it maps spectrum of educational materials for teaching on the second grade of elementary school. In the thesis, the main didactic aspects in 1970s, 1980s and their changes after the year 1989 till the present day are also compared. In these periods, the reading books and used methods are analyzed in detail. The question of obligatory reading is also discussed. In the frame of practical part of the thesis, the set of twenty didactically processes of working sheets for novel education of literature on the second grade of elementary school (for each class five working sheets). These sheets are elaborated in accordance to time-tested, but also innovative methods for work with text. Their aim is to develop the literacy of the readers and communication competence in accordance with educational requirements stated in RVP for elementary education. So, the working sheets offer an inspirational and practically usable source for teachers of literature education. The usability of majority of the working sheets or literature education was also verified in praxis.

Obsah

1	ÚVOD	8
2	HISTORIE DIDAKTICKÝCH ASPEKTŮ LITERÁRNÍ VÝCHOVY	10
2.1	VÝUKA LITERÁRNÍ VÝCHOVY PŘED ROKEM 1989.....	10
2.1.1	<i>Užívané metody před rokem 1989</i>	10
2.1.2	<i>Analýza čítanek před rokem 1989</i>	11
2.1.3	<i>Povinná četba</i>	15
2.2	PROMĚNY VÝUKY LITERÁRNÍ VÝCHOVY PO ROCE 1989.....	16
2.2.1	<i>Užívané metody po roce 1989</i>	17
2.2.2	<i>Analýza čítanek po roce 1989</i>	17
2.2.3	<i>Povinná četba</i>	45
2.3	SOUČASNÁ VÝUKA LITERÁRNÍ VÝCHOVY.....	45
2.3.1	<i>Současné užívané metody</i>	46
2.3.2	<i>Analýza současných čítanek</i>	46
2.3.3	<i>Povinná četba</i>	54
3	INOVATIVNÍ STRATEGIE V LITERÁRNÍ VÝCHOVĚ	57
3.1	VYUŽITÍ HER.....	58
3.1.1	<i>Definice hry</i>	58
3.1.2	<i>Rozdělení her podle typu</i>	59
3.1.3	<i>Možné problémy při výuce a jejich řešení</i>	61
3.2	METODY PŘI PRÁCI S LITERÁRNÍM TEXTEM.....	61
3.2.1	<i>Záznamy textu</i>	62
3.2.2	<i>Využití metod kritického myšlení</i>	63
3.2.3	<i>Interpretace textu</i>	64
3.2.4	<i>Didaktická interpretace textu</i>	65
3.2.5	<i>Rozbor textu pomocí klíčových pojmů</i>	67
3.2.6	<i>Řízené čtení</i>	67
3.2.7	<i>Využití audiovizuální techniky</i>	67
3.2.8	<i>Shrnutí aneb závěrečná beseda</i>	68
3.3	MEDIÁLNÍ VÝCHOVA A ICT.....	68
3.3.1	<i>Mediální výchova ve škole</i>	69
3.3.2	<i>Rozvoj čtenářské gramotnosti pomocí ICT</i>	70
3.3.3	<i>Pozitivní a negativní vlivy ICT</i>	70
3.4	TVOŘIVÁ DRAMATIKA.....	71
3.4.1	<i>Úkoly, metody a cíle tvořivé dramatiky</i>	71
3.4.2	<i>Dramatická hra v literární výchově</i>	72
3.4.3	<i>Volba literární látky</i>	74
3.4.4	<i>Nebezpečí práce s literaturou v tvořivé dramatice</i>	75
4	FAKTORY PODPORUJÍCÍ ČTENÁŘSTVÍ	76
4.1	PROSTŘEDÍ RODINY.....	76
4.2	ŠKOLA.....	77
5	OSOBNOST ČTENÁŘE	79
5.1	TYPY ČTENÁŘŮ.....	80
5.2	ČTENÁŘSTVÍ V JEDNOTLIVÝCH OBDOBÍCH ŽIVOTA DÍTĚTE.....	80
5.2.1	<i>Role četby u dětí předškolního věku</i>	81
5.2.2	<i>Četba u žáků mladšího školního věku</i>	81
5.2.3	<i>Četba u žáků středního a staršího školního věku</i>	82
5.3	DĚTSKÝ ČTENÁŘ.....	83
5.4	ZNEVÝHODNĚNÝ ČTENÁŘ.....	84
5.4.1	<i>Práce se znevýhodněnými čtenáři</i>	84
5.5	„NEČTENÁŘI“.....	85
5.5.1	<i>Pomoc nečtenářům</i>	85
6	PŘÍPRAVA PRACOVNÍCH LISTŮ	86

6.1	METODIKA TVORBY PRACOVNÍHO LISTU	86
6.1.1	<i>Metody použité při tvorbě pracovních listů.....</i>	86
6.1.2	<i>Výběr textů .....</i>	87
6.1.3	<i>Kompozice pracovního listu.....</i>	87
6.2	OVĚŘENÍ POUŽITELNOSTI PRACOVNÍCH LISTŮ V PRAXI	88
6.2.1	<i>Ověřování.....</i>	88
6.2.2	<i>Výsledky .....</i>	89
7	ZÁVĚR.....	91
8	POUŽITÁ LITERATURA	93
	PŘÍLOHY	103
	PŘÍLOHA A PRACOVNÍ LISTY	104
A.1	PRACOVNÍ LISTY PRO 6. ROČNÍK ZŠ A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍK GYMNÁZIA.....	105
A.2	PRACOVNÍ LISTY PRO 7. ROČNÍK ZŠ A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍK GYMNÁZIA.....	151
A.3	PRACOVNÍ LISTY PRO 8. ROČNÍK ZŠ A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍK GYMNÁZIA.....	202
A.4	PRACOVNÍ LISTY PRO 9. ROČNÍK ZŠ A ODPOVÍDAJÍCÍ ROČNÍK GYMNÁZIA.....	265

1 Úvod

Výuka literární výchovy provází žáka od nástupu na základní školu do ukončení studia na škole střední. Čtenářství v celé šíři však začíná již v předškolním věku, přičemž některé výzkumy dokonce uvádí, že se tak děje i dříve. Přesto, nebo snad právě proto, je vztah jednotlivých žáků ke čtenářství velmi individuální. Od vášnivých čtenářů, kteří již přečetli stovky knih, po osoby čtoucí spíše z donucení.

V samotném čtenářství je nutné rozlišovat mezi beletrií a odbornou literaturou. Čtení odborné literatury je pro mnohé nutností vycházející z jejich profese. Málokdo se tak za svůj život vyhne přečtení alespoň části knihy. Na druhou stranu četba beletrie je činností zážitkovou a dobrovolnou, která čtenáři může přinášet požitek, aniž by nutně zvyšovala jeho odborné znalosti. Výuka literatury pak úzce souvisí s četbou beletrie, neboť se až na výjimky nezabývá díly odborné literatury. Role literární výchovy je veřejností vnímána jako přehled literárních dějin a osob, které tyto dějiny tvoří nebo se na nich nějak významně podílejí. Vztah jednotlivých žáků k výuce literatury se pak často odvíjí od jejich přístupu ke čtení beletrie. Je to však jen jeden z faktorů. K dalším faktorům patří také forma výuky a v neposlední řadě osobnost učitele, jenž výuku realizuje.

Bez ohledu na to, jak je výuka literatury mnohými lidmi stále vnímána, prošla za posledních třicet let výrazným vývojem. První výraznou změnou byl rok 1989, kdy došlo k přechodu z komunistické diktatury na demokracii a k následnému zrušení cenzury. To se promítlo i do výuky literatury, do níž začala být do zařazována i díla autorů dříve zakázaných. Další významnou změnou byla kurikulární reforma školství, která určila směr budoucího vzdělávání. Tato reforma nahradila dřívější povinné celostátní osnovy Rámcovým vzdělávacím programem umožňujícím větší volnost a adaptabilitu vyučované látky jednotlivými školami.

Během změn ve výuce literární výchovy docházelo i ke změnám učebnic používaných ve výuce. Před rokem 1989 se vyučovalo z jedné možné řady čítanek, jež byla k dispozici. Zlom nastal pro roce 1989. Množství čítanek se po tomto roce výrazně zvýšilo. Na knižním trhu přibýlo titulů, zejména zakázaných autorů, což se odrazilo ve spektru textů v čítankách. Další zlom v produkci učebnic přišel s novou reformou ve školství, se zavedením Rámcového vzdělávacího programu. V současné době je patrná snaha o vydávání a sestavování čítanek podle tohoto vzdělávacího plánu. Dostupných

jich zatím není mnoho, ale situace se neustále zlepšuje. Ve školách se však vyučuje i podle starších čítanek, které má škola z dřívější doby k dispozici.

Na výuce literární výchovy se tedy kromě učebnic musí podílet nejzásadnější faktor vyučování – učitel. Protože čítanky pro výuku literární výchovy nestačí, měl by vyučující vyvíjet velkou iniciativu v tvorbě doplňkových materiálů. Mezi tyto materiály patří i pracovní listy.

Jedním z nejkontroverznějších témat literární výchovy je povinná četba. Jedná se o ožehavé téma jak mezi žáky, tak mezi učiteli. Povinnou četbu bychom mohli charakterizovat jako literaturu, která odpovídá probíranému učivu, tvoří nadstavbu a přispívá tak k celkovému chápání literatury. Také může být vyučujícím pojata jako domácí úkol pro žáky. Někteří učitelé tuto četbu vyžadují. Domnívají se, že povinná četba podněcuje čtenářství a vybízí žáky k samostatnosti. Její nevýhodou ale je, že se špatně kontroluje. Dalším faktorem pro její odmítnutí u žáků je to, že se povinnou nazývá, což u nich evokuje dojem nátlaku.

Cílem této práce je vytvoření výukových materiálů pro výuku literární výchovy na druhém stupni základních škol. Tyto výukové materiály budou vypracovány v souladu s osvědčenými, ale i inovativními metodami a technikami pro práci s textem. Cílem těchto pracovních listů je rozvíjet čtenářskou gramotnost a komunikační kompetenci v souladu s požadavky na vzdělávání uvedenými v RVP pro základní vzdělávání.

V teoretické části bude zmapováno spektrum současných edukačních podkladů pro výuku literární výchovy na druhém stupni základních škol. Dále bude provedena komparace hlavních didaktických aspektů v 70. a 80. letech 20. století, proměně po roce 1989 do doby současné. V těchto obdobích budou podrobně analyzovány čítanky, užívané metody a zmíněna otázka povinné četby.

Vlastní výzkum bude spočívat ve vytvoření sady didakticky zpracovaných pracovních listů pro moderně pojatou výuku literární výchovy na druhém stupni základní školy s cílem nabídnout vyučujícím tohoto předmětu inspirační a prakticky využitelný zdroj.

2 Historie didaktických aspektů literární výchovy

V kapitole *Historie didaktických aspektů literární výchovy* se zabýváme komparací proměn výuky literární výchovy v jednotlivých obdobích od 70. a 80. let 20. století přes proměny po roce 1989 po současnost. V těchto obdobích je provedena analýza dostupných čítanek, popis užívaných metod a rozbor otázky povinné četby.

2.1 Výuka literární výchovy před rokem 1989

Výuka literární výchovy před rokem 1989 se značně odlišovala od dnešního pojetí. Významnou a v podstatě nejdůležitější postavou vyučování byl před rokem 1989 učitel. O „předlistopadových“ vyučujících se hovoří jako o těch, kteří vedli své třídy podle autokratického přístupu. V dnešní době je právě tento přístup odbornou veřejností velmi kritizován. Hlavním úkolem žáků bylo poslouchat a plnit zadané úkoly. Názory vyučujícího a učebnice byly v podstatě jediné a jako takové byly podsouvány žákům – čtenářům. Tento postup byl velmi manipulativní, což je ve formování mladé generace čtenářů nepřijatelné. Podsouváním vlastních názorů byla zkreslena skutečná představa o textech, spisovatelích i životních hodnotách jednotlivců. Prostor pro vlastní aktivitu a tvořivou činnost byl velmi malý. Pokud by se tento typ činnosti mezi žáky vyskytl, byl by spíše nežádoucí (Nezkusil, 2004, s. 57).¹

Minulou koncepci výuky literární výchovy diktovaly osnovy, vyučování bylo organizované. Navíc to, co se nestihlo ve škole, museli žáci dodělat s rodiči doma. Ve škole rozhodoval výsledek, nebyla doceněna snaha žáka či zohledněna jeho výjimečnost v jiných předmětech (Hausenblas, 1993, s. 54).²

2.1.1 Užívané metody před rokem 1989

Hlavní a vlastně i jedinou metodou výuky literární výchovy před rokem 1989 byl *pojmový výklad*. Příliš se nepočítalo s tvůrčím potenciálem dítěte a aktivní postavou vyučování byl učitel (Hník, 2007, s. 34).³

---

¹ Srov. NEZKUSIL, Vladimír. *Nástin didaktiky literární výchovy : (čtyřletá gymnázia a vyšší třídy víceletých gymnázií) : z praxe pro praxi*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzita Karlova, 2004. 165 s. ISBN 80-7290-160-5.

² Srov. HAUSENBLAS, Ondřej. *Vrátíme smysl hodinám češtiny?: úvaha a praktický návrh, jak učinit náš vyučovací předmět hodným žákova zájmu; Proč a jak chodit do školy?*. Zbuzany: nákl. vl., 1993

³ Srov. HNÍK, Ondřej. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy*. Jinočany: H&H, 2007. 157 s. ISBN 978-80-7319-067-5.

V době relativního politického uvolnění (ve druhé polovině 60. let) se znásobila snaha o koncepční změnu ve výuce literární výchovy ve prospěch funkce literatury. ČSAV (Československá akademie věd), bohemisté univerzitních a pedagogických pracovišť vypracovali návrh nového pojetí vyučování literatury. Podle tohoto návrhu by měla literární výchova zdůrazňovat vlastní čtenářské aktivity žáků, jejich individuální zaujetí knihou, čímž je v žácích stimulován vlastní vztah k četbě a schopnost výběru a interpretace díla.

V 70. letech v období normalizace byl však tento záměr zastaven. Výuka byla opět postavena na žakově práci s textem, ale ne na rozvoji jeho komunikačních kompetencí (Lederbuchová, 2010, s. 95–96).⁴

2.1.2 Analýza čítanek před rokem 1989

V období před rokem 1989 se na knižním trhu s čítankami vyučovalo pouze podle jednoho typu čítanek. Čítanky (a výuka obecně) byly kontrolovány a podléhaly diktátu režimu. Texty čítanek byly psány pochopitelně jen povolenými autory a jejich obsah byl mnohdy hodně agitační.

Do ukázkových textů čítanek byly zařazovány i texty ve slovenském jazyce, což vycházelo z faktu, že v té době jsme byli součástí Československa.

V sedmdesátých a osmdesátých letech byly čítanky přesyceny učebními informacemi, protože byly tvořeny hlavně odborníky a literárními vědci. Takové texty nebyly pro většinu žáků ani zvládnutelné. Jenže k dispozici nebyl žádný nástroj, kterým by bylo možné nedostatky upravit (Průcha, 1998, s. 61).⁵

Čítanky vydané po roce 1978 do roku 1989 počítají pouze s osmiletou školní docházkou na základní škole, proto končí osmým ročníkem. Druhý stupeň začíná pátou třídou a končí osmou. První stupeň je tedy krácen na čtyři roky. Všichni žáci si pak dokončovali povinnou školní docházkou na střední škole, přičemž střední odborná učiliště byla prohlášena za hlavní proud středního školství (Morkes, 2012, online).⁶

---

⁴ Srov. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole: četba žáka a didaktická interpretace uměleckého textu v literární výchově na 2. stupni základní školy a v odpovídajících ročnících víceletého gymnázia*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. 265 s. ISBN 978-80-7043-891-6.

⁵ Srov. PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. 148 s. ISBN 80-85931-49-4.

⁶ Srov. MORKEŠ, František. *Proměny povinné školní docházky* [online]. [Cit. 2012-3-27]. Dostupné z <<http://www.ucitelskenoviny.cz/index.php?archiv&clanek=5492&PHPSESSID=90325fd67c951669c11e3700d48642d4>>.

Literární výchova pro 5. ročník základní školy (Státní pedagogické nakladatelství)

Autorem této čítanky je Vladimír Forst a kolektiv, ilustrována je Olgou Čechovou. Obrázky v čítance jsou spíše umělecké a často nebarevné, ale touto vlastností podporují vybrané literární ukázky. Za negativní aspekt této čítanky považuji přítomnost některých ideologicky zaměřených ukázek. Domnívám se, že z dnešního pohledu by tato edukační pomůcka nebyla pro žáky příliš atraktivní.

Autor	Vladimír Forst a kol.
Ilustrace	Olga Čechová
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1984 (4. upravené vydání)
Počet stránek	238
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje a kolik prostoru je jim věnováno?	Tematické okruhy chybí. Přímo ukázky.
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, Výtvarná výchova
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Literární výchova pro 6. ročník základní školy

Autorem této čítanky je Vladimír Forst a kolektiv, ilustrována je Vladimírem Tesařem. Obrázky jsou nebarevné, také působí spíše umělecky. Čítanka obsahuje výslovnosti jmen jednotlivých autorů a slovníček výrazů, kterým by žáci nemuseli rozumět. Některé ukázky se používají i v dnešních čítankách, ale podle mého názoru nejsou pro daný ročník přiměřené. V dnešních čítankách jsou ty samé literární ukázky použity například pro osmé nebo deváté třídy, což je adekvátní. Vzhledem k tomu, z jaké doby čítanka pochází, jsou některé texty ideologické.

Čítanka také obsahuje informace o spisovatelích. Tyto informace jsou uspořádány do jakýchsi medailonků. Na ně pak navazují texty samotné.

Autor	Vladimír Forst a kol.
-------	-----------------------

Ilustrace	Vladimír Tesař
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1989 (6. přepracované vydání)
Počet stránek	221
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Obrazy ze života mládeže II. Život, charaktery a vztahy lidí v baladách a romancích III. Člověk se poznává v bajkách a v zrcadle vyprávění IV. Svět lidí a svět přírody V. Obrazy dějin, brána k poznání historie a k pochopení současnosti
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, Výtvarná výchova
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Literární výchova pro 7. ročník základní školy (Státní pedagogické nakladatelství)

Autorem této čítanky je Vladimír Forst a kolektiv a ilustrována je Vladimírem Tesařem. Obsah čítanky je umístěn nakonec, což znemožňuje přehlednost. Čítanka obsahuje poměrně náročné ideologicky podbarvené texty. Před kapitolou je povídání o tom, co bude následovat, takové úvodní slovo. Stejně jako předchozí čítanky obsahuje slovníček vysvětlující neznámá slova čtenářům. Na texty navazují otázky a poznámky, které jsou barevně odlišené.

Autor	Vladimír Forst a kol.
Ilustrace	Vladimír Tesař
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1990 (5. přepracované vydání)
Počet stránek	287

Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Ze starší české literatury II. Z literatury národního obrození III. Z literatury druhé poloviny 19. století
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, Výtvarná výchova
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

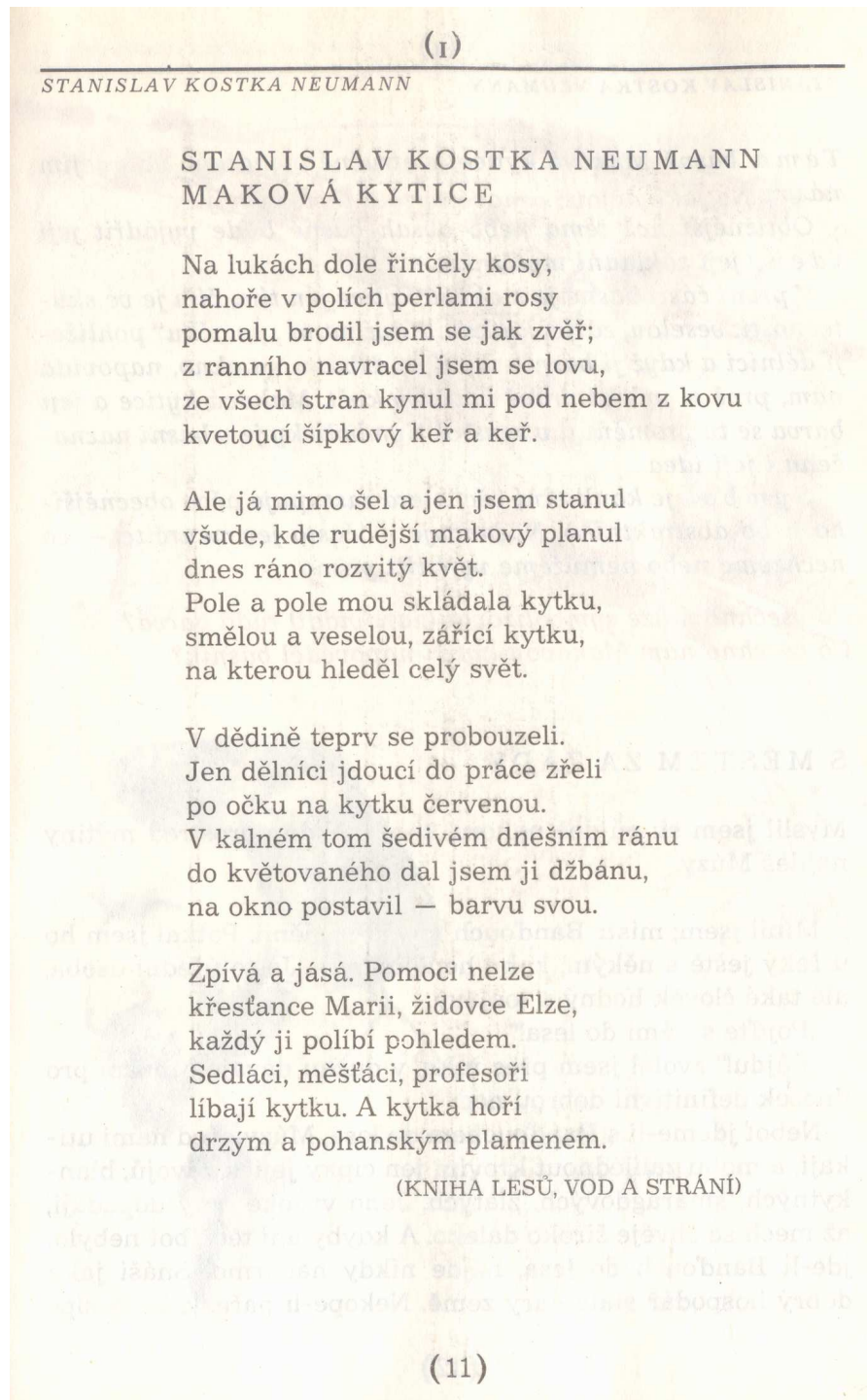
Literární výchova pro 8. ročník základní školy (Státní pedagogické nakladatelství)

Autorem čítanky je Vladimír Forst a kolektiv a ilustrována je Vladimírem Tesařem. Čítanka obsahuje slovníček, medailonky autorů a otázky k textům. Ukázky z tvorby „zakázaných“ autorů ale nenajdeme, což je společné i pro předchozí čítanky. Některé texty obsahují ideologické náměty⁷.

Autor	Vladimír Forst a kol.
Ilustrace	Vladimír Tesař
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1989 (5. vydání)
Počet stránek	287
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Z literatury od počátku století do roku 1945 II. Ze socialistické literatury po roce 1945
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, Výtvarná výchova
Existují k učebnicím metodické příručky	Ano

⁷ Viz obrázek umístěný pod analýzou této čítanky. Zdroj: FORST, Vladimír. *Literární výchova pro 8. ročník základní školy*. 5. vyd. Praha: SPN, 1989. 287 s., s. 11.

nebo doplňkové materiály?	
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

2.1.3 Povinná četba

Povinná četba před rokem 1989 byla řízena tím, co nabízely čítanky a diktovaly školní osnovy. Od třicátých let také vycházely přímo seznamy doporučených knih pro základní a střední vzdělávání. Později byly tyto seznamy známé spíše pod názvem

mimočítanková četba. Rozlišovaly se tedy texty, jimiž se žáci zabývali ve škole a texty, jimiž se zabývali ve volném čase, což mezi nimi tvořilo nepřekonatelnou bariéru.

Literatura se dělila na literaturu pro školu a literaturu pro sebe. Takové dělení bylo ale velmi nepřirozené a vedlo spíše k předstírání dětského čtenářství. Postupem času se ukázalo, že nikdo vlastně nedokáže vymezit, kde hranice pokleslé literatury začíná a kde končí. Studie ze sedmdesátých let posléze prokázaly, že četba v životě dítěte plní řadu funkcí a že čtenářství nelze omezovat jen funkcí výchovného působení. Bohužel ale bylo ještě brzy na prosazování doporučené četby, která by jim přinášela oddech, zábavu, odpoutání od reality a prožitků (Chaloupka, 1995, s. 100; 54–55).⁸

Dalším problémem bylo, že se povinná četba povinnou nazývala. To vycházelo z faktu, že se totiž léta jednalo o politicky tendenční výběr (Peterka, 2006, s. 79).⁹

2.2 Proměny výuky literární výchovy po roce 1989

Výuka literární výchovy a výuka celkově se po roce 1989 značně změnila. V novém pojetí se po učiteli požadoval respekt k odlišnosti zájmů, názorů a postojů jednotlivých žáků. Dalším úkolem učitele bylo nevyhýbat se diskusím, ke kterým samo vybízelo umělecké dílo. Na diskuse ani vyučující, ani žáci až na výjimky zvyklí nebyli, takže využití této metody bylo komplikované. Učitelé byli poměrně zmateni tím, co a jak mají nyní učit, a tak se často stávalo, že výuka byla chaotická.

Ve výuce se ale pomalu začala objevovat atmosféra důvěry a volnosti. Vyučující vytvářel příjemné prostředí, snažil se podporovat iniciativu žáků, ale také opravovat jejich omyly a chyby. Hodnocení učitele se v této době konečně nemuselo shodovat s tím, co říká učebnice nebo hlásá režim. Nedá se ale říct, že by to vyučující měl jednodušší, ba naopak. Krátce po revoluci nebyly metodické příručky, které by ho naučily, jak se má „nově“ ke svým žákům chovat a jaké texty v literární výchově vybírat. Metodické příručky vznikaly až postupem času, tzn. že k obrození výuky literární výchovy nedošlo ze dne na den, ale jednalo se o velmi složitý a dlouhý proces.¹⁰

Proměna učitele velmi zaskočila. Měli možnost volby čehokoli – metod, způsobu výuky, textů. Zároveň ale byli šokováni tím, co svoboda přinesla. Na trh se

⁸ Srov. CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 103 s. ISBN 80-85865-40-8.

⁹ Srov. PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. 248 s. ISBN 80-7290-244-X.

¹⁰ Srov. Nezkusil, 2004, s. 55.

začaly dostávat i knihy zakázaných autorů z různých období, a tak bylo velmi těžké se v takové nabídce orientovat (Šimonová, 1999, s. 71).¹¹

Literární výchova měla za cíl čtenáře jazykově a literárně vychovávat. Do výuky literární výchovy byl začleňován i volný čas dětí (Toman, 1991, s. 7–9).¹²

2.2.1 Užívané metody po roce 1989

Tak, jak se proměnila doba, proměnily se i metody výuky literární výchovy. Začala se zohledňovat tvůrčí aktivita dítěte. Kreativita, originalita a individualita žáka začala být žádoucí, ale nebylo to tak jednoduché. Pracovat tak, aby byla tvořivost podporována, neuměli ani žáci, ani učitelé. Museli se to nejprve naučit. Prvním krokem k novému pojetí byla kreativní interpretace textu. Učitel vymýšlel zajímavé otázky a úkoly, jimiž motivoval žáky k analýze textu. Literární text se stal pro výuku literární výchovy základním bodem, z něhož veškerá činnost vycházela. Reforma měla zejména otevřít prostor pro hru s textem, zbavit se pasivních výkladů a naplnit je konkrétním zaujetím textem.¹³

2.2.2 Analýza čítanek po roce 1989

Po roce 1989 se začaly objevovat nové tituly čítanek vydané různými nakladatelstvími. K některým z těchto čítanek se začaly vydávat i metodické příručky. Vydávaly se čítanky, které začínaly respektovat dětskou individualitu. Kapitulu uzavíralo spektrum otázek a různých úkolů k přečteným textům a také závěrečné shrnutí toho, co by si žák z přečteného úseku měl odnést.

Čtení bez cenzury (Část 1.): (Nejen) pro žáky 8. a 9. tříd základních škol (Fortuna)

Čítanka *Čtení bez cenzury* reaguje na historické události. Jedná se o jednu z prvních porevolučních čítanek, čemuž odpovídá její obsah. Obsahuje také texty autorů, kteří byli před rokem 1989 zakázáni. Přítomné jsou ale také texty autorů slovenských a samozřejmě českých. Co se týče grafické úpravy, čítanka neobsahuje žádné obrázky. V závěru je doplněna o slovníček autorů a tzv. Slovo nakonec, kde autorka Dana Zemanová vysvětluje, o co se čítanka snažila a co přináší. Celkově čítanka působí spíše chaoticky a pro žáky neatraktivně.

¹¹ Srov. ŠIMONOVÁ, Brigita. *Slovo skala, slovo katedrála*. In *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 1999. 104 s. ISBN 80-7042-151-7.

¹² Srov. TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z didaktiky čtení a literární výchovy I*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1991. 70 s. ISBN 70-40-019-6.

¹³ Srov. Hník, 2007, s. 34–37.

Autor	Dana Zemanová
Ilustrace	Ne
Nakladatelství	Fortuna Praha (1. vydání)
Rok vydání	1990
Počet stránek	174
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	Neobsahuje okruhy. Přímo ukázky.
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Čtení bez cenzury. (Část 2.): (Nejen pro žáky) 8. a 9. tříd základních škol (Fortuna)

Čítanka je sestavená Danou Zemanovou. Jedná se o druhý díl čítanky *Čtení bez cenzury*, který volně navazuje na díl první. Ukázky opět reagují na historické události. Obrázky úplně chybí, což čítance nepřidává na přitažlivosti. Domnívám se, že její vzhled žáky nemůže příliš motivovat k dalšímu čtení. Ukázky jsou ale v souvislosti s historickým kontextem velmi vhodně zvolené, takže možná právě ty by na druhou stranu mohly potenciální čtenáře lákat. Čtenáři v té době přemýšleli přece jen jinak než ti dnešní.

Autor	Dana Zemanová
Ilustrace	Ne
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1990 (1. vydání)
Počet stránek	174
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje a kolik prostoru je jim věnováno?	Neobsahuje okruhy. Přímo ukázky.
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne

Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Čtení bez cenzury. (Část 3.): (Nejen pro žáky) 8. a 9. tříd základních škol (Fortuna)

Čítanka *Čtení bez cenzury* je dalším volným pokračováním dvou předešlých čítanek. Jejím cílem je objektivně seznámit žáky – a nejen je – s literaturou posledních čtyřiceti let. Autorky píší, že ukázky v sobě nesou tichý návod, jak s nimi má čtenář nakládat. Čítanka obsahuje slovníček českých i zahraničních autorů. Na první pohled nepůsobí moc vábně, ale texty jsou zvoleny velmi dobře, bohužel schází jakákoli zpětná vazba k textům. Obrázky i náměty k činnosti chybí.

Autor	Dana Zemanová, Antonie Kreislová
Ilustrace	Ne
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1991 (1. vydání)
Počet stránek	170
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje a kolik prostoru je jim věnováno?	Neobsahuje okruhy. Přímou ukázky.
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Literární výchova pro 6.–7. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií: rozmluvy o světě literatury (Fortuna)

Autorem této literární výchovy je Vladimír Nezkusil. Jedná se o učebnici, která je zpracována podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Kladně hodnotím, že

učebnice počítá i se žáky odpovídajících ročníků gymnázia, což do té doby nebylo typické.

Do učebnice jsou mezi ukázky zařazeny modré rámečky¹⁴ s různými zajímavými poučkami o literatuře. V čítance ale chybí obrázky. Otázky k jednotlivým textům jsou velmi často umístěny přímo do ukázky, upozorňují na některé důležité věci v textu. Na jednu stranu to žáka hned upozorní na důležitou pasáž, na druhou stranu tyto „vpisky“ mohou působit rušivě a kazit čtenářský dojem z textu. V závěru čítanky je zařazena kapitola o doporučené četbě, což může přispět k samostatnosti žáků.

Autor	Vladimír Nezkusil
Ilustrace	Ne
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1999 (1. vydání)
Počet stránek	192
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Úvodem trochu teorie II. Starověká literatura III. Středověká literatura IV. Opakování V. Humanismus a renesance VI. Baroko
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Trochu – otázkami v textu
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Etnografie neboli **národopis** je vědecké odvětví, které se zabývá způsobem života a kulturou lidových kolektivů. Zajímá se zejména o kmeny a národy, které žijí vzdáleny od vymožeností moderní civilizace, v současné době například o indiánské kmeny, izolované od ostatního světa v hloubi jihoamerických deštných pralesů.

¹⁴ Viz ukázka pod analýzou této čítanky. Zdroj: NEZKUSIL, Vladimír. *Literární výchova pro 6.-7. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií: rozmluvy o světě literatury*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1999. 192 s. ISBN 80-7168-630-1, s. 44.

Literární výchova pro 7. až 8. ročník základní školy, pro nižší ročníky víceletého gymnázia, popřípadě pro školy střední. 1: Úvod do světa literatury (Fortuna)

Literární výchova je sestavena Vladimírem Nezkusilem. Je zpracována podle osnov Základního vzdělávacího programu Základní škola. Obsahuje náměty k úvahám a činnostem. Za určitým úsekem je vždy shrnutí. Před ukázkami jsou krátké informace o spisovateli, jedná se o jakýsi úvod k textu. Podle mého názoru jsou ale ukázky pro sedmou třídu dost náročné, takže osobně bych je volila spíše pro ročníky starší.

Autor	Vladimír Nezkusil
Ilustrace	Ne
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1997 (2. vydání)
Počet stránek	159
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Rozmluva první – o světě literatury a světě skutečném II. Rozmluva druhá – o poezii a próze III. Rozmluva třetí – o lyrice IV. Rozmluva čtvrtá – o mýtech a bájích V. Rozmluva pátá – o legendách VI. Rozmluva šestá – o pohádkách a pověstech VII. Rozmluva sedmá – o bajkách VIII. Rozmluva osmá – o baladách IX. Rozmluva devátá – o povídkách X. Rozmluva desátá – o literatuře faktu XI. Rozmluva jedenáctá – o divadle XII. Rozmluva dvanáctá – o doporučené četbě
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Trochu – kapitolou o doporučené četbě
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne

On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)
------------------	-------------------------------

Literární výchova pro 8., popř. 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií: Výpravy do světa literatury (20. století) (Fortuna)

Autorem této literární výchovy je Vladimír Nezkusil. Stejně jako předchozí, i tato čítanka pamatuje na žáky gymnázií. Čítanka obsahuje náměty k úvahám a činnostem. Na začátku každé kapitoly je úvodní slovo, jež kapitolu představuje, a v závěru kapitoly je vždy shrnutí. Každé ukázce pak předchází krátké vyprávění o autorovi textu. Čítanku uzavírá slovo autora ke čtenářům.

Autor	Vladimír Nezkusil
Ilustrace	Ne
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1993 (1. vydání)
Počet stránek	231
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne, ale už je mnohem osobnější.
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Literatura a válka – 1. světová válka, 2. světová válka II. Hledání a objevy – Jak dál, Avantgardy, Literatura mří ke skutečnosti III. Oddechová literatura
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Trochu – otázkami, úvahami.
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Literární výchova pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií: Výpravy do světa literatury 2 (Fortuna)

Autorem *Literární výchovy pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií* je Vladimír Nezkusil. Tato učebnice do spektra potenciálních čtenářů zahrnuje i žáky gymnázia. Čítance podle mého názoru chybí grafické

propracování, texty jsou ale vybrány dobře. Před některými ukázkami čtenář najde krátké povídky o autorovi. Čítanka obsahuje náměty k úvahám a činnostem a shrnutí na konci každé kapitoly. Oproti čítankám ze stejné řady a podobného roku vydání není podle mého mínění tak pěkně propracovaná.

Autor	Vladimír Nezkusil
Ilustrace	Ne
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1996 (1. vydání)
Počet stránek	183
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Okolnosti II. Kolik tváří okupace III. Člověk v poválečném světě IV. Tajemství v krátkých řádcích V. Několik pohledů za hranice
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Trochu – náměty k úvahám a činnostem.
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Čítanka naší a světové literatury pro 6.–9. ročník základních škol (Fortuna)

Tato čítanka je tvořena kolektivem autorů v čele s Janou Turnerovou. Jedná se o čítanku, jež je tvořena učiteli i žáky. Autoři úvodním slovem nabádají žáky k tomu, aby si přečetli na základě pěkné ukázky celou knihu.

Autor	Jana Turnerová a kolektiv
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1992 (1. vydání)
Počet stránek	-
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne

Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Člověk a lidé II. Člověk a příroda III. Člověk a umění
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Ne
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

77 zastavení v české literatuře: Literatura pro základní a střední školy (Fortuna)

Čítanka *77 zastavení v české literatuře: Literatura pro základní a střední školy* je učebnicí, jež nabízí čtenářům velké množství pestrých ukázek. Jedná se o ukázky v běhu času. Čtenáři se přes *Proglas*, *Alexandreidu* a *Mastičkáře* dostávají k *Povídkám malostranským* a dál. Výhodou i nevýhodou je, že čítanka neurčuje, pro který ročník daná ukázka je. Výhodou lze spatřit v možnosti pokládání otázek současně mladším i starším dětem. Zároveň je to ale i nevýhoda, neboť mladší děti může náročnost textu tak nemile překvapit, že už se k němu v budoucnu nevrátí. U této čítanky chybí ilustrace a otázky a úkoly k textům.

Autor	Miroslav Bodlák, Karel Kohout
Ilustrace	Ne
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1995 (1. vydání)
Počet stránek	175
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	Tematické okruhy nejsou. Přímo ukázky.
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Ne, maximálně dějepis.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne

On-line podpora?	Ano
------------------	-----

Čítanka pro 6. ročník základní školy (Fortuna)

Čítanka byla sestavena Janou Čeňkovou a kolektivem autorů a ilustrována Václavem Kabátem. Na první pohled působí čítanka velmi sympaticky a atraktivně. Je sestavena podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Obsahuje výslovnost jména autorů, u nichž by žáci nemuseli správnou výslovnost znát. Na začátku kapitol je krátké vysvětlení, o co se v dané části bude jednat. V závěru najdeme slovníček autorů a seznam uvedených děl.

Autor	Jana Čeňková a kolektiv
Ilustrace	Václav Kabát
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1998 (2. vydání)
Počet stránek	168
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Báje II. Pohádky a pověsti III. Bajky IV. Příběhy o nás a pro nás
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne, ale otázek a námětů je dostatek.
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, zeměpis, angličtina, dramatická výchova, všeobecné znalosti.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Čítanka pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií (Fortuna)

Tvůrcem této čítanky je kolektiv autorů v čele s Janou Čeňkovou. Ilustrována je Václavem Kabátem. Tato čítanka počítá s žáky odpovídajících ročníků gymnázia. Je líbivá, jak svým vzhledem, tak ukázkami. Každá kapitola navíc končí náměty k úvahám a činností.

Autor	Jana Čeňková a kolektiv
Ilustrace	Václav Kabát
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1996 (1. vydání)
Počet stránek	182
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Báje, eposy II. Balady III. Je to ještě pohádka? IV. Příběhy slavných V. Příběhy z historie VI. Vědecko-fantastické příběhy VII. Detektivní příběhy VIII. Je-li píseň básní, báseň písní... IX. Příběhy o nás a pro nás
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano, ale musí být přítomna i iniciativa učitele.
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, zeměpis, angličtina, všeobecné znalosti.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Čítanka pro 8. ročník základní školy (Fortuna)

Čítanka pro 8. ročník základní školy je sestavena podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Domnívám se, že žáky by mohla svým vnějším, tak vnitřním vzhledem upoutat a motivovat je tak k přečtení celého díla. Každá kapitola končí náměty k úvahám a činnostem, což může zvyšovat samostatnost žáků.

Autor	Jana Čeňková a kolektiv autorů
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1998 (1. vydání)

Počet stránek	144
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. V povídkách poznáváme život II. Hraje se drama III. Čteme o jiných zemích, lidech a záhadách IV. Literatura a dokument
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, zeměpis, filosofie, angličtina, všeobecné znalosti.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Čítanka pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií (Fortuna)

Čítanka pro 9. ročník základních škol je uzpůsobena i pro odpovídající ročníky gymnázií. Je zpracována podle osnov vzdělávacího programu Základní škola kolektivem autorů s Janou Čeňkovou v čele. Obrázky v čítance jsou sice nebarevné, ale učebnice celkově působí velmi pěkně. Otázky k textům a náměty k činnostem ale chybí. Čítanka uvádí za každým textem slovníček. V závěru nechybí seznam autorů a uvedených děl.

Autor	Jana Čeňková a kolektiv
Ilustrace	Gabriel Filčík
Nakladatelství	Fortuna Praha
Rok vydání	1998 (1. vydání)
Počet stránek	215
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Budoucnost člověka II. Život ve válce (Literatura a dokument) III. Antologie poezie 20. století

Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, zeměpis, filosofie, angličtina, všeobecné znalosti.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne (pouze pro dnešní čítanky)

Čítanka plná humoru: cesty za příběhy s dobrodružstvím : výběrové texty literární výchovy pro 6. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií (Dialog)

Čítanka plná humoru pro šestý ročník volně navazuje na čítanky prvního stupně (*Čítanka plná pokladů*). Autoři čítanky počítají i s odpovídajícím ročníkem gymnázia. Jedná se o čítanku, která je poměrně netypická přítomností vtipů a anekdot, jež doplňují literární ukázky. Čítanka je celobarevná a na první pohled líbivá. Co se týče ukázek, domnívám se, že nejsou moc vhodně zvolené.

Autor	Ludvík Štěpán, Václav Richter
Ilustrace	Roman Karpaš
Nakladatelství	Dialog Liberec
Rok vydání	1999 (1. vydání)
Počet stránek	159
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	Přímo ukázky.
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	-
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ano

Čítanka plná humoru: cesty za příběhy s dobrodružstvím : výběrové texty literární výchovy pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií (Dialog)

Tato čítanka je sestavena Ludvíkem Štěpánem a Václavem Richterem. Je poměrně netradičně doplněna o karikatury a jiné ilustrace z tvorby Romana Karpaše. Texty jsou nenáročné a některé moc zajímavé. Tuto čítanku bych volila spíše jako doplňkovou k nějaké jiné. Obsahuje totiž i náměty pro učitele. Jako jediný zdroj pro výuku literární výchovy mi ale připadá trochu chudá, předpokládá velkou iniciativu vyučujícího.

Autor	Ludvík Štěpán, Václav Richter
Ilustrace	Roman Karpaš
Nakladatelství	Dialog Liberec
Rok vydání	1998 (1. vydání)
Počet stránek	157
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	Přímo ukázky.
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	-
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ano

Čítanka plná humoru pro 8. a 9. ročník (Dialog)

Čítanka plná humoru je sestavena Vlastou Jůzovou, Ludvíkem Středou a Oldřichem Škrbelem. Je doplněna netradičními ilustracemi. Není členěna na tematické okruhy, je spíše sledem vybraných ukázek. Na začátku některých ukázek je vložen odstavec literární teorie, např. co je fejeton. Bohužel nepodporuje samostatnost žáků, organizace práce a nápadů do výuky je na učiteli.

Autor	Vlasta Jůzová, Ludvík Středa, Oldřich Škrbel
Ilustrace	Roman Karpaš
Nakladatelství	Dialog Liberec
Rok vydání	1997 (1. vydání)

Počet stránek	156
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	Přímo ukázky.
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	-
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ano

Čítanka pro 6. ročník základní školy (Jinan)

Čítanka pro 6. ročník nakladatelství Jinan není na první pohled příliš atraktivní, ale texty jsou vhodně zvoleny. Tematický okruh Pohádky obsahuje kromě českých i pohádky indické, čínské, německé a dánské. V části Pověsti najdeme velmi pěkně obrázkově zpracovanou Pověst o Golemovi a je patrné, že autoři se nebojí zajít i do oblasti fantasy, což dokládá ukázka z *Letopisů Narnie*.

Čítanka bohužel nepodporuje kreativitu a samostatnost žáků, a tak veškeré nápady musí plynout z hlavy vyučujícího.

Autor	Jaroslava Hrabáková, Anna Stejskalová
Ilustrace	Jana Šipková
Nakladatelství	Jinan Úvaly
Rok vydání	1995 (1. vydání)
Počet stránek	-
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Hádej, hádej, hadači... II. Pohádka III. Pověst IV. Bajka V. Setkání
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne

Je provázána s jinými předměty?	-
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne

Čítanka pro 7. ročník základní školy (Jinan)

Čítanka obsahuje texty starších dat, zejména ukázky z 80. let. Texty jsou rozmanité, ale čítanka může celkově působit nudně. Obsahuje otázky k textům, což částečně podporuje samostatnost žáků, ale nejsem si jista, zda je to může dostatečně motivovat k další četbě.

Autor	Jaroslava Hrabáková, Anna Stejskalová
Ilustrace	Štolová, Zajícová
Nakladatelství	Jinan Úvaly
Rok vydání	1994 (1. vydání)
Počet stránek	-
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Z hlubin času – Příběhy a hrdinové, Mýty a balady, Hrdinové a příběhy II. Setkání - ...se světem, ...s poezií, ...s věcmi, ...s lidmi, ...s otázkami
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	-
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne

Čítanka pro 8. ročník základní školy (Jinan)

Čítanka je sestavená Hanou Pokornou a Zdenou Syneckou. Ilustrace Jiřího Šrámka nejsou barevné a příliš výrazné, jen dokreslují atmosféru některých ukázek. Měla jsem pocit, že některé názvy kapitol nekorespondují s tím, co obsahují. Texty v čítance jsou pestré, ale celkově čítanka působí nudně.

Autor	Hana Pokorná, Zdena Synecká
Ilustrace	Jiří Šrámek
Nakladatelství	Jinan Úvaly
Rok vydání	1994 (1. vydání)
Počet stránek	78
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Vesele i vážně o tom, jak jde život II. Kdo s koho? Člověk a příroda III. Nahlédnutí do života slavných IV. A slovo na závěr
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	-
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne

Čítanka pro 9. ročník základní školy (Jinan)

Čítanka pro 9. ročník základní školy je sestavena autorkami Janou Čeňkovou a Jaroslavou Solfronkovou. Ilustrace jsou nebarevné a je jich poměrně málo. Ukázky jsou rozmanité, dokonce je zde i poměrně značné množství poezie. Kapitoly jsou ale pouze čtyři – tematických okruhů je tedy málo, není proto z čeho vybírat, pokud chceme změnit téma. Čítanka obsahuje náměty k úvahám a činnostem, bohužel ale chybí konkrétní otázky a úkoly, což podle mého názoru není pro žáky moc motivující k počátku aktivity.

Autor	Jana Čeňková, Jaroslava Solfronková
Ilustrace	Aleš Valenta
Nakladatelství	Jinan Úvaly
Rok vydání	1994 (1. vydání)
Počet stránek	79
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne

Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. A zdálo se nám, že se srdcem už dotýkáme svého dna... II. Setkání se s tajemnem III. Ta země, která vlastní je ti...
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Spíše ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, výtvarná výchova
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne

Pohádky, báje, mýty...: Texty k literární výchově pro 5.–9. ročník ZŠ (Scientia)

Čítanka *Pohádky, báje, mýty...* je netradiční tím, že sjednocuje texty pro pět ročníků základní školy. Žáci nižších ročníků se mohou dostat k textům, k nimž by se v jiných čítankách nedostali. Na druhou stranu je ale jejich náročnost může odradit. Texty jsou vhodně volené, ale podle mého názoru není příliš šťastně vyřešena grafická stránka učebnice. Obrázky sice nechybí, ale není jich moc a navíc jsou černobílé.

Autor	Jaroslava Hrabáková
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Scientia Praha
Rok vydání	1993 (1. vydání)
Počet stránek	200
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Prastaré příběhy dávných věků - ...o vzniku země a zrození lidí, ...o hrdinech a bozích, ...za doby mytické, ...z té dálky znovu básník vypráví, ...na počátku příběhů moderního člověka, ...mýtus oživený imaginací II. Kytice pohádek nejen českých III. Pověsti - ...z dávných časů, ...o slavných činech předků, ...o Praze a

	jiných místech naší vlasti, ...poněkud jinak a nověji aneb není pověst jako pověst IV. Hledejme poučení v bajkách
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne

Poezie: Texty k literární výchově pro 5. a 9. ročník ZŠ (Scientia)

Tato čítanka představuje jednu z nejobsáhlejších čítanek poezie vůbec. Sdružuje texty pro 5.- 9. ročník základní školy. Žáci jsou seznámeni s poezií v průběhu času. Domnívám se, že výuka literární výchovy nemůže probíhat jen podle této čítanky. Myslím, že je nutné mít pro výuku ještě díl *Pohádky, báje a mýty* a také *Příběhy*, což ale není ani v jedné učebnici napsané.

Autor	Jaroslava Hrabáková a kolektiv
Ilustrace	Zdeněk Hůla
Nakladatelství	Scientia Praha
Rok vydání	1993 (1. vydání)
Počet stránek	160
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Z lidové poezie II. Balady, příběhy, mýty... III. Snění o vlasti... IV. Setkání s básníky... V. Hudba slov, řeč symbolů... VI. Všechny krásy světa... VII. Naslouchat tichu... VIII. Prostory snu – jeskyně podvědomí... IX. Každodennost je zázračná... X. Slovo – písmo – obraz – zvuk...

	XI. Smysl nesmyslu XII. Básníci s kytarou XIII. Umění překladu
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne

Příběhy: Texty k literární výchově pro 5.–9. ročník ZŠ (Scientia)

Čítanka *Příběhy* je rozdělena na dvě velké kapitoly, což ale vůbec nevadí, protože se kapitoly ještě dále dělí na menší úseky. Ukázky jsou velmi rozmanité a domnívám se, že si žáci i učitelé mohou zvolit téma dle libosti. Bohužel se jedná jen o prózu, takže i tato čítanka potřebuje doplněk, například ve formě čítanky *Poezie*. Výhodou čítanek tohoto typu je to, že každý čtenář si zde může vybrat podle zájmu a individuální čtenářské úrovně.

Autor	Helena Kupcová
Ilustrace	Jiří Petráček
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1993 (1. vydání)
Počet stránek	243
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Jak vstupuje literatura ke čtenáři – První setkání s literaturou, Když čteme dětské časopisy, Když čteme žurnalistiku, Když čteme kovbojky a indiánky, Když hledáme dívčí a ženské hrdinky, Když čteme nebo posloucháme anekdoty, Když se díváme na televizi, Když posloucháme rozhlas, Když se díváme na film II. Já a svět - ...a škola, ...a ti druzí,...a fantazie,...a příroda

Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne
On-line podpora?	Ne

Čítanka 6 [pro 6. ročník ZŠ a příslušný ročník gymnázia] (Alter)

Čítanka nakladatelství Alter je ve školách poměrně rozšířenou učebnicí literární výchovy. Ilustrace v ní jsou spíše uměleckého charakteru. Texty jsou různorodé a přiměřené věku. Čítanka texty v závěru doplňuje o výslovnost některých cizích slov. Otázky a úkoly pro žáky ale chybí, takže je příliš nemotivuje k další činnosti. Vyučující tedy musí vyvinout mnohem větší iniciativu a vymyslet na základě textů své vlastní náměty pro činnost žáků.

Autor	Lenka Bradáčová a kol.
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Alter Všeň
Rok vydání	1998 (1. vydání)
Počet stránek	183
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	-
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, výtvarná výchova, hudební výchova.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka 6: literární výchova pro 6. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky gymnázií (Státní pedagogické nakladatelství)

Velmi používaná řada čítanek zejména na základních školách, a to i v novějších vydáních. Tato čítanka je sestavena Josefem Soukalem podle osnov vzdělávacího

programu Základní škola. Ukázky jsou voleny velmi vhodně, ale otázky a úkoly, jež by na ně navazovaly, bohužel chybí.

Autor	Josef Soukal
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1997 (1. vydání)
Počet stránek	232
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	-
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, výtvarná výchova, hudební výchova, zeměpis.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka 7 (Státní pedagogické nakladatelství)

Tato čítanka je také velmi frekventovanou příručkou pro základní školy. Je určena jak pro daný ročník gymnázia, tak pro sedmý ročník základní školy. Čítanka je zpracována podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. V závěru nechybí slovníček autorů. Náměty k činnostem, otázky a úkoly ale chybí.

Autor	Josef Soukal
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1997 (1. vydání)
Počet stránek	206
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. V krajinách fantazie II. O přátelství a lásce III. Staré příběhy – věčná témata

	IV. Nikdy se nevzdávej – souboje, prohry, vítězství V. Jak jsem potkal lidi VI. S úsměvem jde všechno líp
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, výtvarná výchova, hudební výchova, zeměpis.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka 8: literární výchova pro 8. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií (Státní pedagogické nakladatelství)

Tato čítanka je uspořádána Josefem Soukalem a ilustrována Evou Heřmanskou. Dominantní je obrázek na deskách, uvnitř je jich poměrně málo. Ilustrace jsou spíše uměleckého charakteru. Obsahuje dokonce slovníček autorů, což ji činí přehlednější. Náměty k činnosti ale bohužel chybí. Čítanka 8 je doplněna, stejně jako její předchozí díly, učebnicí Literární výchova, jež dotváří společně s texty celkový dojem o literatuře. Velmi mě zaujalo netradiční téma kapitoly Science fiction.

Autor	Josef Soukal
Ilustrace	Eva Heřmanská
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1996 (1. vydání)
Počet stránek	246
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Setkání se starší literaturou II. Od romantismu k moderní literatuře III. Psoty lopoty IV. Humor V. Chvála jazyka VI. Science fiction
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne

Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, výtvarná výchova, hudební výchova, zeměpis.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka 9: literární výchova pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií (Státní pedagogické nakladatelství)

Čítanka 9 je určena žákům základních škol i gymnázií. Jedná se o učebnici, jež je sestavena podle osnov vzdělávacího programu Základní škola. Ukázky jsou rozmanité a domnívám se, že i velmi pěkně zvolené. Mohou být pro další činnost učitele inspirativní. Bohužel ale chybí jistá návaznost na ukázky. Texty bez zpětné vazby ve formě otázek a úkolů, vyzní podle mého názoru „do prázdna“. Velmi kladně ale hodnotím náměty pro čtenáře, jež nabádají k přečtení jiného díla pro srovnání s ukázkou.

Autor	Josef Soukal
Ilustrace	Zdeněk Filip
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1996 (1. vydání)
Počet stránek	196
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Chvála vypravěčství II. Naruby aneb Jak vychovávat vychovatele III. Divadlo – písňové texty IV. Poezie V. Vize a fantazie VI. Osudy
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, výtvarná výchova, hudební výchova, zeměpis.

Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka 6: Literární výchova pro 6. ročník základní školy (Státní pedagogické nakladatelství)

Čítanka 6 je sestavená Zdeňkem K. Slabým a ilustrována velmi vydařenými obrázky Ludka Maňáska. Obsahuje vhodné ukázky, z nichž některé jsou doplněny o zajímavé citáty jejich autorů. Na začátcích kapitol jsou tzv. moudrá slova – jedná se o krátké citáty či hlavní myšlenky týkající se jednotlivých částí. Domnívám se ale, že žáci šestých tříd zřejmě nepochopí podle názvu či citátu, o čem kapitola je. Myslím, že budou potřebovat asistenci učitele. Velmi kladně hodnotím kvíz¹⁵ pro žáky umístěn v závěru učebnice.

Závěr učebnice – klíč k čítance – je „malou metodickou příručkou“ pro pedagogy, jež s učebnicí budou pracovat.

Autor	Zdeněk K. Slabý
Ilustrace	Luděk Maňásek
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	1995 (1. vydání)
Počet stránek	158
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Víme, co jsme, ale nevíme, čím můžeme být II. Je-li na světě víra, která hory přenáší, pak je to víra v naši vlastní sílu III. Každý nejlépe pracuje pro národ, připravuje-li se svědomitě na své budoucí povolání IV. Přátelství může trvat jenom mezi dobrými lidmi V. Neodsuzuj bližního, pokud jsi nebyl

¹⁵ Viz obrázek umístěný pod analýzou této čítanky. Zdroj: SLABÝ, Zdeněk Karel. *Čítanka 6*. 1. vyd. Praha: SPN, 1995. 158 s. ISBN 80-85937-21-2, s. 157–158.

	<p>v jeho poměrech</p> <p>VI. Jednou ranou dub nepadne</p> <p>VII. Držím se kořenů života našeho lidu, proto rostu a nepodlehnu</p> <p>VIII. Nájezdy a útoky pohltní čas, přes hroby odpůrců začerí se tráva a pouze vykonaná práce zůstane</p> <p>IX. Ke všemu, co je veliké, je prvním krokem odvaha</p> <p>X. Nejztracenější den našeho života je ten den, kdy jsme se nezasmáli</p>
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ne
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, výtvarná výchova, hudební výchova, zeměpis.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ne

■ Malý kvíz na závěr:

Který z autorů této čítanky napsal knížky

1. Edudant a Francimor, Bylo nás pět
2. Věci, květiny, zvířátka a lidé pro děti, Anička skřítek a Slaměný Hubert
3. Devatero pohádek, Dášeňka čili Život štěněte
4. Pan Tau a tisíc zázraků, Pohádka o staré tramvaji
5. Rumcajs, Pohádky z mechu a z kapradí
6. Stříbrný lipan, Vuí se směje
7. Zastavený příval, Lovci mamutů
8. Maminka, Chlapec a hvězdy
9. Songaré, Řeka kouzelníků
10. Bratrstvo bílého klíče, Pražské legendy
11. Biblické příběhy, Ze starých letopisů
12. Staré řecké báje a pověsti, Golem
13. Ptám se, ptám se, pampeliško, Koulej se, sluníčko, kutálej
14. Zlatovláska, Říkadla
15. Z modré konvičky prší na Žofín, Kam chodí slunce spát
16. Do usínání, Malující rok
17. Špalíček pohádek, Nesu, nesu kvítí
18. Chytrý Honza z Čech, Antonín a kouzelník
19. Miláček národa, Světlo v temnotách
20. Podivuhodné příběhy a dobrodružství Jana Kornela, Báje a pověsti z Čech

Konec korunuje dílo.

PUBLIUS OVIDIUS NASO

Čítanka pro 6. ročník základní školy a primu osmiletého gymnázia (Fragment)

Čítanka pro 6. ročník základní školy a primu osmiletého gymnázia nakladatelství FRAGMENT je podle mého názoru vydařenou učebnicí literární výchovy. Je členěna na kapitoly, jež jsou svým obsahem poměrně vyrovnané. Velmi mě zaujala netypická komiksová ukázka. Na začátku je kapitola Na počátku prý stálo slovo. Má být zřejmě úvodem učebnice, ale jedná se o text náročnější a vzhledem k tomu, že se jedná o čítanku pro šestý ročník, trochu se mívá účinkem. Čítanku uzavírá kapitola Čtení pod lavicí, jež by mohla být námětem pro mimočítankovou četbu. Učebnice obsahuje barevné ilustrace a myslím, že i vhodně zvolené texty. Přesto se domnívám, že by na atraktivitě mohla ještě přidat.

Autor	Albína Měchurová
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fragment Havlíčkův Brod
Rok vydání	1997 (1. vydání)
Počet stránek	234
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Na počátku prý stálo slovo II. Bajky III. Pohádky (a nepohádky) IV. Balady a romance V. Příběhy z dávných dob VI. Svět fantazie VII. Čemu se báseň říká VIII. Ať žije život! IX. Příběhy o dětech a pro děti X. Divadlo a film XI. Čtení pod lavicí
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, zeměpis, dramatická výchova, všeobecné znalosti.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano

On-line podpora?	Ano
------------------	-----

Čítanka pro 7. ročník základní školy a sekundu osmiletého gymnázia (Fragment)

Čítanka pro 7. ročník základní školy a sekundu osmiletého gymnázia je sestavena Marií Hanzovou, Jiřím Žáčkem a Albínou Měchurovou. Velmi zajímavá je grafická úprava učebnice. Texty jsou doplněny jak barevnými obrázky, tak fotografiemi. Na závěr kapitol jsou umístěna barevně zvýrazněná okénka se shrnujícími informacemi. Čítanka obsahuje také otázky a úkoly k textům.

Autor	Marie Hanzová, Jiří Žáček, Albína Měchurová
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fragment Havlíčkův Brod
Rok vydání	1998 (1. vydání)
Počet stránek	243
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Bajky (a nebajky) II. Příběhy z dávných dob (báje, pověsti a letopisy) III. A to je ta krásná země IV. Čtyři čeští malíři V. Jsme částí Země VI. Příběhy psané životem VII. Ve jménu fantazie VIII. Čemu se báseň říká – hodně poezie IX. Koutek humoru X. Dopis v láhvi
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, zeměpis, výchova k občanství, výtvarná výchova.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ne

On-line podpora?	Ano
------------------	-----

Čítanka pro 8. ročník základní školy a tercii víceletého gymnázia (Fragment)

Čítanka pro 8. ročník základní školy a tercii víceletého gymnázia od nakladatelství Fragment je doplněna o fotografie, vpisky a glosy. Tato učebnice je rozdělena na kapitoly, z nichž všechny jsou podobného rozsahu. Čítance chybí úvodní slovo nebo předmluva. Začíná rovnou textem první kapitoly. Na závěr je autory zvolena kapitola Čtení pod polštář. Myslím, že by se mohlo jednat o část, jež může být námětem pro doporučenou četbu. Čítanka je podle mého názoru aktuální, jak svými texty, tak grafickou úpravou.

Autor	Marie Hanzová, Jiří Žáček
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fragment Havlíčkův Brod
Rok vydání	1998 (1. vydání)
Počet stránek	246
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ne
Obsahuje oslovení?	Ne
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Hrdinové dávných dob II. Kraj mého zpěvu III. Z Čech až na konec světa IV. Strom života V. Prkna, která znamenají svět VI. Válka je vůl VII. Příběhy psané životem VIII. Pro tebe, má láska IX. Zasmějte se, smáči X. Dokud se zpívá XI. Čtení pod polštář
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ne
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, dramatická výchova.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano

On-line podpora?	Ano
------------------	-----

2.2.3 Povinná četba

Po roce 1989 se začala projevovat tendence rušení mimočítankové četby. Přestaly existovat seznamy doporučených knih. Zůstávala zde jen inspirace čítankami. Nebyla rušena pouze mimočítanková četba, nýbrž i čtenářské deníky. Bylo tedy pouze na učitelích, zda je budou vyžadovat. Pokud vycházíme z předpokladu, že žáci nečtou, není nic horšího, než jim nenabídnout četbu, s níž by mohli trávit volný čas. Někteří žáci, obvykle čtenáři, si četbu hledají sami, o ty strach mít nemusíme. Pro ně je doporučená četba jakýmsi doplňkem. Pro nečtenáře je ale velmi podstatná (Schacherl, 2008, s. 78).¹⁶

Literární výchova pro 6. a 7. ročník nakladatelství Fortuna z roku 1999 doporučuje právě pro tyto ročníky následující četbu:

Eduard Petiška – *Staré řecké báje a pověsti*

Ivan Olbracht – *Biblické příběhy, Čtení z bible Kralické*

Karel Jaromír Erben – *Zlatovláska*

Karel Čapek – *Devatero pohádek*

Alois Jirásek – *Staré pověsti české*

Jan Skácel – *Uspávanky, Kam odešly laně, Proč ten ptáček z větve nepadne*

Emanuel Frynta – *Písničky bez muziky*

Jaroslav Seifert – *Chlapec a hvězdy, Šel malíř chudě do světa, Maminka*

Arthur Ransome – *Vlaštovky, Amazonky*

Erich Kästner – *Emil a detektivové, Luisa a Lotka*

Marie Majerová – *Robinsonka*

Astrid Lindgrenová – *Pipi Punčochatá*

Helena Šmahelová – *Velké trápení*

Jaroslav Foglar – *Hoši od Bobří řeky*

Valja Stýblová – *Princ a Skřivánek*

Dušan Karpatský – *Malý labyrint literatury*

2.3 Současná výuka literární výchovy

Výuka současné literární výchovy se neustále vyvíjí. Někteří učitelé se vrátili ke starým metodám a z alternativ jsou nešťastní. Někteří jsou nakloněni novinkám, ale nemají

¹⁶ Srov. SCHACHERL, Martin. *K moderní výuce českého jazyka a literatury*. Vodňany: Gymnázium Vodňany, 2008. 140 s. ISBN 978-80-254-2030-0.

schopnosti na to, aby je použily v praxi. Další si myslí, že bez knih a čtení se v dnešní době nelze obejít, o čemž se snaží přesvědčit i své žáky. Nejlepší strategie je „zlatá střední cesta“. Poučit se z omylů minulosti a čerpat dobré z nového. Pokud se budeme snažit vyzdvihnout knihu nade vše, obvykle se takové úsilí mine účinkem a docílíme tak pravého opaku, tedy vzbudíme v potenciálních budoucích čtenářích jen nenávist k psanému slovu. Proto je vhodné jít pověstnou střední cestou. Nabízet žákům knihy k přečtení, účastnit se společných projektů a využívat to, co nám moderní svět nabízí.

Zásadní pro další vývoj literární výchovy bylo bezesporu zavedení Rámcového vzdělávacího programu (RVP). Rámcový vzdělávací program zaštiťuje soubor kurikulárních dokumentů zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR. Jedná se o systém dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Tyto dokumenty jsou vytvářeny na státní a školní úrovni. Pro státní úroveň se používají dokumenty Rámcového vzdělávacího programu, pro školní úroveň Školního vzdělávacího programu (ŠVP). Je nutné dodat, že tyto dokumenty jsou přístupné jak pedagogům, tak i nepedagogické veřejnosti (Jeřábek, 2007, online).¹⁷

Nelze opomenout, že do výuky v novém pojetí vstupuje internet, interaktivní pomůcky, audio a videoknihy, e-booky a další pomůcky, které dotvářejí předmět v modernějším pojetí.

2.3.1 Současné užívané metody

Mezi současné metody literární výchovy patří skupinové vyučování, metody kritického myšlení, tvoření myšlenkových map, začleňování do výuky mediální výchovu, metody tvořivé dramatiky, didaktické hry atd.¹⁸

V novodobé výuce literární výchovy je pamatováno i na znevýhodněné čtenáře. Texty jsou pro ně různě upravovány, zkracovány a zjednodušovány. Upravené texty mohou zpřístupňovat složitější díla dětem se sluchovými postiženími nebo s poruchami učení (Daňová, 2008, s. 29).¹⁹

2.3.2 Analýza současných čítanek

Do současné výuky literární výchovy pochopitelně řadíme čítankovou četbu. Jedná se o vybraný soubor textů z děl české i zahraniční příkladové literatury pro děti, mládež

¹⁷ Srov. JEŘÁBEK, Jaroslav. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online] [Cit. 2012-03-25]. Dostupné z <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>

¹⁸ Viz kapitola 4.

¹⁹ Srov. DAŇOVÁ, Martina. *Metodika úpravy textů pro znevýhodněné čtenáře*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. 189 s. ISBN 978-80-247-2389-1.

i dospělé. Čítanková četba by měla žáky motivovat a podněcovat k četbě knihy. Žáci by si měli při práci s čítankou osvojit čtenářské procesy a interpretační postupy při práci s textem.²⁰

Moderní technologie přinesly kromě tištěných čítanek ještě čítanky elektronické. Někteří na ně pohlížejí jako na atraktivnější a možná dokonalejší učební pomůcku v literární výchově. Elektronické čítanky jsou interaktivní. Uživatel si sám vybírá, zda chce výklad jen pročitat nebo s ním komunikovat. Elektronické učebnice také obsahují vizuální a zvukové ukázky. Jejich nevýhodou ale je, že vyžadují technické zázemí a také technicky zdatného vyučujícího. Nejsou snadno dostupné a přenosné, což při běžných přesunech žáků na druhém stupni není moc praktické.²¹

Vzhledem k vlastnímu prostoru a kreativitě, kterou přinesl RVP, vyučující nemusí učit literární výchovu podle čítanky. Pokud mu to ŠVP a vedení dané školy povolí, může si vybírat texty do hodin sám a následně s nimi pracovat. Hoffmann (2006, s. 17 – 31)²² nabízí možné rozvržení učiva literární výchovy pro druhý stupeň základní školy nebo odpovídající stupně gymnázia. Pro šestý ročník doporučuje pohádky (Erben, Němcová, Drda, Werich, Grimmové, Andersen), balady (Neruda, Bezruč, Wolker), písňové texty (Suchý), pověsti (Jirásek, Trnka – v loutkové podobě), vybrané texty z Bible a další. Pro sedmý ročník doporučuje zejména texty lyrické – poetické texty a sonety (Seifert, Nezval, Petrarca, Shakespeare, Kollár, Hrubín, Hrabě, Šrut, Žáček), loutkové, hudebně dramatické a hudebně zábavné divadlo (Kopecký, Skupa, Mozart, Verdi, Smetana, Dvořák, Janáček) a muzikály. Pro osmý ročník doporučuje homérické eposy, hrdinské eposy, kroniky, deníky, paměti, životopisy, scénáře, proměny bajek (Ezop, La Fontaine, Čapek, Suchý, Macourek). Pro devátý ročník doporučuje romány (Balzac, Hugo, Tolstoj, Dickens, Dostojevskij, Čapek, Šrámek, Olbracht, Hrabal, Kundera, Puškin), reportáže a fejetony (Neruda, Čapek, Vaculík, Křesťan), cestopisy (Čapek, Hanzelka, Zikmund, Holub), moderní poezii (Morgenstern, Apollinaire, Kainar, Halas, Seifert, Nezval, Kolář) a drama (hry Becketta, Havla, Osvobozeného divadla, divadla Semafor, cimrmanovského divadla).

Do analýzy současných čítanek jsem zvolila vzorky, jež jsou sestaveny podle Rámcového vzdělávacího programu. Na základních školách a gymnáziích se ale vyučuje i z čítanek starších (z ekonomických či jiných důvodů).

²⁰ Srov. Schacherl, 2008, s. 38.

²¹ Srov. Průcha, 1998, s. 15.

²² Srov. HOFFMANN, Bohuslav. *Pomáháme při tvorbě školního vzdělávacího programu: vzdělávací obor Český jazyk a literatura*. 1. vyd. Úvaly: Albra; Praha: SPL – Práce, 2006. 34 s. ISBN 80-7361-017-5.

Čítanka pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia (Fraus)

Čítanka pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia nakladatelství Fraus je dnes jednou z nejpoužívanějších čítanek. Jedná se o čítanku, která je zpracována podle Rámcového vzdělávacího programu. Učebnice je členěna na smysluplné tematické kapitoly. Autorky všem kapitolám věnují téměř stejný prostor. Obsahuje přehledný obsah, úvod, v němž autorky žáky seznamují s učebnicí, a v závěru pak slovníček literárních pojmů a barevné přílohy. Čítanky působí velice atraktivně a dětem se podle mé dosavadní zkušenosti líbí. Myslím ale, že někdy by mohlo být na stránce o trochu méně textů a obrázků. Pro děti s poruchami pozornosti totiž z knihy vystupuje mnoho podnětů, které mnohdy nestačí zvládat. Nevýhodou čítanek této řady je také jejich velikost. Čítanky jsou na to, aby je žáci nosili skoro denně na zádech příliš těžké, často se tato situace řeší tak, že je nechávají ve škole. Přesto se domnívám, že se jedná o velmi podařenou učebnici.

Autor	Ladislava Lederbuchová, Eva Beránková
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fraus Plzeň
Rok vydání	2003 (1. vydání)
Počet stránek	224
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ano
Obsahuje oslovení?	Ano
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Můj domov – ...a to je ta krásná země, Otec vlasti, učitel národů, Národ sobě, Bejvávalo II. Za dobrodružstvím – V nebezpečí, V zahradě, v lese, na horách III. Nevšední příběhy – Ve škole, doma, mezi kamarády, Ve škole fantazie
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ano
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, přírodopis, zeměpis, výchova k občanství.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka pro 7. ročník základní školy a sekundu víceletého gymnázia (Fraus)

Tato čítanka je určena pro sedmou třídu základní školy a sekundu víceletého gymnázia. Je také doplněna o barevné i černobílé obrázky a fotografie. Texty jsou doplněny o otázky sekcí Hledání souvislostí. Některé texty v čítance jsou ale nepřiměřeně dlouhé, a tak je nutné je buď zkrátit nebo rozdělit do několika hodin, což ale není úplně nejvhodnější řešení. Za kladnou stránku čítanky považuji ale fakt, že obsahuje sekci Můžete si přečíst. Může se jednat o inspiraci jak pro učitele (seznam doporučené četby), tak i pro žáky, kteří si mohou vybrat podle individuálního zájmu. Ukázky označené speciálním symbolem ucha si čtenáři mohou dokonce poslechnout ve formátu mp3, čítanka má online podporu. K učebnici je také metodická příručka pro učitele. Obsahuje sice řešení některých otázek, ale podle mého názoru by ani nemusela být. Dosavadní úkoly v učebnici dále nijak nerozvíjí, ani nenabízí náměty k další činnosti.

Autor	Ladislava Lederbuchová, Eva Beránková
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fraus Plzeň
Rok vydání	2004 (1. vydání)
Počet stránek	224
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ano
Obsahuje oslovení?	Ano
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Můj domov – Chrám i tvrz, Svatý Václave, Žij pravdu, Běh na dlouhou trať II. Bylo, nebylo – Odkud a kam, Byl jednou jeden, Ve zvířecím zrcadle, V cizí zemi III. Co nás zajímá – O zvířatech a lidech, O sobě navzájem, Nápadly literárního klauna, O našich dědech, O lidech a robotech
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ano
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, přírodopis, zeměpis, výchova k občanství.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano

On-line podpora?	Ano
------------------	-----

Čítanka pro 8. ročník základní školy a tercii osmiletého gymnázia (Fraus)

Čítanka pro osmý ročník základní školy a tercii osmiletého gymnázia obsahuje podle mého názoru velmi vhodně zvolené texty. Některé jsou ale pro danou věkovou skupinu nepřiměřeně dlouhé. Ukázky jsou doplněny pěknými ilustracemi a otázkami, případně náměty k činnosti. Mnoho ukázek v závěru obsahuje slovníček napomáhající ke správné interpretaci a porozumění textu. Na některé texty navazuje odstavec Můžete si přečíst, jenž doplňuje stávající texty, motivuje čtenáře k další četbě a může být použit vyučujícím jako inspirace pro doporučenou četbu.

Autor	Ladislava Lederbuchová, Monika Stehlíková
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fraus Plzeň
Rok vydání	2005 (1. vydání)
Počet stránek	224
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ano
Obsahuje oslovení?	Ano
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Můj domov – Mozart a Praha, Dvořák v Americe, Cesty a návraty II. O bozích a lidech III. Ve službě bohu, králi, dámě IV. Vyšla hvězda nad Betlémem V. Sen, láska a smrt VI. Šoa VII. Čtu, čteš, čteme
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ano
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, přírodopis, zeměpis, výchova k občanství, hudební výchova.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka pro 9. ročník základní školy a kvartu víceletého gymnázia (Fraus)

Vzhled čítanky pro devátý ročník základní školy je velmi podobný předchozím čítankám v řadě Fraus. Tato čítanka je průřezem textů z různých časových období. Objevují se zde texty obtížnější a rozsáhlejší, např. kapitola Neklidné dvacáté století se vyznačuje delšími ukázkami, což sice utváří celkový dojem z této doby, ale není příliš kompatibilní s vymezeným časem. Čítanka je opět doplněna velmi vydařenými barevnými ilustracemi a fotografiemi.

Autor	Ladislava Lederbuchová, Monika Stehlíková
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Fraus Plzeň
Rok vydání	2006 (1. vydání)
Počet stránek	232
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ano
Obsahuje oslovení?	Ano
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Můj domov – Být indiánem, Být v Americe českým básníkem II. Za literárními památkami – Z renesanční literatury, Od renesance k baroku, Z literárního klasicismu III. Krása je v pravdě – Realismus v literatuře IV. Moderna – Nová krása, Stíny a tma, Symboly světa a duše, V. Avantgarda – Osvobozená slova, Osvobozená obraznost VI. Neklidné dvacáté století – O té první velké válce, Kříže, srpy, kladiva, O té druhé velké válce, Mezi lidmi VII. Čtu, čteš, čteme – Pohádky nepohádky, O lásce sladké a hořké, Příběhy strašné i směšné
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ano
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano

Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, přírodopis, zeměpis, výchova k občanství.
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka 6: literární výchova pro 6. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií (Státní pedagogické nakladatelství)

Čítanka 6 Státního pedagogického nakladatelství sestavená Josefem Soukalem je podle mého názoru ve srovnání s řadami dřívějšími velmi povedená. Obsahuje rozmanité texty, otázky k nim a medailonky autorů. Pod texty jsou umístěny slovníčky neznámých slov nebo výslovnost cizích jmen. Na začátku čítanky autor oslovuje čtenáře a seznamuje je s prací s touto čítankou. Každá kapitola je uvedena nějakým citátem na zamyšlení. V závěru čítanky autor zařazuje rejstřík, kompetence a očekávané výstupy pro 6. ročník.

Autor	Josef Soukal
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	2007 (3. přepracované vydání)
Počet stránek	208
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ano
Obsahuje oslovení?	Ano
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. Z dávných věků II. Staré příběhy z Čech a Moravy III. Křížem, krážem – toulky, cesty, putování IV. Po stezkách odvahy a dobrodružství V. Svět lidí a svět zvířat VI. Dětskýma očima VII. Maléry a patálie VIII. Úsměvy a šibalství
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ano
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, zeměpis, přírodopis, výchova k

	občanství
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

Čítanka 7: literární výchova pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií (Státní pedagogické nakladatelství)

Tato čítanka je sestavena podle Rámcového vzdělávacího programu. Je doplněna barevnými ilustracemi a zajímavými vazbami k textu ve formě dotazů a námětů k další činnosti. V závěru ukázek autor dodává pro žáky sekci Pro srovnání, kde je dále inspiruje k samostatné četbě.

Autor	Josef Soukal
Ilustrace	Ano
Nakladatelství	Státní pedagogické nakladatelství Praha
Rok vydání	2007 (3. přepracované vydání)
Počet stránek	207
Je učebnice zpracována podle RVP?	Ano
Obsahuje oslovení?	Ano
Jaké tematické okruhy učebnice obsahuje?	I. V krajině her a fantazie II. O přátelství a lásce III. Staré příběhy – věčné inspirace VI. Nikdy se nevzdávej – souboje, prohry, vítězství V. Jak jsem potkal lidi
Obsahuje učebnice rozšiřující cvičení?	Ano
Podporuje kreativitu a samostatnost žáků?	Ano
Je provázána s jinými předměty?	Dějepis, zeměpis, přírodopis, výchova k občanství
Existují k učebnicím metodické příručky nebo doplňkové materiály?	Ano
On-line podpora?	Ano

2.3.3 Povinná četba

Doporučená, mimočítanková, individuální, oddechová, „k čaji a sušenkám“ – tak i jinak se může nazývat povinná četba. Slovo „povinná“ v žácích totiž evokuje něco, co musí, tudíž se tomu brání. Ať už povinnou četbu budeme nazývat jakkoli, jedná se o součást výuky literární výchovy. Někteří vyučující ji vyžadují, někteří ne. Podle mého názoru je doporučená četba důležitá. Dává totiž záruku, že se s doporučenými tituly žáci alespoň seznámí, a to jakýmkoli způsobem. V ideálním případě si některé knihy přečtou, do některých jen nahlédnou, vyhledají si jejich obsah nebo informace o nich na internetu. Seznam titulů této četby přece nemusí být pouze z hlavy vyučujícího, mohou se na něm podílet i žáci. Poté jim doporučená četba nemusí připadat jako nutné zlo.

Dle SCHACHERLA (2008, s. 39–41) je žákům obvykle doporučeno přečíst tři díla ze společné četby z nabízeného seznamu literatury za jeden školní rok. Odlišuje ale od společné četby ještě četbu domácí. Pro kontrolu této četby volí rovnou diferencované otázky a úkoly, které mají žáci už při čtení k dispozici. V další hodině pak společně se žáky hovoří o čtenářských dojmech a názorech. Následovat také může shrnutí, rozhovor o čtenářských dojmech, literární kvízy a hádanky, atd. Pokud se jedná o dílo obsáhlejší, může být vybrána jen jeho část nebo kapitola.

Problémem přicházejícím s povinnou četbou a možná důvodem, proč ji někteří učitelé nevyužívají, je její kontrola. Doporučená četba se ve škole prezentuje buď mluvenou nebo psanou formou. Mluvená forma je realizována referátem nebo mluvním cvičením a je méně náročná. Obtížnější je psaná forma. Je realizována čtenářskými deníky, které časem a vývojem trochu zdegenerovaly a ztratily smysl proto, že poklesly na úroveň přepisování z internetu nebo příruček. Mnohem lepší realizací jsou osobní záznamy z četby, jež věrně zachycují vlastní reflexi z četby literárního textu. Jejich cílem není přetlumočit text, ale zachytit vlastní dojem z četby nebo z jednotlivých pasáží. Osobní záznamy představují jakési rozhovory s žáky samými a pro jejich délku neplatí žádný předpis. Tyto záznamy by neměly být kladně nebo záporně hodnoceny. Vyučující by měl vyzdvihnout zajímavé, originální a osobité záznamy. Z jednotlivých osobních záznamů četby může nakonec vzniknout portfolio.²³

Na Základní škole T. G. Masaryka²⁴ nemají žáci pod vedením Mgr. Šiškové určen doporučený seznam četby. Knihy si vybírají sami a jejich následná kontrola probíhá připraveným referátem. Pro vyučující pochopitelně není problém doporučit

²³ Srov. Peterka, 2006, s. 80.

²⁴ Základní škola T. G. Masaryka – [online] [Cit. 2012-03-19]. <Dostupné z <http://www.zstgmasaryka.cz/>>.

určité tituly žákovi dle jeho individuálního zájmu. Pokud knihu doporučí vrstevník, má to pro potenciální čtenáře opravdu velký význam, což se ukázalo hned při dalších referátech. Někteří žáci se totiž nechali výběrem knihy spolužáka inspirovat.

Na jiné škole v Plzeňském kraji, která si ale nepřeje být jmenována, mi jeden z žáků druhého stupně poskytl seznam doporučené četby za celý druhý stupeň. Vyučující rozdělovala kromě titulů povinné četby, ještě tituly četby dobrovolné. Dobrovolná četba mohla žáky inspirovat v dalším výběru. Dotyčný žák se přiznal, že raději četl knihy z dobrovolné četby a pak se zpětně vracel k četbě povinné, protože ta byla kontrolována písemnými testy nebo ústním zkoušením a známkována.

Po prostudování se můžeme povšimnout, že žánr poezie není do seznamu povinné ani dobrovolné literatury zařazován, což je podle mého názoru velká škoda.

6. ročník

Povinná četba

Karel Jaromír Erben, Božena Němcová – 3 libovolné pohádky

Mark Twain – *Dobrodružství Toma Sawyera*

Dobrovolná četba

Astrid Lindgrenová – *Ronja, dcera loupežníka*

Jaroslav Foglar – libovolný titul

Jan Werich – *Fimfárum*

7. ročník

Povinná četba

Karel Čapek – *Povídky z jedné a druhé kapsy* (5 libovolných povídek)

Hans Christian Andersen – 5 libovolných pohádek

Karel Jaromír Erben – *Kytice*

Dobrovolná četba

Alois Jirásek – *Staré pověsti české*

Louis Pergaud – *Knoflíková válka*

Jaroslav Foglar – libovolný titul

Eduard Štorch – libovolný titul

Ota Pavel – libovolná povídka

8. ročník

Povinná četba

Edgar Allan Poe – *Jáma a kyvadlo*

Jan Neruda – *Povídky malostranské (Hastrman, Doktor Kazisvět, Přivedla žebráka na mizinu)*

Ota Pavel – *Smrt krásných srnců*

Dobrovolná četba

Charles Dickens – *Oliver Twist*

Zdeněk Svěrák – *Kolja*

Winston Groom – *Forrest Gump*

Betty MacDonaldová – *libovolný titul*

Zdeněk Jirotka – *Saturnin*

9. ročník

Povinná četba

Jan Drda – *Němá barikáda (Vyšší princip)*

William Shakespeare – *Romeo a Julie*

Romain Rolland – *Petr a Lucie*

Dobrovolná četba

Karel Čapek – *Bílá nemoc*

Ota Pavel – *Smrt krásných srnců*

Daniel Keyes – *Růže pro Algernon*

3 Inovativní strategie v literární výchově

Pod inovativní strategií si lze představit mnohé v závislosti na oboru. *Inovativní strategie v literární výchově* je novým přístupem, pohledem či cestou ve výuce literatury na základní škole.

Úkolem moderní školy je plnění klíčových kompetencí. Co se týče výuky literární výchovy, podstatné jsou pojmy *komunikační kompetence*²⁵ a *čtenářská gramotnost*²⁶ související s *funkční gramotností*²⁷. Důležité je do vyučování zařazovat praktické věci, které budou žáci ve svém budoucím životě a na trhu práce potřebovat. Měli by být schopni práce s písemnými sděleními a orientace v nich. Důležitá je také schopnost komunikace s úřady či jinými institucemi (vyplňování formulářů, dokumentů apod.)

Někteří vědci se domnívají, že tzv. *stará škola* je zaměřena na zacházení se žáky jako se specialisty pro daný obor. Starou školu vidí spíše jako soubor pravidel, nová škola by měla být spíše školou komunikace. Tento fakt platí nejen ve výuce českého jazyka, slohu a literární výchovy, ale i v ostatních předmětech.

Z dnešního pohledu by bylo dobré, kdyby se literární výchova nazývala spíše literárně – mediální výchovou, která zahrnuje informační a komunikační technologie, zvláštní potřeby žáků a reaguje na různost etnických, jazykových a náboženských skupin (Bína, Niklesová, 2007, s. 7; 10).²⁸

Při výuce literární výchovy by měl vyučující přihlížet nejen k aspektu vzdělávacímu, ale současně by měl žáky efektivně motivovat. Dále by ve výuce literární výchovy měl být podporován rozvoj čtenářské kreativity, měla by také být zvyšována čtenářská gramotnost žáka. Hlavním úkolem žáka při hodinách literatury je

²⁵ *Komunikační kompetence* rozvíjí v žákovi schopnost výstižně, souvisle a kultivovaně formulovat a vyjadřovat své názory v logickém sledu v písemném i ústním projevu, učí ho naslouchat promluvám druhých lidí, porozumět jim a vhodně reagovat a argumentovat, dále vybízí žáka, aby využíval různé informační technologie a komunikačních prostředků pro účinnou komunikaci s okolím. – [online] [Cit. 2011-07-24]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/klicove-kompetence?highlight=Words=komunika%C4%8Dn%C3%AD+kompetence>>.

²⁶ *Čtenářská gramotnost* je chápána jako schopnost a dovednost jedince, která mu umožňuje pracovat s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi. [online]. [Cit. 2012-04-12]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNOST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html/>>.

²⁷ *Funkční gramotnost* je schopnost zapojovat se do všech aktivit, které zajišťují efektivní fungování člověka ve skupině a jeho další osobní rozvoj (UNESCO, in Rabušicová 2002, 18).

²⁸ Srov. BÍNA, Daniel. NIKLESOVÁ, Eva. *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007. 117 s. ISBN 978-80-7394-059-1.

komunikovat s textem. Role pedagoga je v tomto případě více než důležitá, proto bychom měli podporovat žákovo čtenářské sebevědomí a vést ho k co největším čtenářským zážitkům. Při rozvíjení čtenářovy kreativity je dobré pěstovat schopnost představivosti a fantazie a snažit se text různě variovat (Lederbuchová, 1997, s. 10–11).²⁹

3.1 Využití her

Využívání her ve vyučování je velmi důležité. Jedná se o aktivity, které trénují kreativitu a paměť. Dále rozvíjejí komunikační dovednosti a přispívají k rozvoji osobnosti. Avšak i tento typ aktivity má svá pravidla. Hry by měly být předem promyšlené a učitel by je měl vysvětlovat stručně, jasně a přesvědčivě. Nutná je také logická posloupnost. Před samotnou aktivitou by měl být dán prostor případným dotazům a v průběhu hry by neměla být měněna pravidla.³⁰ Žák je touto činností zcela pohlcen, ale učitel by měl mít stále na paměti, že hra má hodnotu pedagogickou a je účelná.

Vyučující si musí uvědomit, že každý žák je jedinečná bytost se specifickými vzdělávacími potřebami a vyžaduje i takový přístup. Některým hry vyhovují a mohou v nich být velmi kreativní, zatímco jiní preferují spíše *tradiční přístup*.³¹ Ten je založen na výkladu učitele a vhodně zvolených příkladech, aktivita žáků při výuce není nutná.³² Učitel by měl kombinovat oba přístupy a umožnit vyniknout všem žákům.

3.1.1 Definice hry

Pojem *hra* je možné definovat mnoha způsoby. Autoři, kteří se problematikou her zabývají, je charakterizují podle vlastního úhlu pohledu a také podle účelu, ke kterému budou hry určeny. Obecně lze hru popsat jako činnost, jež je součástí života každého jedince. Byla a je součástí společenského života všech národů. Hra však není pouhou výsadou lidí, je běžná i u zvířat (Šimanovský, 2002, s. 21).³³

Myšlenka hry jako součásti vyučování je známá již od 16.–17. století. Hra bezesporu souvisí s názory KOMENSKÉHO, který ji považuje za velmi důležitou a definuje ji následovně: „*Hra je cvičení (ducha nebo těla) určené pro více jedinců,*

²⁹ Srov. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Didaktická interpretace uměleckého textu jako metoda literární výchovy na občanské a střední škole*. Plzeň: Fakulta pedagogická Západočeská univerzita, 1997. 120 s. ISBN 80-7082-364-X.

³⁰ Srov. Bína, Niklesová, 2007, s. 7.

³¹ Srov. Lederbuchová, 2010, s. 108; 111.

³² Srov. Nezkusil, 2004, s. 78.

³³ Srov. ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. 175 s. ISBN 80-7178-689-6.

závodících vzájemně o nějakou hmotnou nebo čestnou odměnu. Vyznačuje se tím, že obsahuje těchto sedm požadavků, jež působí, že hra je hrou, to je duševním potěšením: I. pohyb, II. vlastní rozhodnutí, III. družnost, IV. závodění, V. řád, VI. lehkost provozování hry, VII. příjemný cíl (duševní uvolnění).“ (cit. dle Chlup, 1964, s. 340)³⁴

Podle HUIZINGA (1971, s. 33) je hra definována takto: „Hra je dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má svůj cíl v sobě samé a je doprovázena pocitem napětí a radosti a vědomím ‚jiného bytí‘ než je ‚všední život‘.“³⁵

ŠIMANOVSKÝ (2002, s. 21) hru definuje jako opakovatelnou svobodnou činnost, která je ohraničená od běžného života a liší se od něj místem, časem i dobou trvání. Měla by upoutávat a přitahovat. Hra může slučovat i rozdělovat, většinou obsahuje prvky napětí či soutěživosti.

3.1.2 Rozdělení her podle typu

Hry můžeme rozdělit podle způsobu využití na didaktické, asociační, slovní a verbálně-zvukové. Jednotlivé metody a techniky můžeme libovolně variovat a kombinovat.

Mezi didaktické hry můžeme zařadit například *Hádání písmen*. Pro tuto aktivitu je možné využít Nezvalovu *Abecedu*. Učitel žákům předčítá charakteristiku daného písmene, aniž by dopředu prozradil, o jaké se jedná. Jejich úkolem je uhodnout příslušné písmeno.

Dále může vyučující rozdat žákům lístečky s napsanými jmény literárních hrdinů. Úkolem vybraného žáka je hrdinu z příběhu pantomimicky ztvárnit. Variací této aktivity je *Kreslení literární postavy*. Někteří žáci, například jeden z lavice, si vylosují lístečky se jménem postavy a v časovém limitu se je pokusí graficky ztvárnit. Zbylí spolužáci hádají, která postava je na obrázku.³⁶

Do skupiny didaktických her bychom mohli zařadit *Interpretační alej*. Pomyslnou alej tvoří dvě skupiny žáků stojící proti sobě. Na začátku řady se postaví dva interpreti procházející alejí. Na základě důležitých míst v příběhu zastaví vždy na

³⁴ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského. Svazek 3, Nejnovější metoda jazyků*. Redakce Otokara Chlupa. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964. 424 s.

³⁵ HUIZINGA, Johan. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Přeložil Jaroslav Vácha. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1971. 226 s.

³⁶ Srov. Bína, Niklesová, 2007, s. 115.

odpovídající pozici v aleji. Členové aleje odpovídají, proč tak učinili a zda i pro ně je toto místo podstatné (Germušková, 2008, s. 42).³⁷

Další skupinou her jsou hry asociální. Jak už název napovídá, závisí na asociacích samotných účastníků. Tyto hry rozvíjí samotnou tvořivost a vlastnosti s kreativitou související. Některé náročnější hry vyžadují větší soustředění a vědomou kázeň plynoucí z touhy úkol vyřešit (Machková, 1999, s. 80).³⁸ Pro aktivizaci žáků nebo jako opakování učiva může posloužit hra s názvem *Asociace na dané téma*. Vyučující zadá hlavní téma a hráči vyslovují volně nebo po řadě svoje asociace související s tímto tématem. Nemusí své poznámky nijak dlouze rozvádět, dostačující jsou stručné pojmové připomínky.³⁹

Další hrou založenou na asociacích žáků může být *Tvořivá fotografie*. Žáci si sami nafotí nebo si vystříhnou z časopisu zajímavé obrázky přírody, např. list s kapkami rosy, slunečnici a bzučící včely, strom s pokroucenými větvemi a další. Tuto úlohu může převzít i učitel. Každý z nich si ke svému obrázku napíše veškeré asociace, které je při pohledu na fotku napadnou. Cílem této aktivity jsou krátké příběhy nebo básně inspirované asociacemi souvisejícími s tématem. Tato hra byla inspirována statí v (Beránková, 2002, s. 78).⁴⁰

Hry slovní spadají do skupiny her rozvíjejících tvořivost. Hra *Abecední básně* spočívá ve psaní básní obsahujících ženská nebo mužská jména podle abecedy. Tato hra může mít mnoho variací. První možností je, že žáci skládají báseň, ve které každé další slovo začíná následujícím písmenem abecedy. Druhou možností je *Báseň o třech zemích*. Tato aktivita je založena na tom, že v každé zemi se mluví jiným slovním druhem. Na základě tohoto pravidla mají žáci vymyslet báseň. Třetí možností je *Negativní báseň a povídka*. Tato hra využívá záporných slov, např. nic, nijak, nikdo, nikam, žádný, nijaký, atd. Pomocí těchto slov se žáci snaží vytvořit báseň nebo krátkou povídku.⁴¹

Hry verbálně zvukové využívají hlasové vybavy žáků. Posilují jejich komunikační schopnosti a vzájemnou kooperaci nebo naopak soutěživost. Mezi hry verbálně zvukové můžeme zařadit hru *Klíčové slovo*. Úkolem žáků je najít slovo tak

³⁷ Srov. GERMUŠKOVÁ, Marta. Interpretující čtenář jako symbiotik poznatkovosti a zážitkovosti. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9

³⁸ Srov. MACHKOVÁ, Eva. *Metodika dramatické výchovy*. 8. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, útvar ARTAMA, 1999. 153 s. ISBN 80-7068-105-5

³⁹ Srov. Machková, 1999, s. 82.

⁴⁰ Srov. BERÁNKOVÁ, Eva. *Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2002. 106 s. ISBN 80-7238-182-2.

⁴¹ Srov. Machková, 1999, s. 82.

charakteristické, že dokáže v mysli posluchačů vybavit text celý. Zakázaná jsou slova označující postavy nebo názvy zásadní pro dílo.

Další hrou využívající pohyb a zvuk je *Dabing*. Hráč představující hlavní postavu mluví, ale říká jen to, co má protihráč slyšet. Dabér stojící za hráčem doplňuje řeč komentáři se skutečnými myšlenkami hlavní postavy.⁴²

3.1.3 Možné problémy při výuce a jejich řešení

Při využití her při výuce se pravděpodobně setkáme s určitými problémy. Vzhledem k tomu, že se literatura vyučuje obvykle v prostředí třídy, omezující jsou pro nás lavice, židle, ale také sám učitel. Právě nábytek nebo vyučující působí jako překážka v jinak volném prostoru. Poměrně jednoduchým řešením je prostor „vyčistit“, lavice a židle přemístit; učitel může fungovat jako koordinátor činnosti. Další potíží může být nepřipravenost žáků. Než začneme s dětmi provozovat hry, je důležité, aby se mezi sebou zbavily ostychu a zvykly si na tento typ práce. Je možné se nějaký čas poznávat a pak pomalu zařazovat hry do vyučování. V neposlední řadě jako vždy bojujeme s časem. Vyučovací hodina má pouze 45 minut, což je velmi málo. Po samotné činnosti by mělo dojít k nějakému vyústění či završení. Vhodné je, když má učitel například dvě vyučovací hodiny za sebou a mohou tak proběhnout všechny fáze činnosti, které by měly být realizovány.⁴³

3.2 Metody při práci s literárním textem

Pracovat s literárním textem není jednoduché, a tak je žádoucí dodržovat určitá pravidla. Těchto zásad se musí držet nejen žáci, ale i učitelé. Učitel se snaží žáky dostatečně motivovat a předkládá jim texty, o nichž si myslí, že je mohou skutečně zaujmout a přinést jim co možná největší *čtenářský zážitek*⁴⁴. Proto by měl vybírat texty související s životními situacemi a problémy pubescentů. Každý text přináší nějaké informace a na žácích – čtenářích je, naučit se tyto informace zpracovávat. Na rozdíl od reálných situací je naléhavost problémů v příbězích omezena právě prostorem a textu, a tak je možné řešit konflikty z různých úhlů pohledu nezávisle na čase. Vyučující by při různých typech rozborů textu neměl žákům vnucovat své názory. Měl by je naopak vést k formulování vlastních stanovisek. Případné neadekvátní výklady by měly být vždy společně prodiskutovány a shovívavě uvedeny na pravou míru.

⁴² Srov. Beránková, 2002, s. 57–58.

⁴³ Srov. Beránková, 2002, s. 11.

⁴⁴ *Čtenářský zážitek* je definován jako „subjektivní pocit radosti z výsledku četby“. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Didaktická interpretace uměleckého textu jako metoda literární výchovy na občanské a střední škole*. Plzeň: Fakulta pedagogická Západočeská univerzita, 1997. 120 s. ISBN 80-7082-364-X.

Pochopitelně může být dílo žákům tzv. vyloženo, ale výklad je pro tvořivou práci s textem poměrně zastaralým způsobem. Na druhou stranu moderní pojetí výuky může v rukou nezkušeného pedagoga selhávat, a tak je možná lepší této metody rozboru textu využít – výhodou je úspora času. Pokud je výklad podán poutavě, může představovat motivaci k podrobnější četbě. Nevýhodou je malý prostor pro realizaci žáků. Proto je nutné zvažovat, jakou metodu pro práci s textem zvolíme.⁴⁵

Podstatné jsou i cíle společné nebo dílčí práce. Žáci ocení, když jim učitel sdělí, co mají dělat a kam má jejich činnost směřovat. Nepracují stejným tempem, a tak si potřebují svou práci zorganizovat. Plánováním práce učí učitel žáky samostatnosti a dobrovolnosti. Při prezentaci prací spolužáků se žák učí tolerovat odlišnosti výsledků. Vyučující funguje pouze jako dohled, popřípadě pomocník (Ležáková, Bína, 2006, s. 14).⁴⁶

My se nyní pokusíme zaměřit na některé postupy, které nám mohou při kreativní práci s literárním textem pomoci.

3.2.1 Záznamy textu

Při četbě textů různého typu je důležité správné zaznamenávání textu. Může se jednat o různé vpisky přímo do textu, což ale není vždy možné. Proto je lepší přikládat si k textu volný list papíru.

Nejjednodušším druhem záznamu je výpisek. V tomto případě si vypisujeme zajímavé nebo pro nás podstatné části textu, které můžeme doplnit i o vlastní poznámky. Text ale můžeme zaznamenávat také pomocí osnovy. Jedná se o heslovitý záznam, kterým získáme souhrnné informace o daném textu. Jinou formou záznamu je výtah. Výtah shrnuje hlavní myšlenky odborného textu. Při jeho záznamu se snažíme dodržovat přehlednou stavbu a vyjadřovat se v co nejjednodušších větách. Můžeme tvořit souvislý text, ale v poznámkách by se neměly vyskytovat zbytečné podrobnosti (Krausová, 2005, s. 96–97).⁴⁷

Dovednost žáků pracovat s textem může být zvyšována při komparaci dvou různě koncipovaných textů v jedné věci, např. motiv slunce je v jednom díle zobrazován jako symbol zrození a ve druhém jako symbol práce na polích.⁴⁸

⁴⁵ Srov. Nezkusil, 2004, s. 83.

⁴⁶ Srov. LEŽÁKOVÁ, Dana. BÍNA, Daniel. *Komunikační kompetence v literární výchově*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita, 2006. 36 s. ISBN 80-7040-935-5

⁴⁷ Srov. KRAUSOVÁ, Zdeňka. *Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005. 128 s. ISBN 80-7238-419-8.

⁴⁸ Srov. Bína, Niklesová, 2007, s. 75.

Při studijním čtení žák pracuje se slovy a částmi textu, jimž v průběhu čtení nerozuměl, neboť i zkušenější čtenář si potřebuje některá slova v přečteném opětovně ujasňovat. Na papír si pak může zaznamenávat hlavní myšlenky a formulovat otázky, na které prozatím nezná odpověď. Pomocníkem je mu v těchto případech učitel. Ten se ho snaží přivést na řešení problémů souvisejících se čteným textem (Toman, 1991, s. 11).

Podvojný deník je další formou záznamu textu. Žáci čtou zadaný text a přitom si vypisují do dvou sloupců poznámky. První sloupec je určen k zápisu úseků citovaných přímo z knihy, druhý pak k myšlenkám, které čtenáře při četbě citované části napadají. Metoda podvojného deníku může být rozšířena následující fází. Ta spočívá v tom, že si žáci mezi sebou deníky vymění a každý k myšlence svého spolužáka přepíše ještě vlastní komentář. Důležité je, aby si každý člen třídy dokázal svůj názor na celé dílo i jeho dílčí části obhájit (Steelová, 2007, s. 17).⁴⁹

Další metodou je obrázková osnova. Tato technika je sice určena pro mladší čtenáře, ale je možné ji využít pro čtenáře znevýhodněné nebo pro žáky, kteří mají omezenou vyjadřovací schopnost. Jejich úkolem je sestavit příběh z přeházených obrázků. Pokud se jim to nepodaří, učitel seřadí jednotlivé kousky sám. Další fází je vyprávění nově sestaveného příběhu. Metodu obrázková osnova může učitel různě variovat, např. žáci vymyslí podle již sestavených obrázků příběh nový nebo pouze jeho závěr. Tento úkol je možné také podpořit výtvarným ztvárněním (Toman, 1990, s. 83).⁵⁰

Navázat na obrázkovou osnovu mohou žáci vytvořením vlastního comicsu. Žáci se snaží vymyslet řeč postavám z příběhu a dokreslit němým obrázkům bublinky s komentářem. Tento postup by si měli vyzkoušet nejprve na jednoduchém příběhu, který znají všichni a pak comics aplikovat na složitější.⁵¹

3.2.2 Využití metod kritického myšlení

Při výuce literatury můžeme využít metod kritického myšlení, které žákům mohou pomoci při vyhledávání, zpracovávání a třídění informací. Do výuky moderní literární výchovy se dají velmi efektivně začlenit metody jako E – U – R, INSERT a shrnování. Tyto postupy slouží ke zefektivňování čtení a myšlení žáků.

⁴⁹ Srov. STEELOVÁ, Jeannie L. a kol. *RWCT, příručka III.: Další strategie k rozvoji kritického myšlení*. 1. vyd. Praha: Kritické myšlení, 2007.

⁵⁰ Srov. TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z didaktiky čtení a literární výchovy II., Literární výchova na I. stupni základní školy*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1990. 131 s. ISBN 80-7040-020-X.

⁵¹ Srov. Hník, 2007, s. 103.

Jako příklad těchto metod si můžeme uvést E – U – R, INSERT a shrnování. Metoda E – U – R (evokace – uvědomění – reflexe) je jednou ze základních technik, která může být aplikována při práci s textem. Skládá se z výše uvedených fází, které musí probíhat v tomto pořadí. Fáze evokace je podstatná pro vnitřní motivaci. Žák si snaží utřídit to, co zná a co se o novém tématu chce dozvědět. Ve fázi uvědomění žák přijímá informace z nových zdrojů, například z audionahrávek a textu, a snaží se uvědomit si, co pro něj tyto informace znamenají dál. V této fázi můžeme využít techniky potrojného deníku nebo řízeného čtení. Ve fázi reflexe se žáci by měli zhodnotit úplně nové informace s těmi původními. Při reflektování můžeme využít technik jako volné psaní, diskuse nebo myšlenková mapa (Hausenblas, Košťálová, 2011, online).⁵²

INSERT je interaktivním poznámkovým systémem, pomocí kterého dosahujeme zefektivnění výuky. Tuto techniku můžeme provést tak, že vytvoříme skupiny sudého počtu, na tabuli napíšeme téma a každý žák si sám promyslí, co všechno se mu vybaví, když dané slovo vidí. Poté se žáci sloučí do skupinek a sdělí si své poznatky. Když je tato činnost ukončena, vyučující napíše na tabuli vše, co mu skupinky v souvislosti s pojmem diktují. Na závěr si každý napíše zápis z tabule na papír a označí každou „myšlenku“ znaménky „✓, +, -, ?“. Pokud žáci něco označí znaménky „-, ?“, je nutné se k těmto problematickým částem vrátit a vysvětlit je (Kvasničková, 2011, online).⁵³

Strategií vzájemného učení je shrnování. Při této metodě můžeme využít mluvené i psané formy. Žáky po celou dobu ale pobízíme k tomu, aby hledali hlavní myšlenky jak v textu samotném, tak ve všem, čemu se učí.⁵⁴

3.2.3 Interpretace textu

Interpretaci lze chápat jakožto jednu ze základních metod při práci s textem. Čtenář při ní nalézá významy ve znakové struktuře textu a snaží se pochopit vztahy mezi nimi. Obecně lze říci, že interpretace naučí čtenáře pozorněji číst a vidět souvislosti. Je ale důležité si uvědomit, že interpretace samotná nemůže suplovat procesy probíhající při čtenářské komunikaci.⁵⁵

Názory na potřebu interpretace se ale liší. Ne všichni odborníci na literaturu se domnívají, že je interpretace ve školním prostředí vhodná. HOLUB (1964, s. 87) tvrdí,

⁵² Srov. HAUSENBLAS, Ondřej. KOŠTÁLOVÁ, Hana. *Co je E – U – R* [online]. [Cit. 2011-08-08]. Dostupné z <http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_eur>.

⁵³ Srov. KVASNIČKOVÁ, Šárka. *Kritické myšlení v matematice* [online]. [Cit. 2011-08-08]. Dostupné z <<http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=26/matematika>>.

⁵⁴ Srov. Ležáková, Bína, 2006, s. 25.

⁵⁵ Srov. Lederbuchová, 1997, s. 6–8.

že není třeba text jakýmkoli způsobem rozebírat: „*Domnívám se, že postup ,rozebírání‘ básní a vůbec ,vykládání‘ uměleckého díla je dnes zcela neoprávněný a protismyslný. Zaměňuje se jím umělecké dílo za naučný text nebo za křížovku s tajenkou. (...) Rozbory vychovávají rozebírače, kteří se potom nad každým novým dílem ptají, co to měl vlastně zas ten podivín za lubem? A jejich přirozený sklon k tomu, brát umění jako jiné věci okolního světa, jako konečné a přirozené jevy, přijímat umění bezprostředně, je narušen.*“ NEZKUSIL (2004, s. 59) mu však oponuje tvrzením, že ve škole se text nerozebírá, ale spíše se jedná o modelovou interpretaci prohlubující zážitky žáků z běžné četby. GERMUŠKOVÁ (2008, s. 35) se domnívá, že interpretace má v literární komunikaci nezastupitelné místo. Podle jejího názoru by se mělo k textu přistupovat jako k objektu majícímu estetické parametry a vyžadujícímu typ umělecky citlivého interpreta. Autorka článku se domnívá, že takovýmto interpretem nemůže být každý, ale díky dobrému vedení učitele se to může naučit.

Specifickým typem interpretace textu je pak *didaktická interpretace*, které je věnována následující kapitola.

3.2.4 Didaktická interpretace textu

Didaktická interpretace textu se zaměřuje na rozvoj tvořivých komunikačních schopností a dovedností žáka v úrovni přiměřené žakově čtenářské kompetenci. Měla by rozvíjet a kultivovat procesy četby ve všech fázích komunikace. Hlavní důraz je kladen na čtenářský zážitek žáka. Je podporována žakova schopnost představivosti a fantazie, žák se učí text kreativně variovat a transformovat ho do polohy jiného žánru či umění. Didaktická interpretace je také nápomocná při osvojování učiva literárně-historického charakteru a návyku číst umělecky hodnotnou literaturu.⁵⁶

Existuje několik možností realizace didaktické interpretace textu – frontálně vedený rozhovor, písemný test, metoda skupinového vyučování, práce s individuálním čtenářem a suplovaný dialog.

Při využití frontálně vedeného rozhovoru využívá dominantního postavení učitel. Ten řídí celou aktivitu a koriguje případné chyby a mylné představy žáků o textu. Této metody učitel využívá zejména v počátcích, kdy žáci ještě nejsou schopni samostatné práce s textem. Výhodou je vysílání otázek tváří v tvář celé třídě, takže žáci nemají pocit, že by byli zanedbáváni.

Písemný test je jednou z forem opakování učiva navazující na interpretaci nebo přímo na práci s textem. Tato metoda testování poskytuje příležitost ostýchavějším nebo

⁵⁶ Srov. Lederbuchová, 1997, s. 6–11.

naopak mimořádně nadaným žákům. Je také objektivnější a velmi produktivní, neboť pomocí písemného testu dokáže vyučující v relativně krátkém čase prověřit znalosti značného množství žáků. Může probíhat jak individuálně, tak hromadně. NEZKUSIL (2004, s. 130–132) užívá například lístečkového prověřování. Lístečkové prověřování je typem písemného zkoušení s efektivním využitím času. Před ústním zkoušením zadá vyučující skupince žáků písemné zadání úkolů, po jeho skončení lístečky vybere a následně ohodnotí.

Metoda skupinového vyučování spočívá v rozdělení žáků do menších skupin, ve kterých mohou spolupracovat na zadaných úkolech. Skupinové vyučování žáků podporuje jejich aktivitu a samostatnost. Výhodou práce ve skupině vzájemné obohacení o jiné názory či pohledy na danou problematiku. Je možné zadat jim úkol k promyšlení na doma, a to především z důvodu úspory času. Na tuto domácí práci pak lze navázat v následující hodině. Je třeba mít na paměti, že ne všechny aktivity a metody jsou pro skupinové vyučování vhodné. V případě didaktické interpretace tomu tak však je. Na práci ve skupině si pochopitelně musí žáci nejprve zvyknout. K vytvoření pozitivní atmosféry ve třídě proto přispívají nejprve kratší aktivity, které se postupně prodlužují.⁵⁷ Žáky lze do skupin rozdělit podle různých kritérií.⁵⁸

Práce s individuálním čtenářem souvisí s přístupem učitele k žákovi jako k jedinečné bytosti. Autoři odborných článků nabádají vyučující k respektování individuálních potřeb žáků s cílem dosažení osobního maxima v rámci dispozic žáka. Někteří pedagogové ale argumentují vysokým počtem žáků ve třídě. I přes tento fakt je důležité se alespoň částečně orientovat v rodinné situaci žáka a jeho mimoškolních aktivitách. Učitelovou znalostí žáků se pak zvyšuje šance na úspěšnost a další motivaci (Vrchovská, 2008, online).⁵⁹

Podstatou suplovaného dialogu je využití dvou žáků či dvou skupin žáků, kteří se předem seznámí s biografií a tvorbou dvou autorů a přečtou si od nich určitá literární díla. Následně zkoumají, čím se autoři a jejich jednotlivá díla liší a v čem jsou naopak shodná. Metoda suplovaného dialogu může mít dvě podoby – s moderátorem a bez moderátora. V prvním případě učitel zajišťuje koordinační funkci. Ve druhém případě je pak diskuze neřízená. Při této aktivitě jsou ale nutné vstupní poznatky z literární teorie.⁶⁰

⁵⁷ Srov. Nezkusil, 2004, s. 97.

⁵⁸ Podrob. srov. Bína, Niklesová, 2007, s. 24.

⁵⁹ Srov. VRCHOVSKÁ, Eliška. *Individuální přístup k žákům – učitelův strašák nebo pomocník?* [online]. [Cit. 2011-10-05]. Dostupné z <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=26142>>.

⁶⁰ Srov. Germušková, 2008, s. 38

3.2.5 Rozbor textu pomocí klíčových pojmů

Při tomto typu rozboru se mají žáci pokusit analyzovat text, který budou za chvíli číst, a to pomocí klíčových pojmů napsaných na tabuli. Vyučující z textu vybere čtyři nebo pět pojmů, dále vyzve dvojici žáků, která má pět minut na to, aby promyslela, jak spolu mohou tyto termíny vzájemně souviset. Když se dvojice shodne na eventuálních vazbách mezi pojmy, začne celá třída nahlas číst text. Vybraní žáci celou dobu sledují, zda se jejich hypotézy potvrdily.⁶¹

3.2.6 Řízené čtení

Při této aktivitě musíme rozdělit vybraný text na tři až pět vybraných částí, které jsou obsahově ucelené. Ke každé části vytvoříme několik otázek, na které budou žáci při čtení postupně odpovídat. Žáky vyvoláváme, aby se mohli při četbě vystřídat. V závěru si společně zopakujeme, k čemu jsme došli, co si z příběhu můžeme odnést apod. (Adamcová, 2011, online).⁶²

3.2.7 Využití audiovizuální techniky

V moderní výuce mateřského jazyka je pamatováno na využití filmu, televize a rozhlasu ve vyučování. Koneckonců se díky rozvoji audiovizuální techniky literatura stala dostupnou pro obrovské množství lidí (Matysková, 1997, s. 86).⁶³

Využití audiovizuální techniky umožňuje přidání dalšího rozměru do výuky literární výchovy. Stává se také nástrojem motivace. Učitelé by měli využívat různých technik a postupů, aby žáci začali cítit, že jim čtení a vnímání literárních forem otevírá cestu k osobnímu i profesnímu růstu. Mezi využívané techniky mohou patřit filmy, videa, iPody, DVD a další (Kinovičová, 2008, s. 59).⁶⁴

Audiovizuální technika dále rozvíjí teoretické poznání, nabízí osvojení postupů vědecké práce, podněcuje k ověřování poznatků a jejich využití v praxi. Aby učitel zvýšil efektivitu této metody, musí žáky naučit soustředěně sledovat a zpracovávat nové

⁶¹ Srov. Ležáková, Bína, 2006, s. 21.

⁶² Srov. ADAMCOVÁ, Radka. *Setkání s handicapem – řízené čtení* [online]. [Cit. 2011-08-09]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/8359/SETKANI-S-HANDICAPEM---RIZENE-CTENI.html>>.

⁶³ Srov. MATYSKOVÁ, Zofia. *Rozhlas jako komunikační partner dítěte v jazykovém a literárním vzdělávání*. In *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 1997. ISBN 80-7042-151-7.

⁶⁴ Srov. KINOVIČOVÁ, Anna. *Aktivizující metody při výuce literatury a při práci s literárním textem*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9.

informace a podněty, kterých se jim prostřednictvím audiovizuální techniky dostává (Novák, Gejgušová, 2002, s. 25–29).⁶⁵

Cílem audiovizuální techniky je rozvoj „specifické smyslové představivosti“, jež umožňuje dítěti zprostředkovat estetický zážitek z literárního díla. Nejdůležitějším prvkem je v takovém provedení lidský hlas, jenž plní funkci ideovou a estetickou.⁶⁶

3.2.8 Shrnutí aneb závěrečná beseda

Nakonec nastupuje aktivita shrnutí aneb závěrečná beseda završující vše předchozí. Je možné, aby učitel závěrečnou debatu o dojmech a reflexích moderoval, ale není to nutné. Pokud jsou čtenáři již na tento typ práce zvyklí, mohou si diskusi vést sami. Závěrečná beseda nemusí probíhat jen formou diskuse, ale také prostřednictvím literárních kvízů a hádanek, soutěžních her či komparací s filmovou adaptací.⁶⁷

Při shrnování jsou žáci pobízeni ke hledání hlavních myšlenek ve všem, čemu se učí. Může být realizováno psanou i mluvenou formou a je určitým způsobem opakování.

3.3 Mediální výchova a ICT

Mediální výchova aplikuje teoretické poznatky mediálních studií a výsledky výzkumů na praktický život mladé generace. Potřeba zvyšovat *mediální gramotnost*⁶⁸ je naléhavá, proto se uvažuje o zavedení mediální výchovy jako vyučovacího předmětu do českých škol. Mediální výchova by měla učit žáky žít s médii. Konkrétně by jim měla přiblížit funkci mediálních textů a organizací a popsat, jak se média podílejí na vytváření významů (Jiráček, 2011, online).⁶⁹

K moderní výuce českého jazyka, slohu a literatury bezesporu patří moderní technologie. Pro začínajícího učitele je dobré využít *ICT*⁷⁰ proto, aby se mohli soustředit na samotný výklad a také proto, aby měli možnost sledovat dění ve třídě nebo odpovídat na různé dotazy žáků. Takové materiály může vyučující navíc libovolně upravovat a doplňovat. Ačkoli se to možná nezdá, i pro žáky je moderní technika vynikající

⁶⁵ Srov. NOVÁK, Radomil. Gejgušová, Ivana. *Adaptace literárního díla a její didaktické využití*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2002. 32 s. ISBN 80-7042-221-1.

⁶⁶ Srov. Matysová, 1997, s. 87.

⁶⁷ Srov. Schacherl, 2008, s. 41.

⁶⁸ *Mediální gramotnost* je kompetence zahrnující schopnost analyzovat a kriticky hodnotit informace různé povahy. [online] [Cit. 2011-10-07]. Dostupné z < <http://www.medialit.org/reading-room/what-media-literacy-definitionand-more>>.

⁶⁹ Srov. JIRÁK, Jan. *Proč potřebujeme mediální výchovu*. [online]. [Cit. 2011-10-07]. Dostupné z < <http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/540/PROC-POTREBUJEME-MEDIALNI-VYCHOVU.html/>>.

⁷⁰ *ICT* je zkratka z anglického názvu Information and Communication Technologies. Jedná se technologie zprostředkovávající komunikaci, tzn. programy, aplikace, hardwary počítačů a serverů, atd. [online] [Cit. 2011-10-11] Dostupné z <<http://www.zkusit.cz/proc-zkusit/co-je-ict.php>>.

pomůckou. Žáci mohou využívat audioknihy, webové stránky zabývající se literární tematikou, čtenářské deníky i taháky. Úkolem učitele je pochopitelně upozornit na různou kvalitu příspěvků na internetu a obezřetnost při přejímání informací.⁷¹ Je důležité si uvědomit, že nemá smysl jít proti médiím a moderním technologiím nebo s nimi bojovat. Internet nesoupeří se čtením, ale ani ho nijak nepodporuje. Obecně platí, že uživatelé internetu jsou i velcí čtenáři a že moderní technologie daleko více ubírají novinám a časopisům (Semrádová, 2008, s. 82).⁷²

3.3.1 Mediální výchova ve škole

*Masová média*⁷³ obklopují děti, mládež i dospělé v podstatě denně. Mohou představovat užitečný zdroj informací, ale také určitého nežádoucího manipulátora. Média mohou pozitivně i negativně ovlivňovat jejich city, postoje a hodnoty. Učitelé by měli vědět, jak média fungují, jak jsou řízena a jak k nim máme jako uživatelé přistupovat. Vyučující by tedy měli umět aplikovat mediální výchovu v rámci své profesní činnosti. Existují sice přípravné kurzy mediální výchovy pro učitele, ale mnoho pedagogů je zatím nenavštívilo. Jedná se sice o dlouhodobou záležitost v rámci této reformy, ale je nutné respektovat postupy vedoucí k začlenění mediální výchovy do *Rámcového vzdělávacího programu* (dále jen RVP) (Verner, 2007, s. 100).⁷⁴

V RVP je mediální výchova zařazena do českého jazyka a literatury, výchovy k občanství a samozřejmě do historie. V zemích západní Evropy, USA, Austrálii a na Novém Zélandu je mediální výchova zařazena do všeobecného vzdělání, v České republice tak zatím není učiněno.⁷⁵ Mediální výchova je jedním z *průřezových témat*⁷⁶, což znamená, že má prostupovat celým procesem vzdělávání. Může být realizována projektovými formami výuky (tvorba školního časopisu, popř. relace pro školní rozhlas) nebo různými metodami vyučování. Do vzdělávacího programu může být také zařazena jako samostatný vyučovací předmět.⁷⁷

⁷¹ Podrobněji srov. Schacherl, 2008, s. 12–26.

⁷² Srov. SEMRÁDOVÁ, Ilona. *Péče o jazyk a komunikaci (Péče o logos jako smysluplnou řeč)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010. 142 s. ISBN 978-80-7290-429-7.

⁷³ *Masová média* jsou knihy, noviny, časopisy, filmy, pozemní, kabelové i satelitní televizní a rozhlasové vysílání, kompaktní disky, magnetofonové nahrávky, internetové verze tištěných periodik, internetová periodika, rozhlasové a televizní vysílání po internetu. Slouží k celospolečenské komunikaci určené velkému množství lidí. [online] [Cit. 2011-10-10]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/545/MEDIA-JAKO-PREDMET-POZNANI.html/>>.

⁷⁴ Srov. VERNER, Pavel. *Mediální výchova: průřezové téma*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2007. 106 s. ISBN 978-80-7361-042-5.

⁷⁵ Srov. Bína, Niklesová, 2007, s. 46–49.

⁷⁶ *Průřezové téma*, resp. průřezová témata jsou povinné tematické oblasti prostupující jednotlivými předměty. Žáci vědomosti nesené, např. z matematiky využívají v jiném předmětu a naopak. – [online] [Cit. 2012-04-12]. Dostupné z <<http://www.nuov.cz/kurikulum/prurezova-temata>>.

⁷⁷ Srov. Verner, 2007, s. 101.

3.3.2 Rozvoj čtenářské gramotnosti pomocí ICT

Potřeba rozvíjet čtenářskou a informační gramotnost je vzájemně spjata. Některé výzkumy tvrdí, že přílišné trávení času u počítačů mladému člověku škodí. Odvádí jeho pozornost od čtení knih a jiných textů v tištěné formě. Na druhé straně existují jiné výzkumy dokazující, že používání počítačů v rozumné míře a pod dohledem rodičů či pedagogů zvyšuje potřebu kontaktu s knihou. Čtenářskou gramotnost mohou rozvíjet stránky publikující původní literární díla, stránky nabízející možnost pro autorskou literární tvorbu, stránky nabízející možnost vlastní tvorby a komunikace, stránky nabízející možnost podpory výuky, čtenářské deníky a virtuální knihovny. Žáci se dále mohou účastnit různých neinteraktivních a interaktivních počítačových her, a to buď jako autoři scénáře nebo jako literární postavy (Marešová, 2008, s. 205).⁷⁸

3.3.3 Pozitivní a negativní vlivy ICT

Začleňování komunikačních a informačních technologií do výuky znamená zvyšující se možnost poznávání reality, ale vzhledem k tomu, že často přináší problematický vztah mezi virtualitou a realitou, ohrožuje možnost na adekvátní poznání.⁷⁹

Moderní technologie ve spojení s internetem umožňují snadné vyhledávání informací, vzdělávání se zábavnou formou a získání nových dovedností užitečných pro reálný život. Pokud vyučující zvolí zajímavé soutěživé hry na počítači, může žáky silně motivovat pro další činnosti při literární výchově (Kopecký, 2008, s. 121).⁸⁰ Při kolektivní práci mohou být ICT využity v rámci tvorby on-line školního časopisu, školních webových stránek nebo pro vytváření třídních audio či videonahrávek.⁸¹

Prostřednictvím ICT však mohou být žáci dezinformováni a manipulováni. V obrovské záplavě informací nedokáží rozluštit podstatné věci od nepodstatných. ICT také nepěstují v žácích čtení s porozuměním, neboť přísun nových zpráv je hodně rychlý a jedinci je nestačí zpracovávat. Moderní technologie dále nepřispívají ke správnému vyjadřování, soustředění nebo osobnímu kontaktu, proto by měli vyučující i rodiče dávat velký pozor na míru jejich využívání dětmi. Moderní technologie obvykle

⁷⁸ Srov. MAREŠOVÁ, Hana. *Kyberkultura jako součást mediální výchovy na základní škole*. In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. 404 s. ISBN 978-80-244-1947-3.

⁷⁹ Srov. Semrádová, 2010, s. 38.

⁸⁰ Srov. KOPECKÝ, Kamil. *Některé příklady nebezpečných komunikačních praktik a mediální výchova*. In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. 404 s. ISBN 978-80-244-1947-3.

⁸¹ Srov. Marešová, 2008, s. 205.

využívají jednotný jazykový systém – angličtinu, což sice zvyšuje požadavek na znalost cizího jazyka, ale částečně také odsouvá český jazyk do pozadí.⁸²

3.4 Tvořivá dramatika

Tvořivá dramatika vznikla na počátku 20. století na univerzitě v Evanstonu v USA. Za zrodem moderní dramatické výchovy stála Winifred WARDOVÁ. Stěžejní jsou pro WARDOVOU názory Johna DEWEYE. WARDOVÁ se domnívá, že zkušenost je pro děti mnohem účinnější než smyslovost.⁸³

U nás nachází své místo tvořivá dramatika až před listopadem roku 1989. V této době byla realizována v literárně dramatických zájmových skupinách a literárně dramatických odděleních dřívějších lidových škol umění (Hájková, 2004, s. 13).⁸⁴

Současná dramatická výchova se liší od staršího pojetí aktivit dětí při využívání divadla ve výchově. V tomto pojetí byla chápána i KOMENSKÝM (1926, s. 81)⁸⁵ „(...) *odpovídati na různé věci bez přípravy, slušně se pohybovati, ovládati přirozeně tvář, ruce a celé tělo, střídati a měniti hlas, slovem čestně hráti jakoukoli úlohu a přitom všem odložití venkovský ostych a vésti si volně.*“ Zahrnuje celý komplex činností souvisejících s rozvojem osobnosti žáka a chápání estetické funkce umění jako takového. Smyslem současné dramatiky je dostat divadlo aktivně mezi žáky, vést je k samostatnému myšlení a kultivovanému vyjadřování.⁸⁶

Je ale nutné mít na paměti, že tvořivá dramatika nechce suplovat jiné předměty. Nemůže vyučovat fakta, ani učit žáky abstraktnímu myšlení. Výuku ale obohacuje o aktivní metody a cvičení spojené s tematikou předmětu. Proces učení tak pouze doplňuje (Machková, 2004, s. 28–29).⁸⁷

3.4.1 Úkoly, metody a cíle tvořivé dramatiky

Tvořivá dramatika by měla rozvíjet a obohacovat obrazotvornost a všestranně působit na rozvoj žákovy kreativity. Dále dává jedinci prostor k sebevyjádření,

⁸² Srov. Semrádová, 2010, s. 43.

⁸³ Srov. Machková, 1999, s. 13.

⁸⁴ Srov. HÁJKOVÁ, Eva. a kol. *Didaktické studie I. – Kapitoly z moderní didaktiky českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. 86 s. ISBN 80-7290-197-4.

⁸⁵ KOMENSKÝ, Jan Amos.: *Jana Amosa Komenského. I, Škola vševědná. II, Škola trojřádná. III, Oživlý Fortius. IV, Zákony školy dobře spořádané*. Překlad: Augustin Krejčí. Praha: Dědictví Komenského, 1926. 227 s.

⁸⁶ Srov. Machková, 1999, s. 21.

⁸⁷ Srov. MACHKOVÁ, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu aneb Hledání dramatickosti*. 2. vyd. Praha: Divadelní akademie múzických umění v Praze, 2004. 122 s. ISBN 80-7331-013-9.

podporuje vzájemnou interakci mezi žáky, učí sebekontrolu a dokonce může pomáhat v prevenci neuróz, ale i delikvencí nebo jiných poruch chování.⁸⁸

Motivovat ke čtenářství můžeme prostřednictvím metod tvořivé dramatiky. Uplatňované pokusy v dramatece pomáhají žákům objevovat umělecké hodnoty a pronikat hlouběji do smyslu literatury. Tvořivá dramatika umožňuje rozšiřovat vlastní zkušenost částečnou identifikací s literárními postavami prostřednictvím stylizace a zkoumání motivů chování a jednání na základě vlastních prožitků. Žáci získávají větší vnímavost k okolí a citlivost k ostatním lidem. Dále se učí toleranci k odlišným názorům a zároveň nenásilně rozvíjí dovednost vyjadřovat vlastní názory a přijatelným způsobem je obhajovat (Vévodová, 1997, s. 89).⁸⁹

Drama vede účinkující k přímé zkušenosti, žáci si například mohou v rámci hry vyzkoušet, jaký je život s handicapem. Výhodou je pochopitelně fakt, že je tato nastolená situace opravdu pouze hraná, tím pádem vratná, ale také mnohokrát opakovatelná. Hlavním cílem tvořivé dramatiky je důkaz, že neexistuje nikdo, kdo by nemohl dělat drama.⁹⁰

3.4.2 Dramatická hra v literární výchově

*Dramatická hra*⁹¹ má i v literární výchově nezastupitelné místo. Na základě adekvátního užití této aktivity je možné vést žáka k lepšímu porozumění učební látce a následné motivaci.⁹²

Smyslem dramatické hry není předvádění se, ale vnitřní zážitek hráčů. Důležité je, co se odehrává uvnitř hráče a jak daná činnost formuje jeho současný psychický stav, ale i chování do budoucna. Při hře si žáci snáze uvědomují základní vzorce mezilidského jednání a chovají se v nich naprosto přirozeně a samozřejmě.⁹³

Základem hry v dramatece je přijetí neskutečného. Hra umožňuje nahlížet mimo reálnou zkušenost, případně hledat spojení mezi fiktivním a skutečným světem (Marušák, 2010, s. 38).⁹⁴

⁸⁸ Srov. Machková, 1999, s. 20–21.

⁸⁹ Srov. VÉVODOVÁ, Eva. *Rozvíjení dětského čtenářství na fakultní cvičné škole*. In *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 1997. ISBN 80-7042-151-7.

⁹⁰ Srov. Bína, Niklesová, 2007, s. 80.

⁹¹ *Dramatická hra* je „didaktický nástroj napomáhající rozvoji tvořivých dispozic žáka“. (Lederbuchová, 2010, s. 112)

⁹² Srov. Lederbuchová, 2010, s. 109.

⁹³ Srov. Machková, 1999, s. 25–28.

⁹⁴ Srov. MARUŠÁK, Radek. *Literatura v akci: metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2010. 195. s. ISBN 978-80-7331-172-8.

Velmi inspirativní může být při výuce literární výchovy příroda, ačkoli realizace aktivit tohoto typu je poměrně náročná. Stěžejní metodou této činnosti je metoda *akrostich*⁹⁵. Žáci jdou za sebou, oči mají zavřené a drží se za ruce. Jediným vidoucím členem je vyučující. Žáci společně s učitelem prochází bezpečným prostorem parku mezi stromy, po kamenité pěšině i trávou. Na domluvené znamení se řetěz několikrát rozpojil, aby mohl každý žák vnímat nové prostředí po svém. Poté vyučující dovede všechny zpět do třídy. Tam si každý napíše své první dojmy z neobvyklé procházky. Další hodinu si žáci snaží vybavit zážitky z předchozí hodiny a pomocí akrostichu je zapsat, př. **K**do

půjde

Ráno uvidí

Ararat

BERÁNKOVÁ se domnívá, že po této zkušenosti dokáží žáci přijmout moderní poezii mnohem lépe než obvykle.

Dramatické hry můžeme využít při poznávání řeckých bájí. Doba, kdy báje sloužily k vysvětlení světa a různých přírodních úkazů je dávnou minulostí, a tak je pro žáky těžko představitelné, že lidé používali tyto příběhy k objasnění jevů, kterým nerozuměli. Vyučující se může pokusit změnit vnímání bájných příběhů tak, že se pokusí žákům zprostředkovat některé pocity hrdinů z řeckých pověstí na vlastní kůži. Učitel vyzve skupinu žáků, zaváže jim oči a postaví se čelem ke třídě. Do rukou jim pak vkládá různé předměty špatně poznatelné hmatem. Jejich úkolem je zjistit, co mají v ruce. Zbytek třídy obvykle „objevování“ svých spolužáků sleduje s velkým zájmem. Po takovém zážitku se často žáci dívají na svět bájný i vlastní úplně jinak.⁹⁶

Hra na nedokončené příběhy a bajky je určena spíše žákům šestých tříd a odpovídajícím ročníkům gymnázia. Vedoucí hry si vybere nějakou známou bajku nebo pohádkový příběh, může být i méně známý, ale je nutné ho s dětmi nejprve několikrát přečíst a analyzovat nebo společně interpretovat. Hráče poté vyučující rozdělí do skupinek. Jejich úkolem je zahrát několik způsobů rozuzlení, například morální, humoristické nebo tragické.

Základem další hry je pantomima, popřípadě krátké scénky se slovy. Situace a prováděné činnosti jsou běžné a obvyklé. Pouze postavy v příbězích jsou mimořádné, zde totiž vystupují mimozemšťané, blázni, atp. Aktivitu je možné využít při výuce fantasy nebo hororové literatury. Ze skupiny by vyučující vybral několik žáků

⁹⁵ *Akrostich* je typ básně, v níž počáteční nebo koncové hlásky veršů jdoucích za sebou vytvářejí slovo nebo větu (Ledebuchová, 2002, s. 355).

⁹⁶ Srov. Beránková 2002, s. 80; 66.

zastávajících rolí „zvláštních“ bytostí, mezi ně by přišel ještě jeden žák hrající „běžného“ člověka. V závěru by mohla být rozpoutána diskuse o tom, jak se „normální“ člověk mezi ostatními cítil, případně by bylo možno ji rozvést na nějaká konkrétní literární díla.⁹⁷

Hra na indiány by mohla žáky inspirovat k četbě nějakého dobrodružného textu. Cílem této aktivity je nácvik pozorného naslouchání a schopnosti se tiše pohybovat. Hra není časově náročná, trvá asi 15 minut a vyučující k ní potřebuje pouze šátek na zavázání očí. Žáci si stoupnou do malého kruhu. Jeden z nich se postaví doprostřed kruhu a zaváže si oči. Úkolem žáka stojícího uprostřed je čekat a snažit se zachytit všechny zvuky kolem. Žáci tvořící kruh usilují o přiblížení se ke spolužákovi a o dotyk s ním. Pohybovat se smí vždy jen jeden z kruhu. Když dítě uprostřed kruhu postřehne neobvyklý šum na správném místě a ukáže směrem, odkud zvuk vychází, je vysvobozen. Poté jde pozorovat „lapy“ žák (Herмоchová, 1994, s. 22).⁹⁸

Do závěru každé hry by měla být začleněna reflexe. Žáci jsou zvyklí, že na každé své chování, na které se vědomě zaměřují, dostávají od ostatních okamžitou zpětnou vazbu. Jsou zároveň aktivní a zároveň se dozvídají důsledky svého jednání. V běžném způsobu výuky jsou známkování nebo hodnocení slovy, proto by i při sociálním výcviku měla fungovat *evaluace*⁹⁹ a to formou spontánní zpětné vazby.¹⁰⁰

3.4.3 Volba literární látky

Při výběru literární látky pro dramatické ztvárnění je přítomnost tematiky mezilidských vztahů a kontaktů.

MARUŠÁK (2010, s. 51) se domnívá, že literární látku může vyučujícímu nabídnout učebnice, čítanka, žáci nebo kolega. Pokud chce vyučující dosáhnout konkrétního cíle, musí volit konkrétní text. MACHKOVÁ (2004, s. 20) ale nabádá vedoucí dramatických činností při výběru literárního textu k velké opatrnosti. Klade důraz na vyspělost hráčů, věk i zkušenost v dramatické činnosti. Látku může vybírat sám vyučující, vyučující spolu s hráči, ale i hráči sami. Pokud látku volí učitel sám, pracuje obvykle s méně zkušenými nebo nezkušenými hráči. V případě, že je látka volena pouze hráči, jedna se pravděpodobně o vyspělejší a zkušenější jedince.

⁹⁷ Srov. Machková, 1999, s. 84; 64.

⁹⁸ Srov. HERMOCHOVÁ, Soňa. *Hry pro život. 1: Sociálně psychologické hry pro děti a mládež*. 2.vyd. Praha: Portál, 1994. 174 s. ISBN 80-85282-79-8.

⁹⁹ *Evaluace* je termín velmi často užívaný v souvislosti s pedagogikou. Je spojován s pojmy jako hodnocení a sebehodnocení. Evaluace jako taková je procesem systematického shromažďování a analyzování informací pro další rozhodování. – [online] [Cit. 2012-04-12]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/963/pedagogicka-evaluace.html>>.

¹⁰⁰ Srov. Herмоchová, 1994, s. 7.

Při výběru musí učitel myslet na to, zda je látka schopna hráče zaujmout a uspokojit jejich potřeby. Důležité je i téma sdělující žákům, co se při práci na takové předloze dozvědí nového a jak to případně může souviset s jejich životem nebo současnou situací.¹⁰¹

3.4.4 Nebezpečí práce s literaturou v tvořivé dramatice

Práce s literaturou při výběru látky k dramatickému jednání není zrovna jednoduchá. Vyžaduje sečtěllost učitele a velkou trpělivost při hledání. Někdy je také žádoucí upravit text před prezentací skupině. Přiznejme si ale, že některé zásahy do textu, původní originál přece jen trochu deformují. Mnohdy je možná lepší uchýlit se spíše k populární než nadprůměrné literární předloze. I přes pečlivost a snahu vybrat správný text, se učitel může dopustit omylu. Jeho výběr může schopnosti a dovednosti skupiny buď podhodnocovat nebo naopak nadhodnocovat. V lepším případě hráči nabídnutou předlohu odmítnou, v horším se pustí do jejího ztvárnění. Úspěšnost je ale v tomto případě velmi nejistá.¹⁰²

---

¹⁰¹ Podrobněji srov. Machková, 2004, s. 52.

¹⁰² Srov. Machková, 2004, s. 27.

4 Faktory podporující čtenářství

Čtenářství dětí je ovlivněno mnohými faktory. V této kapitole se budeme zabývat nejzásadnějšími z nich. Rodina a škola jsou prostředními ovlivňujícími jedince asi nejvíce, neboť v nich tráví značnou část svého života. Mimoškolní instituce jsou nenahraditelnou součástí systému na podporu čtenářství, ačkoli záleží opět na níže uvedených faktorech nebo na osobnosti samotného čtenáře, zda služeb mimoškolních institucí využije.

Děti může vést k četbě mnoho důvodů. Obvykle čtou proto, že jsou samy doma, nudí se, knihou zahánějí starosti či problémy nebo v ní hledají dobrodružství, které nemohou prožít „na vlastní kůži“. Někteří jedinci cítí potřebu identifikovat se s hlavním hrdinou nebo pomocí řešení modelové situace v knize najít východisko v reálném životě. V neposlední řadě je důležité u žáků pěstovat stylistické a pravopisné dovednosti a rozvíjet slovní zásobu (Toman 1999, s. 8–9).¹⁰³

Úkolem rodičů a pedagogů je najít cestu podporující pozitivní vztah k četbě v co nejnižším věku. DAŇOVÁ (2008, s. 12) tvrdí, že pokud kniha mine dítě v odpovídajícím věku, je pro něj navždy ztracená, neboť vnímání jedné a té samé knihy je v každém věku jiné.

4.1 Prostředí rodiny

Rodina hraje pro člověka nejen v období dětství, ale i v obdobích dalšího vývoje stěžejní a nenahraditelnou roli, a to i přes fakt, že její role je vlivem zvýšené rozvodovosti značně oslabena. To, co v rodině vytváří vztah mezi rodiči a dětmi se při četbě, respektive po ní, odehrává formou vzájemných rozhovorů. Výzkumy prokázaly, že rodiče vedou rozhovory jen velmi zřídka, což je pro budoucí vývoj dítěte velká chyba. Jeho chování v pubertě, posléze v dospělosti totiž velmi souvisí s chováním a čtenářstvím v dětství. Rodiče mají vědět, co jejich dítě čte, neboť pak mohou odhadnout, co dělá.

Pokud u rodičů dítě vidí, že čtení je činnost, jíž je možno se zabývat a jež zřejmě rodičům cosi nabízí, napodobí jejich chování v době, kdy je připraveno samo číst. Poté je schopno přenést tento poznatek i na umělecky hodnotnější knihy.¹⁰⁴

¹⁰³ Srov. TOMAN, Jaroslav. *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999, 22 s. ISBN 80-7204-111-8.

¹⁰⁴ Srov. Chaloupka, 1995, s. 9–29.

Rodina je pro čtenářství dítěte mnohem významnější než prostředí školy. Bude-li životní styl rodiny podřízen hodnotám přírody, bude dítě upřednostňovat ve své čtenářské volbě přírodní tematiku.¹⁰⁵ CHALOUPKA (1995, s. 32) tvrdí, že pokud děti zažívají se svými rodiči kulturní i jiné zážitky, mívá to obvykle vysokou platnost. Je důležité, aby aktivity byly prováděny s rozvahou a jejich míra nepřesáhla únosnou mez. Dítě by mělo mít vždy dostatek času na odpočinek.

4.2 Škola

Nástup do školy je pro jedince důležitým sociálním mezníkem. V tomto prostředí získává dítě novou roli, v níž se snaží splnit požadavky, které jsou na něj kladeny. Dalo by se tedy říci, že školní prostředí ovlivňuje jak rozvoj dětské osobnosti, tak následně další vývoj v jeho životě (Vágnerová, 2005, s. 236–237).¹⁰⁶

Cílem výuky literatury ve škole je dovedení žáka na určitou úroveň literární kulturnosti.¹⁰⁷

Školní literární výchova by měla žákovi umožnit srovnávání dojmů a zážitků a jejich hodnocení s ostatními čtenáři. Žák by měl mít možnost efektivně se rozvíjet, kriticky myslet o krásné literatuře i jiných uměních a pěstovat svůj vlastní umělecký a estetický vkus. Učitel by měl naučit děti komunikovat s uměleckou literaturou pro jejich vlastní umělecký zážitek. Hlavním smyslem učitelova poslání je rozvíjet a pěstovat žákovu schopnost alternativního vidění a vnímání světa.

Velmi zajímavé je zjištění, že školní prospěch četbu populárně naučné literatury neovlivňuje. Byla ale prokázána silná vazba mezi prospěchem žáků a mezi úrovní přijímání uměleckého textu. Děti mající nadprůměrné výsledky v oblasti literární výchovy byly motivovány ke kultivaci své četby, zatímco žáci s průměrným a podprůměrným prospěchem vykazovali inverzní rysy čtenářského chování.¹⁰⁸

Škola by měla využít všechny možnosti rozvoje čtenářství a to i v náplni volného času. Může organizovat čtenářské dílny, autorská čtení, literární soutěže a kroužky čtení (Šindelářová, 2008, s. 54).¹⁰⁹

Prostředí školy a rodiny by mělo být vzájemně prostupné. Vliv rodiny a školy by se měl propojovat jako je tomu např. ve Finsku, Švédsku, Švýcarsku, Belgii a dalších

¹⁰⁵ Srov. Lederbuchová, 2010, s. 74–75.

¹⁰⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 978-80-246-0956-0.

¹⁰⁷ Srov. Nezkusil, 2004, s. 105.

¹⁰⁸ Srov. Lederbuchová, 2010, s. 12–13; 75.

¹⁰⁹ Srov. ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Vliv kurikulární reformy českého školství na zvýšení zájmu o četbu v hodinách literární výchovy u českých žáků i cizinců*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9.

zemích. Součinnost těchto prostředí činí rozvoj dítěte mnohem snazším, rychlejším a přirozenějším.¹¹⁰

---

¹¹⁰ Srov. Chaloupka, 1995, s. 97–99.

5 Osobnost čtenáře

Osobnost čtenáře můžeme definovat mnoha způsoby. Nejjednodušší definicí slova čtenář je člověk, který čte, čte rád, někdy četl, vnímá text a rozumí mu nebo jen o četbu jeví zájem.

Podle VÁŠOVÉ (1987, s. 13)¹¹¹ je čtenář člověk, „*kteřý vnímá psaný text, rozumí mu a psychologicky jej konzumuje, má k němu zájmový vztah*“.

LEDERBUCHOVÁ (2002, s. 55)¹¹² definuje čtenáře jako jednoho ze základních činitelů literární komunikace, příjemce či recipienta textu. Teprve čtenář dává literárnímu textu smysl a přisuzuje mu důležitost, až díky četbě se v procesu čtenářské konkretizace stává literární text dílem.

HAMAN (1991, s. 155)¹¹³ tvrdí, že čtenář nepřistupuje k četbě jako nepopsaný list. Domnívá se, že každé přečtené dílo se do něj vepíše a nadále v něm zůstává. Čtenářské zkušenosti i znalosti se ve čtenáři vrství a formují jeho čtenářskou způsobilost. Ke každému dalšímu literárnímu dílu pak čtenář přistupuje už s určitým očekáváním a předsudky, které čekají na naplnění nebo vyvrácení. Čtenář na rozdíl od diváka, ale i posluchače hudby, musí navíc znát jazyk, jímž je dílo realizováno. Musí si také udělat vlastní představu utvářející se v jeho mysli.¹¹⁴

V dětském čtenáři musíme do budoucna vidět čtenáře dospělého, proto je důležité budovat jeho zájem o literaturu od dětství po dospělost. Bez zkušeností s lepoperey a jednoduchými obrázkovými knížkami můžeme u žáků jen těžko sledovat pozitivní vztah ke složitější literatuře. Žák jako čtenář musí procházet složitým a dlouhodobým vývojem. Přístup k literatuře, jež dítěti v útlém věku vytvoříme a jež ono samo nadále buduje, je pro vývoj čtenářství podstatný. Navíc do značné míry ukazuje, jak dobře či špatně bude jedinec přijímat nové informace a orientovat se v nich.

¹¹¹ Srov. VÁŠOVÁ, Lidmila. *Čtenáři a uživatelé informací: (základy psychologie a pedagogiky čtenáře): Učební text*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 194 s.

¹¹² Srov. LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

¹¹³ Srov. HAMAN, Aleš. *Literatura z pohledu čtenářů*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1991. 169 s. ISBN 80-202-0281-1.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 37–38.

5.1 Typy čtenářů

LESŇÁK (1977, s. 206–207)¹¹⁵ rozlišuje mnoho funkcí literatury, na jejichž základě rozděluje čtenáře do několika kategorií. *Racionální* typ čtenáře je velmi kritický, zdůrazňuje při četbě hledisko poznávací. Čtenář se seznámí s autorovými názory a postoji, ale podrobí je vlastnímu zkoumání a hodnocení. K *utilitárnímu* typu patří čtenáři zaměřující se na možnost praktického využití poznatků z četby. Tento typ čtenáře vyhledává uvolnění, rozptýlení, účelné využití volného času. *Estetický* typ čtenáře preferuje uměleckou hodnotu, zatímco *etickému* typu čtenáře jde o mravní hledisko díla a o jeho další výchovné působení. Dalším typem je čtenář *sociativní*. Takový čtenář se nechává četbou ovlivnit natolik, že zasahuje do jeho chování ve společnosti. Kniha je pro něj zábavným a příjemným společníkem nápomocným k žádoucímu postavení ve společnosti. Posledním typem čtenáře je typ *emocionální*, jenž se spokojí s citovým ztotožněním s některou literární postavou, s postojem hrdiny nebo prostředím, v němž se dílo odehrává. Emocionální typ čtenáře vyhledává citové a smyslové vzrušení, pocit intimity a nalezení důvěrného přátelství s hrdiny příběhu.

Problémy vznikají v případě, když se setká určitý typ čtenáře s jemu neodpovídajícím typem četby. Vyučující by měl nejprve rozebrat čtenářské aktivity a následně nabídnout adekvátní druh textu. Nejdříve by měl zjistit, zda jeho žáci vůbec čtou, následně pak, co v jejich četbě převažuje. Některé děti se totiž i v pozdějším věku uchylují spíše k titulům dětské nebo tzv. oddechové literatury. Je ale možné vycházet i z pozorování vyučujícího sledujícího reakci a práci žáků v hodinách literární výchovy.¹¹⁶

5.2 Čtenářství v jednotlivých obdobích života dítěte

Jedinec vnímá text a četbu odlišně v různých obdobích svého života. Po určité době je schopen zpětně nahlédnout na přečtené a nějakým způsobem to analyzovat. Proto, aby čtenáři mohli číst texty složitější, musí projít určitým vývojem prostřednictvím textů jednodušších. Ale vývoj čtenářství a pokrok v něm je individuální.

¹¹⁵ Srov. LESŇÁK, Rudolf. *Literatúra medzi ľuďmi*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1977. 251 s.

¹¹⁶ Srov. Nezkusil, 2004, s. 46–48.

5.2.1 Role četby u dětí předškolního věku

Někteří vědci tvrdí, že velký význam pro budoucí čtenářství má již doba před narozením dítěte. Podle nich už v období těhotenství může matka na své dítě pozitivně působit zpěvem, četbou či jinak. Během života začíná být u dítěte patrný *orientační*¹¹⁷ a *nápodobivý*¹¹⁸ reflex. Podle jednoho nakladatelství je jedno, zda dítě vidí číst rodiče oddechovou literaturu nebo literaturu umělecky hodnotnou. Podle tohoto názoru dítěti stačí vidět, že rodiče čtou, přičemž na druhu četby v podstatě nezáleží.

Podstatnou roli při vzniku čtenářství hrají zcela záměrné podněty připravující budoucímu dětskému čtenáři prostor systémově: předcítáním nebo vypravováním pohádek a povídaním o nich, obrázkové knížky bez textu nebo s jeho minimem, písničky, říkadla a bezesporu i televizní večerníčky. Dítě v předškolním věku vnímá podněty mnohem celistvěji a s pozoruhodnou schopností nechat je ožít, tedy rozhodně jinak než je bude vnímat později. To, jak dítě podněty zvenčí zpracovává, se promítá do jeho vlastního já. Jedinec pochopitelně může zpracovávat pouze podněty, jichž se mu dostává. Proto u dětí s absencí těchto podnětů zpravidla nevzniká potřeba čtení. Četbu pak bude jen těžko ve svém dalším vývoji vyhledávat.¹¹⁹

DAŇOVÁ (2008, s. 29) upozorňuje na možnost úpravy literárních textů do obrazové podoby, např. do leporela nebo komiksové podoby. Tyto druhy textu, zejména pak komiksové provedení, byly dříve považovány za méně hodnotné, ale zato velmi názorné, což vhodně naplňovalo potřeby malých dětí. Některá obrazová ztvárnění však nepostačují k dostatečnému rozvoji fantazie, a tak je vhodné doplnit je například mluveným slovem.¹²⁰

5.2.2 Četba u žáků mladšího školního věku

Mladší školní věk je definován jako věk od nástupu do školy, tj. přibližně od šesti až sedmi let do osmi až devíti let věku dítěte.¹²¹ Fáze mladšího školního věku zhruba odpovídá prvnímu stupni standardní základní školy. V tomto období je pro dítě zásadním mezníkem v životě nástup do školy. Po nástupu do první třídy na standardních školách se děti ale teprve číst učí, takže se o četbě jako takové příliš hovořit nedá. Postupem času si však jedinec osvojuje schopnost čtení a odstraňuje nedostatky. Na

¹¹⁷ *Orientační reflex* se u dítěte objevuje v období, v němž se neustále dotazuje na spoustu otázek týkajících se jeho širokého okolí (Chaloupka, 1995, s. 8).

¹¹⁸ *Nápodobivý reflex* se u dítěte projevuje opakováním chování a jednání všeho, co vidí ve svém prostředí (Chaloupka, 1995, s. 8).

¹¹⁹ Srov. Chaloupka, 1995, s. 7–8; 17–19.

¹²⁰ Srov. Daňová, 2008, s. 29.

¹²¹ Srov. Vágnerová, 2005, s. 237.

konci tohoto období vývoje by měl být připraven pro přestup na druhý stupeň základní školy.

V této fázi dítě preferuje poezii (popěvky, říkadla, leporela, hádanky), ale také autorské a lidové pohádky, bajky, jednoduché příběhy ze života dětí, obrázkové knížky a jednodušší encyklopedie (Rosová, 2002, s. 17).¹²²

5.2.3 Četba u žáků středního a staršího školního věku

Střední školní věk můžeme zhruba vymezit věkem od osmi až devíti do jedenácti až dvanácti let. Jedná se o období, kdy se jedinec připravuje k přechodu na druhý stupeň. Starší školní věk je přibližně vymezen dobou druhého stupně standardní základní školy.¹²³ Během středního a staršího školního věku probíhá v životě dítěte mnoho změn, jež se dějí nejen v jeho okolí, ale i v něm samém.

Pubescentní recipient čte, protože musí, ne pro zábavu. Pro takového příjemce syžetového textu je komunikace s ním na základní úrovni. Recipient je obvykle schopen jen identifikace s postavou, vypravěče vnímá pouze druhotně. Proměny rovin významů vyprávění je schopen až po dosažení zvýšené čtenářské kompetence utvářené školní literární výchovou.¹²⁴

Při vzdělávání pubescentního čtenáře lze za klíčovou činnost považovat kritickou diskusi o četbě. Pro žáky je velmi zajímavé konfrontovat vlastní pojetí čtenářství s jeho vnímáním učitele. Podstatné je zjistit, jak vidí žáci v tomto věku sami sebe. Pubescenti za čtenáře považují toho, kdo hodně čte. Sebe za čtenáře ale často neoznačují, neboť se stydí přiznat zájem o literaturu před svými vrstevníky. Je zajímavé, že čtenářství přisuzují velkou důležitost v dospělosti při uplatnění v profesní oblasti a že sami sebe jako čtenáře do budoucna vidí. Průzkum ukázal, že žáky ve věku 13–14 let motivuje ke čtenářství, když je četba baví. Zcela zbytečné jim připadá přikládat důležitost estetické hodnotě některých děl beletrie a jejich specifickému jazyku. HOMOLOVÁ (2008, s. 112–118)¹²⁵ na základě tohoto průzkumu tvrdí, že pubescenti většinou nečtou knihy, o nichž se učí ve škole. Žákům přijde velmi nezajímavé učit se spisovatele a jejich díla z paměti, rádi by více mluvili o životech autorů a jejich vlastní četbě, ne o četbě doporučené. LEDERBUCHOVÁ (2010,

¹²² Srov. ROŠOVÁ, Milena. *Úvod do studia literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 2002. 20 s. ISBN 80-7042-224-6.

¹²³ Srov. Vágnerová, 2005, s. 237.

¹²⁴ Srov. Lederbuchová, 2010, s. 57.

¹²⁵ Srov. HOMOLOVÁ, Kateřina. *Pubescentní čtenářství a perspektivy jeho rozvoje ve školní literární výchově*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9.

s. 64)¹²⁶ uvádí, že pubescenti nemají potřebu číst, neboť se domnívají, že vše najdou na internetu. Informace týkající se jejich života nebo života, jenž je zajímavá, hledají v časopisech. Rozsah knihy je pochopitelně větší než časopisu, a tak knihu považují za ztrátu času a vyčkávají, až bude literární dílo převedeno do filmové podoby. KOSTEČKA a BERÁNKOVÁ (1992, s. 95)¹²⁷ tvrdí, že se stále setkávají s odmítáním beletrie u žáků ve vyšších ročnících, neboť jim ubírá potenciální čas věnovaný studiu odborné literatury. Přesto se autoři těchto odborných textů shodují v tom, že žáci touží po diskusi o četbě a celkově po sebereflexi, jež by jim pomohla systematizovat nově nabyté poznatky.

5.3 Dětský čtenář

TOMAN (1999, s. 7) definuje kultivovaného dětského čtenáře jako jedince s vysokou jazykovou a literární kompetencí, estetickým vkusem a schopností odlišit umění od neumětelství. Takový čtenář preferuje při četbě kvalitu před kvantitou. Sám si vybírá literární texty, kterým dá přednost, hodnotí je a je schopen posoudit, zda se k dané knize v závislosti na její umělecké hodnotě vrátit, nebo ne.

Dětského čtenáře je možné také charakterizovat jako člověka poznávajícího skutečnost s vysokou mírou emocionality, smyslovosti, konkrétnosti, obrazotvornosti, názornosti, hravosti a fantazie.¹²⁸

Dětský čtenář je jiný než čtenář dospělý. Je schopen vidět v literárním díle pouze to, co má ve své hlavě. Proto se od sebe mohou jednotlivé čtenářské konkretizace téhož díla značně lišit. Záměrnosti čteného textu může čtenář více či méně podléhat nebo ho přizpůsobovat své zkušenosti a aktualizovat jej (Toman, 1997, s. 10).¹²⁹

Čtenář je schopen komunikovat s textem ve třech základních úrovních: fragmentální, narativní a integrující. Na fragmentální úrovni dětského čtenáře přitahují emocionálně vypjaté, dramatické a komické situace v textu. Je ve fázi, kdy ještě nedokáže rozlišit hlavní motivy od vedlejších a posoudit uměleckou hodnotu díla. Vyšší úroveň literární komunikace je narativní přístup. Dětský čtenář již dokáže chápat text v jeho celistvosti a úplnosti. Pojímá text již racionálněji, ale stále ještě zůstává v obrazu autorova výmyslu. Dětský čtenář v této fázi ještě nedokáže plně prohlédnout autorův

¹²⁷ Srov. BERÁNKOVÁ, Eva. KOSTEČKA, Jiří. *Přečtěte si s námi: Literární interpretace pro vyučovací praxi*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 119 s. ISBN 80-04-24573-0.

¹²⁸ Srov. Rosová, 2002, s. 13.

¹²⁹ Srov. TOMAN, Jaroslav. *Aktuální profil dětského čtenáře*. In *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 1999. 104 s. ISBN 80-7042-151-7.

skutečný záměr. Poslední fáze komunikace je integrující. Tato úroveň komunikace je nejvyšší úrovní čtenářské recepce textu. Dětský čtenář chápe význam i smysl díla, je schopen přijímat jeho ideu i estetickou hodnotu s přesahy do vlastního života.¹³⁰

5.4 Znevýhodněný čtenář

Znevýhodněný čtenář může být jedinec se sníženým intelektem, malými smyslovými vadami nebo poruchami učení. Znevýhodněným ho ale také může učinit prostředí, v němž vyrůstá, dlouhodobá nemoc apod. I přes veškeré neúspěchy by se měl vyučující snažit žáka podporovat a motivovat. Vynikající a osvědčenou pomůckou je tzv. čtecí okénko. Tato didaktická pomůcka umožňuje dítěti soustředit se na jednotlivé úseky textu, tedy slova nebo jen jejich části.¹³¹

V české dětské populaci ve věku od 7 do 15 let se vyskytuje přibližně pětina zaostávajících čtenářů. Takoví čtenáři obvykle nemají zvládnutou techniku čtení, nebo ji mají jen velmi omezeně. Znevýhodnění čtenáři vyžadují specifický přístup učitele, jenž by jim pomohl zvládnout všechna úskalí tykající se čtení.¹³²

5.4.1 Práce se znevýhodněnými čtenáři

Práce se znevýhodněnými čtenáři má individuální charakter. Měla by respektovat obecné zákonitosti čtenářství dětí v určitém věkovém období, ale také specifika vyplývající z charakteru handicapu, osobních dispozic i stupně přijetí faktu postižení či psychické adaptace na něj. Téměř všichni pracující s handicapovanými dětmi si uvědomují, že postižení neustále hledají odpověď na osobní životní problematiku. Je dobré jim ve výuce nabízet texty týkající se této oblasti. Takové texty mohou navíc pozitivně ovlivnit vztahy mezi žáky, obzvlášť nyní, kdy dnešní společnost usiluje o integraci postižených dětí mezi jejich zdravé vrstevníky. ROSOVÁ (1997, s. 97–98)¹³³ výuku literární výchovy obohacuje o metody *biblioterapie*. Tato metoda by podle autorky měla pomoci znevýhodněným žákům při začleňování do společnosti.

¹³⁰ Srov. Toman, 1999, s. 6.

¹³¹ Srov. Toman, 1990, s. 55.

¹³² Srov. Toman, 1997, s. 10.

¹³³ Srov. ROSOVÁ, Milena. *Knihy jako pomoc handicapovaným dětem (několik poznámek k biblioterapii)*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9.

5.5 „Nečtenáři“

U některých žáků se můžeme setkat s velmi nízkou úrovní čtenářské kulturnosti. „Nečtenáři“ čtou buď velmi málo, nebo vůbec. Pokud už čtou, tak nepravidelně a často z donucení, což nemá pro další vývoj čtenářství žádný smysl. Nečtenáři se orientují na četbu triviální a komerční. Preferují knihy určené mladším dětem, zábavné časopisy a magazíny. Nečtoucí dítě necítí potřebu o četbě s někým rozmlouvat. Jeho receptivní a interpretační dovednosti jsou nedostatečné. Obvykle takový postup dítě naprosto odradí a k literatuře celkově zaujímá negativní postoj.¹³⁴

Příčin nečtenářství může být mnoho. VÉVODOVÁ uvádí jako příklad konkurenci jiných komunikačních prostředků, ale také poměrně vysokou cenu knih.¹³⁵

5.5.1 Pomoc nečtenářům

S rozvojem čtenářství u nečtenářů je nutné začít co nejdříve. Konkrétní postupy a metody práce se žáky, musíme zvolit po zhodnocení aktuální situace. Na začátku je také pro vyučujícího vhodné stanovit si priority. Důležitou součástí práce s nečtenáři je atmosféra v kolektivu. Vyučující musí vytvořit prostředí důvěry a bezpečí, neboť mnoho nečtenářů čte špatně, a tak je pro ně velmi obtížné číst nahlas před svými spolužáky (Věříšová, 2007, s. 4).¹³⁶

---

¹³⁴ Srov. Toman, 1999, s. 17.

¹³⁵ Srov. Vévodová, 1997, s. 88.

¹³⁶ Srov. VĚŘÍŠOVÁ, Irena. *Kudy vede cesta ke čtenáři?: rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni základní školy*. 1. vyd. Praha: GAC, 2007. 218 s. ISBN 978-80-254-0669-4.

6 Příprava pracovních listů

Při přípravě pracovních listů je důležité určit si pro jaký ročník je pracovní list určen. S tím souvisí i výběr textu. Pro nižší ročníky druhého stupně volíme spíše texty nenáročného kratšího rozsahu, pro ročníky vyšší pak ukázky náročnější, jak formou a obsahem, tak i délkou. Podstatný je také časový rozsah věnovaný textům, jejich rozboru, otázkám a úkolům. Celkový čas si proto rozdělujeme ke každé aktivitě zvlášť. Máme tak přehled o tom, jak dlouho se u dané činnosti zdržíme. Čas pro jednotlivý text, otázky či úkoly je ale pouze orientační, neboť každý žák i skupina je individualitou a proto nelze přesně stanovit dobu, za kterou má být činnost splněna. Je nutné určit si při přípravě, jakých cílů mají žáci dosáhnout a co tím jako vyučující sledujeme. Právě tak totiž dostáváme od žáků zpětnou vazbu. Reflexe je vyučujícímu zobrazena při výuce, takže má možnost i v průběhu hodiny připravený pracovní list upravovat podle potřeb žáků. V neposlední řadě je důležité pro případnou opakovanou aplikaci doplňovat pracovní listy o poznámky z praktického ověřování.

6.1 Metodika tvorby pracovního listu

Metodika tvorby pracovního listu zaštiťuje metody použité v pracovních listech a celkově ve vyučovacích jednotkách, jejich řazení a implementování ve vyučovací hodině a výběr textů. Důraz by měl být kladen na to, zda žáci vše chápou a textům rozumí. Tato práce obsahuje verzi pro učitele, cd je doplněno ještě o verzi pro žáky.

6.1.1 Metody použité při tvorbě pracovních listů

Při tvorbě pracovních listů byly implementovány audio a videoukázky pro přiblížení literárního textu žákům, ale také pro dotvoření celkové atmosféry či doplnění tématu. Audio a videoukázky byly obvykle zařazovány na začátek vyučovací hodiny pro částečné zklidnění nebo naopak aktivování žáků, dále také pro motivaci k dalším činnostem. Někdy byly začleňovány do vyučovací jednotky k závěru hodiny jako doplnění stávajícího. K novým tématům bychom jako vyučující měli přistupovat bez očekávání určitých znalostí žáků. Abychom zjistili, co o daném tématu žáci ví, obsahují pracovní listy také metodu brainstormingu¹³⁷. Ke zklidnění žáků využíváme různá

¹³⁷ *Brainstorming* je anglický termín, který se překládá jako „bouře mozků“ nebo „burza nápadů“. Jedná se o jednu z moderních vyučovacích metod vzniklou již před druhou světovou válkou využívanou zejména tvůrci reklam. Cílem této metody je vyprodukovat co nejvíce nápadů na dané téma bez

relaxační cvičení. Můžeme je například aplikovat ve chvílích, kdy jsou žáci nesoustředění, unavení, nervózní nebo přehnaně aktivní. Je možné je realizovat za pomoci hudební ukázky, ale stačí samozřejmě i klidný hlas vyučujícího. Stejně jako brainstorming jsem tato cvičení zařadila na začátek vyučovací hodiny, nemusí tomu ale tak být. Lze je využívat dle aktuální potřeby. Pro aktivizaci a motivaci žáků jsme zvolili metody jako hry se slovy, práce s mapou a interaktivní tabulí nebo různé formy skupinové práce. Pro zvýšení tvořivosti a prostorové představivosti využíváme metod výtvarných. Úkolem žáků je kreslit, ale také modelovat, lepit či vytvářet komiksové příběhy. V neposlední řadě zařazujeme do hodin velmi důležité diskusní metody se závěrečnými besedami a také aktivity z tvořivé dramatiky. Žáci se učí spolupracovat, navzájem se respektovat, hájit vlastní názory, ale také připouštět argumenty. Závěrečnými besedami pak dochází ke shrnutí řečeného. Beseda je jakýmsi závěrečným výstupem diskuse. Jako výstupy činnosti lze vnímat i metody tvořivé dramatiky, při nichž se žáci mohou uvolnit a prožít literaturu jiným způsobem, než jsou zvyklí. Předpokladem realizace těchto činností je trénink a určitá disciplína žáků.

6.1.2 Výběr textů

Výběr textů je závislý na tom, že je jejich velká část ověřena v praxi, proto je mnoho z nich převzato z čítanek FRAUS. Tento fakt mi velmi vyhovoval, neboť z analýzy čítanek vyplývá, že čítanky FRAUS považují za jedny z nejlepších na současném trhu. Otázky a práce s texty i ostatní části hodiny jsou ale pochopitelně vlastní tvorbou.

6.1.3 Kompozice pracovního listu

Struktura pracovního listu je koncipována na základě předchozí zkušenosti a praxe. Na začátku jsou aplikovány spíše motivační a aktivizující metody, pak obvykle následuje text a jeho analýza. U některých listů jsou zařazovány diskuse a jejich závěrečné besedy nebo výstupy z samostatných prací žáků. Některé pracovní listy jsou koncipovány jako dvouhodinové (lze je ale také použít odděleně jako dva nezávislé celky), neboť na některých školách je rozvrh hodin literární výchovy tvořen dvěma vyučovacími hodinami (2 x 45 minut) následujícími po sobě, což je pro výuku výhodnější. Žáci mají v živé paměti text a jeho analýzy z předchozí vyučovací jednotky a mohou na něj plynule navázat dalšími úkoly. Pokud je hodina literatury rozvrhována jako samostatná vyučovací jednotka (45 minut), je nutné žákům při pokračování práce s textem

z předchozí hodiny literární výchovy text připomenout, případně se k němu v důležitých pasážích vrátit.

V závěrečné fázi hodin je často prezentace samostatných prací či jiný výstup činností žáků. Jedná se o velmi podstatnou fázi vyučovací jednotky, neboť takto se žáci učí prezentovat vlastní činnost a práci a hodnotit sebe i ostatní. Další možností je uspořádání výstavy, umístění děl na školní nástěnky (v případě výtvarné tvorby) nebo veřejného vystoupení (v případě dramatického ztvárnění). To pochopitelně předpokládá ještě další práci žáků i učitele.

6.2 Ověření použitelnosti pracovních listů v praxi

Vlastním výstupem pracovních listů či sebereflexí učitele je jejich ověření v praxi. Podstatné je uvědomit si, že to, co v jedné třídě funguje, v jiné fungovat vůbec nemusí. Potvrzuje se, že každý žák je jedinečný a práce se skupinou musí být individuální.

6.2.1 Ověřování

Ověřování pracovních listů bylo provedeno při výuce na druhém stupni základní školy (ZŠ T. G. Masaryka v Sušici) v rámci povinné praxe a na několika hodinách rozložených během školního roku na druhém stupni jiné základní školy, která si nepřeje být jmenována. Celkem bylo prakticky ověřeno šestnáct pracovních listů z dvaceti alespoň jednou, čtyři nebyly ověřeny vůbec a dva byly ověřeny dvakrát (viz tabulka).

Ročník	Pracovní list	Počet ověření
6	1	1
6	2	1
6	3	1
6	4	1
6	5	1
7	1	1
7	2	1
7	3	1
7	4	1
7	5	1
8	1	2
8	2	2

8	3	1
8	4	1
8	5	1
9	1	1
9	2	0
9	3	0
9	4	0
9	5	0

6.2.2 Výsledky

Žáci pracovali podle instrukcí vyučujícího nebo podle návodu v pracovním listu. Byli schopni diskutovat a obhajovat si své názory. S věkem se tato schopnost zvyšovala. Žáci vyšších ročníků měli také pochopitelně větší všeobecný přehled a bohatší zkušenost s prací s textem. Jako praktikantka jsem ale měla velmi dobře připravené „pole působnosti“ od vedoucí vyučující, která podobný typ práce sama po žácích vyžadovala.

Otázky a úkoly k textům na text přímo navazovaly nebo s ním alespoň tematicky souvisely.

Při propojování literatury s výtvarnou činností jsem musela hlásit pár dnů nebo hodin předem, jaké pomůcky budou žáci potřebovat, neboť ve třídě, kde se literární výchova vyučovala, nebyly pomůcky k dispozici. Ne vždy každý žák pomůcky měl, ale nebyl problém půjčit si cokoli od spolužáků.

Je důležité neustále se žáků dotazovat, zda rozumí cizím slovům nebo neobvyklým tvarům v textech. Běžnou praxí ale bylo, že svou nevědomost nepřiznali, což se ale záhy ukázalo při další práci s textem a alespoň některá slova byla vysvětlena. Z tohoto důvodu je součástí některých textů slovníček nebo alespoň cvičení, ve kterém žáci slova najdou a přiřadí je ke správným významům. Také jsem se musela stále ptát, zda všemu rozumí a nepotřebují něco znovu vysvětlit.

U některých pracovních listů, konkrétně u Pracovního listu 2 pro devátý ročník a odpovídající třídu gymnázia, jsou pro druhou skupinu voleny dva kratší texty. Je to proto, že tyto texty mohou být použity pro méně zdatné žáky či žáky s poruchami učení nebo chování. Na druhou stranu, ale mohou zůstat nevyužity, neboť planetu Zemi, která je také v ukázce dokáží popsat, případně ztvárnit všechny skupiny.

Při ověřování pracovních listů v praxi jsem se ale také potýkala s několika komplikacemi. Při realizaci metod skupinové práce nebo začleňování metod z tvořivé dramatiky jsem narážela na nedisciplinovanost žáků. Bylo velmi obtížné udržet pořádek a relativní klid ve třídě, aniž bychom rušili svou tvorbou ostatní. Proto jsem nejprve volila skupiny v menším počtu žáků. Při prezentaci samostatných tvořivých prací jsem pak vybírala pouze ty žáky, kteří si výstup zasloužili. Nikoho jsem nutit nemusela, takže s jakoukoli sebeprezentací nebyl problém. Žáci se chtěli před ostatními obvykle pochlubit tím, co udělali. Někdy bylo potřeba využít i testové metody, které zrovna nepreferuji. Faktem ale je, že testování splnilo svůj účel výhružky a postupem času se mi podařilo docílit dobré pracovní morálky, takže ve výsledku jsem byla s prací žáků velmi spokojena.

7 Závěr

Cílem této práce bylo vypracovat sadu elektronických pracovních listů pro výuku literární výchovy na druhém stupni základní školy. Tyto doplňkové materiály byly vytvořeny v souladu s inovativními metodami a technikami pro práci s textem. Výukové cíle byly zacíleny na rozvoj čtenářské gramotnosti a komunikační kompetence podle požadavků na vzdělávání v RVP pro základní vzdělávání.

Teoretická část mapovala spektrum současných edukačních podkladů pro výuku literární výchovy na druhém stupni základních škol. Dále byla provedena komparace hlavních didaktických aspektů ve třech časových obdobích, před rokem 1989, dále po roce 1989 a v současnosti. Byly analyzovány čítanky z těchto jednotlivých období, dále užívané metody a nastíněna otázka povinné četby.

Všechny cíle práce byly splněny. Bylo vypracováno 20 pracovních listů, z nichž 16 bylo ověřeno v praxi na dvou základních školách. Sedmnáct pracovních listů je koncipováno na 45 minut, tedy na jednu standardní vyučovací hodinu. Tři pracovní listy jsou navrženy jako jedna dvouhodinová či dvě na sobě nezávislé vyučovací hodiny. Tyto edukační materiály jsou rozděleny podle ročníků druhého stupně, pochopitelně použitelné i pro odpovídající ročníky gymnázia. Pro každý ročník je vytvořeno 5 pracovních listů. Každý pracovní list se skládá ze dvou částí, z verze pro učitele a verze pro žáky. Verze pro učitele je doplněna o podrobný popis jednotlivých akcí v hodině a metodické poznámky. Listy také zahrnují doplňkové materiály, obrázky, mapy apod. Verze pro žáky pak obsahuje především texty a zadání úloh s dostatečným prostorem pro jejich splnění.

Dále byla provedena analýza čítanek ve třech různých obdobích. První období bylo před rokem 1989, kdy byla k dispozici jen jediná sada čítanek (analyzovány 4 čítanky). Zároveň chybí čítanka pro devátý ročník, neboť základní vzdělání končilo osmým ročníkem. Dalším analyzovaným obdobím byla 90. léta 20. století (analyzováno 32 čítanek), přesněji období od roku 1989 do zavedení Rámcového vzdělávacího programu. Toto období je charakteristické velkým množstvím čítanek různých kvalit pocházejících od různých nakladatelství. Dalším vývojovým mezníkem ve vzniku nových čítanek bylo zavedení Rámcového vzdělávacího programu (analyzováno 6 čítanek). Celkem bylo tedy analyzováno 42 čítanek.

V další části práce byla diskutována otázka povinné četby a užívaných metod výuky literární výchovy.

Ačkoli práce vyhovuje zadání, jistě by se dala rozšířit. Předně by bylo možné vytvořit kompletní sadu pracovních listů pro všechny ročníky druhého stupně základních škol a odpovídající ročníky gymnázia.

8 Použitá literatura

Odborná literatura a čítanky

ADAMCOVÁ, Radka. *Setkání s handicapem – řízené čtení* [online]. [Cit. 2011-08-09]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/8359/SETKANI-S-HANDICAPEM---RIZENE-CTENI.html/>>.

BERÁNKOVÁ, Eva. *Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2002. 106 s. ISBN 80-7238-182-2.

BERÁNKOVÁ, Eva. KOSTEČKA, Jiří. *Přečtěte si s námi: Literární interpretace pro vyučovací praxi*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 119 s. ISBN 80-04-24573-0.

BÍNA, Daniel. NIKLESOVÁ, Eva. *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2007. 117 s. ISBN 978-80-7394-059-1

BODLÁK, Miroslav. KOHOUT, Karel. *77 zastavení v české literatuře: literární výchova pro základní a střední školy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1995. 175 s. ISBN 80-7168-250-0.

BRADÁČOVÁ, Lenka a kol. *Čítanka 6*. 1. vyd. Všeň: Alter, 1998. 183 s. ISBN 80-85775-83-2.

Co je čtenářská gramotnost, proč a jak ji rozvíjet? – [online]. [Cit. 2012-04-12]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/446/CO-JE-CTENARSKA-GRAMOTNO-ST-PROC-A-JAK-JI-ROZVIJET.html/>>.

ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Čítanka pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1998. 215 s. ISBN 80-7168-580-1.

ČEŇKOVÁ, Jana. DEJMALOVÁ, Kateřina. MARINKOVÁ, Helena. *Čítanka pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1995. 167 s. ISBN 80-7168-253-5.

ČEŇKOVÁ, Jana. DEJMALOVÁ, Kateřina. MARINKOVÁ, Helena. *Čítanka pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. 182 s. ISBN 80-7168-331-0.

ČEŇKOVÁ, Jana. JONÁKOVÁ, Anna. MARINKOVÁ, Helena. *Čítanka pro 8. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1998. 142 s. ISBN 80-7168-526-7.

ČEŇKOVÁ, Jana. SOLFRONKOVÁ, Jaroslava. *Čítanka pro 9. ročník základní školy*. 1. vyd. Úvaly: Jinan, 1994. 79 s.

Český jazyk a literatura. Praha: SPN, 1963-1964. Vychází pětkrát do roka. ISSN 0009-0786

DAŇOVÁ, Martina. *Metodika úpravy textů pro znevýhodněné čtenáře*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. 189 s. ISBN 978-80-247-2389-1

FORST, Vladimír. KARFÍKOVÁ, Věra. HANUŠ, Libor. *Literární výchova pro 5. ročník základní školy*. 4. vyd. Praha: SPN, 1983. 238 s.

FORST, Vladimír. *Literární výchova pro 6. ročník základní školy*. 6. přepracované vyd. Praha: SPN, 1989. 221 s.

FORST, Vladimír. *Literární výchova pro 7. ročník základní školy*. 5. přepracované vyd. Praha: SPN, 1990. 287 s.

FORST, Vladimír. *Literární výchova pro 8. ročník základní školy*. 5. vyd. Praha: SPN, 1989. 287 s.

GERMUŠKOVÁ, Marta. *Interpretující čtenář jako symbiotik poznatkovosti a zážitkovosti*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9

HAMAN, Aleš. *Literatura z pohledu čtenářů*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1991. 169 s. ISBN 80-202-0281-1.

HANZOVÁ, Marie. ŽÁČEK, Jiří. *Čítanka pro 8. ročník základní školy a tercii víceletého gymnázia*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 1998. 246 s. ISBN 80-7200-196-5.

HANZOVÁ, Marie. ŽÁČEK, Jiří. MĚCHUROVÁ, Albína. *Čítanka pro 7. ročník základní školy a sekundu osmiletého gymnázia*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 1998. 243 s. ISBN 80-7200-192-2.

HAUSENBLAS, Ondřej. *Vrátíme smysl hodinám češtiny?: úvaha a praktický návrh, jak učinit náš vyučovací předmět hodným zájmu; Proč a jak chodit do školy?*. Zbuzany: nákl. vl., 1993

HAUSENBLAS, Ondřej. KOŠŤÁLOVÁ, Hana. *Co je E – U – R* [online]. [Cit. 2011-08-08]. Dostupné z <http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_eur>.

HÁJKOVÁ, Eva. a kol. *Didaktické studie I. – Kapitoly z moderní didaktiky českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2004. 86 s. ISBN 80-7290-197-4.

HERMOCHOVÁ, Soňa. *Hry pro život. 1: Sociálně psychologické hry pro děti a mládež*. 2.vyd. Praha: Portál, 1994. 174 s. ISBN 80-85282-79-8.

HNÍK, Ondřej. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy*. Jinočany: H&H, 2007. 157 s. ISBN 978-80-7319-067-5.

HOFFMANN, Bohuslav. *Pomáháme při tvorbě školního vzdělávacího programu: vzdělávací obor Český jazyk a literatura*. 1. vyd. Úvaly: Albra; Praha: SPL – Práce, 2006. 34 s. ISBN 80-7361-017-5.

HOMOLOVÁ, Kateřina. *Pubescentní čtenářství a perspektivy jeho rozvoje ve školní literární výchově*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9.

HRABÁKOVÁ, Jaroslava. *Pohádky, báje, mýty...: Texty k literární výchově pro 5.-9. ročník ZŠ*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1993. 200 s.

HRABÁKOVÁ, Jaroslava. *Poezie: Texty k literární výchově pro 5.-9. ročník ZŠ*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1993. 160 s.

HRABÁKOVÁ, Jaroslava. STEJSKALOVÁ, Anna. *Čítanka pro 6. ročník základní školy*. 1. vyd. Úvaly: Jinan, 1995

HRABÁKOVÁ, Jaroslava. STEJSKALOVÁ, Anna. *Čítanka pro 7. ročník základní školy*. 1. vyd. Úvaly: Jinan, 1994

HUIZINGA, Johan. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Přeložil Jaroslav Vácha. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1971. 226 s.

CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 103 s. ISBN 80-85865-40-8.

JIRÁK, Jan. *Proč potřebujeme mediální výchovu*. [online]. [Cit. 2011-10-07]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/540/PROC-POTREBUJEME-MEDIALNI-VYCHOVU.html/>>.

JEŘÁBEK, Jaroslav. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online] [Cit. 2012-03-25]. Dostupné z <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>.

KINOVIČOVÁ, Anna. *Aktivizující metody při výuce literatury a při práci s literárním textem*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9.

KOMENSKÝ, Jan Amos.: *Jana Amosa Komenského. I, Škola vševedná. II, Škola trojtřídní. III, Oživlý Fortius. IV, Zákony školy dobře spořádané*. Překlad: Augustin Krejčí. Praha: Dědictví Komenského, 1926. 227 s.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vybrané spisy Jana Amose Komenského. Svazek 3, Nejnovější metoda jazyků*. Redakce Otokara Chlupa. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964. 424 s.

KOPECKÝ, Kamil. *Některé příklady nebezpečných komunikačních praktik a mediální výchova*. In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. 404 s. ISBN 978-80-244-1947-3.

KRAUSOVÁ, Zdeňka. *Český jazyk 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005. 128 s. ISBN 80-7238-419-8.

KUPCOVÁ, Helena. *Příběhy: Texty k literární výchově pro 5.-9. ročník ZŠ*. 1. vyd. Praha: Scientia, 1993. 243 s.

KVASNIČKOVÁ, Šárka. *Kritické myšlení v matematice* [online]. [Cit. 2011-08-08]. Dostupné z <<http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=26/matematika>>.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. BERÁNKOVÁ, Eva. *Čítanka pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2003. 224 s. ISBN 80-7238-248-9.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. BERÁNKOVÁ, Eva. *Čítanka pro 7. ročník základní školy a sekundu víceletého gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2004. 215 s. ISBN 80-7238-323-X.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Didaktická interpretace uměleckého textu jako metoda literární výchovy na občanské a střední škole*. Plzeň: Fakulta pedagogická Západočeská univerzita, 1997. 120 s. ISBN 80-7082-364-X.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Literatura ve škole: četba žáka a didaktická interpretace uměleckého textu v literární výchově na 2. stupni základní školy a v odpovídajících ročnících víceletého gymnázia*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2010. 265 s. ISBN 978-80-7043-891-6.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. STEHLÍKOVÁ, Monika. *Čítanka 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-422-8.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. STEHLÍKOVÁ, Monika. *Čítanka 9 pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-539-9.

LESŇÁK, Rudolf. *Literatúra medzi ľuďmi*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1977. 251 s.

LEŽÁKOVÁ, Dana. BÍNA, Daniel. *Komunikační kompetence v literární výchově*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita, 2006. 36 s. ISBN 80-7040-935-5.

MACHKOVÁ, Eva. *Metodika dramatické výchovy*. 8. vyd. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, útvar ARTAMA, 1999. 153 s. ISBN 80-7068-105-5.

MACHKOVÁ, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu aneb Hledání dramatičnosti*. 2. vyd. Praha: Divadelní akademie múzických umění v Praze, 2004. 122 s. ISBN 80-7331-013-9.

MATYSKOVÁ, Zofia. *Rozhlas jako komunikační partner dítěte v jazykovém a literárním vzdělávání*. In *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 1997. ISBN 80-7042-151-7

MAREŠOVÁ, Hana. *Kyberkultura jako součást mediální výchovy na základní škole*. In *Tradiční a netradiční metody a formy práce ve výuce českého jazyka na základní škole*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. 404 s. ISBN 978-80-244-1947-3.

MARUŠÁK, Radek. *Literatura v akci: metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2010. 195. s. ISBN 978-80-7331-172-8

Média jako předmět poznání – [online]. [Cit. 2011-10-10]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/545/MEDIA-JAKO-PREDMET-POZNANI.html/>>.

MĚCHUROVÁ, Albína, HANZOVÁ, Marie a ŽÁČEK, Jiří. *Čítanka pro 6. ročník ZŠ a pro primu osmiletého gymnázia*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 1997. 234 s. ISBN 80-7200-121-3.

Moderní vyučovací metody – 1. díl – Brainstorming a jeho variace – [online] [Cit. 2012-03-16]. Dostupné z <<http://www.ctenarska-gramotnost.cz/projektove-vyucovani/pv-metody/metody-1>>.

MORKES, František. *Proměny povinné školní docházky* [online]. [Cit. 2012-3-27]. Dostupné z <<http://www.ucitelskenoviny.cz/index.php?archiv&clanek=5492&PHPSESSID=90325fd67c951669c11e3700d48642d4>>.

NEZKUSIL, Vladimír. *Literární výchova pro 6. – 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií: rozmluvy o světě literatury*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1999. 192 s. ISBN 80-7168-630-1.

NEZKUSIL, Vladimír. *Literární výchova: pro 7. až 8. ročník základní školy, pro nižší ročníky víceletého gymnázia, popřípadě pro školy střední. Úvod do světa literatury I*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 1997. 159 s. ISBN 80-7168-388-4.

NEZKUSIL, Vladimír. *Literární výchova pro 8., popř. 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročníky víceletých gymnázií, Výpravy do světa literatury (20. století)*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1993. 231 s. ISBN 80-7168-082-6.

NEZKUSIL, Vladimír. *Literární výchova pro 9. ročník základní školy, pro nižší ročníky víceletého gymnázia, popřípadě pro školy střední. Výpravy do světa literatury II*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996. 183 s. ISBN 80-7168-347-7.

NEZKUSIL, Vladimír. *Nástin didaktiky literární výchovy : (čtyřletá gymnázia a vyšší třídy víceletých gymnázií) : z praxe pro praxi*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzita Karlova, 2004. 165 s. ISBN 80-7290-160-5.

NOVÁK, Radomil. Gejgušová, Ivana. *Adaptace literárního díla a její didaktické využití*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2002. 32 s. ISBN 80-7042-221-1.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006. 248 s. ISBN 80-7290-244-X.

Pedagogická evaluace – [online]. [Cit. 2012-04-12]. Dostupné z <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/963/pedagogicka-evaluace.html/>>.

POKORNÁ, Hana. SYNECKÁ, Zdena. *Čítanka pro 8. ročník základní školy*. 1. vyd. Úvaly: Jinan, 1994. 78 s.

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1998. 148 s. ISBN 80-85931-49-4.

Průřezová témata, Národní ústav odborného vzdělávání – [online]. [Cit. 2012-04-12]. Dostupné z <<http://www.nuov.cz/kurikulum/prurezova-temata>>.

RABUŠICOVÁ, Milada. *Gramotnost: staré téma v novém pohledu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2002. 199 s. Rubikon; sv. 8. ISBN 80-86251-14-4.

ROSOVÁ, Milena. *Knihy jako pomoc handicapovaným dětem (několik poznámek k biblioterapii)*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9.

ROSOVÁ, Milena. *Úvod do studia literatury pro děti a mládež*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 2002. 20 s. ISBN 80-7042-224-6.

SEMRÁDOVÁ, Ilona. *Péče o jazyk a komunikaci (Péče o logos jako smysluplnou řeč)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2010. 142 s. ISBN 978-80-7290-429-7.

SCHACHERL, Martin. *K moderní výuce českého jazyka a literatury*. Vodňany: Gymnázium Vodňany, 2008. 140 s. ISBN 978-80-254-2030-0.

SLABÝ, Zdeněk Karel. *Čítanka 6*. 1. vyd. Praha: SPN, 1995. 158 s. ISBN 80-85937-21-2.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 6: literární výchova pro 6. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: SPN, 1997. 232 s. ISBN 80-85937-85-9

SOUKAL, Josef. *Čítanka 7: literární výchova pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: SPN, 1997. 206 s. ISBN 80-85937-55-7.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 8: literární výchova pro 8. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: SPN, 1996. 246 s. ISBN 80-85937-39-5.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 9: literární výchova pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vyd. Praha: SPN, 1996. 196 s. ISBN 80-85937-28-X.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 6: literární výchova pro 6. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 3. přeprac. a rozš. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2007. 208 s. ISBN 978-80-7235-350-7.

SOUKAL, Josef. *Čítanka 7: literární výchova pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 3. přeprac. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7235-351-4.

STEELOVÁ, Jeannie L. a kol. *RWCT, příručka III.: Další strategie k rozvíjení kritického myšlení*. 1. vyd. Praha: Kritické myšlení, 2007

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry pro zvládnutí agresivity a neklidu*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. 175 s. ISBN 80-7178-689-6.

ŠIMONOVÁ, Brigita. *Slovo skala, slovo katedrála*. In *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 1999. 104 s. ISBN 80-7042-151-7.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromila. *Vliv kurikulární reformy českého školství na zvýšení zájmu o četbu v hodinách literární výchovy u českých žáků i cizinců*. In *Literární výchova jako cesta k četbě*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2008. 173 s. ISBN 978-80-7414-009-9.

ŠKRBEL, Oldřich., STŘEDA, Ludvík. JÚZLOVÁ, Vlasta. *Čítanka plná humoru pro 8. a 9. ročník*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 1997. 156 s. ISBN 80-238-1367-6.

ŠTĚPÁN, Ludvík. *Čítanka plná humoru: cesty za příběhy s dobrodružstvím: výběrové texty literární výchovy pro 6. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 1999. 159 s. ISBN 80-86218-14-7.

ŠTĚPÁN, Ludvík. RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru: výběrové texty literární výchovy pro 7. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 1998. 157 s. ISBN 80-86218-04-X.

TOMAN, Jaroslav. *Aktuální profil dětského čtenáře*. In *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. Ostrava: Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta, 1999. 104 s. ISBN 80-7042-151-7.

TOMAN, Jaroslav. *Dětské čtenářství a literární výchova*. Brno: CERM, 1999, 22 s. ISBN 80-7204-111-8.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z didaktiky čtení a literární výchovy I*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1991. 70 s. ISBN 70-40-019-6.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z didaktiky čtení a literární výchovy II, Literární výchova na I. stupni základní školy*. 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1990. 131 s. ISBN 80-7040-020-X.

TURNEROVÁ, Jana. *Čítanka naší a světové literatury pro 6.-9. ročníky základních škol*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1992. 108 s. ISBN 80-85298-80-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 978-80-246-0956-0.

VÁŠOVÁ, Lidmila. *Čtenáři a uživatelé informací: (základy psychologie a pedagogiky čtenáře): Učební text*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 194 s.

VERNER, Pavel. *Mediální výchova: průřezové téma*. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2007. 106 s. ISBN 978-80-7361-042-5.

VĚŘÍŠOVÁ, Irena. *Kudy vede cesta ke čtenáři?: rozvoj dětského čtenářství na druhém stupni základní školy*. 1. vyd. Praha: GAC, 2007. 218 s. ISBN 978-80-254-0669-4.

VÉVODOVÁ, Eva. *Rozvíjení dětského čtenářství na fakultní cvičné škole*. In *Slovo a obraz v komunikaci s dětmi*. 1. vyd. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity, 1997. ISBN 80-7042-151-7.

VRCHOVSKÁ, Eliška. *Individuální přístup k žákům – učitelův strašák nebo pomocník?* [online]. [Cit. 2011-10-05]. Dostupné z <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=26142>>.

What is the Media Literacy? A Definition...and More – [online]. [Cit. 2011-10-07]. Dostupné z <<http://www.medialit.org/reading-room/what-media-literacy-definitionand-more>>.

ZEMANOVÁ, Dana. *Čtení bez cenzury: (nejen) pro žáky 8. a 9. tříd základních škol. Část 1*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1990. 174 s. ISBN 80-85298-00-7.

ZEMANOVÁ, Dana. *Čtení bez cenzury: (nejen) pro žáky 8. a 9. roč. základních škol: [čítanka textů pro literární výchovu]. Část 2*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1990. 174 s. ISBN 80-85298-06-6.

ZEMANOVÁ, Dana. KREISLOVÁ, Antonie. *Čtení bez cenzury: (nejen) pro žáky 8. a 9. tříd základních škol: [čítanka textů pro literární výchovu]. Část 3*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1991. 170 s. ISBN 80-85298-22-8.

Zkus IT | Co je ICT? – [online] [Cit. 2011-10-11] Dostupné z <http://www.zkusit.cz/proc-zkusit/co-je-ict.php>.

Literatura použitá v pracovních listech

AŠKENAZY, Ludvík. *Dětské etudy*. 4., přeprac. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. 143 s.

BIEBL, Konstantin. PELC, Jaromír. *Modré stíny pod zlatými stromy: [výbor z poezie]*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1988. 323 s.

BRUKNER, Josef. ŠRUT, Pavel. *Ostrov, kde rostou housle: antologie [básní pro děti od evropských autorů]: pro čtenáře od 6 let*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. 224 s.

Dopisy a básně [online]. [Cit. 2012-02-16] Dostupné z <http://osvetim.valka.cz/dopisy_a_basne.htm>.

EISNER, Pavel. *Chrám i tvrz: kniha o češtině*. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. 666 s.

FOGLAR, Jaroslav. *Záhada hlavolamu*. 8. vyd., v Olympii 3. Praha: Olympia, 1992. 182 s. Sebrané spisy / Jaroslav Foglar; sv. 6. ISBN 80-7033-160-7.

FUČÍK, Bedřich. POKORNÝ, Jindřich. *Zakopaný pes, aneb, O tom jak, proč a kde vznikla některá slova, jména, rčení, úsloví, pořekadla a přísloví*. 2., dopl. vyd. Praha: Albatros, 1992. 255 s. ISBN 80-00-00294-9.

GELLNER, František. *Vášeň, co do rána zchladne*. Vyd. ve výboru 1. Praha: Dokořán, 2002. 90 s. Mocca; sv. 1. ISBN 80-86569-11-X.

HANZELKA, Jiří. ZIKMUND, Miroslav. *Afrika snů a skutečnosti. 1. díl*. 1. vyd. Praha: Družstevní práce, 1952.

HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Tyrolské elegie; Král Lávra; Křest svatého Vladimíra*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1960.

JECH, Jaromír. *Z Krakonošovy mošny*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982. 202 s.

JIROUS, Ivan Martin. *Magor dětem*. Praha: Inverze, 1991. 61 s. ISBN 80-900160-6-5.

KAFKA, Franz. *Povídky*. Vyd. 1. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1964. 259 s. ISBN (Váz.).

KRIEBEL, Zdeněk. *Za oknem laterna magika*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1963.

KUBÁTOVÁ, Marie. *Daremný poudačky*. 1. vyd. Praha: MF, 1956.

KUNDERA, Milan. *Směšné lásky: povídky*. Brno: Atlantis, 1991. 206 s. ISBN 80-7108-027-6.

MAHLER, Zdeněk. *Sbohem, můj krásný plameni: zlomky o životě a díle W.A. Mozarta z fiktivních vzpomínek Josefíny Duškové provázených poznámkami neznámého nálezce*. Praha: Primus, 1997. 191 s. ISBN 80-85625-84-9.

MERTLÍK, Rudolf. *Starověké báje a pověsti*. 3. vyd. (2., dopln. vyd.). Praha: Svoboda, 1989. 509 s.

MORGENSTERN, Christian a GRÖGEROVÁ, Bohumila, ed. *Písně šibeničních bratří*. Vyd. v tomto uspořádání 1. Praha: Mladá fronta, 2000. 143 s. ISBN 80-204-0873-8.

NEPIL, František. *Lipová alej: pro čtenáře od 10 let*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1985. 201 s.

NERUDA, Jan. *Povídky malostranské*. 3. vyd. v Čs. spis. Praha: Československý spisovatel, 1978.

PAVEL, Ota. SVOZIL, Bohumil. *Výstup na Eiger: výbor povídek se sportovní tematikou: mimočítanková četba pro žáky středních škol*. 1. vyd. v tomto souboru. Praha: Olympia, 1989. 269 s.

PAVLÁT, Leo. *Osm světů: židovské příběhy*. 1. vyd. [v Albatrosu]. Praha: Albatros, 1992. 235 s. ISBN 80-00-00089-X.

PRESSBURGER, Chava. ZADROBÍLKOVÁ, Zuzana. *Deník mého bratra: zápisky Petra Ginze z let 1941-1942*. Vyd. 1. V Praze: Trigon, 2004. 128 s., [21] s. obr. příl. ISBN 80-86159-53-1.

REYNOLDS-NAYLOR, Phyllis. *Můj kamarád Shiloh*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1999. 126 s. Duha. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00695-2.

RIMBAUD, Jean Arthur. *Má bohéma: [Výbor] z díla J. A. Rimbauda*. 3., dopln. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977.

SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ: Četba pro žáky zákl. škol: Pro čtenáře od 7 let*. 6. vyd. v Albatrosu. Praha: Albatros, 1989. 93 s.

SKÁČEL, Jan. OPELÍK, Jiří. *Třináctý černý kůň*. Vyd. 1. Brno: Blok, 1993. 259 s. ISBN 80-7029-085-4.

SKÁČEL, Jan. *Stracholam: výbor z veršů*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993. 195 s. Květy poezie; sv. 179. ISBN 80-204-0418-X.

SLÁDEK, Josef Václav. *Básně*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1954. 362 s.

SPIEGELMAN, Art. *Maus: příběh očitého svědka. II, A tady začalo moje trápení*. Vyd. 1. Praha: Torst, 1998. 137 s. ISBN 80-7215-064-2.

ŠMÍD, Zdeněk. *Bubny Berberů, aneb, Proč bychom se nesušili*. Vyd. 2., V Olympii 1. Praha: Olympia, 2006. 185 s. ISBN 80-7033-949-7.

WERICH, Jan. *Fimfárum*. 6. vyd. (v Čs. spis. 5. vyd.). Praha: Československý spisovatel, 1987. 220 s.

WERICH, Jan. *Píseň strašlivá o Golemovi* - [online]. [Cit. 2011-09-12] Dostupné z <<http://hudba.hradiste.cz/index.php?AKCE=DETAIL&ID=333437b0b00400>>.

WERNISCH, Ivan. *Včerejší den: 1957-1987*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1989. 228 s. ISBN 80-204-0046-X.

WOLKER, Jiří. PÍŠA, A. M.. *Básně*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1951.

Přílohy

Příloha A   Pracovní listy

A.1 Pracovní listy pro 6. ročník ZŠ a odpovídající ročník gymnázia

A.1.1 Verze pro vyučující s metodickými poznámkami

Pracovní list 1

Ročník: 6. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 dvouhodina nebo 2 na sobě nezávislé hodiny

Pomůcky: mapa ČR

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni číst a porozumět textu v krkonošském nářečí. Dále dokončí příběh dle vlastní fantazie a posoudí, zda se hrdinka příběhu ze svého jednání ponaučila. Žáci jsou schopni orientovat se v mapě a odpovědět na otázky. Ve druhé části se soustředí na videoukázku a po jejím zhlédnutí odpovídají na otázky. V závěru hodiny jsou schopni napsat vyprávění o strážci hor.

1. Zahájení (odhadovaný čas: 12 minut)

Hodinu zahájíme tím, že si povíme něco o oblasti, ze které pochází text a videoukázka. Pro ilustraci přidáme i ukázkou krkonošského nářečí.

Ukázka:

„Juž je tomu túze dáuno, to byla eště zem rouná, honil jennou Krakonoš pašeráka. A že neměl kropě a ski eště nebyly, naďál do sněhu díry a z těch se udály kopce a oudolí. Vod ty doby už furtem pryč po nich musíme lezt nahoru a dolu. Copak dolu, ale když leze jeden nahoru s lochtušej na zádech, tak je celej usúpanej. Už muj prachdědek si to zrouna nepochvaloval, když nosil dílo Štencoj do Jilemnice. U Štence fasovali nítě a doma kalcovali, a co nakalcovali, dal dědek do rance a šel vodeuzdávat. Tak to nosil tam a zpátky, přines pár grošů, a že měli za domem pár bandorů a zasázenej dumlík, tak byli živi.“¹³⁸

2. Četba textu (odhadovaný čas: 13 minut)

Text

Jaromír Jech *Dukáty ve vejcích*

Stalo se to před sto padesáti lety v Lochově, v dědině přímo pod Prachovskými skalami. Tam tehdy hospodařil na takovém menším statku sedlák a ten se jmenoval – ne, ne, jen tohle ode mě nechtějte. Nebudu prozrazovat jeho jméno. On za nic nemůže, všechno zavinila jeho žena. A jak by k té ostudě, co by se nenaskládala ani do prázdné stodoly, přišli jejich potomci?

Ta selka totiž byla nedobrá – kdo by to byl řek – na vlastní rodiče. Ba, na vlastní rodiče. Žili u ní na výměnku, chudáci se krčili v komůrce jako dlaň, a přece byli selce trnem v oku. Pořád se jí něco nezdálo. Že jsou k ničemu, že jen překážejí, zbůhdarma zabírají komůrku, že by se v ní dal uložit kdejaký krám, že se musí před lidmi za ně stydět. A v jednom kuse křičela a vyčítala a láteřila a klebetila a vymýšlela. Což kdyby zůstalo jen při tom. Ta zlá dcera nepřála rodičům ani ždibec jídla a trápila je hladem. Až se sedlák na tu její lakotu nemohl koukat a jednou takhle po obědě jí domlouval: „Ale Kačenko, vždyť by snad tatínek a maminka mohli jíst s námi a nemusela bys jim dávat jen zbytky, co nikdo nechce, anebo černou bryndu s tvrdým chlebem. Přece nezchudneme, statek nás všechny uživí.“ „Nezchudneme, nezchudneme, tobě se píská, a nakonec bychom se třeba dostali z krávy na kozu. No, nepověděla bych, kdyby se aspoň měli trochu k dílu. Bez práce nejsou koláče, a kdo nepracuje, ať nejí.“ (...)

„Však netvrdím, že by měli jíst od rána do večera jako o posvícení,“ namítal nesměle sedlák. „Ovšem nebylo by tě, kdybys jim sem tam přilepšila. Jednou hrníček

¹³⁸ Zdroj: KUBÁTOVÁ, Marie. *Daremný poudačky*. 1. vyd. Praha: MF, 1956. Úsměvy; Sv. 23, s. 8–9.

nesesbíraného mlíka, jindy čerstvé vajíčko. O ně nouze není, na dvoře nám kdáká slepic k nedopočítání.“

„Kdáká, nekdáká, co na tom? Zapomínáš, moc-li za ně v Jičíně platí. Přinejmenším dva krejcary. (...) Pámbu by mě potrestal, kdybych vejce lehkomylně rozdávala.“ (...) Hudrovala jako krocan a nepřestala, dokud muž nemávl rukou a nedal si jazyk na uzel. (...) Druhý den ráno se vyparádila jako do kostela, šest sukní na sebe navlíkla! Ať si ve městě každý všimne, že není žádná žebrota, co po ptaném chlebě chodí stavení od stavení. A hupky, nůši na záda a už si pyšně vykračuje k Jičínu.

Byl teplý den na sklonku jara, sluníčko hrálo jako v parném létě a ze selky tekly potůčky potu. Jak by ne, když se nabalila víc, než bylo zdrávo, a když nůše s vejci taky něco vážila. Takový náklad se pronese jedna dvě. (...)

V tom se před ní rozhrnulo obilí a stál tu fešácký pán jako vymalovaný. Nějaký moc vznešený, snad sám pan hrabě Šlik.

„Kampak, tetičko, kampak?“ zeptal se přívětivě.

„Kam jinam než do Jičína, vzácný pane. Cožpak nevidíte, jakou nadílku tam nesu v nůši?“

„I koukejme se, podívejme se – taková pěkná vajíčka. Namoumilou, ta nebudou jen tak všelijaká. (...) Jak se tak na vás dívám, připadáte mi nějak povědomá. Nejste vy náhodou z Lochova? Tam žije selka, vám navlas podobná. Má u sebe staré rodiče a prý tolik na nich šetří, ani vajíčko od ní nedostanou.“

„Podoba sem, podoba tam. Takových lidí, co se ponášejí na druhé a jsou od nich k nerozeznání, jéjej, takových běhá po světě až hrůza.“

„Spadl mi kámen ze srdce, tetičko, že nejste ta selka z Lochova,“ oddechl si naoko neznámý pán. (...) „Jen abych vás ještě o něco prosil. Dlouhou cestou jsem vyhlád, polykal bych hřebíky. Neprodala byste mi dvě vajíčka, abych se trochu posilnil? Jím nejradši syrové, utloukl bych se po nich.“

„Prodám, proč bych neprodala? Jenom jestli zaplatíte stejně jako v Jičíně. Tam bych dneska za jedno vejce dostala tři krejcary.“

„I co tři krejcary, dám vám celý čtyřák.“

„To by šlo,“ přikývla selka, vydělá přece na každém vejci ještě jeden krejcar navíc. Pán se sehnul, levičkou sáhl po jednom vejci, pravičkou zvedl ze země šikovní placáček. A teď do milého vejce ostrou hranou klepy, klepy, klep! Dvakrát slabě, naposled silněji. A tutomáš! Na třetí úder se skořápka rozskočila a z ní se vykutálel – kdo nevěří, ať tam běží – pravý dukát. Na slunci se blýskal, až zrak přecházel. „Neříkal jsem, že vaše vajíčka nebudou jen tak všelijaká?“, vypouštěl pán se smíchem zuby na jarmark.

„Že mi slepice nesou vejce, jakým není rovno, to jsem věděla. Ale že by se mezi nimi našlo i takové, co má místo žlutku dukát?“ spráskla selka ruce a oči jí lezly z důlků. „Jaképak mezi nimi? Tohle vajíčko nebyla žádná výjimka.“(...)

Pán si na dlaň položil druhé vejce a do něho placáčkem taky třikrát klofнул. (...) A zase skořápka pukla, zase z ní vypadl pravý dukát. A hnedka do levičky třetí vejce, a jakbysmet. I z něho se nakonec vykuli ryzí dukát.

Pán dukáty sebral, zacinkal s nimi selce před očima, a jak se objevil, tak zmizel – ztratil se v obilí. Selka koukala jako kotě devátý den po narození a ne a ne se vzpamatovat.

Ve chvíli, kdy selka roztrubovala své lamentace na všechny strany, procházel se švihák už po Lochově a kdekoho zastavoval. Mladé staré. Ať už všeho nechají a tam spěchají. Kam? Inu na půl cesty k Jičínu. Na tu nedobrou selku od nich z vesnice prý zafučelo z bláznivého kouta.

I uvelebila se selka vedle nůše, placáček v ruce a vší silou klof do jednoho vejce! Skořápka pukla – srdce jí poskočilo, bude mít první dukát.¹³⁹

3. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 20 minut)

1. Dokonči příběh. Jak to dopadlo s vajíčky? Myslíš, že si selka vzala ponaučení?
2. Všimni si vztahu mezi selkou a mezi jejími rodiči. V čem ti přijde shodný a v čem rozdílný se vztahem mezi rodiči a dětmi v dnešní době?
3. Kde se nachází Prachovské skály? Najdi je na mapě ČR.
4. Co znamená: *dát si jazyk na uzel, polykat z hladu hřebíky*?
5. Spoj správně slova a jejich významy:

Placáček	staré platidlo
Nůše	hezký pán
Švihák	typ kamene
Jarmark	velký proutěný koš
Krejcar	trh

6. Jak bys vysvětlil/a toto přísloví: „Bez práce nejsou koláče, kdo nepracuje, ať nejí.“ Znáš nějaká další? Napiš alespoň 3 přísloví a vysvětli je.
7. Urči následující slovní druhy:
Dukáty
Jimi
Třikrát
Klof
Kdákat
8. Jakým způsobem chtěla selka okolí ukázat, že není chudá?
9. V co se vajíčko proměnilo, když je rozklepl cizí pán?
10. Koho selka ve skutečnosti potkala?
11. Co znamená, když se o někom řekne, že „pochodil jako sedláci u Chlumce“?

4. Ukázka: Krkonošská pohádka (odhadovaný čas: 12 minut)

(<http://www.youtube.com/watch?v=VokabLqZ9yI>)

5. Otázky a úkoly k ukázce (odhadovaný čas: 20 minut)

1. Za jakým účelem se Trautenberk vypravil do Krakonošova revíru?
2. Jak otevřeli horu?
3. Jak je možné, že Trautenberk s hajným přežili v hoře celý rok?
4. V co se proměnily drahokamy?
5. Kolik dostal hajný od Krakonoše?
6. Vymysli co nejvíce slov (alespoň 10), která se skládají z těchto písmen:
K R A K O N O Š
7. Vymysli ke každému písmenu slova KRAKONOŠ slovo, které by tuto postavu charakterizovalo.
8. Napiš vlastní vyprávění o strážci hor.

¹³⁹ Zdroj: JECH, Jaromír. *Z Krakonošovy mošny*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1982. 202 s., s. 78–82.

6. Prezentace prací žáků (odhadovaný čas: 13 minut)

7. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu:

1. *Dokonči příběh. Jak to dopadlo s vajíčky? Myslíš, že si selka vzala ponaučení?*

Tento úkol necháme zcela na fantazii žáků.

2. *Všimni si vztahu mezi selkou a mezi jejími rodiči. V čem ti přijde shodný a v čem rozdílný se vztahem mezi rodiči a dětmi v dnešní době?*

Tento úkol necháme na posouzení žákům.

3. *Kde se nachází Prachovské skály? Najdi je na mapě ČR.*

Žáci ví, kde se Prachovské skály nacházejí ze znalostí ze zeměpisu. Pokud ne, mohou si vzít na pomoc mapu ČR.

4. *Co znamená: dát si jazyk na uzel, polykat z hladu hřebíky?*

Dát si jazyk na uzel – mlčet, neprozradit tajemství

Polykat z hladu hřebíky – sníst cokoli, co by hlad zahrlo

5. *Spoj správně slova a jejich významy:*

Placáček	typ kamene
Nůše	velký proutěný koš
Švihák	hezký pán
Jarmark	trh
Krejcar	staré platidlo

6. *Jak bys vysvětlil/a toto přísloví: „Bez práce nejsou koláče, kdo nepracuje, ať nejí.“ Znáš nějaká další?*

Ten, kdo nic neudělá, neměl by dostat odměnu.

Další přísloví: Až naprší a uschne. (Nikdy k události nedojde.), Boží mlýne melou pomalu, ale jistě. (I když se to teď nezdá, jedinec na své chování doplatí.), Darovanému koni na zuby nekoukej. (Nehaň to, co jsi dostal.) Druhou část úkolu ale necháme na fantazii žáků.

7. *Urči následující slovní druhy:*

Dukáty – podstatné jméno

Jimi – zájmeno

Třikrát – číslovka

Klof – citoslovce

Kdákat – sloveso

8. *Jakým způsobem chtěla selka ukázat, že není chudá?*

Selka na sebe oblékla šest sukní.

9. *V co se vajíčko proměnilo, když je rozklepl cizí pán?*

Vajíčko se proměnilo v dukát.

10. *Koho selka ve skutečnosti potkala?*

Selka potkala pána hor.

11. Co znamená, když se o někom řekne, že „pochodil jako sedláci u Chlumce“?
Znamená to, že dotyčný nedopadl dobře.

Otázky a úkoly k ukázce:

1. Za jakým účelem se Trautenberk vypravil do Krakonošova revíru?

Trautenberk toužil po pokladu.

2. Jak otevřeli horu?

Horu otevřeli říkadlem „Horo, horo, otevři se pro člověka poctivýho a vydej mu málo z bohatství svýho.“

3. Jak je možné, že Trautenberk s hajným přežili v hoře celý rok?

Protože pod zemí je rok jako den.

4. V co se proměnily drahokamy?

Drahokamy se proměnily v obyčejné kamení.

5. Kolik peněz dostal hajný od Krakonoše?

Hajný dostal 12 tolarů.

6. Vymysli co nejvíce slovy (alespoň 10), která se skládají z těchto písmen:

K R A K O N O Š

Koš, kra, krok, nok, šok, nora, ona, ono, on, rak.

7. Vymysli pro každé písmeno slova KRAKONOŠ slovo, které by tuto postavu charakterizoval.

K – klidný

R – rozumný

A – aktivní

K – kontrola

O – obětavost

N – nápomocný

O – ochota

Š – šlechtnost

8. Napiš vlastní vyprávění o strážci hor.

Tento úkol necháme zcela na fantazii žáků.

Pracovní list 2

Ročník: 6. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: pastelky, obyčejné tužky

Očekávané výstupy: Žáci jsou po přečtení textu schopni odpovědět na otázky a orientovat se v něm. Při tvoření komiksu využívají kreativitu a podporují vlastní vizuální vnímání.

1. Četba textu (odhadovaný čas: 17 minut)

Text

Jaroslav Foglar *Ježek v kleci*

„Tak se prý ukázal zase ježek!“ volal Jarka Metelka, když přiběhl do klubovny, kde mělo být právě začato šesté číslo TAM-TAMU. Mírek prudce zdvihl hlavu, skloněnou až dosud nad různými lejstry. „Co budeš povídat?“, vykřikl pochybovačně i překvapeně zároveň. „Ježek v kleci? To snad není možné!“

„Ano je! Taky jsem tomu nechtěl věřit!“ vykládal Jarka dál. „Ale říkal to Standa Bártů a ten nikdy nelže. Dole u tržnice je toho prý plno, každý o tom mluví!“

Mírek začal kvapně skládat papíry a všechny potřeby, které zde byly připraveny k výrobě šestého TAM-TAMU, a vzrušením skoro až křičel: „Ale to musíme přesně vyšetřit, co, kde a jak, to bude přece něco pro TAM-TAM! Hned tam jdeme, nechte všeho!“

Jeho spěch a nedočkavost nakazila všechny ostatní. Ale nebylo divu, „ježek v kleci“ byl starý a podivný případ, který nadělal ve městě za minulá léta hodně vzruchu.

Ježek v kleci nebylo žádné zvíře, jak by se dalo soudit podle toho zvláštního názvu, který dovedl Rychlé šípy přivést z klidu. Ne – nebylo to docela nic živého! Říkalo se tak jakémusi kovovému pouzdru, které mělo po celém povrchu podélné otvory, jdoucí od jednoho konce pouzdra k druhému. Některý výřez byl skoro neznatelně užší než druhý, jiný opět širší. Také na obou koncích pouzdra bylo po jednom kulatém otvoru. Takový popis se alespoň zachoval.

Uvnitř tohoto podivného neotvíratelného pouzdra byla hvězdice, rovněž kovová, s rohy na všechny strany. Pohybovala se v pouzdře volně, zvonila o ně svými rohy při každém vzetí do ruky, ale nebylo možné, aby úzkými otvory prošla z pouzdra ven. Bylo to naprosto vyloučené. (...)

Když se jisté rohy hvězdice zaměřily k určitým otvorům v pouzdře a všelijak nakláněly a vytáčely v různých úhlech, zatímco ostatní rohy hvězdice chvílemi vyčnívaly z pouzdra jinými jeho otvory ven, podařilo se hvězdici jedním z otvorů pouzdra hladce vyklouznout ven a podobným způsobem se opět dostat zpět! (...)

Tento hlavolam, vzácný starožitný kousek neznámého kovodělníka, byl jistě stvořen pro třibení mysli a pěstování trpělivosti. Jiný účel se mu nepřikládal.

Kdysi, prý před mnoha lety, žil v městě podivný hoch, jemuž ježek v kleci patřil. A ten jediný prý uměl dostat hvězdici z pouzdra ven. I někteří otcové nynějších hochů o tom vyprávěli.

Pak ten podivný chlapík zmizel. Snad se odstěhoval, snad umřel – to se v ústním podání nedochovalo. A s ním zmizel i hlavolam. Potom se prý po letech ježek v kleci ještě někde objevil, snad ho vykopali v zemi při přestavbě nějakého dvorku nebo při čištění podstřešních půd, a bylo o něj svedeno několik velkých bitev mezi tehdejšími Druhostraníky a hochy ze Stínadel, kteří si říkali a dodnes říkají Vontové.

(...)

Za živého hovoru cesta Rychlým šípům zdatně ubíhala. Široké, nové ulice se zvolna užily a jejich vzhled se měnil. Hoši přicházeli do starších částí města. Tady někde je již tržnice, pak přijde ještě Rozdělovací třída, po ní jezdí tramvaj – a za touto poslední živou a širokou ulicí už je bludiště uliček, zákoutí, krytých průchodů, dvorků a tichých náměstíček. To jsou Stínadla!

Hoši teď míjeli skupinky chlapců a děvčat, vzrušeně rokujících. A z úryvků jejich hovorů vždy poznávali, že se mluví o ježkovi. Zde, v těsném sousedství Stínadel, která si v minulosti dělala na ten podivný předmět takové právo, bylo vzrušení nad jeho objevením větší, než snad bude výše na Druhé straně, až se tam ta zpráva rozletí.

„Podívejte – tam – tam asi něco bude!“ zvolal náhle Jindra Hojer a ukazoval do rohu malého náměstíčka. U šedivé vysoké zdi bez oken se kupil hlouček hochů a dívek. Všichni se zřejmě na něco dívali.

Rychlé šípy tam zamířily. Hoši šli zvolna, nenápadně. Nechtěli vzbudit pozornost.

Skoro neznatelně se vmísili do hloučku. Všechny hned upoutala křídová kresba na zdi. Znázorňovala ježka v kleci tak, jak se o jeho vzhledu vždy vyprávělo.

„Ani nevíte, kdo to tady namaloval?“ ptal se Mirek nejbližší stojících hochů.

Jeden z hochů se na Mirka útrpně zadíval, ale jiný měl větší náladu do řeči. „Taky bychom to rádi věděli... To má být ježek v kleci – víte? Včera to tu ještě nebylo. Je to jako nějaké znamení. A ve Stínadlech se něco děje! Tam je teď líp než tady!“

„Nikdo mně nemůže zabránit, abych nešel tam, kam chci,“ pravil klidně Mirek. „Ale říkalo se, že se prý ježek tady někde objevil! Kde to bylo? U koho?“

Výřečný chlapík se posměšně zasmál. „Snad sis, člověče, nemyslel, že tu ježka nosili v ulicích na talíři! Ten už se asi neobjeví nikdy! Ale tady se ukázal – na zdi! Tři roky nebo jak dlouho si na něj nevzpomněl – a najednou je tu jeho podobizna. To něco znamená!“

Mirek se zvolna odtrhl od hloučku a to bylo znamením i pro ostatní Rychlé šípy. Hoši ho následovali.

„Kdybych to věděl, že se ježek ukázal jen v kresbě na zdi,“ pravil Mirek zklamaneč, „ani bych se sem nenamáhal!“

Také ostatní se zdáli být trochu zklamání, ale Jarka přišel s dobrým návrhem.

„Nevadí, máme krásný námět do TAM-TAMU. Můžeme tam vypsát podrobnou historii ježka, alespoň vše, co o něm víme. Vidíte přece, co řečí a rámusu způsobila už jen jeho kresba na zdi!“

A snad bychom se tady mohli o ježkovi ještě něco dovědět,“ přišel s nápadem Rychlonožka. (...)

Zamířili hlouběji do ulic, směrem ke Stínadlům. (...)

Až pak došli na malé náměstíčko, ztichlé v záři zapadajícího slunce a skoro liduprázdné. Jen tam vzadu, na schůdcích, které vedly do starobylého domu, seděl podivný stařík vrásčité tváře. Chvillemi se zdálo, že spí, protože měl zavřené oči. Ale pak je zase ospale otevřel a hleděl nepřítomně do žluté záře podzimního slunce.

„Dobrý den, pane,“ pozdravil uctivě Mirek, (...) „rádi bychom se vás zeptali, jestli nevíte něco o ježkovi v kleci! Víte – to byl takový...“

„Ale já vím, vím hochu,“ mávl unaveně rukou stařík. „Znám tu věcičku dobře, vždyť jsem ji tolikrát viděl!“

„Vy jste ji viděl?“ vyjekl s údivem Rychlonožka. „Kdy a kde?“

„Mohl byste nám o tom něco povědět? Velmi nás to vše zajímá,“ prosil Mirek.

„Božíňku, jak bych nemohl –“ pousmál se trochu samolibě stařík. „Znal jsem přece toho chlapce dobře! Vždyť zvonil u nás v kostele svatého Jakuba na věži. Víte,

byl jsem tam mnoho let kostelníkem. Je to ve Stínadlech. Teď je ten kostel zrušený, uzavřený...

To je velmi dávno, když toho chlapce našli jednoho rána na ulici. Tehdy byl asi dvouletý a nikdo ho neznal, nikdo se k němu nehlásil. (...) Jen jednu zvláštní věc u něho našli: byla to podivná železná hračka, hvězdice v železném pouzdru. Nechali mu ji a dali chlapce do obecního sirotčince. Úředně mu bylo dáno jméno Jan Tleskač.

Když mu bylo čtrnáct let, dali ho do péče jistého zámečnického mistra ve Stínadlech.

U toho se měl vyučit řemeslu. Jenda se k tomu dobře hodil. Byl to takový divný chlapec. S kamarády moc nechodil, jenom pořád něco sám kutil, všelico zdokonaloval, spravoval hodiny a v jednom dvorku měl vypůjčený dřevník, takovou kůlnu, kde si docela zařídil svou malou dílničku. Tam pořád něco robil, řezal, piloval, nikoho tam nepouštěl. (...)

A svou divnou železnou hračku s sebou pořád nosil. Uměl z ní hvězdu dostat. Nikomu jinému se to nikdy nepodařilo. Ale on to dokázal! Co se ho chlapci a děvčata ve Stínadlech naprosili, aby jim prozradil, jak hvězdicí kroutí, aby vyšla ven! Nikdy neřekl! Taky měl svůj notýsek, takový deník, a do něj si každý den psal. I všelijaké výpočty a kresby jsem tam jednou u něj viděl. Ještě v ten den, kdy se stala ta strašná věc, si do něj psal!

Bylo to hrozné neštěstí. Toho večera šel jako obvykle na věž zvonit. Viděl jsem na něm, že je nějaký rozčilený. Řekl mně, že se pohádal s mistrem, jako už mnohokrát předtím. Vidím ho před sebou tak, jako by to bylo včera. Z kapsy mu čouhal jeho deník. V ruce držel to pouzdro, jeho ruce v rozčilení z něj prudce vykrucovaly hvězdu a zase ji tam vracely, aniž by se na ni díval. Já ho uklidňoval. Nakonec odešel s úsměvem nahoru na věž. A to bylo naposledy, kdy jsem ho viděl živého!“

„Naposledy?“ vydechl teď vzrušeně Jarka. „To se mu něco stalo?“

„Ano,“ pravil tiše starý kostelník. „Slyšel jsem ho ještě, jak začal zvonit. Zvonění bylo nesprávné. Zvon neměl patřičný pohyb, rytmus. A pak zvonění náhle a předčasně ustalo. Běžel jsem nahoru na věž. Ale chlapec tam nebyl. Jen zvon se tiše, už bez úderů, houpal. Pohlédl jsem přes zábradlí dolů na dno věže – a tam, hrůza na to pomyslet ještě teď, jsem viděl jeho rozbité tělo ležet na schodech do podvěží.

Způsobil jsem poplach, hned bylo plno lidí kolem, i Jendův mistr byl mezi nimi. Asi mu tu zprávu někdo rychle donesl. Chlapec byl mrtev. V ruce svíral křečovitě svou železnou hvězdicí. Nikdy se vlastně s celou určitostí nevysvětlilo, co se stalo. (...)

Pak Jendu Tleskače pohřbili. Brzy se na něj zapomnělo (...) a železný hlavolam nějak zmizel při úředním vyšetřování. Několikrát se potom ještě objevil mezi hochy ve Stínadlech, aspoň se tak říkalo. (...) Teď už je nadobro ztracený.

Taky Tleskačův deník se nenašel. Pamatuju se, že s ním šel tehdy naposledy nahoru do věže, dole ale už sešit u sebe neměl –¹⁴⁰

2. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 20 minut)

1. Spoj správně to, co k sobě patří:

TAM-TAM	skupina kamarádů
Ježek v kleci	hoši ze Stínadel
Vontové	buben sloužící k dorozumívání na dálku
Rychlé šípy	hlavolam

2. Co byl TAM-TAM v příběhu? Proč mu dali kluci z Rychlých šípů takový název? Zkus vymyslet název jiný.

¹⁴⁰ Zdroj: FOGLAR, Jaroslav. *Záhada hlavolamu*. 8. vyd., v Olympii 3. Praha: Olympia, 1992. 182 s. Sebrané spisy / Jaroslav Foglar; sv. 6. ISBN 80-7033-160-7, s. 27–36.

3. Rychlé šípy měly s Vonty neustálé konflikty. Zažil/a jsi se svými přáteli také něco takového? Jak jste tyto spory řešili?
4. Vytvoř z tohoto příběhu komiks.

3. Prezentace prací žáků (odhadovaný čas: 8 minut)

4. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu

1. *Spoj správně to, co k sobě patří:*

TAM-TAM	buben sloužící k dorozumívání na dálku
Ježek v kleci	hlavolam
Vontové	hoši ze Stínadel
Rychlé šípy	skupina kamarádů

2. *Co byl TAM-TAM v příběhu? Proč mu dali kluci z Rychlých šípů takový název? Zkus vymyslet název jiný.*
3. TAM-TAM byl časopis Rychlých šípů. TAM-TAM je označení pro africký buben, který slouží k dorozumívání na dálku. Další část necháme zcela na fantazii žáků.
4. *Rychlé šípy měly s Vonty neustálé konflikty. Zažil/a jsi se svými přáteli také něco takového? Jak jste tyto spory řešili?*
Tento úkol je určen k zamyšlení nad problémy s vrstevníky a následně ke hledání a řešení těchto problémů.
5. *Vytvoř z tohoto příběhu komiks.*
Tento úkol je zcela ponechán fantazii žáků. Pokud jsou žáci ukáznění, je možné je rozdělit do skupin. Variantou tohoto úkolu je jeho realizace formou projektu.

Pracovní list 3

Ročník: 6. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozvrh: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: CD nebo jiný nosič s vybranou skladbou, přehrávač, pastelky, tužka

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni texty plynule přečíst, u básní se mají pokusit i o přednes. Dále texty analyzují, odpovídají na otázky a plní úkoly. Využívají i všeobecných znalostí a dovedností z jiných předmětů. Jsou schopni vlastní úvahy nad vybranými problémy současného světa.

1. Brainstorming na téma „VODA“ (odhadovaný čas: 10 minut)

2. Hudební ukázka (odhadovaný čas: 4 minuty)

Následuje poslech hudební ukázky:

Hradišťan – Motlitba za vodu

<http://www.youtube.com/watch?v=T0eqMIOBR-0>

3. Rozbor ukázky (odhadovaný čas: 4 minuty)

Líbila se ti ukázka? Nelíbila? Zkus své tvrzení odůvodnit. Co ti tato ukázka připomíná?

4. Četba textu 1 (odhadovaný čas: 4 minuty)

Text 1

František Nepil *O vodě*

Jezer a jezírek máme poskrovnu, zato rybníky jsou naší chloubou. Třebaže jich máme co do plochy dneska už jen polovičku, a co do počtu dokonce čtvrtinu proti tomu, co jich bývalo dřív. Rostou však v nich kapři velcí jako plech do trouby a žijí v nich nejtlustší vodníci v Evropě. I když jsme mívali o hodně tlustší vodníky říční i potoční!

Jenomže řeky a potoky čekají na to, až dnešní děti vyrostou a přestavějí továrny tak, aby z nich vytékala čistá voda. Ta dnešní splašková už pohubila nejcennější říční ryby, o říčních vodnicích nemluvě.

Kdo projel Řeckem, Bulharskem nebo nějakou ještě vyprahlejší zemí, ten viděl, jakou úctu tam svým vodám projevují. Nad každým pramenem postavili něco jako svatýňku nebo pomník z kamene bílého či růžového, žíhaného či stříbřitého, anebo je postavili z betonu, ale z betonu tvarovaného tak, aby to bylo něco víc než pouhé koryto. A přitom – ne že bych ohrnoval nad jejich vodou nos, obzvláště když mi jazyk plandá žízni po kolenou – ale to není k srovnání! Voda z našich čistých studánek, to je sekt proti tomu vlahému kafi, co hrká z balkánských skalisek! (...)

A tak jim a každému, kdo udrží studánku studánkou, přeji, ať u ní brzy najde stařečka, který mu splní tři přání. A ať upadne ruka každému, kdo na pramínek křivě sáhne.¹⁴¹

5. Otázky a úkoly k textu 1 (odhadovaný čas: 8 minut)

1. Jak si představuješ vodníka? Nakresli ho.
2. Co se s vodníky podle textu stalo?
3. Jaké vlastnosti má naše voda oproti vodě v jiných zemích?
4. Co by sis přál/a, kdyby ti někdo nabídl, že ti splní 3 přání?

¹⁴¹ Zdroj: NEPIL, František. *Lipová alej: pro čtenáře od 10 let*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1985. 201 s., s. 27–33.

6. Četba textu 2 (odhadovaný čas: 1 minuta)

Text 2

Jan Skácel *Malá recenze na vodu*

Přimlouvám se za to, aby nad posledními studánkami byly postaveny chrámy, a jsem přesvědčen, že nikdy nebylo na tomto světě tolik špíny jako od těch dob, kdy koupelna se stala předpokladem hygieny. Je to žalostné, jak lidé s vodou zacházejí, ačkoliv...člověk obsahuje mnohem víc vody než myšlenek.¹⁴²

7. Otázky a úkoly k textu 2 (odhadovaný čas: 5 minut)

1. Myslíš si, že s vodou šetříme? Jak se s ní dá šetřit?
2. Víš, ve kterých zemích je vody nedostatek? Jak tam nedostatek vody řeší? Navrhni nějaké řešení.

8. Četba textu 3 (odhadovaný čas: 4 minuty)

Text 3

Josef Václav Sládek *Lesní studánka*

Znám křišťálovou studánku,
kde nejhlubší je les,
tam roste tmavé kapradí
a vůkol rudý vřes.

Tam ptáci, laně chodí pít
pod javorový kmen,
ti ptáci za dne bílého,
ty laně v noci jen.

Když usnou lesy hluboké
a kolem ticho jest,
a nebesa i studánka
jsou plny zlatých hvězd.¹⁴³

9. Otázky a úkoly k textu 3 (odhadovaný čas: 5 minut)

1. Zkus popsat vlastními slovy, jak vypadá studánka v básni. Pokus se ji nakreslit.

10. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu 1

1. Jak si představuješ vodníka? Nakresli ho.

Tento úkol necháme zcela na fantazii žáků.

2. Co se s vodníky podle textu stalo?

Vodníky pohubila splašková voda.

¹⁴² Zdroj: SKÁCEL, Jan a OPELÍK, Jiří, ed. *Třináctý černý kůň*. Vyd. 1. Brno: Blok, 1993. 259 s. ISBN 80-7029-085-4, s. 95–96.

¹⁴³ Zdroj: SLÁDEK, Josef Václav. *Básně*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1954. 362 s., s. 143.

3. Jaké vlastnosti má naše voda oproti vodě mořské?

Naše voda je sladká a obvykle studená, kdežto voda mořská je obvyčejně slaná a někdy i teplá.

4. Co by sis přál/a, kdyby ti někdo nabídl, že ti splní 3 přání?

Tento úkol necháme zcela na fantazii žáků.

Otázky a úkoly k textu 2

1. Myslíš si, že s vodou šetříme? Jak se s ní dá šetřit?

Zde záleží na postoji a pocitu jednotlivce. Ve druhé části pak může navrhnout možnosti šetření s vodou jako: preference sprchování před koupáním, kontrola správné funkce vodovodní baterie, atd.

2. Víš, ve kterých zemích je vody nedostatek? Jak tam nedostatek vody řeší? Navrhni nějaké řešení.

Jedná se zejména o africké země, ale také o státy ostrovní, např. Tuvalu. Nedostatek vody se snaží řešit hlavně humanitární organizace, ale takové pomoci je stále málo, takže se voda nedostane ke všem.

Otázky a úkoly k textu 3

1. Zkus popsat vlastními slovy, jak vypadá studánka v básni. Pokus se ji nakreslit.

Tento úkol necháme na fantazii žáků.

Pracovní list 4

Ročník: 6. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: pastelky, obyčejná tužka

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni připravit se na četbu textů pomocí relaxačního cvičení. Po prvním čtení se pokusí o jejich přednes. Na základě analýzy jednotlivých ukázek dokáží odpovědět na otázky a splnit úkoly. Využívají dosavadních znalostí z gramatiky a jsou schopni grafického ztvárnění u určených úkolů. Na závěr si napíší vlastní vyprávění. Inspirační jim mohou být přečtené ukázky.

1. Zahájení (odhadovaný čas: 7 minut)

Hodinu zahájíme krátkým relaxačním cvičením. Tato aktivita by měla žáky zklidnit a připravit na nadcházející téma spánku a snění. Žáci se pohodlně posadí, mohou si i položit hlavu na lavici a poslouchají. Začneme vyprávět klidným a přiměřeně tichým hlasem o místě v naší fantazii, o místě, kde vznikají sny. Popisujeme krajinu, barvy, zvuky apod. a závěr žáky opatrně „probudíme“.

2. Četba textu 1 (odhadovaný čas: 4 minuty)

Text 1

Robert Louis Stevenson *Země spánku*

Sotva se nasnídám, už běžím ven,
jsem mezi kamarády celý den,
ale když den má na kahánku –
chystám se na cestu do Země spánku.

Docela sám v té zemi se procházím,
znám její potoky a údolí a srázy,
docela sám jsem králem v tomhle kraji,
vysoko v horách snů, které se jen mně zdají.

Nejpodivnější věci se tu stanou
a jenom pro sebe mám všechnu podívanou,
v tajemné knize sen obrací stránku –
až do rána v mé Zemi spánku.

Ale když slunce vyjde za rozbřesku,
kdybych chtěl sebevíc, už nenajdu tu stezku
a marně čekám na pozvánku –
k tajemným toulkám v Zemi spánku.¹⁴⁴

3. Otázky a úkoly k textu 1 (odhadovaný čas: 2minuty)

1. Jak hrdina tráví den?
2. Ve které sloce se hrdina probouzí?

¹⁴⁴ Zdroj: BRUKNER, Josef a ŠRUT, Pavel. *Ostrov, kde rostou housle: antologie [básní pro děti od evropských autorů]: pro čtenáře od 6 let.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. 224 s., s. 42.

4. Četba textu 2 (odhadovaný čas: 4 minuty)

Text 2

Robert Louis Stevenson *Před usnutím*

Každý večer, v noci jasné,
když maminka světlo zhasne,
začne proudit průvod lidí
a mé oči náhle vidí:

krále, vládce, válečníky,
štíty, meče, šavle, píky –
tenhle průvod velkolepý,
kdo nevidí, tak je slepý!

Je to slavná podívaná,
ani v cirku nevidaná –
všechno, co si vymyslíte,
v tom průvodu uvidíte.

Nejdřív se jen tak vleče
a pak mi div neuteče –
běžím za ním v nočním vánku
až za branou města spánku!¹⁴⁵

5. Otázky a úkoly k textu 2 (odhadovaný čas: 5 minut)

1. Co všechno vidí hrdina poté, co maminka zhasne?
2. Vypiš z básničky všechna slova začínající na měkkou souhlásku.
3. Vypiš z básničky názvy zbraní a seřaď je podle abecedy.
4. Co znamená: „ani v cirku nevidáno...“?

6. Četba textu 3 (odhadovaný čas: 5 minuty)

Text 3

Ivan Martin Jirous *Krajina Dudédu*

Do velké krajiny Dudédu
jednou s Františkou pojedu.
Vezmeme s sebou Martičku,
sednem na kouzelnou pokličku
a poletíme jako ptáci
co za obzorem peří ztrácí.
Jako tlustý pták Dagora
(to je dobrácká potvora),
jako tenký pták Odata,
který má křídla ze zlata
a jako bouřka tmavé oči.
Poklička do trávy tam skočí,
my seskočíme z pokličky,
budeme takhle maličký.

¹⁴⁵ Zdroj: BRUKNER, Josef a ŠRUT, Pavel. *Ostrov, kde rostou housle: antologie [básní pro děti od evropských autorů]: pro čtenáře od 6 let.* 1. vyd. Praha: Albatros, 1987. 224 s., s. 108.

Roste tam kytka Podědiná,
ráno je jiná, večer jiná,
a mezitím je taky jiná.
Pod ní v pelíšku číča líná
spinká a spinká v klubíčku.
Vezmeme s sebou Martičku
do velké krajiny Dudědu,
až tam s Františkou pojedu.
Na hlavy navlíknem si mraky,
paprsky uvážem si taky
místo obojků na krky.
Pozadu polezem jak raci
aby nás nechytily draci,
co tam Dudědu hlídají.
Poletíme tam potají,
aby to lidi nevěděli.
Poletíme tam po neděli,
poletíme tam ve středu,
sedět budeme vepředu.
A vrátíme se pozpátku
některý týden po pátku.¹⁴⁶

7. Otázky a úkoly k textu 3 (odhadovaný čas: 5 minut)

1. Kdo všechno pojedou do krajiny Dudědu?
2. Co je Odata a jak vypadá? Nakresli, jak si Odatu představuješ ty.

8. Úkol (odhadovaný čas: 13 minut)

Napiš o tom, jak usínáš ty. Můžeš také napsat vyprávění o svém nejzajímavějším snu.

9. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu 1

1. Jak hrdina tráví den?

Snaží se být celý den se svými kamarády venku.

2. Ve které sloce se hrdina probouzí?

Ve čtvrté.

Otázky a úkoly k textu 2

1. Co všechno vidí hrdina poté, co maminka zhasne?

V myslí hrdiny začne proudit průvod lidí, dále vidí krále, vládce, válečníky, štíty, meče, šavle a píky.

2. Vypiš z básničky všechna slova začínající na měkkou souhlásku.

Jasně, štíty, šavle, cirku, co, jen.

3. Vypiš z básničky názvy zbraní a seřaď je podle abecedy.

Meče, šavle, píky.

Seřazení podle abecedy: meče, píky, šavle.

¹⁴⁶ JIROUS, Ivan Martin. *Magor dětem*. Praha: Inverze, 1991. 61 s. ISBN 80-900160-6-5, s. 19.

4. Co znamená: „ani v cirku nevidáno...“?

Ani v cirkusu jste to nemohli vidět. Cirkus je místem všech radostí a zábavy, zobrazením všeho možného i nemožného.

Otázky a úkoly k textu 3

1. Kdo všechno pojedje do krajiny Dudédu?

Do krajiny Dudédu pojedje hlavní hrdina, Františka a Martička

2. Co je Odata a jak vypadá? Nakresli, jak si Odatu představuješ ty.

Odata je tenký pták (není tlustý), má křídla ze zlata a tmavé oči.

Úkol

Napiš o tom, jak usínáš ty. Můžeš také napsat vyprávění o svém nejzajímavějším snu.

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

Pracovní list 5

Ročník: 6. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozvrh: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: pastelky, obyčejná tužka, přehrávač, CD (nebo jiný nosič s hudební ukázkou)

Očekávané výstupy: Žáci poslouchají hudební ukázkou a následně jsou schopni odůvodnit svou libost, či nelibost. Po přečtení textu odpovídají na otázky a plní úkoly. Využívají vlastní tvořivosti při dokončování příběhu a kresbě domácího mazlíčka.

1. Hudební ukáзка (odhadovaný čas: 3 minuty)

Následuje poslech hudební ukázkou:

J. Uhlíř / Z. Svěrák – Psí spřežení

<http://www.youtube.com/watch?v=KuayhKRHU3E>

2. Rozbor hudební ukázkou (odhadovaný čas: 5 minut)

Líbí? Nelíbí? Pro které země jsou typická psí spřežení?

3. Četba textu (odhadovaný čas: 7 minut)

Text

Phyllis Reynoldsová Naylorová *Můj kamarád Shiloh*

K Martymu se na nedělní toulce přírodou připojil neznámý pes. Marty by si ho rád nechal, ale ten pes patří Juddu Traversovi, známému pytlákovi ze sousedství. – Martyho otec proto psa naložil do džípu a veze ho majiteli.

Tatínek přešel přes most blízko starého opuštěného obilného mlýna, zabočil k budově školy s okny zatlučenými prkny a já jsem poprvé ucítil, že Shiloh se začíná třást. Za chvíli se klepal celý. Polkl jsem. Pokusil jsem se tatínkovi něco říct, ale musel jsem polknout znovu.

„Jak se to dělá, když chce člověk ohlásit, že někdo zachází špatně se psem?“ vymáčkl jsem se konečně.

„Kohopak se chystáš oznámit, Marty?“

„Judda.“

„Koukej, i kdyby toho psa opravdu týral, je to jen jeden asi tak z padesáti tisíc podobných případů,“ řekl tatínek. „Lidi dokonce vozí psy sem do kopců a opustí je, myslí si, že přežijou, že si uloví myši a králíky. Nebyl by to první pes, se kterým někdo špatně zachází.“

„Jenže tenhle přišel za mnou, abych mu pomoh!“ trval jsem na svém. „Já vím docela jistě, že se mnou šel právě proto. Tati, já to na něm poznal a chci vědět, že se s ním nezachází špatně.“

Poprvé jsem měl pocit, že tatínkovi dochází trpělivost. „Tak to si honem vyžeň z hlavy. Je to pes Judda Traverse a nám není vůbec nic do toho, jak s ním zachází.“

„A co kdyby to bylo dítě?“ snažil jsem se chytračit. „Kdyby se dítě třásl strachy tak, jak se třese tenhle pes, nenutilo by tě to dělat si starosti, co s ním je?“

„Marty,“ řekl tatínek smrtelně unaveným hlasem. „Tohle je pes, žádné dítě – a není to náš pes. Chci, abys toho nechal. Rozuměl jsi?“ A tak jsem mlčel. (...)

Pes Juddovi znovu utekl. Tentokrát se chlapec rozhodl, že psa nevrátí. Ale rozhovoru s Juddem se vyhnout nemohl.

„Už jsi viděl mého psa?“ To bylo první, co na mě vyštěkl. (...)

„Když člověk chce, aby se u něj pes držel, musí s ním dobře zacházet,“ odvážil jsem se.

„Co ty o tom víš?“ pohodil po mně Judd hlavou, pak ji ale hned otočil na druhou stranu a odplivl otevřeným oknem tabákový žvanec. „Nikdys přece sám psa neměl, nebo jo?“

„Ne. Ale myslím, že se psem je to jako s dítětem. Když se k dítěti chovají špatně, taky uteče, jak jen má možnost.“ Judd se zasmál. „Bejt tohle pravda, tak já bych utek, už když mi byly čtyry. Kam až sahá moje paměť, řezal mě táta řemenem. Míval jsem na zádech takový jelita, že jsem si sotva dokázal navlíct tričko. Ale táty jsem se stejně držel. Neměl jsem kam jít. No a co, dostal jsem se z toho, ne?“ (...) Judd na chvíli zmlkl. Veliká boule od žvance tabáku mu poskakovala za tváří nahoru a zas dolů. (...) „Jestli ho uvidíš, stačí zapískat. Na to jsem ho naučil. Já zapískám, on přijde a dostane nažrat. Když udělá něco, co se mi nelíbí, zkopu ho do kuličky. Jak ho uvidíš, zapískej a pak se ho drž. Já si pro něj přijedu. Jasný?“

„Jasný,“ kývl jsem a šel jsem dál.

Když jsem přišel domů, ležel Shiloh pod platanem a hlavu měl položenou na packách přesně jako ten den, kdy šel za mnou v dešti domů. Celý se třásl, ale necouval přede mnou jako poprvé.

Neměl jsem čas myslet na to, co jsem Juddovi slíbil. Věděl jsem jen, že to musím utajit, že tu Shiloh je. To mi bylo jasné. Ale na řetězu ho držet nebudu. Napadlo mě jedině, že mu udělám ohrádku a přístřešek v lese. A budu za ním chodit tak často, jak jen to půjde.

„Shiloh!“ řekl jsem mu. „Judd už tě nikdy kopat nebude.“ A on se na mě podíval a natáhl hlavu nahoru a olízl mi tvář – a mně to připadalo, jako kdyby mi rozuměl a přijal můj slib.

Marty Shiloha ukrývá v dřevěném přístřešku v lese. Je rád, že Shiloh není v ohrožení, ale doma kvůli němu musí lhát.

„Marty!“ Vzhlédl jsem – a opodál stála maminka. (...)

„Jak dlouho už tady toho psa máš?“ zeptala se. Na tváři jsem jí neviděl ani ten nejmenší náznak úsměvu. (...)

„Ten pes ti nepatří.“

„Patří mi víc než Juddovi!“ odsekl jsem vztekle. „Ten za něj jenom zaplatil. Já ho mám rád.“

„Kvůli tomu ještě není tvůj. Aspoň tedy podle zákona.“

„Maminko, co to může být za zákon, když dovolí, aby někdo trápil psa?“

Maminka jenom vzdychla a potom zase začala Shiloha hladit po hlavě. (...)

„Tatínek o něm nic neví?“ ozvala se konečně.

„Ale přece mu to neřekneš?“ (...)

„Tak já mu to povím až ráno.“

„Nebo radši až odpoledne“, prosil jsem. „Potřebuju na rozmyšlenou aspoň jeden celý den.“ Ale neměl jsem ponětí, k čemu mi to bude. Už celé dny jsem o tom přemýšlel, div se mi hlava nerozskočila, a nic.

Maminka teď natáhla obě ruce, drbala Shiloha za ušima a on ji olizoval po pažích nahoru a zase dolů.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Zdroj: REYNOLDS-NAYLOR, Phyllis. *Můj kamarád Shiloh*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1999. 126 s. Duha. Klub mladých čtenářů. ISBN 80-00-00695-2, s. 18–19; 53–55; 69–73.

4. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 18 minut)

1. Dokonči příběh. Bude žít Shiloh u Martyho, nebo se bude muset vrátit k Juddovi?
2. K jakému jazyku patří jména Marty a Judd?
3. Myslíš si, že měla výchova Juddova otce vliv na to, jak se Judd choval ke svému psovi?
4. Proč by měl Marty psa vrátit Juddovi? Proč by si ho měl nechat?
5. Popiš svého mazlíčka. Pokud ho nemáš, vymysli si ho. Popis můžeš doplnit i obrázkem.

5. Prezentace prací žáků (odhadovaný čas: 12 minut)**5. Metodické poznámky***Otázky a úkoly k textu*

1. *Dokonči příběh. Bude žít Shiloh u Martyho, nebo se bude muset vrátit k Juddovi?*

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

2. *K jakému jazyku patří jména Marty a Judd?*

Jména Marty a Judd jsou z angličtiny.

3. *Myslíš si, že měla výchova Juddova otce vliv na to, jak se Judd choval ke svému psovi?*

Tento úkol je na postoji a dosavadních zkušenostech žáků.

4. *Proč by měl Marty psa vrátit Juddovi? Proč by si ho měl nechat?*

Marty by si měl psa nechat, protože tak ho může ochránit. X Marty by měl psa dát Juddovi, protože je jeho a pokud by si Shiloha nechal, znamenalo by to, že ho ukradl.

5. *Popiš svého mazlíčka. Pokud ho nemáš, vymysli si ho. Popis můžeš doplnit i obrázkem.*

Tento úkol je na fantazii žáků.

A.1.2 Verze pro žáky

Pracovní list 1

Text

Jaromír Jech *Dukáty ve vejcích*

Stalo se to před sto padesáti lety v Lochově, v dědině přímo pod Prachovskými skalami. Tam tehdy hospodařil na takovém menším statku sedlák a ten se jmenoval – ne, ne, jen tohle ode mě nechtějte. Nebudu prozrazovat jeho jméno. On za nic nemůže, všechno zaviniła jeho žena. A jak by k té ostudě, co by se nenaskládala ani do prázdné stodoly, přišli jejich potomci?

Ta selka totiž byla nedobrá – kdo by to byl řek – na vlastní rodiče. Ba, na vlastní rodiče. Žili u ní na výměnku, chudáci se krčili v komůrce jako dlaň, a přece byli selce trnem v oku. Pořád se jí něco nezdálo. Že jsou k ničemu, že jen překážejí, zbůhdarma zabírají komůrku, že by se v ní dal uložit kdejaký krám, že se musí před lidmi za ně stydět. A v jednom kuse křičela a vyčítala a láteřila a klebetila a vymýšlela. Což kdyby zůstalo jen při tom. Ta zlá dcera nepřála rodičům ani ždíbec jídla a trápila je hladem. Až se sedlák na tu její lakotu nemohl koukat a jednou takhle po obědě jí domlouval: „Ale Kačenko, vždyť by snad tatínek a maminka mohli jíst s námi a nemusela bys jim dávat jen zbytky, co nikdo nechce, anebo černou bryndu s tvrdým chlebem. Přece nezchudneme, statek nás všechny uživí.“ „Nezchudneme, nezchudneme, tobě se píská, a nakonec bychom se třeba dostali z krávy na kozu. No, nepověděla bych, kdyby se aspoň měli trochu k dílu. Bez práce nejsou koláče, a kdo nepracuje, ať nejí.“ (...)

„Však netvrdím, že by měli jíst od rána do večera jako o posvícení,“ namítal nesměle sedlák. „Ovšem nebylo by tě, kdybys jim sem tam přilepšila. Jednou hrníček nesesbíraného mlíka, jindy čerstvé vajíčko. O ně nouze není, na dvoře nám kdáká slepic k nedopočítání.“

„Kdáká, nekdáká, co na tom? Zapomínáš, moc-li za ně v Jičíně platí. Přinejmenším dva krejcary. (...) Pámbu by mě potrestal, kdybych vejce lehkomyšlně rozdávala.“ (...) Hudrovala jako krocan a nepřestala, dokud muž nemávl rukou a nedal si jazyk na uzel. (...) Druhý den ráno se vyparádila jako do kostela, šest sukní na sebe navlíkla! Ať si ve městě každý všimne, že není žádná žebrota, co po ptaném chlebě chodí stavení od stavení. A hupky, nůši na záda a už si pyšně vykračuje k Jičínu.

Byl teplý den na sklonku jara, sluníčko hrálo jako v parném létě a ze selky tekly potůčky potu. Jak by ne, když se nabalila víc, než bylo zdrávo, a když nůše s vejci taky něco vážila. Takový náklad se pronese jedna dvě. (...)

V tom se před ní rozhrnulo obilí a stál tu fešácký pán jako vymalovaný. Nějaký moc vznešený, snad sám pan hrabě Šlik.

„Kampak, tetičko, kampak?“ zeptal se přívětivě.

„Kam jinam než do Jičína, vzácný pane. Cožpak nevidíte, jakou nadílku tam nesu v nůši?“

„I koukejme se, podívejme se – taková pěkná vajíčka. Namoumilou, ta nebudou jen tak všelijaká. (...) Jak se tak na vás dívám, připadáte mi nějak povědomá. Nejste vy náhodou z Lochova? Tam žije selka, vám navlas podobná. Má u sebe staré rodiče a prý tolik na nich šetří, ani vajíčko od ní nedostanou.“

„Podoba sem, podoba tam. Takových lidí, co se ponášejí na druhé a jsou od nich k nerozeznání, jéjej, takových běhá po světě až hrůza.“

„Spadl mi kámen ze srdce, tetičko, že nejste ta selka z Lochova,“ oddechl si naoko neznámý pán. (...) „Jen abych vás ještě o něco prosil. Dlouhou cestou jsem vyhlád, polykal bych hřebíky. Neprodala byste mi dvě vajíčka, abych se trošku posilnil? Jím nejradši syrové, utloukl bych se po nich.“

- .....
- .....
2. Všimni si vztahu mezi selkou a mezi jejími rodiči. V čem ti přijde shodný a v čem rozdílný se vztahem mezi rodiči a dětmi v dnešní době?
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

3. Kde se nachází Prachovské skály? Najdi je na mapě ČR.
- .....
- .....
- .....

4. Co znamená: *dát si jazyk na uzel, polykat z hladu hřebíky?*
- .....
- .....
- .....
- .....

5. Spoj správně slova a jejich významy:

Placáček	staré platidlo
Nůše	hezký pán
Švihák	typ kamene
Jarmark	velký proutěný koš
Krejcar	trh

8. Jakým způsobem chtěla selka okolí ukázat, že není chudá?

.....

.....

.....

9. V co se vajíčko proměnilo, když je rozklepl cizí pán?

.....

.....

10. Koho selka ve skutečnosti potkala?

.....

.....

11. Co znamená, když se o někom řekne, že „pochodil jako sedláci u Chlumce“?

.....

.....

.....

.....

Otázky a úkoly k ukázce

1. Za jakým účelem se Trautenberk vypravil do Krakonošova revíru?

.....

.....

.....

.....

2. Jak otevřeli horu?

.....

.....

.....

3. Jak je možné, že Trautenberk s hajným přežili v hoře celý rok?

.....
.....
.....
4. V co se proměnily drahokamy?
.....
.....

5. Kolik dostal hajný od Krakonoše?
.....
.....

6. Vymysli co nejvíce slov (alespoň 10), která se skládají z těchto písmen:
K R A K O N O Š

.....
.....
.....
.....
.....
.....
7. Vymysli ke každému písmenu slova KRAKONOŠ slovo, které by tuto postavu charakterizovalo.

K .....

R.....

A.....

K.....

O.....

N.....

O.....

Š.....

Pracovní list 2

Text

Jaroslav Foglar *Ježek v kleci*

„Tak se prý ukázal zase ježek!“ volal Jarka Metelka, když přiběhl do klubovny, kde mělo být právě začato šesté číslo TAM-TAMU. Mírek prudce zdvihl hlavu, skloněnou až dosud nad různými lejstry. „Co budeš povídat?“, vykřikl pochybovačně i překvapeně zároveň. „Ježek v kleci? To snad není možné!“

„Ano je! Taky jsem tomu nechtěl věřit!“ vykládal Jarka dál. „Ale říkal to Standa Bártů a ten nikdy nelže. Dole u tržnice je toho prý plno, každý o tom mluví!“

Mírek začal kvapně skládat papíry a všechny potřeby, které zde byly připraveny k výrobě šestého TAM-TAMU, a vzrušením skoro až křičel: „Ale to musíme přesně vyšetřit, co, kde a jak, to bude přece něco pro TAM-TAM! Hned tam jdeme, nechte všeho!“

Jeho spěch a nedočkavost nakazila všechny ostatní. Ale nebylo divu, „ježek v kleci“ byl starý a podivný případ, který nadělal ve městě za minulá léta hodně vzruchu.

Ježek v kleci nebylo žádné zvíře, jak by se dalo soudit podle toho zvláštního názvu, který dovedl Rychlé šípy přivést z klidu. Ne – nebylo to docela nic živého! Říkalo se tak jakémusi kovovému pouzdru, které mělo po celém povrchu podélné otvory, jdoucí od jednoho konce pouzdra k druhému. Některý výřez byl skoro neznatelně užší než druhý, jiný opět širší. Také na obou koncích pouzdra bylo po jednom kulatém otvoru. Takový popis se alespoň zachoval.

Uvnitř tohoto podivného neotvíratelného pouzdra byla hvězdice, rovněž kovová, s rohy na všechny strany. Pohybovala se v pouzdře volně, zvonila o ně svými rohy při každém vzetí do ruky, ale nebylo možné, aby úzkými otvory prošla z pouzdra ven. Bylo to naprosto vyloučené. (...)

Když se jisté rohy hvězdice zaměřily k určitým otvorům v pouzdře a všelijak nakláněly a vytáčely v různých úhlech, zatímco ostatní rohy hvězdice chvílemi vyčnívaly z pouzdra jinými jeho otvory ven, podařilo se hvězdici jedním z otvorů pouzdra hladce vyklouznout ven a podobným způsobem se opět dostat zpět! (...)

Tento hlavolam, vzácný starožitný kousek neznámého kovodělníka, byl jistě stvořen pro třibení mysli a pěstování trpělivosti. Jiný účel se mu nepřikládal.

Kdysi, prý před mnoha lety, žil v městě podivný hoch, jemuž ježek v kleci patřil. A ten jediný prý uměl dostat hvězdici z pouzdra ven. I někteří otcové nynějších hochů o tom vyprávěli.

Pak ten podivný chlapík zmizel. Snad se odstěhoval, snad umřel – to se v ústním podání nedochovalo. A s ním zmizel i hlavolam. Potom se prý po letech ježek v kleci ještě někde objevil, snad ho vykopali v zemi při přestavbě nějakého dvorku nebo při čištění podstřešních půd, a bylo o něj svedeno několik velkých bitev mezi tehdejšími Druhostraníky a hochy ze Stínadel, kteří si říkali a dodnes říkají Vontové.

(...)

Za živého hovoru cesta Rychlým šípmům zdatelně ubíhala. Široké, nové ulice se zvolna úžily a jejich vzhled se měnil. Hoši přicházeli do starších částí města. Tady někde je již tržnice, pak přijde ještě Rozdělovací třída, po ní jezdí tramvaj – a za touto poslední živou a širokou ulicí už je bludiště uliček, zákoutí, krytých průchodů, dvorků a tichých náměstíček. To jsou Stínadla!

Hoši teď míjeli skupinky chlapců a děvčat, vzrušeně rokujících. A z úryvků jejich hovorů vždy poznávali, že se mluví o jezkovi. Zde, v těsném sousedství Stínadel, která si v minulosti dělala na ten podivný předmět takové právo, bylo vzrušení nad jeho objevením větší, než snad bude výše na Druhé straně, až se tam ta zpráva rozletí.

„Podívejte – tam – tam asi něco bude!“ zvolal náhle Jindra Hojer a ukazoval do rohu malého náměstíčka. U šedivé vysoké zdi bez oken se kupil hlouček hochů a dívek. Všichni se zřejmě na něco dívali.

Rychlé šípy tam zamířily. Hoši šli zvolna, nenápadně. Nechtěli vzbudit pozornost.

Skoro neznatelně se vmísili do hloučku. Všechny hned upoutala křídová kresba na zdi. Znázorňovala ježka v kleci tak, jak se o jeho vzhledu vždy vyprávělo.

„Ani nevíte, kdo to tady namaloval?“ ptal se Mirek nejbližší stojících hochů.

Jeden z hochů se na Mirka útrpně zadíval, ale jiný měl větší náladu do řeči. „Taky bychom to rádi věděli... To má být ježek v kleci – víte? Včera to tu ještě nebylo. Je to jako nějaké znamení. A ve Stínadlech se něco děje! Tam je teď líp nejt!“

„Nikdo mně nemůže zabránit, abych nešel tam, kam chci,“ pravil klidně Mirek. „Ale říkalo se, že se prý ježek tady někde objevil! Kde to bylo? U koho?“

Výřečný chlapík se posměšně zasmál. „Snad sis, člověče, nemyslel, že tu ježka nosili v ulicích na talíři! Ten už se asi neobjeví nikdy! Ale tady se ukázal – na zdi! Tři roky nebo jak dlouho si na něj nevzpomněl – a najednou je tu jeho podobizna. To něco znamená!“

Mirek se zvolna odtrhl od hloučku a to bylo znamením i pro ostatní Rychlé šípy. Hoši ho následovali.

„Kdybych to věděl, že se ježek ukázal jen v kresbě na zdi,“ pravil Mirek zklamaně, „ani bych se sem nenamáhal!“

Také ostatní se zdáli být trochu zklamání, ale Jarka přišel s dobrým návrhem.

„Nevadí, máme krásný námět do TAM-TAMU. Můžeme tam vypsát podrobnou historii ježka, alespoň vše, co o něm víme. Vidíte přece, co řečí a rámusu způsobila už jen jeho kresba na zdi!“

A snad bychom se tady mohli o jezkovi ještě něco dovědět,“ přišel s nápadem Rychlonožka. (...)

Zamířili hlouběji do ulic, směrem ke Stínadlům. (...)

Až pak došli na malé náměstíčko, ztichlé v záři zapadajícího slunce a skoro liduprázdné. Jen tam vzadu, na schůdcích, které vedly do starobylého domu, seděl podivný stařík vrásčité tváře. Chvillemi se zdálo, že spí, protože měl zavřené oči. Ale pak je zase ospale otevřel a hleděl nepřítomně do žluté záře podzimního slunce.

„Dobrý den, pane,“ pozdravil uctivě Mirek, (...) „rádi bychom se vás zeptali, jestli nevíte něco o jezkovi v kleci! Víte – to byl takový...“

„Ale já vím, vím hochu,“ mávl unaveně rukou stařík. „Znám tu věcičku dobře, vždyť jsem ji tolikrát viděl!“

„Vy jste ji viděl?“ vyjekl s údivem Rychlonožka. „Kdy a kde?“

„Mohl byste nám o tom něco povědět? Velmi nás to vše zajímá,“ prosil Mirek.

„Božítku, jak bych nemohl –“ pousmál se trochu samolibě stařík. „Znal jsem přece toho chlapce dobře! Vždyť zvonil u nás v kostele svatého Jakuba na věži. Víte, byl jsem tam mnoho let kostelníkem. Je to ve Stínadlech. Teď je ten kostel zrušený, uzavřený...“

To je velmi dávno, když toho chlapce našli jednoho rána na ulici. Tehdy byl asi dvouletý a nikdo ho neznal, nikdo se k němu nehlásil. (...) Jen jednu zvláštní věc u něho našli: byla to podivná železná hračka, hvězdice v železném pouzdru. Nechali mu ji a dali chlapce do obecního sirotčince. Úředně mu bylo dáno jméno Jan Tleskač.

Když mu bylo čtrnáct let, dali ho do péče jistého zámečnického mistra ve Stínadlech.

U toho se měl vyučit řemeslu. Jenda se k tomu dobře hodil. Byl to takový divný chlapec. S kamarády moc nechodil, jenom pořád něco sám kutil, všelico zdokonaloval, spravoval hodiny a v jednom dvorku měl vypůjčený dřevník, takovou kůlnu, kde si docela zařídil svou malou dílničku. Tam pořád něco robil, řezal, piloval, nikoho tam nepouštěl. (...)

A svou divnou železnou hračku s sebou pořád nosil. Uměl z ní hvězdu dostat. Nikomu jinému se to nikdy nepodařilo. Ale on to dokázal! Co se ho chlapci a děvčata ve Stínadlech naprosili, aby jim prozradil, jak hvězdicí kroutí, aby vyšla ven! Nikdy neřekl! Taky měl svůj notýsek, takový deník, a do něj si každý den psal. I všelijaké výpočty a kresby jsem tam jednou u něj viděl. Ještě v ten den, kdy se stala ta strašná věc, si do něj psal!

Bylo to hrozné neštěstí. Toho večera šel jako obvykle na věž zvonit. Viděl jsem na něm, že je nějaký rozčilený. Řekl mně, že se pohádal s mistrem, jako už mnohokrát předtím. Vidím ho před sebou tak, jako by to bylo včera. Z kapsy mu čouhal jeho deník. V ruce držel to pouzdro, jeho ruce v rozčilení z něj prudce vykrucovaly hvězdu a zase ji tam vracely, aniž by se na ni díval. Já ho uklidňoval. Nakonec odešel s úsměvem nahoru na věž. A to bylo naposledy, kdy jsem ho viděl živého!“

„Naposledy?“ vydechl teď vzrušeně Jarka. „To se mu něco stalo?“

„Ano,“ pravil tiše starý kostelník. „Slyšel jsem ho ještě, jak začal zvonit. Zvonění bylo nesprávné. Zvon neměl patřičný pohyb, rytmus. A pak zvonění náhle a předčasně ustalo. Běžel jsem nahoru na věž. Ale chlapec tam nebyl. Jen zvon se tiše, už bez úderů, houpal. Pohlédl jsem přes zábradlí dolů na dno věže – a tam, hrůza na to pomyslet ještě teď, jsem viděl jeho rozbité tělo ležet na schodech do podvěží.

Způsobil jsem poplach, hned bylo plno lidí kolem, i Jendův mistr byl mezi nimi. Asi mu tu zprávu někdo rychle donesl. Chlapec byl mrtev. V ruce svíral křečovitě svou železnou hvězdicí. Nikdy se vlastně s celou určitostí nevyšvětlilo, co se stalo. (...)

Pak Jendu Tleskače pohřbili. Brzy se na něj zapomnělo (...) a železný hlavolam nějak zmizel při úředním vyšetřování. Několikrát se potom ještě objevil mezi hochy ve Stínadlech, aspoň se tak říkalo. (...) Teď už je nadobro ztracený.

Taky Tleskačův deník se nenašel. Pamatuju se, že s ním šel tehdy naposledy nahoru do věže, dole ale už sešit u sebe neměl –“

Otázky a úkoly k textu

1. Spoj správně to, co k sobě patří:

TAM-TAM	skupina kamarádů
Ježek v kleci	hoši ze Stínadel
Vontové	buben sloužící k dorozumívání na dálku
Rychlé šípky	hlavolam

2. Co byl TAM-TAM v příběhu? Proč mu dali kluci z Rychlých šípů takový název? Zkus vymyslet název jiný.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

-
3. Rychlé šípy měly s Vonty neustálé konflikty. Zažil/a jsi se svými přáteli také něco takového? Jak jste tyto spory řešili?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Vytvoř z tohoto příběhu komiks.

Pracovní list 3

Text 1

František Nepil *O vodě*

Jezer a jezírek máme poskrovnu, zato rybníky jsou naší chloubou. Třebaže jich máme co do plochy dneska už jen polovičku, a co do počtu dokonce čtvrtinu proti tomu, co jich bývalo dřív. Rostou však v nich kapři velcí jako plech do trouby a žijí v nich nejlustší vodníci v Evropě. I když jsme mívali o hodně tlustší vodníky říční i potoční!

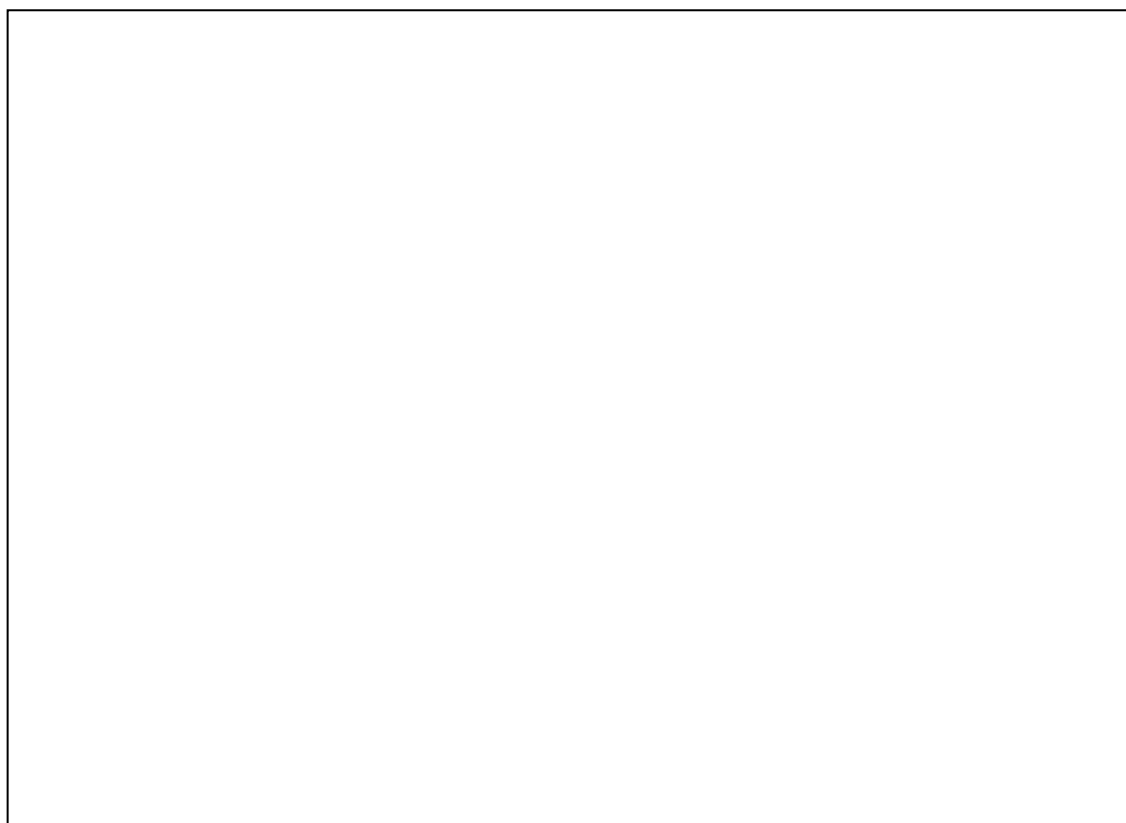
Jenomže řeky a potoky čekají na to, až dnešní děti vyrostou a přestavějí továrny tak, aby z nich vytékala čistá voda. Ta dnešní splašková už pohubila nejcennější říční ryby, o říčních vodnících nemluvě.

Kdo projel Řeckem, Bulharskem nebo nějakou ještě vyprahlejší zemí, ten viděl, jakou úctu tam svým vodám projevují. Nad každým pramenem postavili něco jako svatyňku nebo pomník z kamene bílého či růžového, žíhaného či stříbřitého, anebo je postavili z betonu, ale z betonu tvarovaného tak, aby to bylo něco víc než pouhé koryto. A přitom – ne že bych ohrnoval nad jejich vodou nos, obzvlášť když mi jazyk plandá žízni po kolenou – ale to není k srovnání! Voda z našich čistých studánek, to je sekt proti tomu vlahému kafi, co hrká z balkánských skalisek! (...)

A tak jim a každému, kdo udrží studánku studánkou, přeji, ať u ní brzy najde stařečka, který mu splní tři přání. A ať upadne ruka každému, kdo na pramínek křivě sáhne.

Otázky a úkoly k textu 1

1. Jak si představuješ vodníka? Nakresli ho.

Text 3

Josef Václav Sládek *Lesní studánka*

Znám křišťálovou studánku,
kde nejhlubší je les,
tam roste tmavé kapradí
a vůkol rudý vřes.

Tam ptáci, laně chodí pít
pod javorový kmen,
ti ptáci za dne bílého,
ty laně v noci jen.

Když usnou lesy hluboké
a kolem ticho jest,
a nebesa i studánka
jsou plny zlatých hvězd.

Otázky a úkoly k textu 3

1. Zkus popsat vlastními slovy, jak vypadá studánka v básni. Pokus se ji nakreslit.

.....

.....

.....

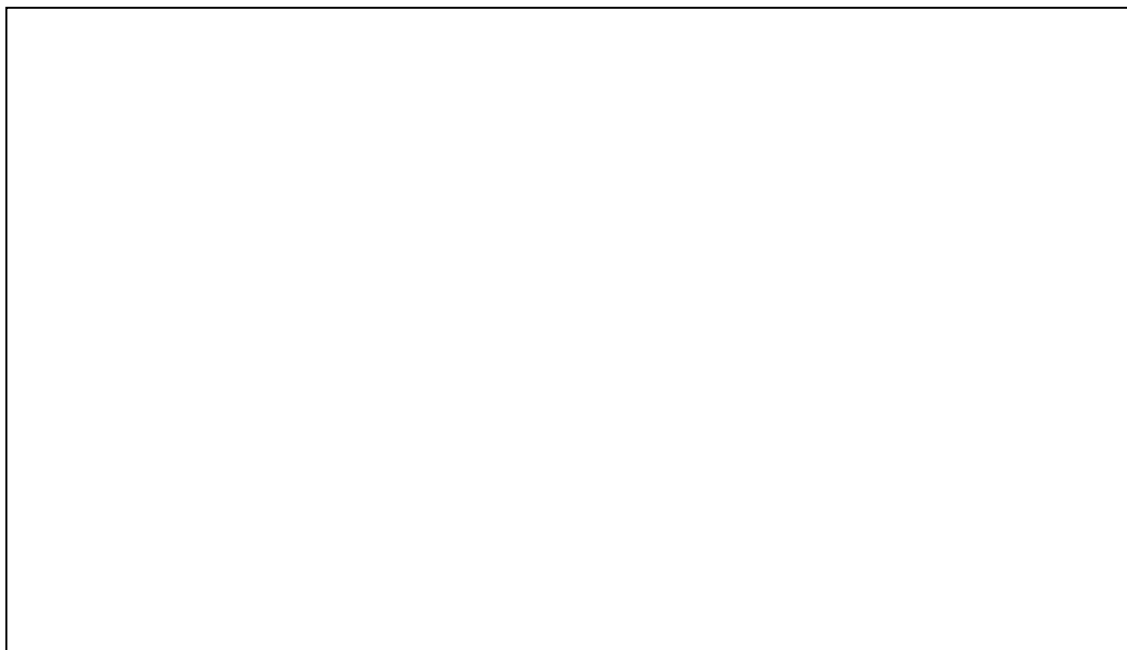
.....

.....

.....

.....

.....

Pracovní list 4

Text 1

Robert Louis Stevenson *Země spánku*

Sotva se nasnídám, už běžím ven,
jsem mezi kamarády celý den,
ale když den má na kahánku –
chystám se na cestu do Země spánku.

Docela sám v té zemi se procházím,
znám její potoky a údolí a srázy,
docela sám jsem králem v tomhle kraji,
vysoko v horách snů, které se jen mně zdají.

Nejpodivnější věci se tu stanou
a jenom pro sebe mám všechnu podívanou,
v tajemné knize sen obrací stránku –
až do rána v mé Zemi spánku.

Ale když slunce vyjde za rozbřesku,
kdybych chtěl sebevíc, už nenajdu tu stezku
a marně čekám na pozvánku –
k tajemným toulkám v Zemi spánku.

Otázky a úkoly k textu 1

1. Jak hrdina tráví den?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Ve které sloce se hrdina probouzí?

.....

.....

Text 2

Robert Louis Stevenson *Před usnutím*

Každý večer, v noci jasné,
když maminka světlo zhasne,
začne proudit průvod lidí
a mé oči náhle vidí:

krále, vládce, válečníky,
štíty, meče, šavle, píky –
tenhle průvod velkolepý,
kdo nevidí, tak je slepý!

Je to slavná podívaná,
ani v cirku nevidaná –
všechno, co si vymyslíte,
v tom průvodu uvidíte.

Nejdřív se jen tak vleče
a pak mi div neuteče –
běžím za ním v nočním vánku
až za branou města spánku!

Otázky a úkoly k textu 2

1. Co všechno vidí hrdina poté, co maminka zhasne?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Vypiš z básničky všechna slova začínající na měkkou souhlásku:

.....

.....

.....

3. Vypiš z básničky názvy zbraní a seřaď je podle abecedy.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Co znamená: „ani v cirku nevidáno...“?

.....

.....

.....

Text 3

Ivan Martin Jirous *Krajina Dudédu*

Do velké krajiny Dudédu
jednou s Františkou pojedu.
Vezmeme s sebou Martičku,
sednem na kouzelnou pokličku
a poletíme jako ptáci
co za obzorem peří ztrácí.
Jako tlustý pták Dagora
(to je dobrácká potvora),
jako tenký pták Odata,
který má křídla ze zlata
a jako bouřka tmavé oči.
Poklička do trávy tam skočí,
my seskočíme z pokličky,
budeme takhle maličký.
Roste tam kytka Podědiná,
ráno je jiná, večer jiná,
a mezitím je taky jiná.
Pod ní v pelíšku čiča líná
spinká a spinká v klubíčku.
Vezmeme s sebou Martičku
do velké krajiny Dudédu,
až tam s Františkou pojedu.
Na hlavy navlíknem si mraky,
paprsky uvážem si taky
místo obojků na krky.
Pozadu polezem jak raci
aby nás nechytily draci,
co tam Dudédu hlídají.

Poletíme tam potají,
aby to lidi nevěděli.
Poletíme tam po neděli,
poletíme tam ve středu,
sedět budeme vepředu.
A vrátíme se pozpátku
některý týden po pátku.

Otázky a úkoly k textu 3

1. Kdo všechno pojede do krajiny Dudédu?

.....

.....

.....

2. Co je Odata a jak vypadá? Nakresli, jak si Odatu představuješ ty.

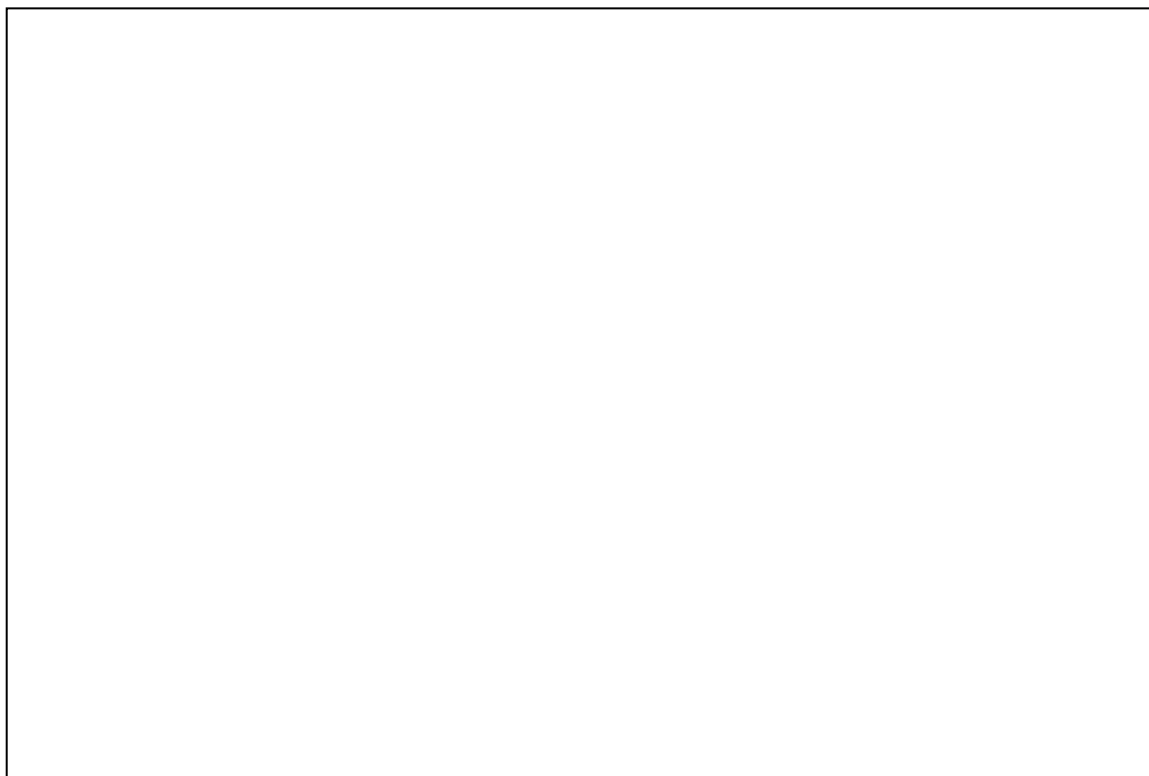
.....

.....

.....

.....

.....

Pracovní list 5

Text

Phyllis Reynoldsová Naylorová *Můj kamarád Shiloh*

K Martymu se na nedělní toulce přírodou připojil neznámý pes. Marty by si ho rád nechal, ale ten pes patří Juddu Traversovi, známému pytlákovi ze sousedství. – Martyho otec proto psa naložil do džípu a veze ho majiteli.

Tatínek přešel přes most blízko starého opuštěného obilného mlýna, zabočil k budově školy s okny zatlučenými prkny a já jsem poprvé ucítil, že Shiloh se začíná třást. Za chvíli se klepal celý. Polkl jsem. Pokusil jsem se tatínkovi něco říct, ale musel jsem polknout znovu.

„Jak se to dělá, když chce člověk ohlásit, že někdo zachází špatně se psem?“ vymáčkli jsme se konečně.

„Kohopak se chystáš oznámit, Marty?“

„Judda.“

„Koukej, i kdyby toho psa opravdu týral, je to jen jeden asi tak z padesáti tisíc podobných případů,“ řekl tatínek. „Lidi dokonce vozí psy sem do kopců a opustí je, myslí si, že přežijou, že si uloví myši a králíky. Nebyl by to první pes, se kterým někdo špatně zachází.“

„Jenže tenhle přišel za mnou, abych mu pomoh!“ trval jsem na svém. „Já vím docela jistě, že se mnou šel právě proto. Tati, já to na něm poznal a chci vědět, že se s ním nezachází špatně.“

Poprvé jsem měl pocit, že tatínkovi dochází trpělivost. „Tak to si honem vyžeň z hlavy. Je to pes Judda Traversa a nám není vůbec nic do toho, jak s ním zachází.“

„A co kdyby to bylo dítě?“ snažil jsem se chytračit. „Kdyby se dítě třásl strachy tak, jak se třese tenhle pes, nenutilo by tě to dělat si starosti, co s ním je?“

„Marty,“ řekl tatínek smrtelně unaveným hlasem. „Tohle je pes, žádné dítě – a není to náš pes. Chci, abys toho nechal. Rozuměl jsi?“ A tak jsem mlčel. (...)

Pes Juddovi znovu utekl. Tentokrát se chlapec rozhodl, že psa nevrátí. Ale rozhovoru s Juddem se vyhnout nemohl.

„Už jsi viděl mého psa?“ To bylo první, co na mě vyštěkl. (...)

„Když člověk chce, aby se u něj pes držel, musí s ním dobře zacházet,“ odvážil jsem se.

„Co ty o tom víš?“ pohodil po mně Judd hlavou, pak ji ale hned otočil na druhou stranu a odplivl otevřeným oknem tabákový žvanec. „Nikdys přece sám psa neměl, nebo jo?“

„Ne. Ale myslím, že se psem je to jako s dítětem. Když se k dítěti chovají špatně, taky uteče, jak jen má možnost.“ Judd se zasmál. „Bejt tohle pravda, tak já bych utek, už když mi byly čtyry. Kam až sahá moje paměť, řezal mě táta řemenem. Míval jsem na zádech takový jelita, že jsem si sotva dokázal navlíct tričko. Ale táty jsem se stejně držel. Neměl jsem kam jít. No a co, dostal jsem se z toho, ne?“ (...) Judd na chvíli zmlkl. Veliká boule od žvance tabáku mu poskakovala za tváří nahoru a zas dolů. (...) „Jestli ho uvidíš, stačí zapískat. Na to jsem ho naučil. Já zapískám, on přijde a dostane nažrat. Když udělá něco, co se mi nelíbí, zkopu ho do kuličky. Jak ho uvidíš, zapíšekej a pak se ho drž. Já si pro něj přijedu. Jasný?“

„Jasný,“ kývl jsem a šel jsem dál.

Když jsem přišel domů, ležel Shiloh pod platanem a hlavu měl položenou na packách přesně jako ten den, kdy šel za mnou v dešti domů. Celý se třásl, ale necouval přede mnou jako poprvé.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A.2 Pracovní listy pro 7. ročník ZŠ a odpovídající ročník gymnázia

A.2.1 Verze pro vyučující s metodickými poznámkami

Pracovní list 1

Ročník: 7. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: obrázky vybraných sportovců/interaktivní tabule s obrázky vybraných sportovců

Očekávané výstupy: Žáci umí přiřadit obrázky sportovců ke správným jménům i názvům sportu. Dále jsou schopni přečíst text, analyzovat ho a odpovědět na otázky. V závěru hodiny napíší vlastní reportáž o vítězném výkonu vybraného sportovce.

1. Aktivita „na rozehrání“ (odhadovaný čas: 10 minut)

Žáci mají za úkol spojit obrázky se jmény sportovců. Aktivita může být prováděna na interaktivní tabuli nebo obrázky vystřihneme z papíru a pak je žáci spojují se jmény na tabuli. Po přiřazení už snadno odhadnou, kdo je reprezentantem jakého sportu.

Petra Kvitová

Tomáš Rosický

Roger Federer

Petr Čech

Valentino Rossi

Martina Sáblíková

2. Četba textu (odhadovaný čas: 6 minut)

Text

Ota Pavel *Jak to tenkrát běžel Zátopek*

Jak to bylo s Emilem Zátopkem?

Narodil se v desetičlenné rodině moravského stolaře. Ze všech synů nebyl nejstarší, na kterého jsou rodiče pyšní, ani nejmladší, jehož rodiče hýčkali. Měl vysoký písklavý hlásek, kamarádi se mu smáli, že vůbec není kluk. V obchodě se ho jednou ptali: „Co si přeješ, holčičko?“ (...) Nevynikal ve fotbale, ale chtěl ho hrát; byl příliš měkký, pobíhal mezi hráči neúčinně sem a tam. (...)

Nastoupil do zlínské BAŤOVY ŠKOLY PRÁCE, doporučované mladým mužům. Historie se opakovala. BAŤOVA ŠKOLA PRÁCE nebyla nic jiného než dřívější prostředí v drsnějším provedení. Pro odvážné, aby se stali tvrdšími. Na internátě, v němž spal, visela hesla: ZBABĚLCI SE NEDALI S NÁMI DO BOJE A SLABŠÍ ZŮSTALI CESTOU!

Anebo: NECHTE MLADÉ ORLY LETĚT K SLUNCI!

Jakýpak byl on orel? Jestli si doma někdy zahrál fotbal, tady nekopal vůbec, protože se hrálo bezohledně, a jak někoho nakopli, ani nečekali, až odkulhá mimo hřiště. Protože se neuměl ozvat, dali ho na jednu z nejhorších prací, do gumáren. Nasazoval za směnu na kopyta dva a půl tisíce tenisek; běžící pás se nesměl zastavit. Ve dne pracoval až deset hodin v továrně a večer tři hodiny studoval na průmyslové škole. Nebyl nadšen novým prostředím; byl otřesen, na posteli vzpomínal se slzami v očích na domov, z něhož rád odešel, protože si myslel, že jinde to může být lepší. Ale podrobil se a bude se podrobovat po celých osm let, co bude u Bati. Bude pracovat v pokusných dílnách, jimž se mezi zaměstnanci říká **ĎÁBELSKÉ OSTROVY**, bude v nezdavém prostředí sekát louh, bude zacházet se rtutí, která se umí vylít a ničit, bude mlít křemičitany, vařit mýdlo, vyhýbat se nástrahám. Naučí se dobře a vytrvale pracovat. To by mu snad stačilo k tomu, aby se stal spolehlivým dělníkem, mistrem nebo laborantem, který chodí v bílém plášti. Laborant byl v té době jeho největší sen.

Ve Zlíně se pořádal tradiční běh městem. Pro mladé Baťovy muže byl povinný. Ale devatenáctiletý Zátopek nechtěl běžet. Měl pracovat, učit se a ještě se honit? (...) Šel k doktorovi a žádal o osvobození. „Nic ti není,“ řekl lékař přes rameno. „Pěkně poběžíš!“ V hodinu určenou pro běh se vytratil s učebnicí chemie na čítárnu. Našli ho a vyhnali na start.

Stál mezi ostatními a měl vztek. Protože neuvažoval jako většina chlapců, kteří z trucu utíkali pomalu, udělal něco jiného. Běžel rychle. (...)

Vyprávěl o běhu, o němž jsem zatím nikde nečetl. Soupeřem mu byl pes. V době svých velkých výkonů trénoval na Českomoravské vysočině a jednou vzal s sebou vlčáka. Pes vrtěl ocasem, kdepak se mu stane, aby s ním šel někdo běhat? Vyzazili. Vlčák radostně štěkal a otáčel se po tom človíčkovi, pobízel ho ke spěchu, věděl dobře jako všichni psi o své běžecké převaze nad lidským tvorem. Ale netušil, že běží se Zátopkem. V desátém kilometru se jejich běh vyrovnal. Pak si vlčák už sedal, vyplazoval jazyk a nakonec ho Emil honil kolem rozlehlého rybníka před sebou. Večer se divila paní domu: „Copak je s tím psem? Nechce žrát ani pít.“ Druhý den vyběhl Emil znovu. Jak ho vlčák zvětil, zakňučel a zalezl hluboko do boudy. (...)

V Londýně na olympiádě v roce 1948 získal v běhu na deset kilometrů první lehkootletickou zlatou medaili pro Československo. (...) Po londýnských hrách zdolával mnoho rekordů, osmnáct rekordů světových, jednašedesát československých. Měl také to, čemu Angličané říkají **BIG COMPETITION SPIRIT** – ducha pro velké závody. Uměl se prát na trati do posledního metru. (...) Rozbil zdánlivě nepřekročitelnou hranici lidských možností. Stal se světovým běžcem číslo jedna; sportovní svět ho nazval „českou lokomotivou“.¹⁴⁸

3. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 17 minut)

1. Otec Emila Zátopka byl stolař. Jak tomuto slovu rozumíš?
2. Jak vypadala práce mladého Zátopka a co chtěl skutečně dělat?
3. Co jsou **Ďábelské ostrovy**?
4. Jak se k běhání Emil Zátopek dostal?
5. Kdy a kde získal první zlatou medaili?
6. Jak Emila Zátopka nazývali?
7. Co je **BIG COMPETITION SPIRIT**?

¹⁴⁸ PAVEL, Ota a SVOZIL, Bohumil, ed. *Výstup na Eiger: výběr povídek se sportovní tematikou: mimočítanková četba pro žáky středních škol*. 1. vyd. v tomto souboru. Praha: Olympia, 1989. 269 s., s. 31–38.

8. Nech se inspirovat sportovním zpravodajstvím a vytvoř vlastní reportáž o vítězném výkonu nějakého sportovce.

4 Presentace prací žáků (odhadovaný čas: 12 minut)

5. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu

1. *Otec Emila Zátopka byl stolař. Jak tomuto slovu rozumíš?*

Otec Emila Zátopka je truhlář.

2. *Jak vypadala práce mladého Zátopka a co chtěl skutečně dělat?*

Zátopek pracoval v Baťově továrně. Jeho práce byla dost těžká, navíc ještě studoval. Přál si být laborantem.

3. *Co jsou Dábelské ostrovy?*

Dábelské ostrovy byly pokusné dílny u Bati, kde zaměstnanci pracovali ve velmi nezdavém prostředí.

4. *Jak se k běhání Emil Zátopek dostal?*

Emil musel běžet tradiční běh městem ve Zlíně.

5. *Kdy a kde získal první zlatou medaili?*

První zlatou medaili získal na olympiádě v Londýně roku 1948.

6. *Jak Emila Zátopka nazývali?*

Sportovní svět Zátopka nazýval „českou lokomotivou“.

7. *Co je BIG COMPETITION SPIRIT?*

Duch pro velké závody.

8. *Nech se inspirovat sportovním zpravodajstvím a vytvoř vlastní reportáž o vítězném výkonu nějakého sportovce.*

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

Pracovní list 2

Ročník: 7. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: slovník cizích slov

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni text přečíst a pracovat s ním. Umí pracovat se slovníkem cizích slov a orientovat se v něm. Dále se učí všimnout si odlišností různých vrstev českého jazyka. Žáci vytváří vlastní neologismy pro určená slova, mohou si tak přiblížit tvorbu puristů za doby národního obrození a rozvíjet vlastní kreativitu.

1. Četba textu (odhadovaný čas: 7 minut)

Text

Pavel Eisner *Slovo a chvalo zpěvech*

Milujete češtinu? Usmíváte se, že se tak ptám. Dobrá tedy. Ale buďte tak hodní a dovolte mi několik otázek.

Kterou češtinu milujete? Svou? Přítelovu? Češtinu pana Roštlapila, který bydlí pod vámi? Jsou to češtiny různé; není na světě dvou lidí, aby stejně článkovali hlásky, aby měli stejný slovník a shodnou dikci. (...)

Kterou češtinu vlastně milujete? Češtinu Jaroslava Vrchlického? Karla Jaromíra Erbena? Tómy ze Štítného? Františka Halase? Boženy Němcové? Češtinu Poučení o zahájení řízení při schvalování propůjčování nádob na popel? (...) Češtinu buláckou? Češtinu nářečí hanáckého? Slováckého? Či snad lašského? (...) Aha, já vím; milujete to všechno dohromady, vyjma leda to Poučení o zahájení řízení při schvalování. (...)

Výslech pokračuje. Milujete češtinu naši, tedy dnešní, či starou? Řekněte bez váhání, že jednu i druhou. Dobrá. Ale ta stará – věřte, že byste byli ztraceni, kdybyste se dostali mezi Čechy na příklad 13. století, a nevěřte-li, přečtete si u Svatopluka Čecha, jak se dařilo panu Broučkovi, když se zatoulal mezi drahé předky, ačkoli zapadl do staletí už pozdního, patnáctého. Byl to věru i pro nás výlet „epochální“. (...)

Přemnohá věc na té staré češtině by vám doslova lezla z krku. Prapodivně by vám bylo, kdybyste slyšeli a měli říkat: buď opateren, člověk jest truchel, mdel (mdlý), rychel, (...) med sladek, mech měkek a kypr.

Dovolte, abych pokračoval ve výslechu a zeptal se vás: proč milujete češtinu? Odpovíte bez váhání, každý z vás: je to můj jazyk mateřský. Dobrá. Mluví sice Komenský v „Kšaftu“ o milém našem a milostném otcovském jazyku, ale nebudeme se chytat za slovíčka. (...) Což když vás osud zavál mezi Čechy bůhvíodkud, a vy jste se Čechy teprve stali? Což když jste od útlého dětství vyrůstali v rodinném prostředí dvojjazyčném? (...) Případ Julia Zeyera nabádá ke krajní opatrnosti: Nečechech po dědu z otcovy strany, zas na jiný způsob Nečechech po matce, Nečechech mateřštinou, Nečechech výchovou – a najednou větší Čech než pouhopouhý nějaký Odjakživačech Božidar Tydlidát? (...)

Řekněte tedy: miluji češtinu, protože jí bylo vysloveno všechno, co je mi drahé, več věřím a doufám. Výborně; ale bylo jí vysloveno i velmi mnoho myšlenek, choutek a úmyslů, přesvědčení vám dokonale nedrahých, hnutí bídná i bídácká, hanebná a podlá, a bolela vás dvojnásob a desateronásob právě proto, že byla vyslovena právě tímto jazykem.

I řekněte snad ještě: miluji češtinu proto, že jí mluvili všichni lidé mně drazí a v ní jsou vtěleny nejkrásnější vzpomínky mého života. – Namítám, že se v tento jazyk vtělily nejen nejutěšenější, ale i nejbolestnější události vašeho života. Zpráva o smrti rodičů; rozchod s drahou bytostí; hanopis soukromý nebo veřejný. (...) A ježto je té bídy

a strasti v lidském životě drahně víc než slasti, prostředkovala vám čeština daleko víc životních faktů strastných než slastných. (...)

Milujete jakožto Čechové češtinu především proto (...), že jste češtinou cítili, mysli, chtěli, osnovali, hodlali, milovali, nenáviděli, hřešili, trpěli, křivdili a křivdu snášeli, proklínali a žehnali, jásalí a lkali – že jste v ní prostě žili. (...)

Mateřtina je vzduch, jímž dýchají plíce naší duše. Jsme do ní zakletí. Nechápeme, jak lze žít bez ní. Snad jste se již sami přistihli neříkám při myšlence, ale při citové skoro-myšlence: chudák Aischylos, chudáček Byron, oni vůbec neuměli česky. (...)

Chvály a zanícené oslavy národního jazyka má každá literatura, jen početnost takových projevů a výlevů je nestejná; čím početnější národ, tím méně oslav svého jazyka si napsal. (...) Bulhaři nebo Irové mají daleko víc oslav mateřtiny než na př. Rusové nebo Anglosasové. (...) Velkému národu se jeho jazyk rozumí sám sebou, jako se sám sebou rozumí vzduch pro lidské plíce; národ malý se napořád tak trochu zalyká a dusí; a jazyk je pro něho věcí nejen první, ale i poslední. (...)

A oč se právem strachujeme o co nás už stálo mnoho úzkosti a hoře, to také milujeme, to je nám krásné a drahé nade všechno. Proto u malých národů, tedy u národů těžce zkoušených, nenajdete básníka, myslitele, autora, který by své národní mluvě vytýkal sebedmí. (...)

I není divu, nýbrž jde o naprostý normál, máme-li tolik chvalozpěvů na češtinu a žádný anebo téměř žádný projev hanlivý anebo – z úst velkých básníků a spisovatelů – i jen objektivně kritický.

Je dobře, že lidé češtinou tvořící milují svou mateřtinu a vzdávají své mluvě chválu, je to dobře již proto, že se to v národě s minulostí a přítomností národa českého rozumí samo sebou, ale objektivně ze všech těch chval neplyne pranic. A zdá se mi také, že čeština je dnes už povznesena nad obrany i nad chvály. Ani ty chvály nejsou opatřením proti národní škodě. Ne tak chval češtiny je třeba, jako mozku a charakteru pro lidi v češtině pracující, z ní tvořící. Ohromné práce je třeba, aby vznikla národní kultura tak veliká a absolutní, že utéci z ní nenapadne ani pomínutého psa.¹⁴⁹

4. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 25 minut)

1. Najdi ve slovníku cizích slov, co znamená: *dikce, kšaft*.
2. Co znamená, že někdo pochází z dvojjazyčného prostředí? Myslíš, že je to pro člověka výhoda, nebo spíše nevýhoda? Znáš někoho takového?
3. Ve kterých zemích je čeština úředním jazykem?
4. V některých zemích se slaví den mateřského jazyka. Byl/a bys také pro? Jak by taková oslava mohla probíhat?
5. Jaká slova jsou typická pro oblast, v níž žijete? Jaká slova jsou typická pro vaši rodinu? Uveď také slova, která podle tebe zná jen určitá skupina lidí (např. která používáte s přáteli).
6. V minulosti existovali lidé, kteří se starali o jazyk a vymýšleli pro cizí slova různé náhražky. Důležité bylo, aby nová slova měla ryze český původ. Například kapesník nazývali čistonosoplenou. Jak by podle tebe mohla vypadat tato slova:

Lopatka –

Kalhoty –

Propiska –

¹⁴⁹ Zdroj: EISNER, Pavel. *Chrám i tvrz: kniha o češtině*. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. 666 s., s. 9–10; 17–20; 587–588.

Časopis –

Naběračka –

Peřina –

Učebnice –

Televize –

Počítač –

Mobil –

7. Představ si, že jsi se ocitl/a v cizím městě. Neumíš jazyk tamějších obyvatel a potřebuješ na toaletu. Jak požádáš o pomoc?
8. Dostal/a jsi se někdy do podobné situace? Povyprávěj o tom.
9. Vysvětli přísloví: „Kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem.“

5. Prezentace práce žáků (odhadovaný čas: 13 minut)

6. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu

1. Najdi ve slovníku cizích slov, co znamená: *dikce, kšaft*.

Dikce – styl mluvy; způsob, jakým se jedinec vyjadřuje

Kšaft – závěť

2. Co znamená, že někdo pochází z dvojjazyčného prostředí? Myslíš, že je to pro člověka výhoda nebo spíše nevýhoda? Znáš někoho takového?

Když někdo pochází z dvojjazyčného prostředí, znamená to, že jeho otec nebo matka mluví jinou řečí, než ten druhý. Dále je tento úkol na zkušenostech žáků a na jejich osobním postoji.

3. Ve kterých zemích je čeština úředním jazykem?

V České republice je čeština úředním jazykem.

4. V některých zemích se slaví den mateřského jazyka. Byl/a bys také pro? Jak by taková oslava mohla probíhat?

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

5. Jaká slova jsou typická pro oblast, v níž žijete? Jaká slova jsou typická pro vaši rodinu? Uveď také slova, která podle tebe zná jen určitá skupina lidí (např. která používáte s přáteli).

Tento úkol závisí na zkušenostech žáků, na jejich adaptaci v určitém prostředí a na původu.

6. V minulosti existovali lidé, kteří se starali o jazyk a vymýšleli pro cizí slova různé náhražky. Důležité bylo, aby nová slova měla ryze český původ. Například *kapesník* nazývali *čistonosoplenou*. Jak by podle tebe mohla vypadat tato slova:

Tento úkol je ponechán fantazii žáků. Pro inspiraci si uvedeme několik příkladů:

Lopatka – přehazovačka

Kalhoty – díry pro nohy

Propiska – písáčka

Časopis – kamarádka novin

Naběračka – polévkosběrka

Peřina – fusak na peří

Učebnice – věda v knize

Televize – čučírna

Počítač – programovačka

Mobil – volačka

7. Představ si, že jsi se ocitl v cizím městě. Neumíš jazyk tamějších obyvatel a potřebuješ na toaletu. Jak požádáš o pomoc.

Tento úkol je na žácích.

8. Dostal/a jsi se někdy do podobné situace? Povyprávěj o tom.

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

9. Vysvětli přísloví: „Kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem.“

Toto přísloví říká, že čím více člověk umí jazyků, tím lépe se mu daří v různých oblastech, také lépe se adaptuje na různá prostředí. Žáky by to mělo navést k učení se cizím jazykům.

Pracovní list 3

Ročník: 7. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: pastelky, obyčejné tužky, fixy

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni přečíst texty a analyzovat je. Dále dokáží odpovědět na otázky a plnit úkoly ve formě obrázkového seriálu a dramatického ztvárnění. Žáci mají možnost v roli vstoupit do pocitů někoho jiného a vyzkoušet si tak danou situaci očima hrané postavy. Utváří si také schopnost spolupráce a otevření se svému okolí při prezentaci prací.

1. Četba (odhadovaný čas: 4 minuty)

Text 1

Bedřich Fučík – Jindřich Pokorný *Midasovy uši*

Makedonský král Midas velmi toužil po bohatství, požádal tedy boha Dionýsa, aby vše, čeho se dotkne, proměnilo se ve zlato. Dionýsos mu vyhověl, a od té doby se Midas nemohl ani napít, ani najíst. Jídlo a pití se totiž proměnilo v drahý kov. Midas byl nešťastný, prosil tedy boha o odpuštění za svou hamižnost a byl omilostněn. O Midasovi se ale vypráví i další pověst:

Když Pan, bůh lesů a mistr ve hře na píšťalu, soutěžil s Apollónem, kdo umí lépe hrát na svůj nástroj, rozhodčí Tmólos, bůh řek, přikl první cenu Apollónovi za jeho hru na lyru. Bezpochyby právem. Ale Midas, který pro nic za nic držel palce Panovi, nebyl s rozhodnutím Tmólovým srozuměn a důrazně proti němu protestoval. Apollón mu za to vykrákal tak důkladně za uši, že se mu nepěkně protáhly. Midas měl uši dlouhé jako osel a musel si pořídit zvláštní čepičku, aby před veřejností zakryl tu pochybnou ozdobu hlavy. Nikdo nic nevěděl, jen Midasův holič, který nesměl pod trestem smrti tajemství vyradit, a který proto doslovně zmíral mukou. Když už to nemohl vydržet, vykopal na břehu řeky jámu a aspoň do ní křikl: „Král Midas má oslí uši!“ a honem tajemství hlínou zahrabal. Všecko se zdálo v pořádku, dokud zjara nevyrazil nad jámou rákos a nezačal foukat vítr. Rákos šelestil, a kdo zaslechl, co šeptá, šuškal to dál: „Král Midas má oslí uši!“ – „Král Midas má oslí uši!“ ... a přísně střežené tajemství věděla rázem celá Frýgie ...

Jenže archeologové (...) hledají za každým příběhem jeho skutečný podklad: na mincích nalezených při vykopávkách, na nichž je fryžský král vyobrazený s veškerou královskou parádou, má Midas místo koruny na hlavě jakousi pokrývku z kůže stažené z oslí hlavy. Nechybějí na ní ani uši. Nebyla tehdy tato ozdoba hlavy symbolem vladařského důstojenství? Oslí uši, upevněné na královském žezle, byly v Egyptě už dávno před tím znamením královské hodnosti, měli je všichni egyptští bohové. Dal-li se tedy Midas zobrazit na mincích s oslíma ušima, byl na ně zřejmě pyšný. Ostudu z nich udělal asi teprve některý pozdější vypravěč: buď neporozuměl jejich původnímu významu, anebo se mu za změněných poměrů hodily pro satirickou legendu.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Zdroj: FUČÍK, Bedřich a POKORNÝ, Jindřich. *Zakopaný pes, aneb, O tom jak, proč a kde vznikla některá slova, jména, rčení, úsloví, pořekadla a přísloví*. 2., dopl. vyd. Praha: Albatros, 1992. 255 s. ISBN 80-00-00294-9, s. 151.

2. Četba textu 2 (odhadovaný čas: 6 minut)

Text 2

Karel Havlíček Borovský *Král Lávra*

Byltě jednou jeden
starý dobrý král,
ale to je dávno,
taky od Čech dál,
troje moře, devatery hory
dělí kraj ten od české komory,
kde on panoval.

(...)

Posud krále Lávru
chválí irský lid,
nebyl ani tyran,
nebyl taky žid,
nenabíjel cizím svoji kasu,
rekrutýrkou nesužoval chasu,
nedal chudé dřít.

Jenom jednu slabost
ten král dobrý měl,
že jest na holiče,
tuze zanevřel,
dal se holit jenom jednou v roce,
dlouhé vlasy po krku široce
nosil jako roj včel.

Horší ještě bylo:
vždy na letnice,
jak očistil holič
královské líce,
čekala jej podivná odplata,
nic na stříbře, ale skrže kata,
to šibenice!

(...)

Každý rok, když táhlo
již na letnice,
sebral se bradýřský
cech do radnice:
tam chudáci smutně los metali,
komu padne holit bradu králi
a – šibenice.

Padl los, ach, padl:
letos Kukulín

bude holit krále,
staré vdovy syn;
jak to stará vdova uslyšela,
omdlěla ustrašená celá:
„Ach! Můj Kukulín!“

(...)

„Králi, pane králi!
syn můj jedinej,
pro Boha tě prosím,
slitování měj!
Co si počnu, já ubohá vdova,
raděj sama jsem hotova,
jen mi syna dej!“

(...)

Jestliže ty, králi,
dobré srdce máš,
jistě každoročně
jednou blázníváš:
pro nic zanic, pro královské vousy
kat člověka bez viny zardousí,
to jsi otec náš?“

(...)

Všem se kázal vzdálit,
jen sám Kukulín,
povolán ku králi,
bledý jako stín,
král tu sedí, na klíně korunu:
„Přistup, synku blíže sem ke trůnu
i pod baldachýn.

Přísahej, že smlčíš
na věčné časy,
co jsi na mé hlavě
viděl pod vlasy,
pak se tobě neublíží v ničem
a ty budeš mým dvorním holičem
po všechny časy.“

Rád přísahal mladík
a byl propuštěn
zvěstovati matce,
jak jest povýšen;
pak holíval obden králi líce
a již žádný holič na letnice
nebýval věšen.

(...)

„Ach! Můj milý synu,
co tě sužuje?
Ve dne nemáš stání,
v noci pokoje:
bývals vesel, teď ti líčko vadne,
mladé tělo den ode dne chřadne,
pověz, co ti je?“

„Má milá matičko,
ach! Pomoc žádná!“
„Můj milý synáčku,
moc zví, kdo se ptá;
v černém lese bydlí poustevníček,
ten má od všech lidských srdcí klíček,
on ti radu dá.“

Pravil starý v lese:
„Dobře znám tvůj kříž,
synku, ty jsi holič
a tajemství víš.
Ty je nesmíš povědít žádnému,
neulehčíš ale srdci svému,
až to vyslovíš.“

Blíže u Viklova
na stoku dvou řek
stojí dutá vrba
třetí lidský věk;
všeptej do ní v tiché noční době
své tajemství, a ulevíš sobě,
jiný nemám lék.“ –

Hned tu noc se holič
z domu vypravil
zkusit, co mu stařec
v lese poradil,
a našeptal do vrby hltavě,
co král Lávra skrývá na své hlavě;
pak se uzdravil.

Po tom uzdravení
prošel krátký čas,
tu strojil král Lávra
hlučný dvorní kvas,
z celé země paničky a páni
sjeli jsou se k tomu hodování
na králův rozkaz.

(...)

Táhli hudci k bálu,
až pan Červíček
silným kvapem ztratil
z basy kolíček,
a když přišli k viklovskému brodu,
zpozoroval tu svou velkou škodu
na stoku dvou řek.

Tam u duté vrby
s basou smutně stál:
„Půjdu-li ho hledat,
promeškáme bál!“
Uříz z vrby větev na kolíček,
co způsobí, o tom pan Červíček
nic se nenadál.

Způsobil tam s basou
králi čistou věc,
jak na bále pustil
po strunách smyčec,
tu řve basa, až všechno přehluší:
„Král Lávra má dlouhé oslí uši,
král je ušatec!“

(...)

Co nyní celý svět
věděl od basy
nebylo nic platno
skrývat pod vlasy;
tak král Lávra nosil po tom bálu
svoje dlouhé uši bez futrálu
pro všechny časy.

A po krátké době,
když utich povyk,
líbil se přec lidu
dobrý panovník,
zdálo se jim, že ty dlouhé uši
právě dobře ke koruně sluší,
všechno může zvyk!¹⁵¹

3. Otázky a úkoly k textům (odhadovaný čas: 15 minut)

1. Jak byly odhaleny Midasovy oslí uši?
2. Rozumíš všem tvarům slov ze druhé ukázky? Vypiš slova, kterým nerozumíš. Společně si je vysvětlíme.
3. Vyber si ukázku a pokus se vytvořit obrázkový příběh.

¹⁵¹ Zdroj: HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Tyrolské elegie; Král Lávra; Křest svatého Vladimíra*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1960. 159, [4] s., s. 39–64.

4. Rozdělte se na skupiny po čtyřech, každý ze skupiny je jednou postavou druhé ukázky. Pokuste se své role zahrát.

4. Prezentace práce žáků (odhadovaný čas: 20 minut)

5. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textům

1. Jak byly odhaleny Midasovy oslí uši?

Dávno po smrti krále Midase byly nalezeny mince, na nichž měl na hlavě podivnou pokrývku, která schovávala právě oslí uši.

2. Rozumíš všem tvarům slov ze druhé ukázky? Vypiš slova, kterým nerozumíš. Společně si je vysvětlíme.

Tento úkol je na zkušenostech žáků.

3. Vyber si ukázku a pokus se vytvořit obrázkový příběh.

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

4. Rozdělte se na skupiny po čtyřech, každý ze skupiny je jednou postavou druhé ukázky. Pokuste se své role zahrát.

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

Pracovní list 4

Ročník: 7. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: počítač propojený s promítačkou a promítacím plátnem nebo interaktivní tabule

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni vnímat hudební ukázkou s prožitkem a následně si ji společně zazpívat. Dokáží přečíst tematicky související text a poté odpovědět na otázky a vypracovat úkoly k oběma ukázkám.

1. Zahájení – hudební ukáзка (odhadovaný čas: 7 minut)

J. Voskovec – J. Werich – Píseň strašlivá o golemovi

<http://www.youtube.com/watch?v=JpVvqpz13g>

2. Slova písně si nejprve znovu přečtete a poté se ji s doprovodem pokuste zazpívat (odhadovaný čas: 12 minut)

Text

Jiří Voskovec – Jan Werich *Píseň strašlivá o Golemovi*

Dovolte, bych suše předpokládal,
Golema že všichni znáte tu.
Rabín Lev, že z hlíny ho uplácal
protože měl vzteka na tetu.
Ta teta mu někam založila
jeho staronovou trumpetu
a tím pádem ho tak urazila,
že si uhnět kata na tetu.

Katem tím měl právě Golem býti
a dohlížet přísně na tetu,
eventuelně ji zahubiti,
kdyby nevydala trumpetu.
Vona ale teta byla fešná,
pěkně roslá, zcela vášnivá,
všeckejm mužskejm byla nebezpečná,
na oficíři byla divá.

Ze začátku Golema se bála,
hnusil se jí, že je hliněný,
toho se však nikdy nenadála,
že je do ní zamilovaný.
Div divoucí je to totiž věru,
opravdu, docela skutečně,
miloval tu svůdnou Evy dceru
velice a taky zbytečně.

Jednou takhle zrána dopoledne
zaskočil si Golem na pivo,
jen tam vejde, hospodský se zvedne
povídá mu: „Voni nádivo,

zrovna tady vo nich řeč se vede,
co to maj s rabínovou tetou?“
Golem zrudne a potom hned zbledne,
vece: „Do toho se nepletou.“

Vypil, zaplatil a když byl venku,
zmocnil se ho spravedlivý hněv.
Skrz to, že mu pomlouvaj milenku,
z prsou vydral se mu hrozný řev.
Letí zpátky, půllitr uchopí,
ze štamgastů dělá mrtvolý,
než se šenkýř ku obraně vzchopí,
mrtev leží, hlavu vejpuři.

Uřícený Golem k tetě letí
zjeviti jí, že ji miluje.
Najde jí však ležíc ve objetí
s oficírem infantérie.
Jeho oči plakat začnou pláčem,
žárliivost mu vtiskne v ruku zbraň.
Jme se párek mlátit pohrabáčem,
oficíra zabil i tu saň.

Když pak všechno zapálil a utek,
byl vám z toho poplach veliký.
Do samoty hnal Golema smutek,
v patách vojsko měl a četníky.
Až se dostal ke Starému mlýnu,
mlynář ho oukropem častoval.
Von ho zabil, i jeho rodinu,
v mlejně se zabarikádoval.

Devět měsíců a devět neděl
regiment vojska ho obléhal,
Golem smutně na palandě seděl,
chvilku plakal, chvilku dopis psal.
Rabínovi, co mu zabil tetu,
napsal, že si svůj život veme,
na hrob prej ať mu daj tu trumpetu,
na památku lásky zhrzené.

Když to napsal, zvolal: „Žít mi nelze!“
skočil do vody řka: „Adié!“
o zániku jeho jsou dvě verze,
ze kterých uvádím jenom dvě.
Podle jedné do té vody skočil,
namočil se, pak se rozmočil.
Podle druhé nejdřív se rozmočil,
namočil se a pak tam skočil.

Nevím, která z těchhletěch dvou verzí
 bude verze pravděpodobná.
 nejpravděpodobnější je třetí,
 která je těm dvěma podobná.
 Podle ní se Golem nerozmočil,
 jen se namočil a vyskočil,
 jenže vono začlo náhle pršet,
 takže se přece jen rozmočil.

Je tu ovšem ještě verze další,
 myslím, že je čtvrtá v pořadí.
 Je to sice verze sice trochu starší,
 já však myslím, že to nevadí.
 Vona totiž tahle čtvrtá verze
 předešlé tři verze nahradí.
 Proto právě, když vám ji neřeknu,
 tak to skoro vůbec nevadí.

Je tu ovšem ještě verze pátá,
 ale ta není doložena.
 Podle ní ta teta byla táta
 a Golem byla jeho žena.
 Podle této verze celý příběh
 úplně by se nám otočil,
 takže bude nejlíp míti za to,
 že se Golem přec jen rozmočil.¹⁵²

3. Četba textu (odhadovaný čas: 6 minut)

Text

Leo Pavlát *Golemovy služby*

Žena rabiho Löwa Perl se starala o sedm dětí, pro samý shon nevěděla, co udělat dřív. (...) Rabi Löw však své ženě jasně řekl: „Golema k domácím pracím nepoužívej!“ A tak Perl zastala všechno sama, i když jí vrtalo hlavou, proč se musí golemových služeb zříct.

Jednou, před svátkem pesach, který připomíná vysvobození Židů z moci krutého egyptského faraona, měla Perl obzvlášť napilno. Na pesach Židé jedí nekvašené chleby, takové, jaké si jejich předci brali na cestu z egyptského otroctví, a proto v domě nesmělo být nic kvašeného. Perl drhla podlahy, zametala, aby nikde nezůstal zapomenut ani kousek obyčejného chleba (...). Od rozednění do noci se nezastavila a tu si jednou po ránu všimla golema, jak si klidně hová na lavici. Teď toho mám právě dost! řekla si Perl. (...) Golema si zavolala a řekla mu: „Jdu na trh a ty zatím nanos vodu. Tady máš dvě vědra, studna je na dvoře.“

Golem přikývl, a sotva se za rabínovou ženou zavřely dveře, rozběhl se na dvůr. Perl se těšila, že si ušetří práci, ale když se zanedlouho vrátila z trhu, spráskla zděšeně ruce. Na dvoře stál zástup lidí a z domu se valil proud vody, jako by u rabiho Löwa vytryskl pramen. „Potopa!“ křičeli lidé. „Začíná potopa!“ (...)

¹⁵² WERICH, Jan. *Píseň strašlivá o Golemovi* - [online]. [Cit. 2011-09-12] Dostupné z <<http://hudba.hradiste.cz/index.php?AKCE=DETAIL&ID=333437b0b00400>>.

Teprve teď Perl zahlédla golema. Mokrý od hlavy k patě vyběhl do domu, vytil obě vědra na chodbu a vzápětí se hnal ke studni. V mžiku nabral vodu a s plnými vědry se zase řítit ke dveřím. „Josefe, přestaň nosit vodu!“, zvolal rabi Löw. Vtom se golem zastavil. Postavil vědra na zem a jako by se nic nestalo šel si sednout na své místo na zápraží. Lidé se rozešli a na dvoře zůstal jen rabi Löw se svou ženou. „Je psáno,“ řekl rabín, „že nádoba určená k posvátným účelům se nehodí pro všední služby. Tak je tomu i s golemem. K bohumilým službám ho můžeme použít, ale jinak ne.“

Od toho dne si dala Perl velký pozor, aby golema o nic nepožádala. Obstarala všechnu práci sama se svými dcerami, i když v domě jí vyrůstala ještě jedna pomocnice. Před mnoha lety si rabi Löw vzal za vlastní osiřelou dívku (...). Nastal však i den, kdy se dívka měla vdávat. Rabi Löw pro ni obstaral věno a jeho žena začala připravovat svatební hostinu. (...) Vdávat chudou dívku je jistě čin, který je Bohu milý. Pošlu golema na malý nákup.

Rabínova žena připravila peníze, vložila je golemovi do rukou a řekla (...): „Josefe, dojdí na trh pro jablka.“ Golem se vydal na cestu. (...) Hned zkraje našel stánek s jablky. Předal trhovkyni lístek od rabínovy ženy, vzal si pytel jablek, ale k odchodu se neměl. Pytel se mu zdál malý.

„Na co čekáš?“ řekla trhovkyně posměšně. „Chceš snad odnést celý krámk?“

Golem jen přikývl a vrhl se vpřed. Zvedl krámk s jablky a trhovkyní, dal si náklad na ramena a spěchal k rabínovu domu. Byla to zvláštní cesta. Trhovkyně ječela a vřískala, jakoby ji sám satan nesl do podsvětní říše šeolu, golem hrozivě supěl a všude kolem se sbíhali lidé, kteří sbírali rozkutálená jablka. (...)

Byl z toho ve městě pěkný poprask a trhovkyně se udobřila teprve tehdy, když ji rabín a jeho žena pozvali na svatební hostinu. Od té doby se už rabi Löw nebál, že by Perl zatoužila po golemových službách. Golem v domě jen jedl a spal, ale o domácí práce ho už nikdy nikdo nepožádal.

Po čase se však ukázalo, že golem nemusí bdít ani nad pražskou židovskou čtvrtí. Útoky i pomluvy proti jejím obyvatelům byly stále řidší a rabi Löw viděl, že golema už není v Čechách zapotřebí. Zavolal proto Izáka ben Šimona a Jáka Chajima ben Sasona, aby v podkroví Staronové synagogy vrátili golema hlíně, ze které vzešel. Počínali si při tom navlas stejně jako oné temné noci, kdy ho povolali k životu, jen ve všem postupovali opačně. (...) Živel ohně, vody i vzduchu golema opustil, a když muži po půlnoci sestoupili do křivolakých uliček spícího města, zanechali za sebou jen neživou zem. Rabi Löw rozhlásil, že jeho sluha Josef z Prahy odešel, a všem lidem přísně zakázal, aby vystupovali na půdu Staronové synagogy.¹⁵³

5. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 20 minut)

1. Rabi Löw byl Žid. Napiš vše, co víš o Židech.
2. Co je co? Spoj správně to, co k sobě patří.

Rabín	žid. stavba určená k náboženským shromážděním
Pesach	židovský kněží
Synagoga	místo v podsvětí
Šeol	svátek nekvašených chlebů

3. Z čeho byl golem vyroben?
4. Jak se golem jmenoval?

¹⁵³ Zdroj: PAVLÁT, Leo. *Osm světél: židovské příběhy*. 1. vyd. [v Albatrosu]. Praha: Albatros, 1992. 235 s. ISBN 80-00-00089-X, s. 175–177.

5. Čím se golem lišil od ostatních lidí?
6. Proč se rabi na svou ženu zlobil, když golema využívala k pomoci v domácnosti?
7. Jak golem skončil?
8. Ze kterého českého filmu je známa postava golema?
9. Jak bys využíval/a golemovu sílu ty?

5. Metodické poznámky

Slova písně můžeme promítat buď na plátno nebo je zobrazit na interaktivní tabuli, odkud je mohou žáci číst. Současně má každý svůj text na pracovním listu. Vzhledem k tomu, že se jedná o typ kramářské písně, je důležité, aby žáci vnímali i obrazový materiál.

Otázky a úkoly k textu

1. Rabi Löw byl Žid. Napiš vše, co víš o Židech.

Tento úkol závisí na předchozích vědomostech žáků. Do pracovního listu můžeme pro zjednodušení udělat jen bublinu s nápisem „Židé“ a žáci metodou brainstormingu píší okolo jen výrazy, které podle nich s pojmem Židé souvisí.

2. Co je co? Spoj správně to, co k sobě patří.

Rabín	židovský kněz
Pesach	svátek nekvašených chlebů
Synagoga	žid. stavba určená k náboženským shromážděním
Šeol	místo v podsvětí

3. Z čeho byl golem vyroben?

Golem byl vyroben z hlíny

4. Jak se golem jmenoval?

Josef

5. Čím se golem lišil od ostatních lidí?

Golem nebyl člověk, byl vyroben z hlíny a měl obrovskou sílu, kterou se učil zvládat.

6. Proč se rabi na svou ženu zlobil, když golema využívala k pomoci v domácnosti?

Golem byl stvořen, aby chránil město, ne k domácím pracem. Navíc nedokázal ovládat svou sílu, a tak se vždy, když ho Perl využila k pomoci v domácnosti, něco nevydařilo.

7. Jak golem skončil?

Golem byl navrácen do hlíny, ze které vzešel.

8. Ze kterého českého filmu je známa postava Golema?

Z filmu *Císařův pekař a Pekařův císař*.

9. Jak bys využíval/a golemovu sílu ty?

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

Pracovní list 5

Ročník: 7. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: pastelky, fixy, obyčejné tužky apod.

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni číst text, pochopit ho a následně analyzovat. Všímají si netypických slovních spojení či tvarů. Žáci vymýšlí nejoriginálnější a nejuvtipnější odpovědi na nevšední otázky a ztvárňují text výtvarnou formou.

1. Četba (odhadovaný čas: 12 minut)

Text

Jan Werich *Moře, strýčku, proč je slané?*

To jsem znával takového malého kluka a ta nejzvědavější koza byla proti němu ignorant. (...) To byly pořád otázky jako: „Strýčku, kráva, proč má rohy? Strýčku, nebe, kam vede?“ nebo „Strýčku, moře, proč je slané?“

Jářku, moře, povídám si, proč je moře slané? A tak jsem se zamyslel a začal jsem pátrat. Člověk všechno vypátrá, když si dá práci a když má na pomoc lupy, čočky, drobnohledy, chemii, svědky, knihy a ústní podání. A věřte mi nebo ne, já na to přišel, proč je moře slané. (...)

Začalo to u dvou bratrů na malé vesnici. Ten jeden, Marek, měl statek, ovce, krávy, voly, láný, rybníky, husy, kachny slepice, holuby, prasata, vinice, lesy. Tady měl ženu a dítě, ale ty do majetku nepočítal, protože byl držgrešle, kolenovrt a chamtil. Ten druhý, Kouba se jmenoval, měl ženu a moc dětí. A pak už nic. (...)

Najednou byly Vánoce – a co teď? Povídá: „...dojdu k bratrovi Markovi, zrovna zabíjí, něco mi dá.“

Marek sice zabíjel, ale dát bratrovi vejslužku, to se mu nechtělo. Kroutil se, vymlouval se, a kam prej by přišel a semhle a támhle, a najednou ho popadl vztek, vzal půlku prasete, hodil ji po bratrovi a povídá: „Tak si vem a jdi s tím k čertu!“

Kouba měl štěstí, že mu bída nevzala humor, hodil si půlku vepře přes rameno a šupajdil si to domů. Sumíroval si už v hlavě, co se sní se zelím, co bude ovar, šunku si naloží, a v tom „halt“, někdo vykřikl.

Stojí tam takový obyčejný hajný, ani se neusmívá, ani se nemračí: „Kam s tou půlkou?“

Kouba mu dobrácky opakuje, co mu bratr se vztekem houknul: „Inu, vlastně k čertu!“

„Tudy, prosím.“ Hajný mávl rukou a hned je v zemi díra a schody vedou dolů do tmy. Kouba kouká chvíli do díry, chvíli na hajného. Ten bafá z fajfky a do toho poučuje:

„Jdi po schodech, až přijdeš k železným dveřím. Zaklepej a otevřou ti malí čertíci. Těch spratků si nevíšmej. Jdi pořád, až potkáš Lucipera, a dej mu to vepřové. On ho rád. Bude ti chtít dát něco od cesty, ale nic neber než takový starý rezavý mlýnek. Bez něho se nevracej.“

Kouba se chystal, že si trochu podiskutuje, ale než otevřel papulu, zbyla z hajného jen fajfka. Visela ve vzduchu, zabafala a byla taky pryč.

Stalo se přesně tak, jak hajný povídal.

Železné dveře mu otevřeli čertíci a hned to začalo. Skákali, metali kozelce, hvězdice, salta. A najednou Luciper vyšel z kanceláře. Ani Koubu ke slovu nepustil, a pojd' prej dál, tady to pověš na ten hák, co mám viset stvrzenky, a už otvírá pokladnu. „Tady máš od cesty, chceš to ve zlatě, ve stříbře nebo ve valutách?“ (...)

„Já bych se spokojil támhle tím neřádem,“ povídá Kouba.

Luciper přistrkuje ke Koubovi svazky bankovek, pokroucených vedrem pekelným.

„Ber tohle a moc nemluv.“

Kouba dělá hloupého, nechá bankovky bankovkami a hups, popadne mlýnek a ven z kanceláře! Luciper za ním. To se ví, když někdo sedí celý den v kanceláři, tak není rychlý jako třeba Kouba, který denně tuží svaly, dýchá čerstvý vzduch a střídě jí. Z horoucího pekla se dostal na paseku nad potokem. A tam si mlýnek poprvé prohlíží. Najednou mu před očima zabafá fajfka a v tom kouři se objeví hajnej.

„No, a víš ty, co vlastně máš?“ povídá.

„Rezatej mlejnek,“ povídá Kouba věčně. A měl na hajného vztek.

Abyste totiž rozuměli: Tenhle hajnej byl taky čert. Ale nějak se pohádal s Luciperem a zůstal mezi lidmi. Chodil s nimi do hospody a na schůze, a jak se řekne, vlivem prostředí se z něho stal hajnej, který lidem spíše pomáhal. Velice byl totiž rád, když mohl něco vyvést Luciperovi natruc. Nu zkrátka, typický odpadlík.

A teď prozradil Koubovi, že ten mlýnek je kouzelný mlýnek a že namele majiteli, co si srdce přeje. (...) A přestane mlít, jen když řekneš: „Eniky, beniky, cos namlel, tos namlel, dost!“

Doma Koubova žena koukala jako blázen. Mlýnek stál na stole a mlel. A z něho se sypaly pečený husy, kuřata, ryby, saláty, dorty, vánočky, šaty, prádlo, víno, lyže, hračky a zase dort, pivo, saně a hele, ještě dort, a co je tohle? Kobližky! (...) Kdyby byla bývala už televize, tak i ta televize by byla bývala z mlýnku vylezla. (...)

Najednou Kouba povídá: „Eniky, beniky, cos namlel, tos namlel, dost!“ A jako když utne. (...) „Co bychom s tím vším dělali. Oběhněte sousedy, ať všeho nechají a že je zveme na hostinu.“ Přišli všichni, hospodský dal na hospodu nápis Dnes se nevrčí a pan farář na kostel taky, a všechno bylo u Koubů. A jedli a pili a hodovali. Přišel bratr Marek se ženou a s dětmi, i čeládku přivedl, zadarmo se nacpat, to přece není každý den. Najedli se, napili, zasmáli, dostali po vejslužce a ve zdraví se to rozešlo.

Měsíček se vyšplhal na vršek topolu (...), za chalupy vrhal stín černé jako noc. Kouba spal a usmíval se. Najednou se mu zdá, že vrzla vrátka u zahrádky. Vítr? Vtom na okénko ťuk, ťuk, ťuk. Kouba se probudí docela.

Vyjde ven. Bratr Marek. Že prej měli jednu matku, jednoho otce a jak si jako děti hráli, bratříčku sem, bratříčku tam, no zkrátka Kouba byl dobrák, taky trochu pil (...), tak ani nevěděl hrubě, co dělá, a ten mlýnek mu za tisíc tolarů prodal.

Marek hned za svítání vyhnal rodinu s čeledí na pastvu a začal vařit. Co se v takové lakomé makovici může vylíhnout za jídlo? Krupičná kaše! Mlýnek mlel a Marek jen nastavoval hrnce. Už měl pro rodinu, už měl pro chasu a už neměl ani hrnce. „Tak dost,“ povídá. Ale tomu mlejnek nerozuměl. „Hrome, tak dost povídám.“

Marek klel, nadával, jak byl zvyklý doma ženě a čeledi. A popad mlejnek a praštil s ním o zem. Ale kde! Mlýnek mele a kaše leze ven a kaše a kaše a zase kaše, až je jí plná světnice. Marek vynáší nábytek a peřiny, všechno samá kaše, to mi byl čert dlužnej!

„To jste řek správně, pantáto,“ ozval se hlas. Ale kdo to mluvil, Marek nevěděl, jen nad plotem zahlédl obláček kouře z fajfky. Marka popadla hrůza a horempádem za bratrem. „Pojď honem, pojď a vezmi si ten prevít mlejnek!“

Když došli k Markovým, bylo už boží dopuštění. Kaše rozvalila chalupu, povalila holubník a už si to patlala do chlíva, kde malé tele ji začlo olizovat. Kouba se svlékl a hup po hlavě do kaše. Nahmátl mlýnek a ven s ním! „Eniky, beniky, cos namlel, tos namlel, dost!“ A bylo po všem.

„Vem si to a jdi mi s tím z očí!“ (...)

Uplynula nějaká doba a kraj se změnil k nepoznání. Chalupy jako ze škatulky. Zahrádky, pole v pořádku, čisté chlévy, napajedla, mlátičky, traktory. Jak by ne!

Mlýnek namlel tvárnice, vápno, namlel tašky, hnojivo, nu všechno, i peníze na doktora. (...) Lidé nebyli zlí, protože si neměli co závidět. Měli, co měli rádi, a měli rádi, co měli.

Jen Marek se žral a záviděl bratrovi. (...) Tu noc měsíček spal za mrakem a pod ním byl než stín, černá noc po celém kraji. Marek zapřáhl nejlepšího koně, vyjel za vesnici a nechal vůz stát. Vrátil se pod okno ke Koubům. Poslouchali. Spali. Vypáčil okno, vlezl do světnice a pak do malované almary. Nahmátl mlýnek a oknem ven. (...) Hnal koně a nezastavil se, až dojel k moři do přístavu. Dal se najmout na loď a naplánoval si, že někde daleko za mořem mu mlýnek namele bohatství. Nebyli na lodi ani den a noc, a přišel oběd. Nachytali ryby, uvařili a jedli. Marek soustu v ústech převrací. Povídá: „Je to neslané, nemáte sůl?“ „Kdepak,“ povídá kapitán, „ta je hrozně drahá, tu nemáme.“ „Drahá, já vám lacino prodám.“ Vybalí mlýnek a velí: „Mel sůl!“ A mlýnek mele.

A začalo to jako tenkrát s tou krupicovou kaší. Mlýnek mlel a mlel a mlel a sůl se řine z kajuty. (...) Jak ho zastavit, to Marek zase nevěděl. Když se loď nakláněla tak, že každý námořník věděl, že se musí potopit, spustili záchranné čluny. Jak to má být, kapitán poslední, čekal jen, až si Marek usedne do člunu. A v tom kapitánovi pod nosem zabafala fajfka, udělal se obláček z laciného tabáku a někdo povídá: „Toho neberte, toho je čert čertu dlužen.“ Kapitánovi bylo sice divné, že fajfka sama bafá a sama mluví, ale to víte, když se potápí loď, to je fofr! To se leccos přehlédne ... a tak poslechl fajfku a Marka ne vzali.

Potopil se s lodí i s mlýnkem. Co se stalo s Markem, nevím. Ale mlýnek mele sůl dál a mele a nikdo ho neumí zastavit, jen Kouba, a ten o tom neví a na zlého bratra si vzpomene málokdy. A dokud ten mlýnek bude mlít, bude moře slané.¹⁵⁴

2. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 20 minut)

1. Vyberte si jednu z otázek – Strýčku, kráva, proč má rohy?, Strýčku, nebe, kam vede? – a vymyslete řešení. Hodnotí se originalita.
2. Jak je v textu zobrazován čert?
3. Jakým způsobem se kouzelný mlýnek aktivuje? A co všechno umí?
4. Popiš Marka a Koubu (3 vlastnosti).
5. Kde je mlýnek nyní?
6. Ze kterého souboru pohádek je tento příběh?
7. Jaké známé pohádce je tato podobná?
8. Rozdělte se skupin asi po čtyřech a pracujte na tomto úkolu. V minulosti se zpívaly kramářské písně. Příběh se zjednodušeně nakreslil (jako komiks bez bublinek) a k tomu se zpívalo vyprávění. Pokus se z tohoto příběhu udělat kramářskou píseň.

3. Presentace práce ve skupinách (odhadovaný čas: 13 minut)

4. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu

1. Vyberte si jednu z otázek – Strýčku, kráva, proč má rohy?, Strýčku, nebe, kam vede? – a vymyslete řešení. Hodnotí se originalita.

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

2. Jak je v textu zobrazován čert?

Čert je zobrazován jako hajný s fajfkou.

¹⁵⁴ Zdroj: WERICH, Jan. *Fimfárum*. 6. vyd. (v Čs. spis. 5. vyd.). Praha: Československý spisovatel, 1987. 220 s., s. 89–96.

3. *Jakým způsobem se kouzelný mlýnek zastavuje? A co všechno umí?*

Eniky, beniky, cos namlel, tos namlel, dost. Umí namlít vše, jídlo, tašky, cihly, krávy,
...

4. *Popiš Marka a Koubu (3 vlastnosti).*

Marek – chamtivý, chtivý, bohatý

Kouba – chudý, sdílný, přející

5. *Kde je mlýnek nyní?*

Mlýnek je v moři a mele sůl.

6. *Ze kterého souboru pohádek je tento příběh?*

Fimfárum

7. *Jaké známé pohádce je tato podobná?*

Hrnečku, vař

8. *Rozdělte se skupin asi po čtyřech a pracujte na tomto úkolu. V minulosti se zpívaly kramářské písně. Příběh se zjednodušeně nakreslil (jako komiks bez bublinek) a k tomu se zpívalo vyprávění. Pokus se z tohoto příběhu udělat kramářskou píseň.*

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

A.2.2 Verze pro žáky

Pracovní list 1

Text

*Ota Pavel **Jak to tenkrát běžel Zátopek***

Jak to bylo s Emilem Zátopkem?

Narodil se v desetičlenné rodině moravského stolaře. Ze všech synů nebyl nejstarší, na kterého jsou rodiče pyšní, ani nejmladší, jehož rodiče hýčkali. Měl vysoký písčavý hlásek, kamarádi se mu smáli, že vůbec není kluk. V obchodě se ho jednou ptali: „Co si přeješ, holčičko?“ (...) Nevynikal ve fotbale, ale chtěl ho hrát; byl příliš měkký, pobíhal mezi hráči neúčinně sem a tam. (...)

Nastoupil do zlínské BAŤOVY ŠKOLY PRÁCE, doporučované mladým mužům. Historie se opakovala. BAŤOVA ŠKOLA PRÁCE nebyla nic jiného než dřívější prostředí v drsnějším provedení. Pro odvážné, aby se stali tvrdšími. Na internátě, v němž spal, visela hesla: ZBABĚLCI SE NEDALI S NÁMI DO BOJE A SLABŠÍ ZŮSTALI CESTOU!

Anebo: NECHTE MLADÉ ORLY LETĚT K SLUNCI!

Jakýpak byl on orel? Jestli si doma někdy zahrál fotbal, tady nekopal vůbec, protože se hrálo bezohledně, a jak někoho nakopli, ani nečekali, až odkulhá mimo hřiště. Protože se neuměl ozvat, dali ho na jednu z nejhorších prací, do gumáren. Nasazoval za směnu na kopyta dva a půl tisíce tenisek; běžící pás se nesměl zastavit. Ve dne pracoval až deset hodin v továrně a večer tři hodiny studoval na průmyslové škole. Nebyl nadšen novým prostředím; byl otřesen, na posteli vzpomínal se slzami v očích na domov, z něhož rád odešel, protože si myslel, že jinde to může být lepší. Ale podrobil se a bude se podrobovat po celých osm let, co bude u Bati. Bude pracovat v pokusných dílnách, jimž se mezi zaměstnanci říká ĎÁBELSKÉ OSTROVY, bude v nezdravém prostředí sekát louh, bude zacházet se rtutí, která se umí vylít a ničit, bude mlít křemičitany, vařit mýdlo, vyhýbat se nástrahám. Naučí se dobře a vytrvale pracovat. To by mu snad stačilo k tomu, aby se stal spolehlivým dělníkem, mistrem nebo laborantem, který chodí v bílém plášti. Laborant byl v té době jeho největší sen.

Ve Zlíně se pořádal tradiční běh městem. Pro mladé Baťovy muže byl povinný. Ale devatenáctiletý Zátopek nechtěl běžet. Měl pracovat, učit se a ještě se honit? (...) Šel k doktorovi a žádal o osvobození. „Nic ti není,“ řekl lékař přes rameno. „Pěkně poběžíš!“ V hodinu určenou pro běh se vytratil s učebnicí chemie na čítárnu. Našli ho a vyhnali na start.

Stál mezi ostatními a měl vztek. Protože neuvažoval jako většina chlapců, kteří z trucu utíkali pomalu, udělal něco jiného. Běžel rychle. (...)

Vyprávěl o běhu, o němž jsem zatím nikde nečetl. Soupeřem mu byl pes. V době svých velkých výkonů trénoval na Českomoravské vysočině a jednou vzal s sebou vlčáka. Pes vrtěl ocasem, kdepak se mu stane, aby s ním šel někdo běhat? Vyzazili. Vlčák radostně štěkal a otáčel se po tom človíčkovi, pobízel ho ke spěchu, věděl dobře jako všichni psi o své běžecké převaze nad lidským tvorem. Ale netušil, že běží se Zátopkem. V desátém kilometru se jejich běh vyrovnal. Pak si vlčák už sedal, vyplazoval jazyk a nakonec ho Emil honil kolem rozlehlého rybníka před sebou. Večer se divila paní domu: „Copak je s tím psem? Nechce žrát ani pít.“ Druhý den vyběhl Emil znovu. Jak ho vlčák zvětřil, zakňučel a zalezl hluboko do boudy. (...)

V Londýně na olympiádě v roce 1948 získal v běhu na deset kilometrů první lehkootletickou zlatou medaili pro Československo. (...) Po londýnských hrách zdolával

mnoho rekordů, osmnáct rekordů světových, jednašedesát československých. Měl také to, čemu Angličané říkají BIG COMPETITION SPIRIT – ducha pro velké závody. Uměl se prát na trati do posledního metru. (...) Rozbil zdánlivě nepřekročitelnou hranici lidských možností. Stal se světovým běžcem číslo jedna; sportovní svět ho nazval „českou lokomotivou“.

Otázky a úkoly k textu

1. Otec Emila Zátopka byl stolař. Jak tomuto slovu rozumíš?

.....

.....

2. Jak vypadala práce mladého Zátopka a co chtěl skutečně dělat?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Co jsou Ďábelské ostrovy?

.....

.....

.....

4. Jak se k běhání Emil Zátopek dostal?

.....

.....

.....

.....

5. Kdy a kde získal první zlatou medaili?

.....

.....

6. Jak Emila Zátopka nazývali?

.....

.....

Pracovní list 2

Text

Pavel Eisner *Slovo a chvalo zpěvech*

Milujete češtinu? Usmíváte se, že se tak ptám. Dobrá tedy. Ale buďte tak hodní a dovolte mi několik otázek.

Kterou češtinu milujete? Svou? Přítelovu? Češtinu pana Roštlapila, který bydlí pod vámi? Jsou to češtiny různé; není na světě dvou lidí, aby stejně článkovali hlásky, aby měli stejný slovník a shodnou dikci. (...)

Kterou češtinu vlastně milujete? Češtinu Jaroslava Vrchlického? Karla Jaromíra Erbena? Tómy ze Štítného? Františka Halase? Boženy Němcové? Češtinu Poučení o zahájení řízení při schvalování propůjčování nádob na popel? (...) Češtinu buláckou? Češtinu nářečí hanáckého? Slováckého? Či snad lašského? (...) Aha, já vím; milujete to všechno dohromady, vyjma leda to Poučení o zahájení řízení při schvalování. (...)

Výslech pokračuje. Milujete češtinu naši, tedy dnešní, či starou? Řekněte bez váhání, že jednu i druhou. Dobrá. Ale ta stará – věřte, že byste byli ztraceni, kdybyste se dostali mezi Čechy na příklad 13. století, a nevěříte-li, přečtěte si u Svatopluka Čecha, jak se dařilo panu Broučkovi, když se zatoulal mezi drahé předky, ačkoli zapadl do staletí už pozdního, patnáctého. Byl to věru i pro nás výlet „epochální“. (...)

Přemnohá věc na té staré češtině by vám doslova lezla z krku. Prapodivně by vám bylo, kdybyste slyšeli a měli říkat: buď opateren, člověk jest truchel, mdel (mdlý), rychel, (...) med sladek, mech měkek a kypr.

Dovolte, abych pokračoval ve výslechu a zeptal se vás: proč milujete češtinu? Odpovíte bez váhání, každý z vás: je to můj jazyk mateřský. Dobrá. Mluví sice Komenský v „Kšaftu“ o milém našem a milostném otcovském jazyku, ale nebudeme se chytat za slovíčka. (...) Což když vás osud zavál mezi Čechy bůhvíodkud, a vy jste se Čechy teprv stali? Což když jste od útlého dětství vyrůstali v rodinném prostředí dvojjazyčném? (...) Případ Julia Zeyera nabádá ke krajní opatrnosti: Nečech po dědu z otcovy strany, zas na jiný způsob Nečech po matce, Nečech mateřštinou, Nečech výchovou – a najednou větší Čech než pouhopouhý nějaký Odjakživačech Božidar Tydlidát?(...)

Řekněte tedy: miluji češtinu, protože jí bylo vysloveno všechno, co je mi drahé, věc věřím a doufám. Výborně; ale bylo jí vysloveno i velmi mnoho myšlenek, choutek a úmyslů, přesvědčení vám dokonale nedrahých, hnutí bídná i bídácká, hanebná a podlá, a bolela vás dvojnásob a desateronásob právě proto, že byla vyslovena právě tímto jazykem.

I řekněte snad ještě: miluji češtinu proto, že jí mluvili všichni lidé mně drazí a v ní jsou vtěleny nejkrásnější vzpomínky mého života. – Namítám, že se v tento jazyk vtělily nejen nejutěšenější, ale i nejbolestnější události vašeho života. Zpráva o smrti rodičů; rozchod s drahou bytostí; hanopis soukromý nebo veřejný. (...) A ježto je té bídy a strasti v lidském životě drahně víc než slasti, prostředkovala vám čeština daleko víc životních faktů strastných než slastných. (...)

Milujete jakožto Čechové češtinu především proto (...), že jste češtinou cítili, myslili, chtěli, osnovali, hodlali, milovali, nenáviděli, hřešili, trpěli, křivdili a křivdu snaželi, proklínali a žehnali, jásali a lkali – že jste v ní prostě žili. (...)

Mateřština je vzduch, jímž dýchají plíce naší duše. Jsme do ní zakletí. Nechápeme, jak lze žít bez ní. Snad jste se již sami přistihli neříkám při myšlence, ale při citové skoro-myšlence: chudák Aischylos, chudáček Byron, oni vůbec neuměli česky. (...)

Chvály a zanícené oslavy národního jazyka má každá literatura, jen početnost takových projevů a výlevů je nestejná; čím početnější národ, tím méně oslav svého

jazyka si napsal. (...) Bulhaři nebo Irové mají daleko víc oslav mateřštiny než na př. Rusové nebo Anglosasové. (...) Velkému národu se jeho jazyk rozumí sám sebou, jako se sám sebou rozumí vzduch pro lidské plíce; národ malý se napořád tak trochu zalyká a dusí; a jazyk je pro něho věcí nejen první, ale i poslední. (...)

A oč se právem strachujeme o co nás už stálo mnoho úzkosti a hoře, to také milujeme, to je nám krásné a drahé nade všechno. Proto u malých národů, tedy u národů těžce zkoušených, nenajdete básníka, myslitele, autora, který by své národní mluvě vytýkal seabemň. (...)

I není divu, nýbrž jde o naprostý normál, máme-li tolik chvalozpěvů na češtinu a žádný anebo téměř žádný projev hanlivý anebo – z úst velkých básníků a spisovatelů – i jen objektivně kritický.

Je dobře, že lidé češtinou tvořící milují svou mateřštinu a vzdávají své mluvě chválu, je to dobře již proto, že se to v národě s minulostí a přítomností národa českého rozumí samo sebou, ale objektivně ze všech těch chval neplyne pranic. A zdá se mi také, že čeština je dnes už povznesena nad obrany i nad chvály. Ani ty chvály nejsou opatřením proti národní škodě. Ne tak chval češtiny je třeba, jako mozku a charakteru pro lidi v češtině pracující, z ní tvořící. Ohromné práce je třeba, aby vznikla národní kultura tak veliká a absolutní, že utéci z ní nenapadne ani pomínutého psa.

Otázky a úkoly k textu

1. Najdi ve slovníku cizích slov, co znamená: *dikce, kšaft*.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Co znamená, že někdo pochází z dvojjazyčného prostředí? Myslíš, že je to pro člověka výhoda, nebo spíše nevýhoda? Znáš někoho takového?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Ve kterých zemích je čeština úředním jazykem?

.....

.....

4. V některých zemích se slaví den mateřského jazyka. Byl/a bys také pro? Jak by taková oslava mohla probíhat?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Jaká slova jsou typická pro oblast, v níž žijete? Jaká slova jsou typická pro vaši rodinu? Uveď také slova, která podle tebe zná jen určitá skupina lidí (např. která používáte s přáteli).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pracovní list 3

Text 1

Bedřich Fučík – Jindřich Pokorný *Midasovy uši*

Makedonský král Midas velmi toužil po bohatství, požádal tedy boha Dionýsa, aby vše, čeho se dotkne, proměnilo se ve zlato. Dionýsos mu vyhověl, a od té doby se Midas nemohl ani napít, ani najíst. Jídlo a pití se totiž proměnilo v drahý kov. Midas byl nešťastný, prosil tedy boha o odpuštění za svou hamižnost a byl omilostněn. O Midasovi se ale vypráví i další pověst:

Když Pan, bůh lesů a mistr ve hře na píšťalu, soutěžil s Apollónem, kdo umí lépe hrát na svůj nástroj, rozhodčí Tmólos, bůh řek, přiřkl první cenu Apollónovi za jeho hru na lyru. Bezpochyby právem. Ale Midas, který pro nic za nic držel palce Panovi, nebyl s rozhodnutím Tmólovým srozuměn a důrazně proti němu protestoval. Apollón mu za to vykrákal tak důkladně za uši, že se mu nepěkně protáhly. Midas měl uši dlouhé jako osel a musel si pořídit zvláštní čepičku, aby před veřejností zakryl tu pochybnou ozdobu hlavy. Nikdo nic nevěděl, jen Midasův holič, který nesměl pod trestem smrti tajemství vyzradit, a který proto doslovně zmíral mukou. Když už to nemohl vydržet, vykopal na břehu řeky jámu a aspoň do ní křikl: „Král Midas má oslí uši!“ a honem tajemství hlínou zahrabal. Všecko se zdálo v pořádku, dokud zjara nevyrazil nad jámou rákos a nezačal foukat vítr. Rákos šelestil, a kdo zaslechl, co šeptá, šuškal to dál: „Král Midas má oslí uši!“ – „Král Midas má oslí uši!“ ... a přísně střežené tajemství věděla rázem celá Frýgie ...

Jenže archeologové (...) hledají za každým příběhem jeho skutečný podklad: ma mincích nalezených při vykopávkách, na nichž je fryžský král vyobrazený s veškerou královskou parádou, má Midas místo koruny na hlavě jakousi pokrývku z kůže stažené z oslí hlavy. Nechybějí na ní ani uši. Nebyla tehdy tato ozdoba hlavy symbolem vladařského důstojenství? Oslí uši, upevněné na královském žezle, byly v Egyptě už dávno před tím znamením královské hodnosti, měli je všichni egyptští bohové. Dal-li se tedy Midas zobrazit na mincích s oslíma ušima, byl na ně zřejmě pyšný. Ostudu z nich udělal asi teprve některý pozdější vypravěč: buď neporozuměl jejich původnímu významu, anebo se mu za změněných poměrů hodily pro satirickou legendu.

Text 2

Karel Havlíček Borovský *Král Lávra*

Byltě jednou jeden
starý dobrý král,
ale to je dávno,
taky od Čech dál,
troje moře, devatery hory
dělí kraj ten od české komory,
kde on panoval.

(...)

Posud krále Lávru
chválí irský lid,
nebyl ani tyran,
nebyl taky žid,
nenabíjel cizím svoji kasu,

rekrutýrkou nesužoval chasu,
nedal chudé dřít.

Jenom jednu slabost
ten král dobrý měl,
že jest na holiče,
tuze zanevřel,
dal se holit jenom jednou v roce,
dlouhé vlasy po krku široce
nosil jako roj včel.

Horší ještě bylo:
vždy na letnice,
jak očistil holič
královské líce,
čekala jej podivná odplata,
nic na stříbře, ale skrze kata,
to šibenice!

(...)

Každý rok, když táhlo
již na letnice,
sebral se bradýřský
cech do radnice:
tam chudáci smutně los metali,
komu padne holit bradu králi
a – šibenice.

Padl los, ach, padl:
letos Kukulín
bude holit krále,
staré vdovy syn;
jak to stará vdova uslyšela,
omdlévala ustrašená celá:
„Ach! Můj Kukulín!“

(...)

„Králi, pane králi!
syn můj jedinej,
pro Boha tě prosím,
slitování měj!
Co si počnu, já ubohá vdova,
raděj sama jsem hotova,
jen mi syna dej!“

(...)

Jestliže ty, králi,
dobré srdce máš,
jistě každoročně

jednou blázniváš:
pro nic zanic, pro královské vousy
kat člověka bez viny zardousí,
to jsi otec náš?“

(...)

Všem se kázal vzdálit,
jen sám Kukulín,
povolán ku králi,
bledý jako stín,
král tu sedí, na klíně korunu:
„Přístup, synku blíže sem ke trůnu
i pod baldachýn.

Přísahej, že smlčíš
na věčné časy,
co jsi na mé hlavě
viděl pod vlasy,
pak se tobě neublíží v ničem
a ty budeš mým dvorním holičem
po všechny časy.“

Rád přísahal mladík
a byl propuštěn
zvěstovati matce,
jak jest povýšen;
pak holíval obden králi líce
a již žádný holič na letnice
nebýval věšen.

(...)

„Ach! Můj milý synu,
co tě sužuje?
Ve dne nemáš stání,
v noci pokoje:
bývals vesel, teď ti líčko vadne,
mladé tělo den ode dne chřadne,
pověz, co ti je?“

„Má milá matičko,
ach! Pomoc žádná!“
„Můj milý synáčku,
moc zví, kdo se ptá;
v černém lese bydlí poustevníček,
ten má od všech lidských srdcí klíček,
on ti radu dá.“

Pravil starý v lese:
„Dobře znám tvůj kříž,
synku, ty jsi holič

a tajemství víš.
Ty je nesmíš povědít žádnému,
neulehčíš ale srdci svému,
až to vyslovíš.

Blíže u Viklova
na stoku dvou řek
stojí dutá vrba
třetí lidský věk;
všeptej do ní v tiché noční době
své tajemství, a ulevíš sobě,
jiný nemám lék.“ –

Hned tu noc se holič
z domu vypravil
zkusit, co mu stařec
v lese poradil,
a našeptal do vrby hltavě,
co král Lávra skrývá na své hlavě;
pak se uzdravil.

Po tom uzdravení
prošel krátký čas,
tu strožil král Lávra
hlučný dvorní kvas,
z celé země paničky a páni
sjeli jsou se k tomu hodování
na králův rozkaz.

(...)

Táhli hudci k bálu,
až pan Červíček
silným kvapem ztratil
z basy kolíček,
a když přišli k viklovskému brodu,
zpozoroval tu svou velkou škodu
na stoku dvou řek.

Tam u duté vrby
s basou smutně stál:
„Půjdu-li ho hledat,
promeškáme bál!“
Uříz z vrby větev na kolíček,
co způsobí, o tom pan Červíček
nic se nenadál.

Způsobil tam s basou
králi čistou věc,
jak na bále pustil
po strunách smyčec,
tu řve basa, až všechno přehluší:

„Král Lávra má dlouhé oslí uši,
král je ušatec!“

(...)

Co nyní celý svět
věděl od basy
nebylo nic platno
skrývat pod vlasy;
tak král Lávra nosil po tom bálu
svoje dlouhé uši bez futrálu
pro všechny časy.

A po krátké době,
když utich povyk,
líbil se přec lidu
dobrý panovník,
zdálo se jim, že ty dlouhé uši
právě dobře ke koruně sluší,
všechno může zvyk!

Otázky a úkoly k textům

1. Jak byly odhaleny Midasovy oslí uši?

.....

.....

.....

.....

2. Rozumíš všem tvarům slov ze druhé ukázky? Vypiš slova, kterým nerozumíš. Společně si je vysvětlíme.

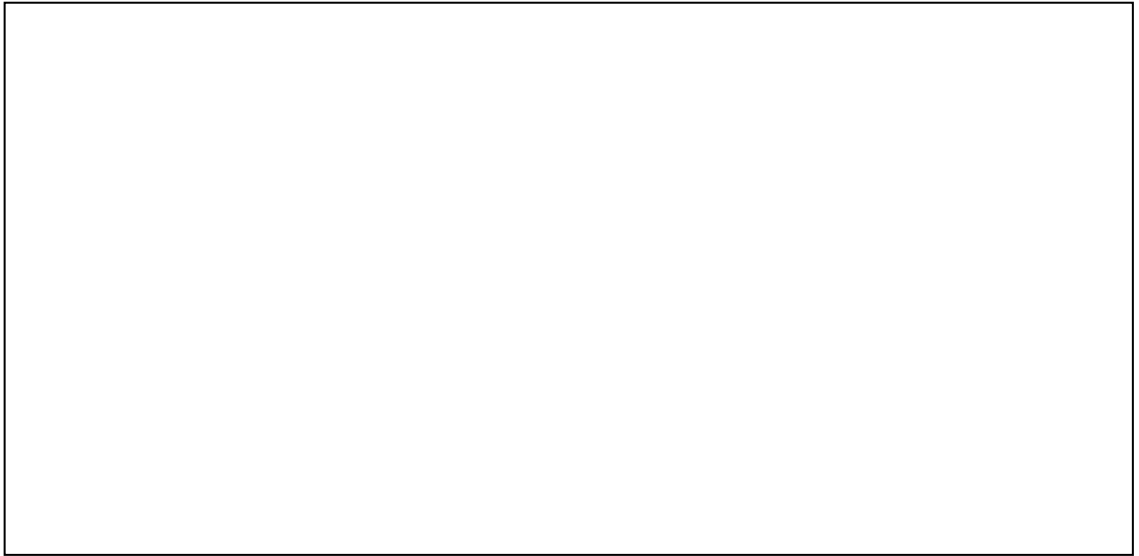
.....

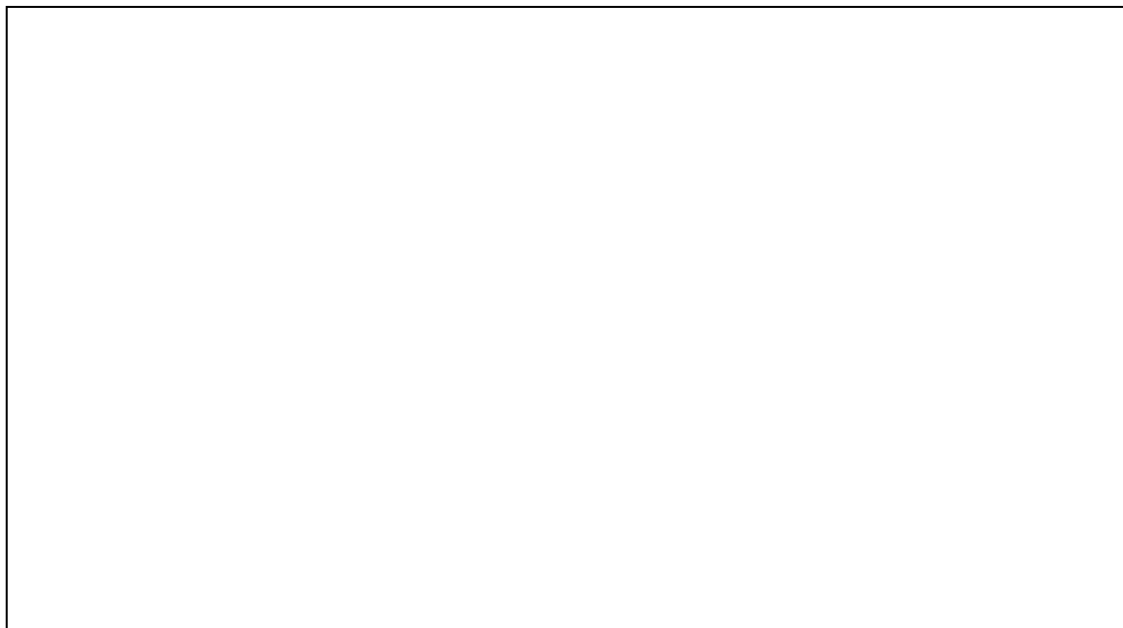
.....

.....

.....

3. Vyber si ukázkou a pokus se vytvořit obrázkový příběh.

4. Rozdělte se na skupiny po čtyřech, každý ze skupiny je jednou postavou druhé ukázky. Pokuste se své role zahrát.

Pracovní list 4

Text

Jiří Voskovec – Jan Werich *Píseň strašlivá o Golemovi*

Dovolte, bych suše předpokládal,
Golema že všichni znáte tu.
Rabín Lev, že z hlíny ho uplácal
protože měl vzteka na tetu.
Ta teta mu někam založila
jeho staronovou trumpetu
a tím pádem ho tak urazila,
že si uhnět kata na tetu.

Katem tím měl právě Golem býti
a dohlížet přísně na tetu,
eventuelně ji zahubiti,
kdyby nevydala trumpetu.
Vona ale teta byla fešná,
pěkně roslá, zcela vášnivá,
všeckejm mužskejm byla nebezpečná,
na oficíři byla divá.

Ze začátku Golema se bála,
hnusil se jí, že je hliněný,
toho se však nikdy nenadála,
že je do ní zamilovaný.
Div divoucí je to totiž věru,
opravdu, docela skutečně,
miloval tu svůdnou Evy dceru
velice a taky zbytečně.

Jednou takhle zrána dopoledne
zaskočil si Golem na pivo,
jen tam vejde, hospodský se zvedne
povídá mu: „Voni nádivo,
zrovna tady vo nich řeč se vede,
co to maj s rabínovou tetou?“
Golem zrudne a potom hned zbledne,
vece: „Do toho se nepletou.“

Vypil, zaplatil a když byl venku,
zmocnil se ho spravedlivý hněv.
Skrz to, že mu pomlouvaj milenku,
z prsou vydral se mu hrozný řev.
Letí zpátky, půllitr uchopí,
ze štamgastů dělá mrtvoly,
než se šenkýř ku obraně vzchopí,
mrtev leží, hlavu vejpůli.

Uřícený Golem k tetě letí
zjeviti jí, že ji miluje.
Najde jí však ležíc ve objetí
s oficírem infantérie.
Jeho oči plakat začnou pláčem,
žárlost mu vtiskne v ruku zbraň.
Jme se párek mlátit pohrabáčem,
oficíra zabil i tu saň.

Když pak všechno zapálil a utek,
byl vám z toho poplach veliký.
Do samoty hnal Golema smutek,
v patách vojsko měl a četníky.
Až se dostal ke Starému mlýnu,
mlynář ho oukropem častoval.
Von ho zabil, i jeho rodinu,
v mlejně se zabarikádoval.

Devět měsíců a devět neděl
regiment vojska ho obléhal,
Golem smutně na palandě seděl,
chvilku plakal, chvilku dopis psal.
Rabínovi, co mu zabil tetu,
napsal, že si svůj život veme,
na hrob prej ať mu daj tu trumpetu,
na památku lásky zhrzené.

Když to napsal, zvolal: „Žít mi nelze!“
skočil do vody řka: „Adié!“
o zániku jeho jsou dvě verze,
ze kterých uvádím jenom dvě.
Podle jedné do té vody skočil,
namočil se, pak se rozmočil.
Podle druhé nejdřív se rozmočil,
namočil se a pak tam skočil.

Nevím, která z těchhletěch dvou verzí
bude verze pravděpodobná.
nejpravděpodobnější je třetí,
která je těm dvěma podobná.
Podle ní se Golem nerozmočil,
jen se namočil a vyskočil,
jenže vono začlo náhle pršet,
takže se přece jen rozmočil.

Je tu ovšem ještě verze další,
myslím, že je čtvrtá v pořadí.
Je to sice verze sice trochu starší,
já však myslím, že to nevadí.
Vona totiž tahle čtvrtá verze
předešlé tři verze nahradí.
Proto právě, když vám ji neřeknu,

tak to skoro vůbec nevadí.

Je tu ovšem ještě verze pátá,
ale ta není doložena.
Podle ní ta teta byla táta
a Golem byla jeho žena.
Podle této verze celý příběh
úplně by se nám otočil,
takže bude nejlíp míti za to,
že se Golem přec jen rozmočil.

Text

Leo Pavlát *Golemovy služby*

Žena rabiho Löwa Perl se starala o sedm dětí, pro samý shon nevěděla, co udělat dřív. (...) Rabi Löw však své ženě jasně řekl: „Golema k domácím pracím nepoužívej!“ A tak Perl zastala všechno sama, i když jí vrtalo hlavou, proč se musí golemových služeb zříct.

Jednou, před svátkem pesach, který připomíná vysvobození Židů z moci krutého egyptského faraona, měla Perl obzvlášť napilno. Na pesach Židé jedí nekvašené chleby, takové, jaké si jejich předci brali na cestu z egyptského otroctví, a proto v domě nesmělo být nic kvašeného. Perl drhla podlahy, zametala, aby nikde nezůstal zapomenut ani kousek obyčejného chleba (...). Od rozednění do noci se nezastavila a tu si jednou po ránu všimla golema, jak si klidně hová na lavici. Teď toho mám právě dost! řekla si Perl. (...) Golema si zavolala a řekla mu: „Jdu na trh a ty zatím nanos vodu. Tady máš dvě vědra, studna je na dvoře.“

Golem přikývl, a sotva se za rabínovou ženou zavřely dveře, rozběhl se na dvůr. Perl se těšila, že si ušetří práci, ale když se zanedlouho vrátila z trhu, spráskla zděšeně ruce. Na dvoře stál zástup lidí a z domu se valil proud vody, jako by u rabiho Löwa vytryskl pramen. „Potopa!“ křičeli lidé. „Začíná potopa!“ (...)

Teprve teď Perl zahlédla golema. Mokrý od hlavy k patě vyběhl do domu, vylil obě vědra na chodbu a vzápětí se hnal ke studni. V mžiku nabral vodu a s plnými vědry se zase řítit ke dveřím. „Josefe, přestaň nosit vodu!“, zvolal rabi Löw. Vtom se golem zastavil. Postavil vědra na zem a jako by se nic nestalo šel si sednout na své místo na zápraží. Lidé se rozešli a na dvoře zůstal jen rabi Löw se svou ženou. „Je psáno,“ řekl rabín, „že nádoba určená k posvátným účelům se nehodí pro všední služby. Tak je tomu i s golemem. K bohumilým službám ho můžeme použít, ale jinak ne.“

Od toho dne si dala Perl velký pozor, aby golema o nic nepožádala. Obstarala všechnu práci sama se svými dcerami, i když v domě jí vyrůstala ještě jedna pomocnice. Před mnoha lety si rabi Löw vzal za vlastní osiřelou dívku (...). Nastal však i den, kdy se dívka měla vdávat. Rabi Löw pro ni obstaral věno a jeho žena začala připravovat svatební hostinu. (...) Vdávat chudou dívku je jistě čin, který je Bohu milý. Pošlu golema na malý nákup.

Rabínova žena připravila peníze, vložila je golemovi do rukou a řekla (...): „Josefe, dojdí na trh pro jablka.“ Golem se vydal na cestu. (...) Hned zkraje našel stánek s jablky. Předal trhovkyni lístek od rabínovy ženy, vzal si pytel jablek, ale k odchodu se neměl. Pytel se mu zdál malý.

„Na co čekáš?“ řekla trhovkyně posměšně. „Chceš snad odnést celý krámk?“

Golem jen přikývl a vrhl se vpřed. Zvedl krámk s jablky a trhovkyní, dal si náklad na ramena a spěchal k rabínovu domu. Byla to zvláštní cesta. Trhovkyně ječela a vřískala, jakoby ji sám satan nesl do podsvětní říše šeolu, golem hrozivě supěl a všude kolem se sbíhali lidé, kteří sbírali rozkutálená jablka. (...)

2. Co je co? Spoj správně to, co k sobě patří.

Rabín	žid. stavba určená k nábožen. shromážděním
Pesach	židovský kněží
Synagoga	místo v podsvětí
Šeol	svátek nekvašených chlebů

3. Z čeho byl golem vyroben?

.....

.....

4. Jak se golem jmenoval?

.....

.....

5. Čím se golem lišil od ostatních lidí?

.....

.....

6. Proč se rabi na svou ženu zlobil, když golema využívala k pomoci v domácnosti?

.....

.....

.....

7. Jak golem skončil?

.....

.....

.....

.....

8. Ze kterého českého filmu je známa postava golema?

.....

.....

9. Jak bys využíval/a golemovu sílu ty?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pracovní list 5

Text

Jan Werich *Moře, strýčku, proč je slané?*

To jsem znával takového malého kluka a ta nejzvědavější koza byla proti němu ignorant. (...) To byly pořád otázky jako: „Strýčku, kráva, proč má rohy? Strýčku, nebe, kam vede?“ nebo „Strýčku, moře, proč je slané?“

Jářku, moře, povídám si, proč je moře slané? A tak jsem se zamyslel a začal jsem pátrat. Člověk všechno vypátrá, když si dá práci a když má na pomoc lupy, čočky, drobnohledy, chemii, svědky, knihy a ústní podání. A věřte mi nebo ne, já na to přišel, proč je moře slané. (...)

Začalo to u dvou bratrů na malé vesnici. Ten jeden, Marek, měl statek, ovce, krávy, voly, lány, rybníky, husy, kachny slepice, holuby, prasata, vinice, lesy. Tady měl ženu a dítě, ale ty do majetku nepočítal, protože byl držgrešle, kolenovrt a chamtil. Ten druhý, Kouba se jmenoval, měl ženu a moc dětí. A pak už nic. (...)

Najednou byly Vánoce – a co teď? Povídá: „...dojdu k bratrovi Markovi, zrovna zabíjí, něco mi dá.“

Marek sice zabíjel, ale dát bratrovi vejslužku, to se mu nechtělo. Kroutil se, vymlouval se, a kam prej by přišel a semhle a támhle, a najednou ho popad vztek, vzal půlku prasete, hodil ji po bratrovi a povídá: „Tak si vem a jdi s tím k čertu!“

Kouba měl štěstí, že mu bída nevzala humor, hodil si půlku vepře přes rameno a šupajdil si to domů. Sumíroval si už v hlavě, co se sní se zelím, co bude ovar, šunku si nalozí, a v tom „halt“, někdo vykřikl.

Stojí tam takový obyčejný hajný, ani se neusmívá, ani se nemračí: „Kam s tou půlkou?“

Kouba mu dobrácky opakuje, co mu bratr se vztekem houknul: „Inu, vlastně k čertu!“

„Tudy, prosím.“ Hajný mávl rukou a hned je v zemi díra a schody vedou dolů do tmy. Kouba kouká chvíli do díry, chvíli na hajného. Ten bafá z fajfky a do toho poučuje:

„Jdi po schodech, až přijdeš k železným dveřím. Zaklepej a otevrou ti malí čertíci. Těch spratků si nevsímej. Jdi pořád, až potkáš Lucipera, a dej mu to vepřové. On ho rád. Bude ti chtít dát něco od cesty, ale nic neber než takový starý rezavý mlýnek. Bez něho se nevracej.“

Kouba se chystal, že si trochu podiskutuje, ale než otevřel papulu, zbyla z hajného jen fajfka. Visela ve vzduchu, zabafala a byla taky pryč.

Stalo se přesně tak, jak hajný povídal.

Železné dveře mu otevřeli čertíci a hned to začalo. Skákali, metalí kozelce, hvězdice, salta. A najednou Luciper vyšel z kanceláře. Ani Koubu ke slovu nepustil, a pojd' prej dál, tady to pověs na ten hák, co mám viset stvrzenky, a už otvírá pokladnu. „Tady máš od cesty, chceš to ve zlatě, ve stříbře nebo ve valutách?“ (...)

„Já bych se spokojil támhletím neřádem,“ povídá Kouba.

Luciper přistrkuje ke Koubovi svazky bankovek, pokroucených vedrem pekelným.

„Ber tohle a moc nemluv.“

Kouba dělá hloupého, nechá bankovky bankovkami a hups, popadne mlýnek a ven z kanceláře! Luciper za ním. To se ví, když někdo sedí celý den v kanceláři, tak není rychlý jako třeba Kouba, který denně tuží svaly, dýchá čerstvý vzduch a střídě jí. Z horoucího pekla se dostal na paseku nad potokem. A tam si mlýnek poprvé prohlíží. Najednou mu před očima zabafá fajfka a v tom kouří se objeví hajnej.

„No, a víš ty, co vlastně máš?“ povídá.

„Rezatej mlejnek,“ povídá Kouba věčně. A měl na hajného vztek.

Abyste totiž rozuměli: Tenhle hajnej byl taky čert. Ale nějak se pohádal s Luciperem a zůstal mezi lidmi. Chodil s nimi do hospody a na schůze, a jak se řekne, vlivem prostředí se z něho stal hajnej, který lidem spíše pomáhal. Velice byl totiž rád, když mohl něco vyvést Luciperovi natruc. Nu zkrátka, typický odpadlík.

A teď prozradil Koubovi, že ten mlýnek je kouzelný mlýnek a že namele majiteli, co si srdce přeje. (...) A přestane mlít, jen když řekneš: „Eniky, beniky, cos namlel, tos namlel, dost!“

Doma Koubova žena koukala jako blázen. Mlýnek stál na stole a mlel. A z něho se sypaly pečený husy, kuřata, ryby, saláty, dorty, vánočky, šaty, prádlo, víno, lyže, hračky a zase dort, pivo, saně a hele, ještě dort, a co je tohle? Kobližky! (...) Kdyby byla bývala už televize, tak i ta televize by byla bývala z mlýnku vylezla. (...)

Najednou Kouba povídá: „Eniky, beniky, cos namlel, tos namlel, dost!“ A jako když utne. (...) „Co bychom s tím vším dělali. Oběhněte sousedy, ať všeho nechají a že je zveme na hostinu.“ Přišli všichni, hospodský dal na hospodu nápis Dnes se nevrčí a pan farář na kostel taky, a všechno bylo u Koubů. A jedli a pili a hodovali. Přišel bratr Marek se ženou a s dětmi, i čeládku přivedl, zadarmo se nacpat, to přece není každý den. Najedli se, napili, zasmáli, dostali po vejslužce a ve zdraví se to rozešlo.

Měsíček se vyšplhal na vršek topolu (...), za chalupy vrhal stín černé jako noc. Kouba spal a usmíval se. Najednou se mu zdá, že vrzla vrátka u zahrádky. Vítr? Vtom na okénko ťuk, ťuk, ťuk. Kouba se probudí docela.

Vyjde ven. Bratr Marek. Že prej měli jednu matku, jednoho otce a jak si jako děti hráli, bratříčku sem, bratříčku tam, no zkrátka Kouba byl dobrák, taky trochu pil (...), tak ani nevěděl hrubě, co dělá, a ten mlýnek mu za tisíc tolarů prodal.

Marek hned za svítání vyhnal rodinu s čeledí na pastvu a začal vařit. Co se v takové lakomé makovici může vylíhnout za jídlo? Krupičná kaše! Mlýnek mlel a Marek jen nastavoval hrnce. Už měl pro rodinu, už měl pro chasu a už neměl ani hrnce. „Tak dost,“ povídá. Ale tomu mlejnek nerozuměl. „Hrome, tak dost povídám.“

Marek klel, nadával, jak byl zvyklý doma ženě a čeledi. A popad mlejnek a praštil s ním o zem. Ale kde! Mlýnek mele a kaše leze ven a kaše a kaše a zase kaše, až je jí plná světnice. Marek vynáší nábytek a peřiny, všechno samá kaše, to mi byl čert dlužnej!

„To jste řek správně, pantáto,“ ozval se hlas. Ale kdo to mluvil, Marek nevěděl, jen nad plotem zahlédl obláček kouře z fajfky. Marka popadla hrůza a horempádem za bratrem. „Pojď honem, pojď a vezmi si ten prevít mlejnek!“

Když došli k Markovým, bylo už boží dopuštění. Kaše rozvalila chalupu, povalila holubník a už si to patlala do chlíva, kde malé tele ji začlo olizovat. Kouba se svlékl a hup po hlavě do kaše. Nahmátl mlýnek a ven s ním! „Eniky, beniky, cos namlel, tos namlel, dost!“ A bylo po všem.

„Vem si to a jdi mi s tím z očí!“ (...)

Uplynula nějaká doba a kraj se změnil k nepoznání. Chalupy jako ze škatulky. Zahrádky, pole v pořádku, čisté chlévy, napajedla, mlátičky, traktory. Jak by ne! Mlýnek namlel tvárnice, vápno, namlel tašky, hnojivo, nu všechno, i peníze na doktora. (...) Lidé nebyli zlí, protože si neměli co závidět. Měli, co měli rádi, a měli rádi, co měli.

Jen Marek se žral a záviděl bratrovi. (...) Tu noc měsíček spal za mrakem a pod ním byl než stín, černá noc po celém kraji. Marek zapřáhl nejlepšího koně, vyjel za vesnicí a nechal vůz stát. Vrátil se pod okno ke Koubům. Poslouchali. Spali. Vypáčil okno, vlezl do světnice a pak do malované almary. Nahmátl mlýnek a oknem ven. (...) Hnal koně a nezastavil se, až dojel k moři do přístavu. Dal se najmout na loď a naplánoval si, že někde daleko za mořem mu mlýnek namele bohatství. Nebyli na lodi ani den a noc, a přišel oběd. Nachytali ryby, uvařili a jedli. Marek soustu v ústech převrací. Povídá: „Je to neslané, nemáte sůl?“ „Kdepak,“ povídá kapitán, „ta je hrozně

3. Jakým způsobem se kouzelný mlýnek aktivuje? A co všechno umí?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Popiš Marka a Koubu (3 vlastnosti).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Kde je mlýnek nyní?

.....

.....

6. Ze kterého souboru pohádek je tento příběh?

.....

.....

7. Jaké známé pohádce je tato podobná?

.....

.....

8. Rozdělte se skupin asi po čtyřech a pracujte na tomto úkolu. V minulosti se zpívaly kramářské písně. Příběh se zjednodušeně nakreslil (jako komiks bez bublinek) a k tomu se zpívalo vyprávění. Pokus se z tohoto příběhu udělat kramářskou píseň.

A.3 Pracovní listy pro 8. ročník ZŠ a odpovídající ročník gymnázia

A.3.1 Verze pro vyučující s metodickými poznámkami

Pracovní list 1

Ročník: 8. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: obrázky Mozarta, přehrávač, CD (nebo jiný hudební nosič) s vybranými skladbami, obrázky Mozartových podobizen

Očekávané výstupy: Na základě hudební ukázky a obrazových materiálů žáci poznají osobnost spojující oba texty čtené v daném vyučovacím celku. Po následném výkladu jsou žáci schopni zaznamenat si samostatně výklad. Následuje četba textů, na které navazují pracovní listy. Po přečtení textů žáci vypracují připravené otázky a úkoly. Při znázornění podoby Mozarta a ztvárnění podzimní oblohy si procvičí motorické schopnosti a obrazovou představivost, dále by měli umět vytáhnout z textu nejdůležitější informace a odpovědět na připravené otázky.

1. Zahájení (odhadovaný čas: 3 minuty)

Hodinu zahájíme tím, že žákům vyprávíme příběh neznámého člověka. Začínáme obecnými fakty či různými domněnkami, které postupně zpřesňujeme. Např. *„Dnes si budeme povídat o člověku, který byl vášnivým karetním hráčem a jeho oblíbeným jídlem byly řízečky. Tento člověk měl prý mnoho podobizen, ale nejméně ho namaloval jeho švagr herec Lange¹⁵⁵. Jedná se také o osobu, která milovala hudbu a hudbě se také celý život věnovala. Člověk, o kterém si dnes budeme povídat, složil skladby, které si nyní pustíme na přehrávači.“*

2. Hudební ukázka (odhadovaný čas: max. 4 minuty)

Následuje poslech hudební ukázky:

A Little Night Music – Wolfgang Amadeus Mozart

<http://www.youtube.com/watch?v=FVTXIRxVdEY&feature=fvst>

3. Otázky k hudební ukázce (odhadovaný čas: 3 minuty)

1. Líbila se vám tato ukázka? Byla vám spíše příjemná, nebo spíše nepříjemná?
2. K čemu byste ji přirovnali?
3. Znáte ji odněkud? Připomínala vám něco?

→ Formou zápisu z výkladu probíhá další část hodiny. Žáci si zaznamenávají základní informace o Mozartovi.

4. Četba textu 1 (odhadovaný čas: 8 minut)

Text 1

Zdeněk Mahler Mozart v Praze. Z deníku Josefíny Duškové

Hrabě Colloredo se obrátil na Wolfganga: „Chci od něho táflmuzik. Žádný rámus, krátké serenády!“ Otec sklopil hlavu, syn naopak: „Bůh žehnej Jeho Milosti a serenádám!“ A tak jsem zažila Mozarta i v čase jeho nevolnictví. (...)

Dospíval v hravého, družného mládence, byl stále obklopen kruhem bujarých přátel. Nevynikal pohledností: měl drobnou postavu, výrazný nos a světlé, krátkozraké oči, byl nešika. (Pomáhal svému vzhledu oblečením, potrpěl si na parádu: nejraději nosil modrý fráček se zlatými knoflíky.) Která z dívek nevěděla, o koho jde, sotva se za ním ohlédla. Stačilo však, aby zahrál! Hned nastal tanec: hlavně se kolem Mozartíčka točily slečny z lepších rodin... Až jsem poněkud žárčila. (...) Nejraději jsme podnikali

¹⁵⁵ V tento moment vyučující pošle po třídě podobiznu Mozarta.

procházky (...) mezi hájky a do kopců, hráli si na schovávanou, na „kukačku“, na „teplou dlaň“ (Amadé dostal šátek přes oči – jestliže uhádl, která z dívek se dotkla jeho dlaně, měl právo na polibek – přiznám, že jsem dbala, aby mě poznal...), stříleli jsme z kuší na malované terče. (...)

I kdyby klec byla zlatá, je to klec... Arcibiskup vyžadoval kasárenské plnění povinností: každé ráno musel Mozart šlapat šestašedesát schodů (...) pro robotní příkazy: „Á – Mozart! Koukal mi složit pár slavnostních kousků!“ Když je pak Amadé přehrával velkomožným hostům, Jeho Eminence do toho vpadala hlučným hovorem...

Mozart přerušil hru. Colloredo povytáhl obočí: „Co ho to zase popadlo, Mozart?!“ „Když hovoří vrchnost, má poddaný zmlknout...“ objasnil Amadé uštěpačně. Arcibiskup to nevzal ani jako píchnutí komára, naopak pansky přisvědčil a odvrátil se k další konverzaci. Mozart tedy vstal a odešel! Otec Leopold se krčil za dveřmi, zdálo se, že zděšením omdlí!

„Pryč odtud! Okamžitě! Za každou cenu!“ vykřikoval syn, nařikal: „Nebo se tu zalknu!“ (...) Arcibiskup poslal Mozarta k čertu. (...)

„Pojed'te se mnou do Prahy!“ navrhla jsem mu zcela žertem. Seděli jsme v zahradní kavárně – oči mu opět jiskřily, byl nezbedný jak cherubín, byl na svobodě. „Otec už mi objednal kočár do Paříže...“

A po koncertech v Paříži pobýval Mozart v Mnichově a následovaly další hudební pobyty. Ve Vídni se pak oženil s Konstancí Weberovou. V tomto manželství se jim narodily čtyři děti, přežilo jediné. Poté, co měl velký konflikt s městskou radou (v dopise se vyjádřil: „Celý patriciát mně může políbit...“ – slovo vyškrabáno) byl opět bez stálého příjmu. S manželkou uvažovali o cestě do Anglie.

Zařídila jsem pro Mozarta jinou pomoc: přišel mu dopis z Prahy... „Členové orchestru a společnost znalců a milovníků hudby si Vás dovolují pozvat...“(...)

Byl leden 1787, krajina dřímala pod sněhem, jeli tři dny. (...) Sotva kočár zastavil v pražské bráně, čekalo Mozarta překvapení: kolem proběhl učedník s košem pečiva na hlavě, pískal si árii z Figarky... Amadé skládal pro salóny – tohle ještě nezažil: znala ho ulice!... Přejeli po mostě, ze sousoší jim pískovcový světec podával srdce na dlaně... (...)

Desítky zdejších kantorů i kumštýřů ze šlechtických kapel už léta směřovaly k hudbě mozartovských rysů... Praha Mozarta okamžitě přijala za svého. „Moji Pražané mi rozumějí!“

Svolil, že v novém divadle, které vlastencům postavil hrabě Nostic, uspořádá akademii. Tak se seznámil s pražským orchestrem: odměnil se mu za pozvání symfonií, společně nastudovali první provedení. Ten den bylo divadlo obleženo už od pěti hodin, prý jakýsi učitelský pomocník Ryba přispěchal mrazem pěšky až z Rožmitálu. (...) Po Pražské symfonii (...) zasedl Amadé ke klavíru a nabídl publiku: „Co si přejete, abych vám zahrál?“

„Něco z Figara!“, ozvalo se mezi studenty z galerie. (...) Lidé nadšením div nezbořili budovu! Hrabě Clam potom Mozartovi slavnostně předal, co koncert vynesl: 1000 zlatých – celou tisícovku!

V neděli Amadé osobně řídil představení Figarovy svatby – seznámil se tedy i s operním souborem. (...) Primadonu Terezu Saporitiovou jako by vymaloval Rafael –

(...) my dvě jsme proti sobě jako sopranistky navzájem nasazovaly. Tentokrát jsem při poslechu zapomněla upíjet své oblíbené mandlové mléko... Když se zavřela opona, snesl se na Mozarta déšť růží.

„Hned po prázdninách uvedeme Vaši novou operu,“ prohlásil ředitel divadla. „Kterou?“ „Tu, co pro nás složíte...“ A předložil Mozartovi smlouvu na 200 dukátů, další tisícovku zlatých! „Máte na mysli určitý titul?“ otázal se Amadé. „Zvolte si podle svého srdce.“ To znamenalo jistotu na rok a naprostou volnost! (...)

Byl masopust, na rynku a kolem zamrzlé řeky dováděly maškary – připnuli jsme si brusle, Amadé „slabikoval na ledě“, padali jsme smíchy! Navečer nás zavezly saně na Bertramku, na mé viničné sídlo – v krbu praskala polena, poddali jsme se sladkému nicnedělání... Kolem rtů mu jemně pocukávalo, hudba prorážela na povrch – už opět pracoval...

„Bude to opera?“

Přikývl: „Don Juan.“¹⁵⁶

Slovníček:

Táflmusik – německá hudba ke stolování panstva

Cherubín – druh anděla

5. Otázky a úkoly k textu 1 (odhadovaný čas: 10 minut)

1. Na základě textu se pokuste Mozarta popsat. Můžete se pokusit namalovat jeho podobiznu.
2. Co znamená „poslat někoho k čertu“?
3. Kdo byl pomocník Ryba a odkud se přišel podívat na premiéru?
4. Víš, kdo byl Raffael Santi, o kterém se píše v textu?

6. Četba textu 2 (odhadovaný čas: 5 minut)

Text 2

Ludvík Aškenazy *Malá noční hudba*

Nebe bylo nejdřív blankytné s podvečerním nádechem lila a pak naposledy zahořelo temným, trochu horečnatým ruměncem, jak to bývá na podzim. Světlo se ještě naposledy zhlédlo ve Vltavě a ustoupilo stínu.

A my jsme ještě stále byli na procházce – nějak nás ten večer překvapil. Rozžehly se lampy, svět zvažněl a hovory chodců zněly tlumeně.

V jednom starém domě bylo okno osvětlené takovým střídmým bledě růžovým světlem a za tím oknem někdo hrál na klavír. Nejdříve jakýsi Chopinův valčík a potom Malou noční hudbu.

Zastavili jsme se a poslouchali. Človíček byl tichý a nadšený.

„Tatí,“ praví, „zůstaňme tu do rána...“

Nešlo to, to dá rozum. Ale ta muzika se linula hustě a sladce jako med, a tak jsme u toho okna ještě chvíli stáli.

„Tatí,“ říká, „my se spolu máme přece tak rádi...“

„Hezky poslouchej,“ povídám, „tohle je Malá noční hudba.“

Zamyslí se.

„Noční hudba to je,“ praví, „ale proč je, tatí, malá?“

¹⁵⁶ Zdroj: MAHLER, Zdeněk. *Sbohem, můj krásný plameni: zlomky o životě a díle W.A. Mozarta z fiktivních vzpomínek Josefíny Duškové provázených poznámkami neznámého nálezce*. Praha: Primus, 1997. 191 s. ISBN 80-85625-84-9, s. 37–38; 40–42; 97–102.

„No,“ odpovídám, „malá je proto, že...Malá hudba je, když...Prostě, když je malá, rozumíš?“

„Ano, tatí,“ říká. „A kdy bývá hudba velká?“

„Nemudruj,“ pravím, „a poslouvej, jaká je hezká.“ Taková milounká, jako by tě někdo hladil po tváři.“

„Ach, tatí,“ povídá, „my se spolu máme přece tak rádi...Tatínku, zůstaňme tu do rána...“

Tu hudba najednou ustala a růžové světlo v okně za chvíli pohaslo. Ale my jsme stejně ještě nešli domů.

„Tatí,“ ptá se, „je ta hudba docela malá? Jako já?“

„No,“ říkám, „totiž ta hudba...Jak bych to pověděl...Hudba poroste...“

„To je dobře,“ přerušil mne, „že děti mají také malou noční hudbu. A co je, prosím tě, hudba?“ „Ty to ještě nevíš?“ říkám. „Hudba je přece...No prostě, když je hudba... Abych ti to definoval přesně...Rozumíš?“

„Ano, tatí,“ řekl. „Hudba je, když to člověk už nemůže vydržet a musí si zahrát.“

A po chvíli ještě zaprosil:

„Pojď, zazpíváme si, tatí...Malou noční hudbu...Víš?“

„Když já neumím zpívat,“ povídám a trochu jsem se začervenal. „Půjdeme raději domů a tam si pustíme rádio. Že ano?“

„Ale ne,“ říká, „pojď tatínku, zazpíváme si...Já už to prostě nemohu vydržet.“

A tak jsme zpívali trochu falešně, ale zato dlouho. Možná, že nás za tím oknem slyšeli. Jednou se tam na chvíli rozsvítilo růžové světlo a znovu zhaslo.¹⁵⁷

7. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 10 minut)

1. Kdo jsou postavy v textu?
2. Zkus popsat, můžeš i výtvarně ztvárnit, podzimní oblohu podle sebe a porovnat ji s ukázkou.
3. Jaký umělecký směr se zabývá zachycením okamžité atmosféry a následného prožitku? Které osobnosti ho představují?
4. Proč tatínek nedokáže popsat, co je Malá noční hudba?
5. Jak si ji představuješ ty?
6. Vymysli alespoň 5 přídavných jmen, jež by charakterizovala Malou noční hudbu a začínají na písmeno M.

8. Diskuse o textech na závěr (odhadovaný čas: 2 minuty)

Která z ukázek se ti líbila více? Čím se liší tyto ukázky? Uveď důvody

9. Metodické poznámky

Žáci mají u obou textů prostor na otázky. Je důležité jim vysvětlit slova, jejichž význam neznají. První text obsahuje více slov, která žáci nemusí chápat, proto je doplněn o slovníček.

Otázky a úkoly k textu 1:

1. *Na základě textu se pokuste Mozarta popsat. Můžete se pokusit namalovat jeho podobiznu.*

„Mozart nevynikal pohledností, měl drobnou postavu, výrazný nos a světlé, krátkozraké oči, byl nešika. Potrpěl si na parádu: nejraději nosil modrý fráček se

¹⁵⁷ Zdroj: AŠKENAZY, Ludvík. *Dětské etudy*. 4., přeprac. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. 143 s., s. 108–110.

zlatými knoflíky.“ – doslovná citace z textu, žáci mohou odpovídat vlastními slovy.

2. *Co znamená přirovnání „poslat někoho k čertu“?*
„poslat někoho k čertu“ – poslat ho pryč
3. *Kdo byl pomocník Ryba a odkud se přišel podívat na premiéru?*
Jednalo se o hudebního skladatele Jana Jakuba Rybu.
4. *Víš, kdo byl Raffael Santi, o kterém se píše v textu?*
Raffael Santi byl italský renesanční malíř.

Otázky a úkoly k textu 2:

1. *Kdo jsou postavy v textu?*
V textu vystupuje jako vypravěč tatínek. Druhou postavou je jeho syn, nazýván v textu človíčkem.
2. *Zkus popsat, můžeš i výtvarně ztvárnit, podzimní oblohu podle sebe a porovnat ji s ukázkou.*
Tento úkol je zcela ponechán fantazii žáků.
3. *Jaký umělecký směr se zabývá zachycením okamžité atmosféry, následného prožitku a popisem krajiny?*
Jedná se o impresionismus.
4. *Vymysli alespoň 5 přídavných jmen, jenž by charakterizovala Malou noční hudbu a začínají na písmeno M.*
Např. Mozartova, milá, malá, mrštná, melodická.
5. *Napiš krátké vyprávění o tom, jak si představuješ M/malou noční hudbu.*

Otázky na závěr:

Která z ukázek se ti líbila více? Čím se tyto ukázky liší? Uved' důvody.

Žáci se snaží o komparaci ukázek. Domnívám se, že je pro ně jednodušší porovnávat dva texty mezi sebou než analyzovat jeden.

Přílohy – podobizny Mozarta

* Zdroj obrázku: <http://blocs.xtec.cat/ncreus/files/2009/12/mozart1.gif>

* Zdroj obrázku: <http://www2.bonn.de/stadtmuseum/bilder/mozart.jpg>.

Pracovní list 2

Ročník: 8. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 dvouhodina, popřípadě 2 na sobě nezávislé vyučovací hodiny

Pomůcky: mapa Afriky (můžeme využít i interaktivní tabule, data projektoru), slovník cizích slov, mapa, papíry

Očekávané výstupy: Žáci přečtou první text, pak ho s pomocí nebo samostatně interpretují a jsou schopni odpovědět na otázky. Po přečtení druhého textu obě ukázky analyzují a komparují. Po rozdělení na skupiny by měli být žáci schopni vzájemné kooperace. Při plnění úkolů dokáží efektivně pracovat s mapou, textem a informačními zdroji. Ve druhé části žáci využijí vlastních zkušeností a všeobecných zeměpisných a historických znalostí. Jsou schopni vytáhnout z textu důležité informace a odpovědět na ně. Při řešení některých otázek mohou využít slovníku cizích slov, s nímž umí pracovat.

1. Četba textu 1 (odhadovaný čas: 3 minuty)

Text 1

Jiří Wolker *Okno*

Okno je skleněná loď,
připoutaná k břehům mé světnice.
Mladý námořník nepotřebuje sedmimílové střevice.
Vsedne a odejde;
každou chvílí
urazí očima dychtivýma deset tisíc mílí
nad mořem
po nebi krásném a širokém.

Bílá oblaka,
bílé skály,
Afriku i Austrálii jsme zcestovali,
s černochoy se pobratřili,
Indiány navštívili.
Našli jsme i nová světa díly,
ze všech světa dílů nejmladší,
to vše ale nestačí,
abychom se zastavili.

Svět je kulatý.
Po mnoha dobrodružstvích rád vrátíš se zase
do nízké světničky, která zavírá se
nad starými známými věcmi.
U rozviklaného stolu mezi dvěma vysychajícími kalamáři
Nejlépe uplatníš povídku s polární září.
Vše bude tiché a šťastné, – ty sám nejvíce.
Oči své položíš doprostřed světnice:
dáreček z cesty –
– album světa.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Zdroj: WOLKER, Jiří a PÍŠA, A. M., ed. *Básně*. 2. vyd. Praha: Orbis, 1951. 229, [6] s. Národní knihovna; Sv. 17, s. 51.

2. Otázky a úkoly k textu 1 (odhadovaný čas: 8 minut)

1. Vyber z textu 3 přirovnání a pokus se je vysvětlit.
2. K čemu je přirovnávána nízká světnička?
3. Které země aktéři básně navštívili?
4. Co by mohlo být album světa?
5. Jaké přísloví tě po přečtení této básně napadá?

3. Četba textu 2 (odhadovaný čas: 5 minut)

Text 2

Jiří Hanzelka – Miroslav Zikmund *Za námi Praha*

„...a na shledanou za tři roky tady před Autoklubem!“ Poslední stisky rukou a úsměvy přátel, kteří přišli říci svoje „Zlomte vaz!“

Jaro se stěhovalo do Prahy a rozhazovalo stříbrné navštívenky po dlažbě i po blede zeleni stromů. Jeho paprsky se svezly otevřenou střechou vozu po chromu opěradel a dotkly se dvou tropických přílb. „Vzpomeňte si na Prahu, až je budete v Africe poprvé dávat na hlavu...!“

Bzučení filmových kamer, přivřené oči vedle hledáček fotopřístrojů. (...) Řada vozů se rozjela, aby nás doprovodila na hranice Velké Prahy. (...) Domy na smíchovském nábřeží zatáhly oponu nad panoramatem Hradčan, zářících v dopoledním slunci. (...) Průvodčí u Anděla přehodil špičky pro šestnáctku (...), zatímco zelené světlo semaforu uvolňovalo výjezd z Prahy. Domy prořídly a silnice mezi Motolem vyběhla vzhůru mezi zelenými stráněmi. Koncové světlo před námi, brzdy – a konvoj zastavil. (...) Úsměvy, mlčení, pevné stisky rukou. „Pozdravujte mi Tobruk!“ (...)

Spadla z nás náhle únava posledních dnů a nocí, nabitých starostmi. Léta příprav, tisíce hodin strávených nad mapami celého světa, potištěnými stranami, přihrádkami knihoven i čistými archy papíru – to všechno se rázem zúžilo v silniční patník nad Motolem, který udělal tečku za poslední kapitolou a načílnal novou.

Štíhlá jehla plzeňského Bartoloměje se vynořila nad středem rokycanské silnice a tovární komíny vypluly z příkrovu kouře. Třešňové stromořadí na Slovanské třídě tonulo v záplavě svěží zeleně a sametově hebkých květů a tvořilo melancholický rámeček posledním stiskům pravic.

Přeštice, Klatovy, předhoří Šumavy. A pak hraniční závory v Železné Rudě. (...) Plavovlasý klučina s upomínkovými předměty se objevil u okénka Tatry.

„Kupte si talisman pro štěstí,“ řekl. „Jedete daleko...?“

„Snad to není daleko. Z Československa do Československa...“

„22. 4. 1947“

„Kde asi budem trávit první výročí? A další...?“

Úředník finanční stráže vtiskl razítka do pasů a zdvihl závoru, vedle níž zářil výsostný znak Československé republiky. Několik metrů za ním stála tabule s nápisem Deutschland. První hranice.

„Šťastnou cestu – a nezapomeňte na domov...!“

Slova náhle uvázla v hrdlech. Jen stromy a myšlenky ubíhaly dozadu...¹⁵⁹

¹⁵⁹ HANZELKA, Jiří a ZIKMUND, Miroslav. *Afrika snů a skutečnosti. 1. díl. 1. vyd. Praha: Družstevní práce, 1952, s. 19–20.*

4. Prostor na případné dotazy (odhadovaný čas: 4 minuty, ale spíše dle potřeby)

Žáci se pokusí porovnat text 1 s textem 2. Dále mají prostor se zeptat na cokoli z textu, co je zajímavá nebo čemu nerozumí.

5. Otázky a úkoly k textu 2 (odhadovaný čas: 25 minut)

1. Rozdělte se na skupiny podle toho, jak určí vyučující.
2. Pokuste se na mapách vyznačit trasu, kudy cestovatelé jeli. (práce ve skupině)
3. Zaznamenejte na papír všechna zásadní místa uvedená v textu. (práce ve skupině)
4. Vypište všechna česká města, která se v textu vyskytují. (práce ve skupinách)
5. Zaměřte se na poslední odstavec textu a pokuste se vysvětlit historické souvislosti. (možná práce ve skupině, individuálně, popř. jako domácí úkol)

6. Zahájení (odhadovaný čas: 4 minuty)

Další vyučovací hodinu nebo její část zahájíme povídáním o Africe, cestování a odlišných kulturách jiných zemí. (diskuse)

7. Práce s mapou a brainstorming na téma Afrika (odhadovaný čas: 5 minut)

Následně pracujeme s mapou Afriky. Úkolem žáků je napsat na tabuli vše, co se nějakým způsobem k tomuto světadílu váže (brainstorming). Pak přistoupíme k samotné četbě textu 3.

8. Četba textu 3 (odhadovaný čas: 6 minut)

Text 3

Jiří Hanzelka – Miroslav Zikmund *Afrika!*

Zeměpisný název Libye je starý přes dva a půl tisíce let. Starověký historik Hérodot však zahrnuje pod tímto názvem celou severní Afriku s výjimkou Egypta a zmiňuje se o dvou skupinách obyvatelů, kteří tehdy žili na území dnešní Libye.

Vnitrozemí obývali Etiopové černošského původu, zatímco na pobřeží žili Libyjci, předchůdci dnešních Berberů, kteří byli později za arabského vpádu vytlačeni do vnitrozemí. (...)

Bez spolehlivého průvodce byste sotva našli obydlí garijánských troglodytů. Jen nízké násypy naznačují, že do pouště zasáhla lidská ruka. Nikde ani stopy po polorozbořených chýších nebo přenosných stanech berberských kočovníků. Zde se žije pod zemí.

Zde zůstal systém, nejbližší a nepřijatelnější člověku, který nikdy neviděl gotickou klenbu nebo železobetonové příhrádky moderních staveb. Půda byla vždy spolehlivým ochráncem člověka. Nedala se zapálit jako dřevěné chatrče. Nedala se zbořit. (...) A mimo to nabízela tato půda přirozené a jednoduché útočiště před padesátistupňovými vedry v poušti, chudé vegetací a stínem. (...)

Z jednoho rohu vykopané šachty se vyvede na povrch země dlouhá šikmá chodba, jejíž profil musí stačit i pro velbloudy. Po obvodě dna šachty je ještě dost místa pro další vchody, které se rozšíří v obývací místnosti, sklady obilí a trávy esparta, stáje pro dobytek a velbloudy a v řemeslnické dílny. (...) Stěny umělých podzemních domů jsou vymazány jemnou hrnčířskou hlínou. (...) Na stropě spatříte docela zdařilé kresby a umělecké fresky. (...)

Prostory jsou temné, studené a vlhké. Ženy a děti prožívají vlastně celá léta pod zemí. Jejich organismus je vystaven prudkým změnám, vyjdou-li si na chvíli na slunce. Oči uvyklé pološeru trpí rychlým přechodem do ostrého pouštního světa.

Obytné místnosti, do kterých nikdy nepronikne sluneční paprsek, jsou naplněny zatuchlým vzduchem. A výsledek? Těžké plicní a oční choroby. (...)

V celé severní Africe vládne obyvatelstvu islám. Málokde však tak tvrdě jako právě v Tripolsku. (...) V tomto prostředí plyne dále středověký život se zdánlivě nevyrušitelnou pomalostí a pasivitou, zavalen horou předsudků a pověr za neviditelnou hrází koránu. (...)

Libyjskou Arabku nenajdete nikdy v kině ani jinde ve společnosti. Muslimský svět Tripolska mimo čtyři zabeđené stěny domova patří jen mužům.

Na arabských domech si ihned všimnete dvou druhů oken. První se nijak neliší od evropských. Druhá však nemají s okny nic společného. Nedají se otevírat, nenajdete v nich sklo. Připomínají spíše dřevěné klece na drůbež nebo mřížování vězeňských kobek těžkých zločinců. Mezi okenními rámy jsou v nich jen hustě seřazené dřevěné laťky položené křížem přes sebe. Připomenou vám spíš linecký koláč než okno.

Za těmito mřížemi však žije arabská žena. A žije za nimi po celý život. Nikdo kromě jejího manžela a několika žen manželem schválených nesmí spatřit její tvář. Čtvereční centimetry kosočtverců mezi okenními laťkami jsou jejím pojitkem se světem. V Evropě se často šíří názor, že mnohoženství se u Arabů stává stále více přežitkem (...). Je to však omyl. V celém světě islámu, snad jen s neúplnými výjimkami v Turecku a v Egyptě, se setkáte s tímto zvykem, jehož opodstatnění je vtěleno do litery koránu. Počet žen se řídí jenom bohatstvím muže. (...)

Žena neobědvá společně s mužskými členy domácnosti. Je docela izolována. Než vkročíte do arabského domu, musíte vyčkat, až všechny ženy odejdou do ústraní. Hostitel vám je nikdy nepředstaví. Při zdvořilostním rozhovoru se můžete ptát na hostitelovo zdraví, na to, jak se daří jeho ovcím, velbloudům a oslům, ale nesmí vás ani napadnout otázka zmiňující se nějak o jeho ženě. Byl by to těžký společenský poklesek.

Mezi desátým a dvanáctým rokem věku stíhá všechny muslimky v Libyi kletba chauli, typického právě v Tripolsku. Chauli je široký háv z pětimetrového kusu těžké vlněné houně. Závoj přes nos a ústa, jaký je dosud obvyklý v Tangeru nebo v Maroku, by prozrazoval příliš mnoho z tváře libyjské ženy. Jen jedním okem smí vyhlížet na svět úzkou skulinou v chauli, pokud jí muž vůbec dovolí vyjít z domu. Zákaz vycházení z domu, ukládaný většině mladších žen, je tak přísný, že ženu ani nenapadne, aby se proti němu prohřešila. (...)

Boj s vlastním náboženstvím je pro ně stejně těžký jako zápas s evropskými držiteli moci. Vědí, že hlavním nepřítelem jsou cizinci, kteří uchvacují bohatství jejich země a kteří je uvěznili do statutu kolonií, dominií a protektorátů. (...) Nechápu však dosud, (...) že především je nutno zbořit vězení arabské ženy. Bude k tomu třeba hlubokého zlomu v myšlení muslimského člověka. (...) K oproštění tripolské ženy z duševní a fyzické nesvobody je však mnohem větší odvahy než k fanatickému boji arabských válečníků proti moderním zbraním.¹⁶⁰

9. Otázky a úkoly k textu 3 (odhadovaný čas: 10 minut)

1. Napiš, co víš o konfliktech a jiných problémech odehrávajících se v Africe.
2. Jak byla v historii původně nazývána velká část severní Afriky?
3. Z prvního odstavce textu 3 vypiš podstatná jména v 1. pádě.
4. Co je chauli? Popište, jak vypadá.
5. Popište typická obydlí.

¹⁶⁰ HANZELKA, Jiří a ZIKMUND, Miroslav. *Afrika snů a skutečnosti. 1. díl*. 1. vyd. Praha: Družstevní práce, 1952, s. 68–76.

10. Spojovačka neznámých pojmů (odhadovaný čas: 1 minuta)

Dirham	chemická látka, kterou tvoří organismus při pocitu radosti
Patolog	marocká měna
Endorfin	odborný lékař

11. Četba textu 4 (odhadovaný čas: 5 minut)

Text 4

Zdeněk Šmíd *Bubny Berberů*

Mezitím celníci rozhodli, že nám prohledají autobus, a tak jsme šli měnit peníze. „Všimla sis,“ houkl Sumec na Kostnerovu Marylin, „že tu chodí ženský zabalený až ke krku? Víc snad, holky, nemusím vysvětlovat, nejste blbý.“

Ale nějak asi ty holky přecenil, vyskotačily v krátkých sukýnkách, v šatech s ramínky a zařadily se do fronty. Stál už tam mladý Arab, který chtěl původně taky měnit peníze, ale jak pohlédl na sněžnou šíji Kostnerovy Marilyn, pohled mu zmatněl a marky mu vypadly z ruky. K dovršení hrůzy mu je sličná Majka soucitně posbírala, přičemž se jí minisukně vyhrnula tak, že tomu v Maroku nebylo pamětníka od dob, kdy tam vozili nahé křesťanské otrokyně. Arab opsal zmámenou vývrtku. (...) Stál pak opodál mezi odmítavě zírajícími dědečky a pokřikoval, že z Evropy přijel další hanbinec. (...) A i když nikdo z nás nerozuměl slovo arabsky, tomuhle jsme rozuměli všichni. (...)

Dle muslimských pravidel náboženských, a tedy i společenských, má být řádný člověk řádně oblečen. Nejlíp je, když z něj není vidět vůbec nic. (...) Donedávna nesměla muslimská žena před cizím mužem odhalit tvář. Venkovské Arabky ten zvyk dodržují dodnes, horské Berberky ho nedodržovaly nikdy. (...) Vyjdete-li však ven v minisukních a s nahými rameny, nedivte se, hlavně na venkově, ničemu. (Možné újmy: ženské kletby, mužský ohmat, sborový posměch dětí a leckde vám ani neprodají chleba. V zapadlejších končinách pro vás možná začnou házet kamení. ...) Padla na vás hrůza? To je dobře.)

Dobrá rada: nezlobte ty lidi. Vy jste u nich na návštěvě, ne oni u vás.

(...)

Keny nás vedl do prudkého kopce. Buď moc pil, nebo se v něm uvolňovalo moc endorfinu. Rozsvítili jsme baterky. „Kašlete na baterky,“ jásal Keny, „koukejte těch hvězd!“ (...)

„Panenkomarjá!“ Lída zasvítla na cosi před sebou, „jsme mezi hrobama!“ Dívky zapištěly. (...) Má baterka ozářila vyvrácený pomník. „V některých zemích,“ vydechla Lucie, „když vkročíte na jejich posvátná místa, tak vás zabijou!“ (...)

Majda znovu zaječela. (...)

Spatřili jsme postavu v potrhané říze. Pomalu vstávala přímo ze země. „Ghúl,“ zašeptala Galeb, „do prkýnka, to je fakt ghúl!“ (...) Tvář postavy stínila kapuca. Jako by to žádnou tvář nemělo.

„Pusťte mě k tomu,“ zasípěl Pát'a. „Jsem profesionál. Poznám, jestli je to živý nebo ne.“ Postava se k němu pomalu obrátila. Pát'a couvl. Pak se z té věci ve výši lidského žaludku cosi vysunulo. Jakoby vyschlá ruka. A zjev promluvil:

„Bonžůr. Savá? Dirham? Sigaret? Bonbon?“

„Ty mrtvý lež a nevstávej,“ zasyčela Lucie. Promluvila tak hrozivě, že chlap uleh, kde předtím spal, a už nic nechtěl.

Ghúl je strašidelná odrůda džinů. A džin je duch. Z uvedeného vyplývá, že ghúl je strašidlo na druhou. Sídlí na hřbitovech, ve zříceninách či v poušti a žere jak živé, tak mrtvé lidi. (...) Ghúlové, ač jsou prý vzezření nechutného, se rádi mění v krásné ženy a lákají poutníky do pustin. Váháme-li, zda něžná dívka, která sedí v písku tři sta kilometrů od Timbaktu, je fata morgána, úžeh, opravdová dívka nebo ghúl, prohlédněme si stopy. (...) Úžeh a fata morgána nemají žádné. Jsou-li stopy oslí, je to ghúl.

Ghúla lze zabít jedinou silnou ranou. Slabším bouchancem ho zbytečně naštvete. Pozor! Po druhé ráně ghúl znovu ožívá!

S ghúlem se dá vyjít i po dobrém. Stačí ho slušně pozdravit, oholit mu bradu, ostríhat vlasy, dát mu pít a nakrmit ho dřív, než se do vás pustí: jak to všechno stačíte, narazíte-li na zvlášť vzteklého ghúla, je váš problém, ale prý to funguje.¹⁶¹

12. Otázky a úkoly k textu 4 (odhadovaný čas: 14 minut)

1. Popište postavení žen v muslimském světě a porovnejte s textem 3.
2. Vypiš z textu jména cestovatelů.
3. Co je fata morgana? Pokud nevíte, použijte slovník cizích slov.
4. Kdo nebo co je ghúl? Napiš krátké vyprávění o tom, jak si představuješ ghúla ty.

13. Metodické poznámky

Žáci mají u obou textů prostor na otázky. Je důležité jim vysvětlit slova, jejichž význam neznají. První text je – z důvodu zvýšeného výskytu méně známých slov – doplněn slovníčkem.

Otázky a úkoly k textu 1

1. *Vyber z textu 3 přirovnání a pokus se je vysvětlit.*

okno je skleněná loď

břehy mé světlice

dáreček z cesty – album světa

Další část tohoto úkolu je na fantazii žáků a na jejich schopnosti asociace.

2. *K čemu je přirovnávána nízká světlička?*

Nízká světlička je přirovnávána k domovu. A jakékoli by měl chyby či nedostatky, vždy se tam rádi vracíme.

3. *Které země aktéři básně navštívili?*

Autoři navštívili Afriku, Austrálii, možná Ameriku (indiáni) a další světadíly.

4. *Co by mohlo být album světa?*

Album světa by mohl být deník, fotografie, vzpomínky... Tento úkol můžeme zcela ponechat na fantazii žáků.

5. *Jaké tě napadá přísloví po přečtení této básně?*

„Všude dobře, doma nejlíp.“

¹⁶¹ Zdroj: ŠMÍD, Zdeněk. *Bubny Berberů, aneb, Proč bychom se nesusili*. Vyd. 2., V Olympii 1. Praha: Olympia, 2006. 185 s. ISBN 80-7033-949-7, s. 21–22; 32–33.

Otázky a úkoly k textu 2

1. *Rozdělte se na skupiny podle toho, jak určí vyučující.*

Žáky rozdělíme na skupiny tak, aby jejich počet byl vyrovnaný. Můžeme je rozdělit např. podle metody čísel. Žáci si tahají z čepice poskládané papírky, v nichž jsou napsána čísla od 1 – 5. Následně se podle těchto čísel musí najít a utvořit skupiny.

2. *Pokuste se na mapách vyznačit trasu, kudy cestovatelé jeli. (práce ve skupině)*
Tento úkol žáci graficky znázorňují v okopírovaných mapách.

3. *Zaznamenejte na papír všechna zásadní místa uvedená v textu. (práce ve skupině)*

Autoklub, Hradčany, U Anděla, Motol, kostel sv. Bartoloměje, Slovanská třída, Přeštice, Klatovy, předhoří Šumavy, Železná Ruda, Deutschland

4. *Vypište všechna česká města, která se v textu vyskytují. (práce ve skupinách)*
Praha, Plzeň, Přeštice, Klatovy, Železná Ruda

5. *Zaměřte se na poslední odstavec textu a pokuste se vysvětlit historické souvislosti. (možná práce ve skupině, individuálně, popř. jako domácí úkol)*

Je pouze na žácích, jaké historické události tohoto období budou považovat za důležité, a proto i tak bude vypadat tento úkol. Měl by směřovat k závěrečné diskusi o tom, jak tyto souvislosti chápou.

Otázky a úkoly k textu 3

1. *Napiš, co víš o konfliktech a jiných problémech odehrávajících se v Africe.*

Žáci napíší, co ví o afrických konfliktech. Můžeme jim pomoci tím, že jim napovíme jmény jako Kaddáfí, Libye, Somálsko, atd.

2. *Jak byla v historii původně nazývána velká část severní Afriky?*
Severní Afrika s výjimkou Egypta byla nazývána Libye.

3. *Z prvního odstavce textu 3 vypiš podstatná jména v 1.pádě.*
Název, Libye, historik – žáci ale pochopitelně mohou najít jiná.

4. *Co je chauli? Popište, jak vypadá.*

Chauli je kletba stíhající ženy a dívky v muslimském světě, ale také široký háv z pětmetrového kusu těžké vlněné houně, do kterého se zahalují.

5. *Popište typická obydlí.*

Obydlí garijánských troglodytů jsou ukryta pod zemí. Vede k nim chodba, do níž se musí vejít velbloud. Vchodů do obytné místnosti je z povrchu několik. Na stropěch podzemního obydlí jsou fresky a kresby. Prostory jsou studené a vlhké.

Spojovačka neznámých pojmů k textu 4:

Dirham – marocká měna

Patolog – odborný lékař

Endorfin – chemická látka, kterou organismus tvoří při pocitu radosti

Otázky a úkoly k textu 4

1. *Popište postavení žen v muslimském světě a porovnejte s textem 3.*

Ženy nemají v muslimském světě výsadní postavení, spíše naopak. Je nepřípustné se ptát, jak se ženě muslimského pána domu daří. Pokud by se muslimský muž setkal

se ženou z jiné nemuslimské země, obvykle se k ní chová odtažitě, někdy až nepřístupně. Někteří radikální muslimové takovým ženám např. neprodají ani chleba nebo na ni hanlivě pokřikují. Žáci mohou doplnit vlastní zkušeností.

2. *Vypiš z textu jména cestovatelů.*

Sumec, Marylin, Majka, Keny, Lucie

3. *Co je fata morgana? Pokud nevíte, použijte slovník cizích slov.*

Fata morgana je klamná představa.

4. *Kdo nebo co je ghúl? Napiš krátké vyprávění o tom, jak si představuješ ghúla ty.*

Ghúl je strašidelná odrůda džinů. Žije na hřbitovech, ve zříceninách i v poušti a žere mrtvé i živé lidi. Ghúlové se rádi mění v krásné ženy a lákají poutníky do pustin. Tohoto tvora je možno poznat podle oslích stop. Jediným způsobem, jak ghúla zneškodnit, je zabít ho jednou silnou ranou.

Pracovní list 3

Ročník: 8. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 dvouhodina, popřípadě 2 na sobě nezávislé vyučovací hodiny

Pomůcky: slovník cizích slov, slovník spisovné češtiny

Očekávané výstupy: V první etapě žáci vymýšlí a píší na tabuli vše, co je napadá v souvislosti se slovy báje a pověsti. Následně se přechází k četbě ukázky. Po přečtení textu se snaží o jeho analýzu, buď samostatně nebo s pomocí. Žáci by si měli všimnout neobvyklých vlastních jmen a zaměřit se na jejich správnou výslovnost. Ve druhé části využijí znalosti ze zeměpisu a dějepisu pro určení oblasti, o kterých tyto báje pojednávají. Dále si procvičí základní postup při práci se slohovým útvarem charakteristika a vyprávění a využijí znalosti z jazyka obecně. Poslední úkol je zaměřen na vizuální stránku, žáci jsou tedy schopni graficky ztvárnit přečtený a následně analyzovaný text. Při práci používají slovník cizích slov a také slovník spisovné češtiny.

1. Zahájení (odhadovaný čas: 10 minut)

Hodina bude zahájena brainstormingem na téma „báje a pověsti“.

2. Četba textu (odhadovaný čas: 25 minut)

Text

Rudolf Mertlík *Odyseova dobrodružství, která zažil na zemi i na moři, když se vracel do vlasti*

Dávno už byli doma všichni rekové, kteří bojovali u Tróje, jen jeden jediný se dosud nevrátil. Byl to král Odysseus. Po skončení trójské války bloudil ještě několik let po všech končinách a prožil za tu dobu tolik radostných i žalostných příhod, že jeho sláva naplnila celý svět.

Vyplul z Tróje se svou družinou na dvanácti korábech a těšil se, že se brzo shledá s drahou otčínou, s milovanou manželkou, se synem Télemachem a se svým staříčkým otcem Láertem. (...) Než se dostal domů, přišel o všechny lodě a o všechny své druhy, na mořské dno klesla i všechna kořist, kterou si vezl. Zachránil holý život.

Když vypluli od Tróje (...), celá obloha se pokryla temnými mraky a po moři se rozprostřela černá noc. (...) Po devět dní je hnal silný vítr a zanesl je k neznámému území. (...) Obyvatelé té výspy byli mírumilovní a laskaví a každého uctili lahodným ovocem, jemuž říkali *lotos*. Plody lotosu byly tak sladké, že kdo jich jednou ochutnal, už nikdy nepomyšlel na návrat do vlasti. (...) Vojáci plakali a naříkali, když je Odysseus silou odváděl zpět k lodím, a měl co dělat, aby mu nakonec ještě neutekli. (...) Navečer dorazili k nízkému ostrovu. (...) „Přátelé, já teď odpluji se svou družinou prozkoumat tamhleto skalnatou pevninu, odkud stoupá kouř. Podívám se, jací lidé tam žijí a zdali bychom je mohli navštívit. Vy zatím zůstanete tady a počkáte na nás.“ Pak si naplnil objemný měch nejlahodnějším vínem, vzal si jídlo, vstoupil na loď a plul k té nedaleké zemi. (...) V té zemi žili divocí, suroví obři, násilní a zpupní. Nazývali se Kyklóповé. Pásli stáda a to bylo jejich živobytí. Neorali, neseli, neuměli stavět lodě a neměli žádné zákony a řády. (...) Tito obři měli uprostřed čela jen jediné veliké oko, hlas jako burácení hromu a mysl náchylnou k zločinům.

Odysseův koráb přistál u jejich pobřeží a všichni z něho vystoupili. Již z moře bylo vidět na pokraji vysokého břehu prostornou jeskyni. (...) Za malou chvíli vstoupili do sluje. Jejího strašného hospodáře v ní nezastihli, byl ještě se stády na pastvě. V jeskyni bylo množství lísek s těžkými bochníky sýra, nádoby s kyselým mlékem, putny na dojení a všude plno jehňat a kůzlat. Druhovému Odysseovi prosili vladaře, aby si nabrali sýra, odehnali stáda a rychle odpluli. Ale Odysseus (...) chtěl

spatřit obra, který v té jeskyni přebýval. Jmenoval se Polyfémos. Rozdělali si tedy oheň, sedli si kolem něho a jedli a pili z Polyfémových zásob. Najednou se v jeskyni zatmělo, jak obr velikán zatarasil svým tělem celý vchod. Vešel dovnitř zarostlý a špinavý a shodil na zem obrovskou otep suchého dříví. Všichni uskočili hrůzou při tom hromovém rachotu a skrčili se v koutech jeskyně. Obr se ani nezastavil. Vehnal kozy a ovce do jeskyně, aby je podojil. Berany a kozy nechal venku na rozlehlém dvoře, který byl obehnán pevnou vysokou zdí. Potom popadl velikou skálu, nesl ji jako pírkou a zatarasil jí vchod do jeskyně. Pak zapálil hromadu dříví a ozářil celou jeskyni. Vtom si všiml nečekaných návštěvníků a zaburácel: „Aj, aj, máme tu nějaké hosty! Odkud jste přišli a co tu chcete, bídní červíčkové?“

Ve všech byla malá dušička. Jen Odysseus se vzchopil a třesoucím se hlasem obrovi odpověděl: „Vracíme se z trójské války. Bouře nás sem zahнала. Už dlouho se plahočíme světem a místo k domovu jsme se dostali sem. Přicházíme k tobě s prosbou, abys nás vlídně přijal a pohostil a dal nám na památku nějaký dárek. Mocný Zeus je ochráncem hostů a prosebníků, to měj na paměti!“

Obr se hrozivě napřímil, založil si ruce v bok a zahřímá: „Odkud přicházíš, bloude, že mi tu mluvíš o něco o bozích?! My se o bohy nestaráme, jsme silnější než oni. Kdybych tě chtěl zahubit, nic by ti nepomohl ten tvůj Zeus ani všichni bohové dohromady.“ (...) Vyskočil, uchopil dlouhatánskýma rukama dva muže z Odysseovy družiny a tloukl jimi o zem jak se štěnaty, až jim mozek stříkal po stěnách jeskyně. Potom je na kusy roztrhal a připravil si z nich večeři. Jedl hltavě jako hladový vlk. Spolykal je beze zbytku, i kosti rozdrtil ve svých strašných zubech.

Odysseus i jeho průvodci vytřeštili oči hrůzou nad tou podívanou. V zoufalství sepjali ruce a prosili bohy o pomoc. Když se obr nasytil, napil se mléka, natáhl se na zem mezi ovce a spokojeně odpočíval. Odysseovi bleskla hlavou myšlenka, že teď by byla vhodná chvíle přiskočit k němu a probodnout ho mečem. Ale hned si uvědomil, že by to znamenalo pro všechny jistou záhubu. Tu skálu by neodvalili od vchodu, i kdyby se potrhali. A tak v zoufalství a nářku přečkali celou noc a nikdo ani oka nezamhouřil.

Ráno Polyfémos opět zapálil hromadu dříví, podojil a ošetřil stáda a zas jako včera popadl dva z Odysseových druhů a snědl je k snídani. (...) Všichni si oddychli, když obr odešel.

Odysseus hned začal přemýšlet, jak by na toho surovce vyžrál a zachránil sebe i své druhy. Tu si povšiml, že v koutě jeskyně stojí kmen velikého stromu, který Polyfémos uťal, aby si z něho udělal kyj. Lodní stožár by z něho mohl být – tak byl veliký. Odysseus z něho kus odsekl, druzí hned seškrábali kůru, uhladili ho a Odysseus jej pak na jednom konci pěkně přioštil. Když byl kůl takto připraven, prozradil Odysseus svým druhům, co hodlá učinit. Až obr usne, tím kůlem mu vypálí oko. Hned jej v ohni rozežhvil a přikryl ho suchým trusem, aby pomalu doutnal. Potom losovali, kdo z nich se zúčastní té pomsty na Polyfémovi. Los padl na čtyři nejzdatnější reky a k nim se připojil Odysseus jako pátý. Pak si usedli, vzájemně si dodávali odvahy a čekali, až se obr vrátí.

Konečně se přiblížil večer a Polyfémos vstoupil do jeskyně. Všechno se opakovalo jako včera. Jen tentokrát nenechal před jeskyní ani jeden kus, zahnal dovnitř berany i kozy. Potom podojil ovce a kozy a zas chňapl po dvou nešťastnících a připravil si z nich strašnou večeři. Opět byla ve všech malá dušička. Jen Odysseus potlačil všechn strach a hrůzu, nalil do nádoby pořádnou dávku vína, přistoupil k obrovi a řekl: „Na, Kyklópe, ochutnej, jaký lahodný mok jsem ti přinesl jako dar.“ (...) Obr víno naráz vypil. Náramně mu zachutnalo. Požádal ještě o jeden doušek. Odysseus mu s radostí hned vyhověl. Polyfémos převrátil i druhý korbek do svého bezedného břicha a zaskuhral: „Když máš tak znamenité víno, pověz mi i své jméno. (...) Já jsem nejsilnější ze všech Kyklópů a říkají mi Polyfémos.“ Odysseus místo odpovědi znovu nalil nádobu, obr ji zase najednou vypil – a po ní ještě druhou a třetí. Když už se mu

zatemnily smysly, tu teprve k němu Odysseus lichotivě promluvil: „Já ti tedy povím své jméno. (...) Slyš, Polyféme, já se jmenuji *Nikdo*.“ (...) Obr v zápětí zavravoral, svalil se na záda a v okamžiku chrápal, až se jeskyně třásla. (...)

To byla vhodná chvíle, aby Odysseus provedl svou pomstu a potrestal toho hrozného lidožrouta za jeho zločin. I uchopil ukrytý zaostřený kůl a vstrčil ho do ohně, aby se na něm udělal žhavý uhel. Ostatní stáli u Odyssea připraveni k činu. Když už by byl kůl skoro chytil, rychle ho vytáhli, přiskočili k obrovi a vrazili mu ho do oka. (...) Zasyčelo to, jako když kovář ponoří do vody žhavé železo. Okolo kůlu proudila horká zpěněná krev. Dlouhé husté řasy Polyfémovy se vznítily v plamen a v oku to stále syčelo a praskalo, až se úplně vyškvařilo a zůstala po něm jen veliká díra. (...) Polyfémos zařval bolestí, až jim v uších zalehlo. Všichni hrůzou uskočili. Obr vytrhl z oka ten žhavý kůl, zbrocený krví, mrštil jím vztekle před sebe, mával divoce rukama a ze všech sil křičel na ostatní Kyklópy. Volal je na pomoc. Jeho křik se rozléhal v nočním tichu široko daleko.

Obři ho uslyšeli, hned se začali sbíhat z okolních kopců k jeho jeskyni a vzrušeně se ho ptali: „Co se ti stalo, Polyféme, že tak křičíš a budíš nás ze spánku? Kdo ti ubližuje?“ (...) „Nikdo!“ řval obr bolestně. „Nikdo, Nikdo!“

„Když ti nikdo neubližuje a jsi v jeskyni sám, tak v čempak ti máme pomoci?“ S těmito slovy zase odcházeli tuze rozmrzelí, že se zbytečně vyplašili.

Zato Odysseovi poskakovalo srdce radostí. Polyfémos dál hrozně nařikal, svíjel se bolestí, hmatal rukama kolem sebe a dobelhal se k otvoru, kudy se vcházelo do jeskyně. Odvalil kámen, sedl si u vchodu a natáhl ruce, aby polapil ty bídné lidské červy, kdyby chtěli mezi ovce uniknout z jeskyně. Tu se už Odysseus přestal radovat a začal přemýšlet, co dál. Co udělat, aby se vyhnuli strašné zkáze, která byla stále nablízku. Ale nebyl by to Odysseus, aby si nakonec se vším neporadil.

Potichu schytl největší berany, pokryté hustou vlnou, a svázal je po třech k sobě. Pod prostředního z nich přivázal vždy jednoho ze svých druhů. Sám si vybral největšího berana ze všech, ale jen jednoho, skrčil se mu pod huňaté břicho a držel se pevně rukama chomáčů jeho husté, převislé vlny.

Nastalo ráno. Ovce mečely, neboť nebyly podojeny. Polyfémos je ohmatával a pouštěl z jeskyně ven. Když se blížil ke vchodu stádní beran, byla v Odysseovi v té chvíli právě tak malá dušička jako ve všech, kteří takto procházeli před ním. Ani nedýchal. (...) Když byli pár kroků od jeskyně, Odysseus se pustil a odvázal své druhy (...) a radovali se ze shledání. (...) Odrazili od břehu. Veslaři veslovali ze všech sil a brzy byli hezký kus od obrova obydlí. Tu se Odysseus postavil směrem k jeskyni a zvolal: (...) „Kdyby se tě, Kyklópe, někdo ptal, kdo tě oslepil, řekni mu, že to byl Odysseus, král z ostrova Ithaky.“ Polyfémos (...) zahřímal: (...) „Vyslyš mě, otče, jenž vládneš mořem a otrásáš zemí! Dej, ať se Odysseus nikdy nevrátí domů, a je-li snad souzeno, aby se přece jen vrátil, ať ztratí všechny své druhy a doma ať najde jen neštěstí a zkázu!“ Poseidon ho vyslyšel a kývl na souhlas. (...)

Odysseovy lodě pak připluly k ostrov, který patřil králi větrů Aiolovi, námořníci zde byli bohatě pohoštěni a Odysseus dostal jako dar měch. V tom měchu byly uzavřeny nebezpečné větry, aby ho na cestě neohrožovaly.

A když hosté nastoupili do lodě, Aiolos za nimi poslal mírný západní vítr, aby se jim opíral do plachet a hnal je domů. Veslaři se nemuseli vesel ani dotknout. (...) Desátý den se jim zjevila na obzoru rodná země. Už byli tak blízko cíle! Odysseus držel sám plachetní provazy a sám takto řídil směr lodi, aby se co nejdříve shledal s domovem. Ale najednou ho přemohla únava (...) a usnul. Jak to ostatní zpozorovali, začali se dohadovat, co je asi v tom měchu. (...) „Pojďme a podívejme se, co v něm je!“ Popadli měch, rozvázali ho a v tom frrr! – a větrové vyletěli. Měch splaskl, byl prázdný. Ještě

ani nezavřeli ústa údivem a leknutím, když se najednou rozpoutala prudká vichřice a bouře. Všechny větry se spojily v mohutný orkán, jenž uchvátil koráby, zatočil jimi na vlnách a hnal je opačným směrem. Za chvíli se octli na širém moři, daleko od vlasti.¹⁶²

2. Prostor pro připomínky, otázky žáků a detailnější zkoumání textu (odhadovaný čas: 10 minut)

3. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 25 minut)

1. Kde se z pohledu dnešního geografického rozvržení světa tato báje odehrává?
2. Vypiš z příběhu jména postav a podtrhni jména antických bohů.
3. Vymysli Odysseovi alespoň tři přívlastky, které by ho charakterizovaly.
4. Jaké hlavní postavy v této báji vystupují? Napiš jejich stručnou charakteristiku.
5. Kdo nebo co jsou bídní červíčkové?
6. Najdi co nejvíce synonym ke slovu *vítr*.
7. Kolik lidí z Odysseovy posádky obr snědl?
8. Jak se Odysseus dostal z obrova zajetí?
9. Jak se skloňuje vlastní jméno *Zeus* (pouze v jednotném čísle)?
10. Najdi v těchto větách základní skladební dvojici a vysvětli, proč se v první větě ve shodě píše I a ve druhé Y.

a) Větrové vyletěli.

b) Všechny větry se spojily v mohutný orkán.

11. Příběhů, pověstí a bájí o Odysseovi je mnoho. Zkus napsat svou vlastní.

12. Mnoho bájí a pověstí bývá jednoduše výtvarně ztvárněno na různých keramických nádobách a látkách. Pokus se o podobné ztvárnění této báje.

4. Závěrečné shrnutí textu a prezentace samostatných prací žáků (odhadovaný čas: 20 minut)

5. Metodické poznámky

Žáci mají u textu prostor na otázky. Je důležité vysvětlit jim slova, která neznají.

Otázky a úkoly k textu

1. *Kde se z pohledu dnešního geografického rozvržení světa tato báje odehrává?*
Jižní Evropa – Řecko, Turecko,...

2. *Vypiš z příběhu jména postav a podtrhni jména antických bohů.*
Odysseus, Télemachos, Láertos, Polyfémos, Zeus, Poseidon, Aiolos

3. *Vymysli Odysseovi alespoň tři přívlastky, které by ho charakterizovaly.*
Silný, chytrý, statečný

4. *Jaké hlavní postavy v této báji vystupují? Napiš jejich stručnou charakteristiku.*
Hlavní postavy této báje jsou Odysseus a Polyfémos. Další část úkolu je zcela na žácích.

5. *Najdi co nejvíce synonym ke slovu vítr.*

¹⁶² Zdroj: MERTLÍK, Rudolf. *Starověké báje a pověsti*. 3. vyd. (2., dopln. vyd.). Praha: Svoboda, 1989. 509 s., s. 361–367.

Vichřice, orkán, větříček, vánek – žáci se mohou nechat inspirovat textem a následně vymyslet jiná.

6. *Kolik lidí z Odysseovy posádky obr snědl?*

Obr snědl šest lidí.

7. *Jak se Odysseus dostal z obrova zajetí?*

Odysseus se od obra dostal přivázaný na beranu.

8. *Jak se skloňuje vlastní jméno Zeus (pouze v jednotném čísle)?*

1. pád Zeus, 2. pád Dia, 3. pád Diovi, 4. pád Dia, 5. pád Die, 6. pád Diovi, 7. pád Diem

9. *Najdi v těchto větách základní skladební dvojici a vysvětli, proč se v první větě ve shodě píše I a ve druhé Y.*

a) Větrové vyletěli.

b) Všechny větry se spojily v mohutný orkán.

a) Větrové=vyletěli (větrové – podmět, vyletěli – přísudek, větrové skloňujeme podle vzoru pán, proto ve shodě s přísudkem píšeme I)

b) Větry=se spojily (větry – podmět, se spojily – přísudek, větry skloňujeme podle vzoru hrad, proto ve shodě s přísudkem píšeme Y)

10. *Příběhů, pověstí a bájí o Odysseovi je mnoho. Zkus napsat svou vlastní.*

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

11. *Mnoho bájí a pověstí bývá jednoduše výtvarně ztvárněno na různých keramických nádobách a látkách. Pokus se o podobné ztvárnění této báje.*

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

Pracovní list 4

Ročník: 8. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 dvouhodina, popřípadě 2 na sobě nezávislé vyučovací hodiny

Pomůcky: pravítko, pastelky, fixy, obyčejné tužky

Očekávané výstupy: Žáci čtou báseň plynně a snaží se o přednes. Dále ji analyzují a jsou schopni odpovědět na otázky. U druhého textu se zaměřují na jeho formu a pokouší se o rozšifrování autorova grafického záměru. Text čte každý sám tichým čtením. Také využívají znalosti ze zeměpisu při plnění úkolů. Třetí text žáci analyzují. Následně by měli být schopni přečtené texty porovnat a vypsát, čím se liší a čím jsou si podobné. V závěrečné fázi hodiny by se měli zapojit do diskuse a obhajovat své názory.

1. Četba textu 1 (odhadovaný čas: 5 minut)

Text 1

Petr Ginz *Dneska je jasno...*

Dnes je jasno už všem lidem,
 kdo je arijcem, kdo Židem,
 neboť Žida poznáš vezdy
 podle černožluté hvězdy.
 A takto znamenáný Žid,
 musí podle předpisu žít:
 Vždy po osmé hodině
 věnovat se rodině,
 nesmí si pejska dovolit
 ani se nechat oholit.
 A Židovka dřív bohatá
 nesmí mít ani kořata,
 musí učit doma děti,
 nakupovat od 3 do 5,
 nemít šperky, česnek, víno,
 koncert, divadlo či kino,
 auta, byty, gramofony,
 kožich, lyže, telefony,
 vepřové, cibuli, sýry,
 aparáty, přesné míry,
 jízdní kolo, barometry,
 ponožky a teplé svetry.
 Vůdčí listy, lihoviny,
 časopisy a noviny,
 bonbony a šicí stroje,
 teplé spodky třeba dvoje,
 obchody, pole a lomy,
 akcie, továrny a domy,
 sardinky, ovoce, ryby.
 Možná, že tu něco chybí.
 Ať jsou sebe větší svody,
 nelez nikdy do hospody,
 na nábřeží, výstaviště,
 do muzea, koupaliště,
 do kostela a do herny
 a na záchodek veřejný.

Jdi jen na Boží zahradu,
u hrobů hoň svou parádu
a nadýchej se vzduchu tady,
neb vstoupit nesmíš v městské sady.

Směl mít jen jeden jako druhý
Batoh, kufr a popruhy.
Teď přestala i tato práva,
Ale Žid, ten jistě nenadává.
Ten na předpisy hledí jen
A je se vším spokojen.¹⁶³

2. Otázky a úkoly k textu 1 (odhadovaný čas: 5 minut)

1. Co může být Boží zahrada?
2. Podle jakého znamení se poznalo, že se jedná o Žida?
3. Jaký denní režim měli podle této básně Židé?

3. Četba textu 2 (odhadovaný čas: 3 minuty)

Text 2

Art Spiegelman *MAUS*

Ve dvoudílném komiksu autor zobrazil životní příběh svého otce, který přežil holocaust. Židé jsou zobrazeni jako myši, Němci jako kočky, Poláci jako vepři. Následující ukázka líčí tzv. pochod smrti v lednu 1945, kdy nacisté utíkali z Osvětimi na západ před postupující sovětskou armádou – své vězně hnali do jiných koncentračních táborů.

¹⁶³ PRESSBURGER, Chava a ZADROBÍLKOVÁ, Zuzana, ed. *Deník mého bratra: zápisky Petra Ginze z let 1941-1942*. Vyd. 1. V Praze: Trigon, 2004. 128 s., [21] s. obr. příl. ISBN 80-86159-53-1, s. 60–62

AŽ JSME DORAZILI DO GROSS-ROSENU.

BYL TU JEN MALÝ TÁBOR, BEZ PLYNU.

VŠUDE ZMATEK A RÁNY PADALY. HRŮZA!

VĚTŠINA SUD ANI NEU-ZVEDLA, TAK ZESLÁBLI POCHODEM A HLADEM.

ZA MNOU SE OZÝVAL JEKOT A ŘEV. NEOHLPĚL JSEM SE.

DRUHÝ DEN RÁNO NÁS ZASE VYHNALI NA POCHOD BŮHVÍ KAM...

PROCHÁZELI JSME MĚSTEM. BYLO OPUŠTĚNÉ, BEZ CIVILNÍCH OBYVATEL. A ZDÁLKY JSME ZAHLEDLI VLAK.

BYL TO DOBYTČÁK, PRO KONĚ A KRÁVY. CPALI NÁS TAK, ŽE NEBYLO K Hnutí.

ZALEZ!
POHYB!
POHYB!

LEŽELI JSME NA SOBĚ JAKO SIRKY V KRABÍČCE, JAKO SARDINKY.

PROCPAL JSEM SE DO KOUTA, ABY MĚ NEROZMAČKALI...

NA STROPĚ JSEM SI VŠIML NĚJAKÝCH HÁKŮ NA PŘIVAZOVÁNÍ ZVÍŘAT.

POŘÁD JSEM MĚL U SEBE NAFASOVANOU TENKOU DEKU.

VYŠPLHAL JSEM SE NĚKOMU PO ZÁDECH A PEVNĚ JI ZAHÁKL.

TAKHLE JSEM MOHL DÝCHAT I TROCHU ODPOČÍVAT.

TO MĚ ZACHRÁNILO. Z VAGÓNU S 200 LIDMI VYVÁZLO TAK 25 ŽIVÝCH.

4. Otázky a úkoly k textu 2 (odhadovaný čas: 20 minut)

1. Pokus se zamyslet nad tím, proč autor zvolil pro grafické ztvárnění Němců kočky a Židů myši. Napiš o tom krátkou úvahu.
2. Spočítej podle mapy na obrázku, kolik kilometrů museli vězni při pochodu smrti z Osvětimi do Gross - Rosenu ujít.
3. Vyber si libovolný slohový útvar a pokus se o přetvoření komiksu.

5. Prezentace samostatných prací žáků (odhadovaný čas: 12 minut)**6. Brainstorming na téma „HOLOCAUST“ (odhadovaný čas: 10 minut)****6. Četba textu 3 (odhadovaný čas: 3 minuty)**

Text 3

List na rozloučenou

Manželka vězně číslo 73043 Elly Kulková poslala tento list svému muži dne 30. června 1944, před očekávanou cestou do plynové komory.

Můj nejdraší! V poslední noci mého života se s Tebou loučím. Naše štěstí bylo sice krátké, ale krásné. Vzpomínám na krásný začátek naší lásky až ke krutému konci. Byl jsi největším štěstím mého života a s radostí bych za Tvou záchranu svůj život obětovala.

A náš nevinný Otík, proč ten tak krutou, hrubou rukou musí skončit svůj krátký život!

Vzpomínám naposled svých drahých. Sejdeš-li se ještě jednou s nimi, tisíckrát je líbám, svoji milovanou sestru, bratra a Olinku, Maxi i Lydi a zvláště vřele Danečka a Lianku. Přeji všem slastnější život, jako byl nás. Ať statečně bojují za naši svobodu a pomstí nevinnou krev svých drahých.

Tobě, můj drahý, děkuji za Tvoji obětavost, lásku a štěstí z celého srdce.

Zůstaň tím, co jsi, statečným, neoblomným hrdinou. Budu na Tebe vzpomínat, za Tvou záchranu se modlit až do posledního dechu. Všem Tvým kamarádům poslední vzpomínky a pozdravy.

Zůstaň zdravý, milovaný! Líbá Tě naposled Tvá Elly a Tvůj malý Otíček! Sbohem.¹⁶⁴

7. Otázky a úkoly k textu 3 (odhadovaný čas: 3 minuty)

1. Jak se jmenuje manžel Elly?
2. Kdy manžel Elly umírá?
3. Jakým způsobem byl manžel Elly zabit?

8. Otázky a úkoly společné pro všechny texty (odhadovaný čas: 4 minuty)

1. Čím jsou si texty podobné?
2. Čím se liší?
3. Vypiš shody a rozdíly.

¹⁶⁴ Zdroj: *Dopisy a básně* [online]. [Cit. 2012-02-16] Dostupné z <http://osvetim.valka.cz/dopisy_a_basne.htm>.

9. Závěrečná diskuse (odhadovaný čas: 25 minut)

10. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu 1

1. Co může být Boží zahrada?

Boží zahrada je hřbitov. Jedině na toto místo měly totiž židovské děti přístup.

2. Podle jakého znamení se poznalo, že se jedná o Žida?

Žid nosil na paži na oblečení žlutou hvězdu s černým označením *Jude*. Toto označení nesměl sundat.

3. Jaký denní režim měli podle této básně Židé?

Žid se vždy po osmé hodině museli věnovat rodině. Židovské ženy směly chodit nakupovat jen od tří do pěti. Židé nesměli vlastnit pejsky a navštěvovat veřejná místa. Děti si nesměly hrát s ostatními dětmi v parku nebo v zahradách, proto si chodily hrát na hřbitov.

Otázky a úkoly k textu 2

1. Pokus se zamyslet nad tím, proč autor zvolil pro grafické ztvárnění Němců – kočky a Židů – myši. Napiš o tom krátkou úvahu.

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

2. Spočítej podle mapy na obrázku, kolik kilometrů museli vězni při pochodu smrti z Osvětími do Gross - Rosenu ujít.

Cca 300 km

3. Vyber si libovolný slohový útvar a pokus se o přetvoření komiksu.

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

Otázky a úkoly k textu 3

1. Jak se jmenuje manžel Elly?

Vězeň číslo 73043

2. Kdy manžel Elly umírá?

Manžel Elly umírá někdy po 30. červnu 1944.

3. Jakým způsobem byl manžel Elly zabit?

Měl být usmrcen v plynové komoře.

Otázky a úkoly společné pro všechny texty

Žáci porovnávají texty z hlediska formy, ale také obsahu. První text je báseň, druhý komiks a třetí dopis. Text 1 vypráví o životě Židů za války. Text 2 líčí zážitky z koncentračního tábora. Text 3 je jakýmsi bolestným milostným rozloučením manželů před manželovým odchodem do plynové komory. Žáci mohou vidět odlišnost či podobnost v různých aspektech textu, takže je i tento úkol částečně ponechán jejich vlastní percepci a porozumění textu.

Závěrečná diskuse

Náměty k diskusi: Co vám říkají koncentrační tábory? Víte, co se v nich dělo? Myslíte si, že by se něco podobného mohlo opakovat? Kdo byl Hitler? Co je antisemitismus? Myslíte si, že Židé byli něčím odlišní od ostatního obyvatelstva? Vidíte nebezpečí v neonacistických skupinách? ...

Pracovní list 5

Ročník: 8. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: -

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni text přečíst a následně s ním pracovat. Využijí také znalosti z mluvnice. V závěru společně pracují na dramatickém ztvárnění zadaného přírodního jevu a poté výsledek prezentují před ostatními.

1. Četba textu (odhadovaný čas: 5 minut)

Text

Zdeněk Kriebel *Hra na déšť*

Je to bubeník?

Když přijede, město zavírá okna. Lidé nerozumějí bubeníkovi. Bubnuje droboučkými paličkami na bubínky kaluží. Paličky se jen kmitají. Bubnuje na výkladní skříně. Bubnuje na římsy a na kapoty aut, až se práší. Na deštníky a na širáky muchomůrek. Bubnuje na velikánské ucho lopuchu a žabky začínají skákat. Bubnuje na všechno, nač přijde! Všechny náprstky jsou podobané jeho drobnými paličkami. Na plech bubnuje nejraději. Žádný hráč jazzu nedokáže tak rychlé a podivuhodné rytmy.

Je to sklenář?

Má hrkavou káru. Zasklí kdejakou kaluž. Zasklí i to, co se nezasklívá, a pracuje rychle. Když skončí svou práci, zanechá za sebou skleněné město. Dívky opatrně tančí, aby nešláply do zrcadel, ve kterých stojí na hlavě skleněné město. Je to sklenář – a je to sklenář.

Je to podomní prodavač?

Chodí od ulice k ulici, od domu k domu. Z košíku na břicho mu visí nylonové tkanice až na zem. A jedna pentle. Je z modrých, zelených, fialových a červených proužků. Ta ale není na prodej. Tu má jen tak. Prodává parku zrcátka a ptáky, kteří se za ním rozezpívají, když odchází.

Je to prodavač – a je to prodavač!

Je to architekt?

Cože udělal? Píše se o tom ve všech světových novinách! Jediným obloukem překlenul hory doly! Jaký železniční most z jednoho konce světa na druhý! Je celý ze sedmibarevného betonu. Co chvíli po něm hřmí v dáli vlak. Po tom mostě by měly jezdit děti z obou konců světa a navštěvovat se. Žádný architekt neumí takový vzdušný most. Škoda ho, škoda. Vzala ho voda.

Je to architekt – a je to architekt!

Je to nestyda?

Načernil nám nakonec patník v koutě domovních vrat, nebo nenačernil nám patník u domovních vrat? A na podezdívce – kdo zanechal mapu mokrého světadílu? Nakonec mrholí tak drobounce, jako když lulají mušky.

Je to déšť.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Zdroj: KRIEBEL, Zdeněk. *Za oknem laterna magika*. 1. vyd. Praha: SNDK, 1963. 68, [3] s., s. 34–36.

2. Otázky úkoly k textu (odhadovaný čas: 20 minut)

1. Vyber si jedno ztvárnění deště a pokus se vlastními slovy převyprávět, co dešť ve své roli dělá.
2. Kdo byl v minulosti podomní prodavač? Jak jeho práce vypadala?
3. Najdi v textu:
  - 5 podstatných jmen
  - 5 zájmen
  - 5 sloves
4. Pokus se vymyslet, čím vším by mohla být bouře. Můžeš se inspirovat přečteným textem.
5. Rozdělte se na 3 skupiny a pokuste se ztvárnit v prostoru: povodeň, požár a vichřici. Nesmíte používat žádné rekvizity, nesmíte mluvit, ale smíte vydávat zvuky a jakkoli se pohybovat v prostoru, aniž byste ohrozili sebe nebo spolužáky.

3. Presentace výsledků práce ve skupinách (odhadovaný čas: 20 minut)

4. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu:

1. *Vyber si jedno ztvárnění deště a pokus se vlastními slovy převyprávět, co dešť ve své roli dělá.*

Tento úkol necháme zcela na fantazii žáků.

2. *Kdo byl v minulosti podomní prodavač? Jak jeho práce vypadala?*

Podomní prodavač byl typ obchodníka, který chodil svým potenciálním zákazníkům přímo do jejich domova, kde jim nabízel svoje zboží. Někdy to vypadalo tak, že se v jedné domácnosti sešlo mnoho dam nebo pánů a podomní prodavač předváděl své zboží, které si zájemci mohli koupit.

3. *Najdi v textu:*

5 *podstatných jmen* – bubeník, sklenář, prodavač, architekt, nestyda

5 *zájmen* – se, jeho, ta, tu, to

5 *sloves* – je, udělal, načernil, prodává, rozezpívají

4. *Pokus se vymyslet, čím vším by mohla být bouře. Můžeš se inspirovat přečteným textem.*

Tento úkol necháme na žácích.

5. *Rozdělte se na 3 skupiny a pokuste se ztvárnit v prostoru: povodeň, požár a vichřici. Nesmíte používat žádné rekvizity, nesmíte mluvit, ale smíte vydávat zvuky a jakkoli se pohybovat v prostoru, aniž byste ohrozili sebe nebo spolužáky.*

Tento úkol necháme na žácích.

A.3.2 Verze pro žáky

Pracovní list 1

Text 1

Zdeněk Mahler Mozart v Praze. Z deníku Josefíny Duškové

Hrabě Colloredo se obrátil na Wolfganga: „Chci od něho táflmuzik. Žádný rámus, krátké serenády!“ Otec sklopil hlavu, syn naopak: „Bůh žehnej Jeho Milosti a serenádám!“ A tak jsem zažila Mozarta i v čase jeho nevolnictví. (...)

Dospíval v hravého, družného mládence, byl stále obklopen kruhem bujarých přátel. Nevynikal pohledností: měl drobnou postavu, výrazný nos a světlé, krátkozraké oči, byl nešika. (Pomáhal svému vzhledu oblečením, potrpěl si na parádu: nejraději nosil modrý fráček se zlatými knoflíky.) Která z dívek nevěděla, o koho jde, sotva se za ním ohlédla. Stačilo však, aby zahrál! Hned nastal tanec: hlavně se kolem Mozartíčka točily slečny z lepších rodin... Až jsem poněkud žárčila. (...) Nejraději jsme podnikali procházky (...) mezi hájky a do kopců, hráli si na schovávanou, na „kukačku“, na „teplou dlan“ (Amadé dostal šátek přes oči – jestliže uhádl, která z dívek se dotkla jeho dlaně, měl právo na polibek – přiznám, že jsem dbala, aby mě poznal...), stříleli jsme z kuší na malované terče. (...)

I kdyby klec byla zlatá, je to klec... Arcibiskup vyžadoval kasárenské plnění povinností: každé ráno musel Mozart šlapat šestašedesát schodů (...) pro robotní příkazy: „Á – Mozart! Koukal mi složit pár slavnostních kousků!“ Když je pak Amadé přehrával velkomožným hostům, Jeho Eminence do toho vpadala hlučným hovorem...

Mozart přerušil hru. Colloredo povytáhl obočí: „Co ho to zase popadlo, Mozart?!“ „Když hovoří vrchnost, má poddaný zmlknout...“ objasnil Amadé uštěpačně. Arcibiskup to nevzal ani jako píchnutí komára, naopak panský přisvědčil a odvrátil se k další konverzaci. Mozart tedy vstal a odešel! Otec Leopold se krčil za dveřmi, zdálo se, že zděšením omdlí!

„Pryč odtud! Okamžitě! Za každou cenu!“ vykřikoval syn, naříkal: „Nebo se tu zalknu!“ (...) Arcibiskup poslal Mozarta k čertu. (...)

„Pojedte se mnou do Prahy!“ navrhla jsem mu zpola žertem. Seděli jsme v zahradní kavárně – oči mu opět jiskřily, byl nezbedný jak cherubín, byl na svobodě. „Otec už mi objednal kočár do Paříže...“

A po koncertech v Paříži pobýval Mozart v Mnichově a následovaly další hudební pobyty. Ve Vídni se pak oženil s Konstancí Weberovou. V tomto manželství se jim narodily čtyři děti, přežilo jediné. Poté, co měl velký konflikt s městskou radou (v dopise se vyjádřil: „Celý patriciát mně může políbit...“ – slovo vyškrabáno) byl opět bez stálého příjmu. S manželkou uvažovali o cestě do Anglie.

Zařídila jsem pro Mozarta jinou pomoc: přišel mu dopis z Prahy... „Členové orchestru a společnost znalců a milovníků hudby si Vás dovolují pozvat...“ (...)

Byl leden 1787, krajina dřímala pod sněhem, jeli tři dny. (...) Sotva kočár zastavil v pražské bráně, čekalo Mozarta překvapení: kolem proběhl učedník s košem pečiva na hlavě, pískal si árii z Figarky... Amadé skládal pro salóny – tohle ještě

nezažil: znala ho ulice!... Přejeli po mostě, ze sousoší jim pískovcový světec podával srdce na dlani... (...)

Desítky zdejších kantorů i kumštýřů ze šlechtických kapel už léta směřovaly k hudbě mozartovských rysů... Praha Mozarta okamžitě přijala za svého. „Moji Pražané mi rozumějí!“

Svolil, že v novém divadle, které vlastencům postavil hrabě Nostic, uspořádá akademii. Tak se seznámil s pražským orchestrem: odměnil se mu za pozvání symfonií, společně nastudovali první provedení. Ten den bylo divadlo obleženo už od pěti hodin, prý jakýsi učitelský pomocník Ryba přispěchal mrazem pěšky až z Rožmitálu. (...) Po Pražské symfonii (...) zasedl Amadé ke klavíru a nabídl publiku: „Co si přejete, abych vám zahrál?“

„Něco z Figara!“, ozvalo se mezi studenty z galerie. (...) Lidé nadšením div nezbořili budovu! Hrabě Clam potom Mozartovi slavnostně předal, co koncert vynesl: 1000 zlatých – celou tisícovku!

V neděli Amadé osobně řídil představení Figarovy svatby – seznámil se tedy i s operním souborem. (...) Primadonu Terezu Saporitiovou jako by vymaloval Rafael – (...) my dvě jsme proti sobě jako sopranistky navzájem nasazovaly. Tentokrát jsem při poslechu zapoměla upíjet své oblíbené mandlové mléko... Když se zavřela opona, snesl se na Mozarta déšť růží.

„Hned po prázdninách uvedeme Vaši novou operu,“ prohlásil ředitel divadla. „Kterou?“ „Tu, co pro nás složíte...“ A předložil Mozartovi smlouvu na 200 dukátů, další tisícovku zlatých! „Máte na mysli určitý titul?“ otázal se Amadé. „Zvolte si podle svého srdce.“ To znamenalo jistotu na rok a naprostou volnost! (...)

Byl masopust, na rynku a kolem zamrzlé řeky dováděly maškary – připnuli jsme si brusle, Amadé „slabikoval na ledě“, padali jsme smíchy! Navečer nás zavezly saně na Bertramku, na mé viničné sídlo – v krbu praskala polena, poddali jsme se sladkému nicnedělání... Kolem rtů mu jemně pocukávalo, hudba prorážela na povrch – už opět pracoval...

„Bude to opera?“

Přikývl: „Don Juan.“

Slovníček:

Táflmusik – německá hudba ke stolování panstva

Cherubín – druh anděla

Otázky a úkoly k textu 1

1. Na základě textu se pokuste Mozarta popsat. Můžete se pokusit namalovat jeho podobiznu.

2. Co znamená „poslat někoho k čertu“?

.....

.....

.....

3. Kdo byl pomocník Ryba a odkud se přišel podívat na premiéru?

.....

.....

.....

4. Víš, kdo byl Raffael Santi, o kterém se píše v textu?

.....

.....

Text 2

Ludvík Aškenazy *Malá noční hudba*

Nebe bylo nejdřív blankytné s podvečerním nádechem lila a pak naposledy zahorelo temným, trochu horečnatým ruměncem, jak to bývá na podzim. Světlo se ještě naposledy zhlédlo ve Vltavě a ustoupilo stínu.

A my jsme ještě stále byli na procházce – nějak nás ten večer překvapil. Rozžehly se lampy, svět zvažněl a hovory chodců zněly tlumeně.

V jednom starém domě bylo okno osvětlené takovým střídavým bledě růžovým světlem a za tím oknem někdo hrál na klavír. Nejdříve jakýsi Chopinův valčík a potom Malou noční hudbu.

Zastavili jsme se a poslouchali. Človíček byl tichý a nadšený.

„Tatí,“ praví, „zůstaňme tu do rána...“

Nešlo to, to dá rozum. Ale ta muzika se linula hustě a sladce jako med, a tak jsme u toho okna ještě chvíli stáli.

„Tatí,“ říká, „my se spolu máme přece tak rádi...“

„Hezky poslouchej,“ povídám, „tohle je Malá noční hudba.“

Zamyslí se.

„Noční hudba to je,“ praví, „ale proč je, tatí, malá?“

„No,“ odpovídám, „malá je proto, že...Malá hudba je, když...Prostě, když je malá, rozumíš?“

„Ano, tatí,“ říká. „A kdy bývá hudba velká?“

„Nemudruj,“ pravím, „a poslouchej, jaká je hezká.“ Taková milounká, jako by tě někdo hladil po tváři.“

„Ach, tatí,“ povídá, „my se spolu máme přece tak rádi...Tatínku, zůstaňme tu do rána...“

Tu hudba najednou ustala a růžové světlo v okně za chvíli pohaslo. Ale my jsme stejně ještě nešli domů.

„Tatí,“ ptá se, „je ta hudba docela malá? Jako já?“

„No,“ říkám, „totiž ta hudba...Jak bych to pověděl...Hudba poroste...“

„To je dobře,“ přerušil mne, „že děti mají také malou noční hudbu. A co je, prosím tě, hudba?“ „Ty to ještě nevíš?“, říkám. „Hudba je přece...No prostě, když je hudba... Abych ti to definoval přesně...Rozumíš?“

„Ano, tatí,“ řekl. „Hudba je, když to člověk už nemůže vydržet a musí si zahrát.“

A po chvíli ještě zaprosil:

„Pojď, zazpíváme si, tatí...Malou noční hudbu... Víš?“

„Když já neumím zpívat,“ povídám a trochu jsem se začervenal. „Půjďme raději domů a tam si pustíme rádio. Že ano?“

„Ale ne,“ říká, „pojď tatínku, zazpíváme si...Já už to prostě nemohu vydržet.“

A tak jsme zpívali trochu falešně, ale zato dlouho. Možná, že nás za tím oknem slyšeli. Jednou se tam na chvíli rozsvítilo růžové světlo a znovu zhaslo.

Otázky a úkoly k textu 2

1. Kdo jsou postavy v textu?

.....
 .....
 .....

2. Zkus popsat, můžeš i výtvarně ztvárnit, podzimní oblohu podle sebe a porovnat ji s ukázkou.

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

---

3. Jaký umělecký směr se zabývá zachycením okamžité atmosféry a následného prožitku? Které osobnosti ho představují?

.....

.....

.....

4. Proč tatínek nedokáže popsat, co je Malá noční hudba?

.....

.....

.....

5. Jak si ji představuješ ty?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Vymysli alespoň 5 přídavných jmen, jež by charakterizovala Malou noční hudbu a začínají na písmeno M.

.....

.....

.....

Pracovní list 2

Text 1

Jiří Wolker *Okno*

Okno je skleněná loď,
 připoutaná k břehům mé světnice.
 Mladý námořník nepotřebuje sedmimílové střevíce.
 Vsedne a odejde;
 každou chvílí
 urazí očima dychtivýma deset tisíc mílí
 nad mořem
 po nebi krásném a širokém.

Bílá oblaka,
 bílé skály,
 Afriku i Austrálii jsme zcestovali,
 s černochoy se pobratřili,
 Indiány navštívili.
 Našli jsme i nové světa díly,
 ze všech světa dílů nejmladší,
 to vše ale nestačí,
 abychom se zastavili.

Svět je kulatý.
 Po mnoha dobrodružstvích rád vrátíš se zase
 do nízké světničky, která zavírá se
 nad starými známými věcmi.
 U rozviklaného stolu mezi dvěma vysychajícími kalamáři
 Nejlépe uplatníš povídku s polární září.
 Vše bude tiché a šťastné, – ty sám nejvíce.
 Oči své položíš doprostřed světnice:
 dáreček z cesty –
 – album světa.

Otázky a úkoly k textu 1

1. Vyber z textu 3 přirovnání a pokus se je vysvětlit.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. K čemu je přirovnávána nízká světnička?

.....

.....

3. Které země aktéři básně navštívili?

.....

.....

.....

4. Co by mohlo být album světa?

.....

.....

.....

5. Jaké přísloví tě po přečtení této básně napadá?

.....

.....

Text 2

Jiří Hanzelka – Miroslav Zikmund *Za námi Praha*

„...a na shledanou za tři roky tady před Autoklubem!“ Poslední stisky rukou a úsměvy přátel, kteří přišli říci svoje „Zlomte vaz!“

Jaro se stěhovalo do Prahy a rozhazovalo stříbrné navštívenky po dlažbě i po blede zeleni stromů. Jeho paprsky se svezly otevřenou střechou vozu po chromu opěradel a dotkly se dvou tropických přílb. „Vzpomeňte si na Prahu, až je budete v Africe poprvé dávat na hlavu...!“

Bzučení filmových kamer, přivřené oči vedle hledáček fotopřístrojů. (...) Řada vozů se rozjela, aby nás doprovodila na hranice Velké Prahy. (...) Domy na smíchovském nábřeží zatáhly oponu nad panoramatem Hradčan, zářících v dopoledním slunci. (...) Průvodčí u Anděla přehodil špičky pro šestnáctku (...), zatímco zelené světlo semaforu uvolňovalo výjezd z Prahy. Domy prořídly a silnice mezi Motolem vyběhla vzhůru mezi zelenými stráněmi. Koncové světlo před námi, brzdy – a konvoj zastavil. (...) Úsměvy, mlčení, pevné stisky rukou. „Pozdravujte mi Tobruk!“ (...)

Spadla z nás náhle únava posledních dnů a nocí, nabitých starostmi. Léta příprav, tisíce hodin strávených nad mapami celého světa, potišťenými stranami, přihrádkami knihoven i čistými archy papíru – to všechno se rázem zúžilo v silniční patník nad Motolem, který udělal tečku za poslední kapitolou a načíнал novou.

Štíhlá jehla plzeňského Bartoloměje se vynořila nad středem rokycanské silnice a tovární komíny vypluly z příkrovu kouře. Třešňové stromořadí na Slovanské třídě tonulo v záplavě svěží zeleně a sametově hebkých květů a tvořilo melancholický rámeček posledním stiskům pravic.

Přeštice, Klatovy, předhoří Šumavy. A pak hraniční závory v Železné Rudě. (...) Plavovlasý klučina s upomínkovými předměty se objevil u okénka Tatry.

„Kupte si talisman pro štěstí,“ řekl. „Jedete daleko...?“

„Snad to není daleko. Z Československa do Československa...“

„22. 4. 1947“

„Kde asi budem trávit první výročí? A další...?“

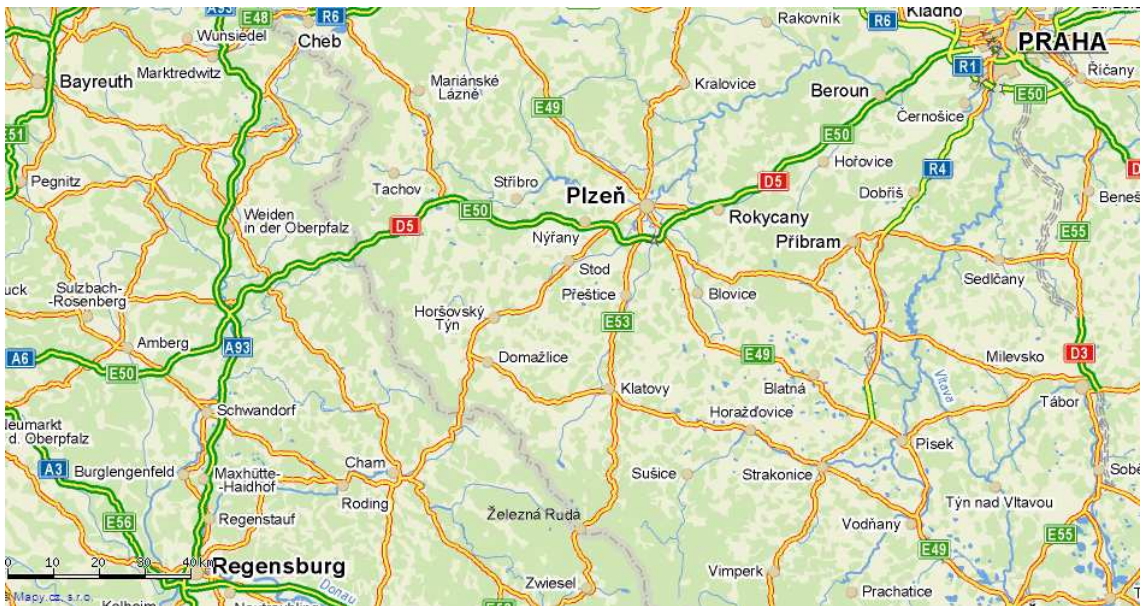
Úředník finanční stráže vtiskl razítka do pasů a zdvihl závoru, vedle níž zářil výsostný znak Československé republiky. Několik metrů za ním stála tabule s nápisem Deutschland. První hranice.

„Šťastnou cestu – a nezapomeňte na domov...!“

Slova náhle uvázla v hrdlech. Jen stromy a myšlenky ubíhaly dozadu...

Otázky a úkoly k textu 2

1. Rozdělte se na skupiny podle toho, jak určí vyučující.
2. Pokuste se na mapách vyznačit trasu, kudy cestovatelé jeli. (práce ve skupině)

3. Zaznamenejte na papír všechna zásadní místa uvedená v textu. (práce ve skupině)

.....

.....

.....

.....

.....

4. Vypište všechna česká města, která se v textu vyskytují. (práce ve skupinách)

.....

.....

.....

5. Zaměřte se na poslední odstavec textu a pokuste se vysvětlit historické souvislosti. (možná práce ve skupině, individuálně, popř. jako domácí úkol).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Text 3

Jiří Hanzelka – Miroslav Zikmund *Afrika!*

Zeměpisný název Libye je starý přes dva a půl tisíce let. Starověký historik Hérodot však zahrnuje pod tímto názvem celou severní Afriku s výjimkou Egypta a zmiňuje se o dvou skupinách obyvatelů, kteří tehdy žili na území dnešní Libye.

Vnitrozemí obývali Etiopové černošského původu, zatímco na pobřeží žili Libyjci, předchůdci dnešních Berberů, kteří byli později za arabského vpádu vytlačeni do vnitrozemí. (...)

Bez spolehlivého průvodce byste sotva našli obydlí garijánských troglodytů. Jen nízké násypy naznačují, že do pouště zasáhla lidská ruka. Nikde ani stopy po polorozbořených chýších nebo přenosných stanech berberských kočovníků. Zde se žije pod zemí.

Zde zůstal systém, nejbližší a nejpřijatelnější člověku, který nikdy neviděl gotickou klenbu nebo železobetonové příhradky moderních staveb. Půda byla vždy spolehlivým ochráncem člověka. Nedala se zapálit jako dřevěné chatrče. Nedala se zbořit. (...) A mimo to nabízela tato půda přirozené a jednoduché útočiště před padesátistupňovými vedry v poušti, chudé vegetací a stínem. (...)

Z jednoho rohu vykopané šachty se vyvede na povrch země dlouhá šikmá chodba, jejíž profil musí stačit i pro velbloudy. Po obvodě dna šachty je ještě dost místa pro další vchody, které se rozšíří v obyvací místnosti, sklady obilí a trávy esparta, stáje pro dobytek a velbloudy a v řemeslnické dílny. (...) Stěny umělých podzemních domů jsou vymazány jemnou hrnčířskou hlínou. (...) Na stropě spatříte docela zdařilé kresby a umělecké fresky. (...)

Prostory jsou temné, studené a vlhké. Ženy a děti prožívají vlastně celá léta pod zemí. Jejich organismus je vystaven prudkým změnám, vyjdou-li si na chvíli na slunce. Oči uvyklé pološeru trpí rychlým přechodem do ostrého pouštního světla. Obytné místnosti, do kterých nikdy nepronikne sluneční paprsek, jsou naplněny zatuchlým vzduchem. A výsledek? Těžké plicní a oční choroby. (...)

V celé severní Africe vládne obyvatelstvu islám. Málokde však tak tvrdě jako právě v Tripolsku. (...) V tomto prostředí plyne dále středověký život se zdánlivě nevyrušitelnou pomalostí a pasivitou, zavalen horou předsudků a pověr za neviditelnou hrází koránu. (...)

.....
.....
2. Jak byla v historii původně nazývána velká část severní Afriky?

.....
.....
3. Z prvního odstavce textu 3 vypiš podstatná jména v 1. pádě.

.....
.....
4. Co je chauli? Popište, jak vypadá.

.....
.....
5. Popište typická obydlí.

.....
.....
6. Spoj pojmy v prvním sloupci s tím, co znamenají ve druhém sloupci:

Dirham

chemická látka, kterou tvoří organismus při pocitu radosti

Patolog

marocká měna

Endorfin

odborný lékař

Text 4

Zdeněk Šmíd *Bubny Berberů*

Mezitím celníci rozhodli, že nám prohledají autobus, a tak jsme šli měnit peníze. „Všimla sis,“ houkl Sumec na Kostnerovu Marylin, „že tu chodí ženský zabalený až ke krku? Víc snad, holky, nemusím vysvětlovat, nejste blbý.“

Ale nějak asi ty holky přecenil, vyskotačily v krátkých sukýnkách, v šatech s ramínky a zařadily se do fronty. Stál už tam mladý Arab, který chtěl původně taky měnit peníze, ale jak pohlédl na sněžnou šíji Kostnerovy Marilyn, pohled mu zmatněl a marky mu vypadly z ruky. K dovršení hrůzy mu je sličná Majka soucitně posbírala, přičemž se jí minisukně vyhrnula tak, že tomu v Maroku nebylo pamětníka od dob, kdy tam vozili nahé křesťanské otrokyně. Arab opsal zmámenou vývrtku. (...) Stál pak opodál mezi odmítavě zírajícími dědečky a pokřikoval, že z Evropy přijel další hanbinec. (...) A i když nikdo z nás nerozuměl slovo arabsky, tomuhle jsme rozuměli všichni. (...)

Dle muslimských pravidel náboženských, a tedy i společenských, má být řádný člověk řádně oblečen. Nejlíp je, když z něj není vidět vůbec nic. (...) Donedávna nesměla muslimská žena před cizím mužem odhalit tvář. Venkovské Arabky ten zvyk dodržují dodnes, horské Berberky ho nedodržovaly nikdy. (...) Vyjdete-li však ven v minisukních a s nahými rameny, nedivte se, hlavně na venkově, ničemu. (Možné újmy: ženské kletby, mužský ohmat, sborový posměch dětí a leckde vám ani neprodají chleba. V zapadlejších končinách pro vás možná začnou házet kamení. ...) Padla na vás hrůza? To je dobře.)

Dobrá rada: nezlobte ty lidi. Vy jste u nich na návštěvě, ne oni u vás.

(...)

Keny nás vedl do prudkého kopce. Buď moc pil, nebo se v něm uvolňovalo moc endorfinu. Rozsvítili jsme baterky. „Kašlete na baterky,“ jásal Keny, „koukejte těch hvězd!“ (...)

„Panenkomarjá!“ Lída zasvítla na cosi před sebou, „jsme mezi hrobama!“ Dívky zapištěly. (...) Má baterka ozářila vyvrácený pomník. „V některých zemích,“ vydechla Lucie, „když vkročíte na jejich posvátná místa, tak vás zabijou!“ (...)

Majda znovu zaječela. (...)

Spatřili jsme postavu v potrhané říze. Pomalu vstávala přímo ze země. „Ghúl,“ zašeptala Galeb, „do prkýnka, to je fakt ghúl!“ (...) Tvář postavy stínila kapuca. Jako by to žádnou tvář nemělo.

„Pusťte mě k tomu,“ zasípěl Pá'a. „Jsem profesionál. Poznám, jestli je to živý nebo ne.“ Postava se k němu pomalu obrátila. Pá'a couvl. Pak se z té věci ve výši lidského žaludku cosi vysunulo. Jakoby vyschlá ruka. A zjev promluvil:

„Bonžúr. Savá? Dirham? Sigaret? Bonbon?“

„Ty mrtvý lež a nevstávej,“ zasyčela Lucie. Promluvila tak hrozivě, že chlap uleh, kde předtím spal, a už nic nechtěl.

Ghúl je strašidelná odrůda džinů. A džin je duch. Z uvedeného vyplývá, že ghúl je strašidlo na druhou. Sídlí na hřbitovech, ve zříceninách či v poušti a žere jak živé, tak mrtvé lidi. (...) Ghúlové, ač jsou prý vzezření nechutného, se rádi mění v krásné ženy a lákají poutníky do pustin. Váháme-li, zda něžná dívka, která sedí v písku tři sta kilometrů od Timbaktu, je fata morgána, úžeh, opravdová dívka nebo ghúl, prohlédněme si stopy. (...) Úžeh a fata morgána nemají žádné. Jsou-li stopy oslí, je to ghúl.

Ghúla lze zabít jedinou silnou ranou. Slabším bouchancem ho zbytečně naštvete. Pozor! Po druhé ráně ghúl znovu ožívá!

Pracovní list 3

Text

Rudolf Mertlík *Odysseova dobrodružství, která zažil na zemi i na moři, když se vracel do vlasti*

Dávno už byli doma všichni rekové, kteří bojovali u Tróje, jen jeden jediný se dosud nevrátil. Byl to král Odysseus. Po skončení trójské války bloudil ještě několik let po všech končinách a prožil za tu dobu tolik radostných i žalostných příhod, že jeho sláva naplnila celý svět.

Vyplul z Tróje se svou družinou na dvanácti korábech a těšil se, že se brzo shledá s drahou otčinou, s milovanou manželkou, se synem Télemachem a se svým staříčkým otcem Láertem. (...) Než se dostal domů, přišel o všechny lodě a o všechny své druhy, na mořské dno klesla i všechna kořist, kterou si vezl. Zachránil holý život.

Když vypluli od Tróje (...), celá obloha se pokryla temnými mraky a po moři se rozprostřela černá noc. (...) Po devět dní je hnal silný vítr a zanesl je k neznámému území. (...) Obyvatelé té výspy byli mírumilovní a laskaví a každého uctili lahodným ovocem, jemuž říkali *lotos*. Plody lotosu byly tak sladké, že kdo jich jednou ochutnal, už nikdy nepomyšlel na návrat do vlasti. (...) Vojáci plakali a naříkali, když je Odysseus silou odváděl zpět k lodím, a měl co dělat, aby mu nakonec ještě neutekli. (...) Navečer dorazili k nízkému ostrovu. (...) „Přátelé, já teď odpluji se svou družinou prozkoumat tamhleto skalnatou pevninu, odkud stoupá kouř. Podívám se, jací lidé tam žijí a zdali bychom je mohli navštívit. Vy zatím zůstanete tady a počkáte na nás.“ Pak si naplnil objemný měch nejlahodnějším vínem, vzal si jídlo, vstoupil na loď a plul k té nedaleké zemi. (...) V té zemi žili divocí, suroví obři, násilní a zpupní. Nazývali se Kyklópové. Pásli stáda a to bylo jejich živobytí. Neorali, neseli, neuměli stavět lodě a neměli žádné zákony a řády. (...) Tito obři měli uprostřed čela jen jediné veliké oko, hlas jako burácení hromu a mysl náchylnou k zločinům.

Odysseův koráb přistál u jejich pobřeží a všichni z něho vystoupili. Již z moře bylo vidět na pokraji vysokého břehu prostornou jeskyni. (...) Za malou chvíli vstoupili do sluje. Jejího strašného hospodáře v ní nezastihli, byl ještě se stády na pastvě. V jeskyni bylo množství lísek s těžkými bochníky sýra, nádoby s kyselým mlékem, putny na dojení a všude plno jehňat a kůzlat. Druhovému Odysseovi prosili vladaře, aby si nabrali sýra, odehnali stáda a rychle odpluli. Ale Odysseus (...) chtěl spatřit obra, který v té jeskyni přebýval. Jmenoval se Polyfémos. Rozdělali si tedy oheň, sedli si kolem něho a jedli a pili z Polyfémových zásob. Najednou se v jeskyni zatmělo, jak obr velikán zatarasil svým tělem celý vchod. Vešel dovnitř zarostlý a špinavý a shodil na zem obrovskou otep suchého dříví. Všichni uskočili hrůzou při tom hromovém rachotu a skrčili se v koutech jeskyně. Obr se ani nezastavil. Vehnal kozy a ovce do jeskyně, aby je podojil. Berany a kozy nechal venku na rozlehlém dvoře, který byl obehnán pevnou vysokou zdí. Potom popadl velikou skálu, nesl ji jako pířko a zatarasil jí vchod do jeskyně. Pak zapálil hromadu dříví a ozářil celou jeskyni. Vtom si všiml nečekaných návštěvníků a zaburácel: „Aj, aj, máme tu nějaké hosty! Odkud jste přišli a co tu chcete, bídní červíčkové?“

Ve všech byla malá dušička. Jen Odysseus se vzchopil a třesoucím se hlasem obrovi odpověděl: „Vracíme se z trójské války. Bouře nás sem zahrnala. Už dlouho se plahočíme světem a místo k domovu jsme se dostali sem. Přicházíme k tobě s prosbou, abys nás vlídně přijal a pohostil a dal nám na památku nějaký dárek. Mocný Zeus je ochráncem hostů a prosebníků, to měj na paměti!“

Obr se hrozivě napřímil, založil si ruce v bok a zahřímal: „Odkud přicházíš, bloude, že mi tu mluvíš o něco o bozích?! My se o bohy nestaráme, jsme silnější než

oni. Kdybych tě chtěl zahubit, nic by ti nepomohl ten tvůj Zeus ani všichni bohové dohromady.“ (...) Vyskočil, uchoпил dlouhatánskýma rukama dva muže z Odysseovy družiny a tloukl jimi o zem jak se štěňaty, až jim mozek stříkal po stěnách jeskyně. Potom je na kusy roztrhal a připravil si z nich večeři. Jedl hltavě jako hladový vlk. Spolykal je beze zbytku, i kosti rozdrtil ve svých strašných zubech.

Odysseus i jeho průvodci vytřeštili oči hrůzou nad tou podívanou. V zoufalství sepjali ruce a prosili bohy o pomoc. Když se obr nasýtil, napil se mléka, natáhl se na zem mezi ovce a spokojeně odpočíval. Odysseovi bleskla hlavou myšlenka, že teď by byla vhodná chvíle přiskočit k němu a probodnout ho mečem. Ale hned si uvědomil, že by to znamenalo pro všechny jistou záhubu. Tu skálu by neodvalili od vchodu, i kdyby se potrhali. A tak v zoufalství a nářku přečkali celou noc a nikdo ani oka nezamhouřil.

Ráno Polyfémos opět zapálil hromadu dříví, podojil a ošetřil stáda a zas jako včera popadl dva z Odysseových druhů a snědl je k snídani. (...) Všichni si oddychli, když obr odešel.

Odysseus hned začal přemýšlet, jak by na toho surovce vyžral a zachránil sebe i své druhy. Tu si povšiml, že v koutě jeskyně stojí kmen velikého stromu, který Polyfémos uřal, aby si z něho udělal kyj. Lodní stožár by z něho mohl být – tak byl veliký. Odysseus z něho kus odsekl, druzí hned seškrábali kůru, uhladili ho a Odysseus jej pak na jednom konci pěkně přioštil. Když byl kůl takto připraven, prozradil Odysseus svým druhům, co hodlá učinit. Až obr usne, tím kůlem mu vypálí oko. Hned jej v ohni rozežhaval a přikryl ho suchým trusem, aby pomalu doutnal. Potom losovali, kdo z nich se zúčastní té pomsty na Polyfémovi. Los padl na čtyři nejzdatnější reky a k nim se připojil Odysseus jako pátý. Pak si usedli, vzájemně si dodávali odvahy a čekali, až se obr vrátí.

Konečně se přiblížil večer a Polyfémos vstoupil do jeskyně. Všechno se opakovalo jako včera. Jen tentokrát nenechal před jeskyní ani jeden kus, zahnal dovnitř berany i kozy. Potom podojil ovce a kozy a zas chňapl po dvou nešťastnících a připravil si z nich strašnou večeři. Opět byla ve všech malá dušička. Jen Odysseus potlačil všechn strach a hrůzu, nalil do nádoby pořádnou dávku vína, přistoupil k obrovi a řekl: „Na, Kyklópe, ochutnej, jaký lahodný mok jsem ti přinesl jako dar.“ (...) Obr víno naráz vypil. Náramně mu zachutnalo. Požádal ještě o jeden doušek. Odysseus mu s radostí hned vyhověl. Polyfémos převrátil i druhý korbek do svého bezedného břicha a zaskuhral: „Když máš tak znamenité víno, pověz mi i své jméno. (...) Já jsem nejsilnější ze všech Kyklópů a říkají mi Polyfémos.“ Odysseus místo odpovědi znovu nalil nádobu, obr ji zase najednou vypil – a po ní ještě druhou a třetí. Když už se mu zatemnily smysly, tu teprve k němu Odysseus lichotivě promluvil: „Já ti tedy povím své jméno. (...) Slyš, Polyféme, já se jmenuji *Nikdo*.“ (...) Obr v zápětí zavravoral, svalil se na záda a v okamžiku chrápal, až se jeskyně třásla. (...)

To byla vhodná chvíle, aby Odysseus provedl svou pomstu a potrestal toho hrozného lidožrouta za jeho zločin. I uchoпил ukrytý zaostřený kůl a vstrčil ho do ohně, aby se na něm udělal žhavý uhel. Ostatní stáli u Odyssea připraveni k činu. Když už by byl kůl skoro chytil, rychle ho vytáhli, přiskočili k obrovi a vrazili mu ho do oka. (...) Zasyčelo to, jako když kovář ponoří do vody žhavé železo. Okolo kůlu proudila horká zpěněná krev. Dlouhé husté řasy Polyfémovy se vznítily v plamen a v oku to stále syčelo a praskalo, až se úplně vyškvařilo a zůstala po něm jen veliká díra. (...) Polyfémos zařval bolestí, až jim v uších zalehlo. Všichni hrůzou uskočili. Obr vytrhl z oka ten žhavý kůl, zbrocený krví, mrštil jím vztekle před sebe, mával divoce rukama a ze všech sil křičel na ostatní Kyklópy. Volal je na pomoc. Jeho křik se rozléhal v nočním tichu široko daleko.

Obři ho uslyšeli, hned se začali sbíhat z okolních kopců k jeho jeskyni a vzrušeně se ho ptali: „Co se ti stalo, Polyféme, že tak křičíš a budíš nás ze spánku? Kdo ti ubližuje?“ (...) „Nikdo!“ řval obr bolestně. „Nikdo, Nikdo!“

„Když ti nikdo neublíží a jsi v jeskyni sám, tak v čempak ti máme pomoci?“ S těmito slovy zase odcházeli tuze rozmrzelí, že se zbytečně vyplašili.

Zato Odysseovi poskakovalo srdce radostí. Polyfémos dál hrozně nařikal, svíjel se bolestí, hmatl rukama kolem sebe a dobelhal se k otvoru, kudy se vcházelo do jeskyně. Odvalil kámen, sedl si u vchodu a natáhl ruce, aby polapil ty bídné lidské červy, kdyby chtěli mezi ovce uniknout z jeskyně. Tu se už Odysseus přestal radovat a začal přemýšlet, co dál. Co udělat, aby se vyhnuli strašné zkáze, která byla stále nablízku. Ale nebyl by to Odysseus, aby si nakonec se vším neporadil.

Potichu schytl největší berany, pokryté hustou vlnou, a svázal je po třech k sobě. Pod prostředního z nich přivázal vždy jednoho ze svých druhů. Sám si vybral největšího berana ze všech, ale jen jednoho, skrčil se mu pod huňaté břicho a držel se pevně rukama chomáčů jeho husté, převislé vlny.

Nastalo ráno. Ovce mečely, neboť nebyly podojeny. Polyfémos je ohmatával a pouštěl z jeskyně ven. Když se blížil ke vchodu stádní beran, byla v Odysseovi v té chvíli právě tak malá dušička jako ve všech, kteří takto procházeli před ním. Ani nedýchal. (...) Když byli pár kroků od jeskyně, Odysseus se pustil a odvázal své druhy (...) a radovali se ze shledání. (...) Odrazili od břehu. Veslaři veslovali ze všech sil a brzy byli hezký kus od obrova obydlí. Tu se Odysseus postavil směrem k jeskyni a zvolal: (...) „Kdyby se tě, Kyklópe, někdo ptal, kdo tě oslepil, řekni mu, že to byl Odysseus, král z ostrova Ithaky.“ Polyfémos (...) zahřímal: (...) „Vyslyš mě, otče, jenž vládneš mořem a otrásáš zemí! Dej, ať se Odysseus nikdy nevrátí domů, a je-li snad souzeno, aby se přece jen vrátil, ať ztratí všechny své druhy a doma ať najde jen neštěstí a zkázu!“ Poseidon ho vyslyšel a kývl na souhlas. (...)

Odysseovy lodě pak připluly k ostrov, který patřil králi větrů Aiolovi, námořníci zde byli bohatě pohoštění a Odysseus dostal jako dar měch. V tom měchu byly uzavřeny nebezpečné větry, aby ho na cestě neohrožovaly.

A když hosté nastoupili do lodě, Aiolos za nimi poslal mírný západní vítr, aby se jim opíral do plachet a hnal je domů. Veslaři se nemuseli vesel ani dotknout. (...) Desátý den se jim zjevila na obzoru rodná země. Už byli tak blízko cíle! Odysseus držel sám plachetní provazy a sám takto řídil směr lodi, aby se co nejdříve shledal s domovem. Ale najednou ho přemohla únava (...) a usnul. Jak to ostatní zpozorovali, začali se dohadovat, co je asi v tom měchu. (...) „Pojďme a podívejme se, co v něm je!“ Popadli měch, rozvázali ho a v tom frrr! – a větrové vyletěli. Měch splaskl, byl prázdný. Ještě ani nezavřeli ústa údivem a leknutím, když se najednou rozpoutala prudká vichřice a bouře. Všechny větry se spojily v mohutný orkán, jenž uchvátil koráby, zatočil jimi na vlnách a hnal je opačným směrem. Za chvíli se octli na širém moři, daleko od vlasti.

Otázky a úkoly k textu

1. Kde se z pohledu dnešního geografického rozvržení světa tato báje odehrává?

.....
 .....

2. Vypiš z příběhu jména postav a podtrhni jména antických bohů.

.....
 .....
 .....

6. Najdi co nejvíce synonym ke slovu *vítr*.

.....

.....

.....

.....

.....

7. Kolik lidí z Odysseovy posádky obr snědl?

.....

8. Jak se Odysseus dostal z obrova zajetí?

.....

.....

.....

.....

9. Jak se skloňuje vlastní jméno *Zeus* (pouze v jednotném čísle)?

.....

.....

.....

10. Najdi v těchto větách základní skladební dvojici a vysvětli, proč se v první větě ve shodě píše I a ve druhé Y.

a) Větrové vyletěli.

b) Všechny větry se spojily v mohutný orkán.

.....

.....

.....

.....

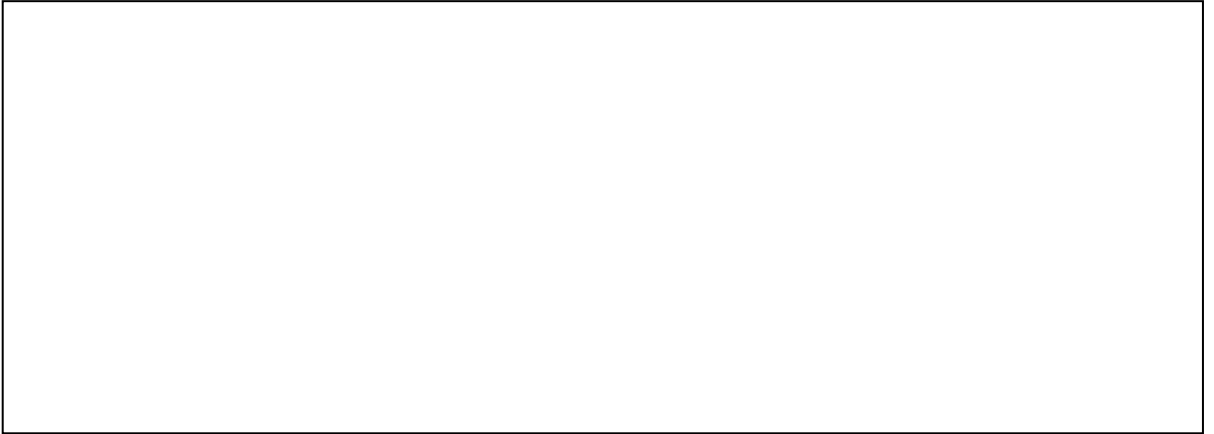
.....

11. Příběhů, pověstí a bájí o Odysseovi je mnoho. Zkus napsat svou vlastní.

.....

.....

Pracovní list 4

Text 1

Petr Ginz *Dneska je jasno...*

Dnes je jasno už všem lidem,
 kdo je arijcem, kdo Židem,
 neboť Žida poznáš vezdy
 podle černožluté hvězdy.
 A takto znamenáný Žid,
 musí podle předpisu žít:
 Vždy po osmé hodině
 věnovat se rodině,
 nesmí si pejska dovolit
 ani se nechat oholit.
 A Židovka dřív bohatá
 nesmí mít ani kořata,
 musí učit doma děti,
 nakupovat od 3 do 5,
 nemít šperky, česnek, víno,
 koncert, divadlo či kino,
 auta, byty, gramofony,
 kožich, lyže, telefony,
 vepřové, cibuli, sýry,
 aparáty, přesné míry,
 jízdní kolo, barometry,
 ponožky a teplé svetry.
 Vůdčí listy, lihoviny,
 časopisy a noviny,
 bonbony a šicí stroje,
 teplé spodky třeba dvoje,
 obchody, pole a lomy,
 akcie, továrny a domy,
 sardinky, ovoce, ryby.
 Možná, že tu něco chybí.
 Ať jsou sebe větší svody,
 nelez nikdy do hospody,
 na nábřeží, výstaviště,
 do muzea, koupaliště,
 do kostela a do herny
 a na záchodek veřejný.
 Jdi jen na Boží zahradu,
 u hrobů hoň svou parádu
 a nadýchej se vzduchu tady,
 neb vstoupit nesmíš v městské sady.

Směl mít jen jeden jako druhý
 Batoh, kufr a popruhy.
 Teď přestala i tato práva,
 Ale Žid, ten jistě nenadává.
 Ten na předpisy hledí jen
 A je se vším spokojen.

Otázky a úkoly k textu 1

1. Co může být Boží zahrada?

.....

.....

.....

2. Podle jakého znamení se poznalo, že se jedná o Žida?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Jaký denní režim měli podle této básně Židé?

.....

.....

.....

.....

.....

Text 2

Art Spiegelman MAUS

Ve dvoudílném komiksu autor zobrazil životní příběh svého otce, který přežil holocaust. Židé jsou zobrazeni jako myši, Němci jako kočky, Poláci jako vepři. Následující ukázka líčí tzv. pochod smrti v lednu 1945, kdy nacisté utíkali z Osvětimi na západ před postupující sovětskou armádou – své vězně hnali do jiných koncentračních táborů.

AŽ JSME DORAZILI DO GROSS-ROSENU.

BYL TU JEN MALÝ TÁBOR, BEZ PLYNU.

VŠUDE ZMATEK A RÁNY PADALY. HRŮZA!

VĚTŠINA SUD ANI NEUZVEDLA, TAK ZESLÁBLI POCHODEM A HLADEM.

ZA MNOU SE OZÝVAL JEKOT A ŘEV. NEOHLPĚL JSEM SE.

DRUHÝ DEN RÁNO NÁS ZASE VYHNALI NA POCHOD BŮHVÍ KAM...

PROCHÁZELI JSME MĚSTEM. BYLO OPUŠTĚNÉ, BEZ CIVILNÍCH OBYVATEL. A ZDÁLKY JSME ZAHLÉDLI VLAK.

BYL TO DOBYTČÁK, PRO KONĚ A KRÁVY. CPALI NÁS TAK, ŽE NEBYLO K HNUTÍ.

ZALEZ!
POHYB!
POHYB!

LEŽELI JSME NA SOBĚ JAKO SIRKY V KRABÍČCE, JAKO SARDINKY.

PROCPAL JSEM SE DO KOUTA, ABY MĚ NEROZMAČKALI...

NA STROPĚ JSEM SI VŠIML NĚJAKÝCH HÁKŮ NA PŘIVAZOVÁNÍ ZVÍŘAT.

POŘÁD JSEM MĚL U SEBE NAFASOVANOU TENKOU DEKU.

VYŠPLHAL JSEM SE NĚKOMU PO ZÁDECH A PEVNĚ JI ZAHÁKL.

TAKHLE JSEM MOHL DÝCHAT I TROCHU ODPOČÍVAT.

TO MĚ ZACHRÁNILO. Z VAGÓNU S 200 LIDMI VYVÁZLO TAK 25 ŽIVÝCH.

-
2. Spočítej podle mapy na obrázku, kolik kilometrů museli vězni při pochodu smrti z Osvětimi do Gross - Rosenu ujít.

.....

.....

3. Vyber si libovolný slohový útvar a pokus se o přetvoření komiksu.

Text 3

List na rozloučenou

Manželka vězně číslo 73043 Elly Kulková poslala tento list svému muži dne 30. června 1944, před očekávanou cestou do plynové komory.

Můj nejdraší! V poslední noci mého života se s Tebou loučím. Naše štěstí bylo sice krátké, ale krásné. Vzpomínám na krásný začátek naší lásky až ke krutému konci. Byl jsi největším štěstím mého života a s radostí bych za Tvou záchranu svůj život obětovala.

A náš nevinný Otík, proč ten tak krutou, hrubou rukou musí skončit svůj krátký život!

Vzpomínám naposled svých drahých. Sejdeš-li se ještě jednou s nimi, tisíckrát je líbám, svoji milovanou sestru, bratra a Olinku, Maxi i Lydi a zvláště vřele Danečka a Lianku. Přeji všem slastnější život, jako byl nás. Ať statečně bojují za naši svobodu a pomstí nevinnou krev svých drahých.

Tobě, můj drahý, děkuji za Tvoji obětavost, lásku a štěstí z celého srdce.

Zůstaň tím, co jsi, statečným, neoblomným hrdinou. Budu na Tebe vzpomínat, za Tvou záchranu se modlit až do posledního dechu. Všem Tvým kamarádům poslední vzpomínky a pozdravy.

Zůstaň zdrav, milovaný! Líbá Tě naposled Tvá Elly a Tvůj malý Otíček! Sbohem.

Otázky a úkoly k textu 3

1. Jak se jmenuje manžel Elly?

.....

2. Kdy manžel Elly umírá?

.....

3. Jakým způsobem byl manžel Elly zabit?

.....

.....

.....

Otázky a úkoly společné pro všechny texty

1. Čím jsou si texty podobné?

.....

.....

.....

.....

.....
.....

2. Čím se liší?

.....
.....
.....
.....
.....

3. Vypiš shody a rozdíly.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Pracovní list 5

Text

Zdeněk Kriebel *Hra na déšť*

Je to bubeník?

Když přijede, město zavírá okna. Lidé nerozumějí bubeníkovi. Bubnuje droboučkými paličkami na bubínky kaluží. Paličky se jen kmitají. Bubnuje na výkladní skříně. Bubnuje na římsy a na kapoty aut, až se práší. Na deštníky a na širáky muchomůrek. Bubnuje na velikánské ucho lopuchu a žabky začínají skákat. Bubnuje na všechno, nač přijde! Všechny náprstky jsou podřobané jeho drobnými paličkami. Na plech bubnuje nejraději. Žádný hráč jazzu nedokáže tak rychlé a podivuhodné rytmy.

Je to sklenář?

Má hrkavou káru. Zasklí kdejakou kaluž. Zasklí i to, co se nezasklívá, a pracuje rychle. Když skončí svou práci, zanechá za sebou skleněné město. Dívky opatrně tančí, aby nešláply do zrcadel, ve kterých stojí na hlavě skleněné město. Je to sklenář – a je to sklenář.

Je to podomní prodavač?

Chodí od ulice k ulici, od domu k domu. Z košíku na břicho mu visí nylonové tkanice až na zem. A jedna pentle. Je z modrých, zelených, fialových a červených proužků. Ta ale není na prodej. Tu má jen tak. Prodává parku zrcátka a ptáky, kteří se za ním rozezpívají, když odchází.

Je to prodavač – a je to prodavač!

Je to architekt?

Cože udělal? Píše se o tom ve všech světových novinách! Jediným obloukem překlenul hory doly! Jaký železniční most z jednoho konce světa na druhý! Je celý ze sedmibarevného betonu. Co chvíli po něm hřmí v dáli vlak. Po tom mostě by měly jezdit děti z obou konců světa a navštěvovat se. Žádný architekt neumí takový vzdušný most. Škoda ho, škoda. Vzala ho voda.

Je to architekt – a je to architekt!

Je to nestyda?

Načernil nám nakonec patník v koutě domovních vrat, nebo nenačernil nám patník u domovních vrat? A na podezdívce – kdo zanechal mapu mokrého světadílu? Nakonec mrholí tak drobounce, jako když lulají mušky.

Je to déšť.

Otázky úkoly k textu

1. Vyber si jedno ztvárnění deště a pokus se vlastními slovy převyprávět, co děšť ve své roli dělá.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Kdo byl v minulosti podomní prodavač? Jak jeho práce vypadala?

.....

.....

.....

.....

.....

3. Najdi v textu:
5 podstatných jmen

.....

.....

.....

5 zájmen

.....

.....

.....

5 sloves

.....

-
- .....
- .....
4. Pokus se vymyslet, čím vším by mohla být bouře. Můžeš se inspirovat přečteným textem.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Rozdělte se na 3 skupiny a pokuste se ztvárnit v prostoru: povodeň, požár a vichřici. Nesmíte používat žádné rekvizity, nesmíte mluvit, ale smíte vydávat zvuky a jakkoli se pohybovat v prostoru, aniž byste ohrozili sebe nebo spolužáky.

A.4 Pracovní listy pro 9. ročník ZŠ a odpovídající ročník gymnázia

A.4.1 Verze pro vyučující s metodickými poznámkami

Pracovní list 1

Ročník: 9. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: počítač s projektorem a plátnem nebo interaktivní tabule

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni text přečíst, analyzovat, odpovědět na otázky a splnit úkoly. Otázky a úkoly jsou vybrané tak, aby vzbudily sociální citění v žácích, případně pak participaci na společenském dění a poskytly tak alespoň teoretickou přípravu na setkání s podobnou situací.

1. Četba textu (odhadovaný čas: 10 minut)

Text

Jan Neruda *Přivedla žebráka na mizinu*

Chci psát událost smutnou, ale hledí mně do očí co veselá iniciálka obličej páně Vojtíškův. Obličej tak zdravě svítivý a do červena lesklý jako nedělní pečínka, politá čerstvým máslem. A takhle k sobotě – pan Vojtíšek holil se jen v neděli –, když už mu bílé vousy po kulaté bradě zas řádně vyrazily a jako hustá smetana se skvěly, zdál se mně být ještě hezčí. Také vlasy jeho se mi líbily. Neměl jich mnoho, začaly pod okrouhlou pleší na skráních a byly už přešedly, ne více stříbrny, nýbrž již až lehýnce zas do žluta, ale byly jako hedváb a vlály tak hebce kolem hlavy. Pan Vojtíšek nosil totiž čepici vždy jen v ruce. (...) Vůbec se mně pan Vojtíšek líbil velmi, jeho modré oči zářily tak upřímně, celá jeho tvář byla jakoby kulatým, upřímným okem.

Pan Vojtíšek byl žebrák. Čím byl předtím, to nevím. Ale žebrákem musil být dle toho, jak byl po Malé Straně znám, již dlouho, a podle svého zdraví mohl jím být ještě dlouho, vypadal jako buk. (...) Jednou jsem ho viděl, když vybelhav se drobným krůčkem svým po Svatojánském vrchu vzhůru do Ostruhové ulice, přistoupil k policajtu panu Šimrovi. (...) Přitom pozdravil zívajícího pana Šimra slovy „Pomáhej pánbůh!“ a pan Šimr salutoval. Šťastně pak vylovil pan Vojtíšek skromnou svou tabatěrku z březové kůry, vytáhl za kožené poutko svrchní dno z ní a podal panu Šimrovi. Pan Šimr si šňupnul a pravil: „Už jsou voni taky asi hezky starej. Kolipak mají?“

„Inu,“ usmíval se pan Vojtíšek, „bude tomu už věru osmdesát let, co mne otec pro obveselení mysle na světlo vydal.“

Pozorlivý čtenář zajisté se diví, že směl žebrák pan Vojtíšek mluvit s panem policajtem jen tak po sousedsku. (...) A k tomu ještě třeba si pomyslet, čím tenkrát policajt byl! (...) On ale nebyl pan Vojtíšek arci také obyčejným žebrákem. (...) Vypadal dosti čistě, aspoň na počátku téhodne; šátek na krku byl vždy pořádně uvázan, na kabátě byla sice někde záplata, ale ne jako kus přibitého plechu a také ne z příliš různobarevné látky. Za týden prožebrał se vždy celou Malou Stranou. Měl všude přístup, a jakmile zaslechla hospodyně venku jeho měkký hlas, nesla mu hned ochotně svůj trojník, to bylo tenkrát dosti mnoho. Od rána žebral až k polednímu (...) a pak si zašel někam se najíst, věděl, kde po řadě mu nechají plný hrnek od oběda. (...)

Byl překrásný den červnový. Pan Vojtíšek vyšel z kostela sv. Mikuláše, posadil si čepici na hlavu, co ochranu proti sálajícímu slunci, a šel pomalu přes nynější Štěpánské náměstí. U sochy svaté Trojice se zastavil a usedl na schod. Kašna za ním zvučně šplouchala, slunce hrálo, bylo tak příjemno!

Sotva si byl usedl, zvedla se jedna ze žebraček od dveří mikulášského kostela a šla týmž směrem. Té říkali „baba miliónová“. Jiné žebračky slibovaly, že pánbůh darovanou jim almužnu zaplatí stotisíckrát, ona šla hned do „miliónů a miliónů“ (...); teď šla rovně a přímo k panu Vojtíškovi u sochy. Plátěné suknice se jí kolem suchých hnátů plandaly skoro bez zašustění, do čela silně stažená modrá plachetka kývala se

nahoru dolů. Její obličej byl mně vždycky děsně protivný. Samá drobná vráska jako tenoucké nudličky, sbíhající se ke špičatému nosu a ústům. Oči její byly žlutozelené jako u kočky.

Přistoupila až poblíž pana Vojtíška. „Pochválen buď pán Ježíš Kristus,“ zašpoulila ústa. Pan Vojtíšek kývnul na znamení, že souhlasí. (...)

Očima mhourala jako kočka v slunci. (...) Ústa její stále sebou šubala; když se otevřela, bylo vidět napřed nahoře jediný zub, celý černý.

„Pane Vojtíšku,“ začala zas, „pane Vojtíšku, já vždycky říkám, kdybyste chtěl!“ Pan Vojtíšek mlčel. Obrátil jen obličej k ní a díval se jí na ústa. (...)

Něco jako úsměv, jako radost přelítlo obličejem žebraččiným, ale bylo to ošklivé. Zešpičatila ústa, celý obličej jaksi se jí stáhnul do rtů jako do šťopky.

„Pane Vojtíšku!

Pane Vojtíšku, my dva bychom mohli být ještě šťastni. – Tadyhle se mně pořád o vás zdálo, já myslím, že pánbůh tomu tak chce. – Vy jste tak samoteni, pane Vojtíšku, nikdo vám neposlouží. – Vy máte všude přízeň, máte tuze moc dobrých lidí. – Vidíte, já bych se k vám přistěhovala. Kus peřin mám – “

Pan Vojtíšek mezitím pomalu vstával. Už tu stál rovně a pravicí si narovnával kožené stínidlo své čepice. „Radš utřejch!“ vyhrknul konečně a obrátil se bez pozdravu. (...)

Divné zvěsti začaly se najednou šourat Malou Stranou. A koho se dotkly, škrabal se uchem. „Pan Vojtíšek,“ znělo často v rozpravách a za chvíli zas jsi slyšel: „Pan Vojtíšek!“

Brzy jsem zvěděl všeho. Pan Vojtíšek prý nebyl ani chud. Pan Vojtíšek prý měl tam za vodou na Františku, dva domy. (...) Blázny si dělal z dobrých malostranských sousedů! A po tak dlouho! Nastala rozhořčenost. (...)

„Darebák!“ pravil jeden.

„Je pravda,“ rozumoval druhý, „viděl ho někdo žebrot v neděli? To byl nejspíš doma, ve svých palácích, a jedl pečeně.“ (...) On prý má také dvě dcery a ty prý dělají slečny. Jedna prý má lajtnanta a druhá chce jít k divadlu. Nosí jen samé rukavičky a jezdí do Stromovky. To rozhodlo i u ženských.

Takřka ve dvakrátě čtyřadvaceti hodinách byl osud páně Vojtíškových zjinačen. Všude ho ode dveří odbývali, že jsou „zlé časy“. Kde míval obědy, slyšel, že „dnes nic nezbylo“, nebo: „Jsme chudi, měli jsme jen hrách, to není pro vás.“ Uličníci kolem něho poskakovali a pokřikovali: „Domácí pán! Domácí pán!“

Byl jsem v sobotu před domem a viděl blížícího se pana Vojtíška. Hostinský pan Herzl stál jako obyčejně v bílé zástěře mezi domem, opřen o kamennou veřej. (...) Pan Vojtíšek nepřicházel s jasným úsměvem jako jindy. Hlava byla sklopena, nažloutlé vlasy zčuchány. (...) „To je dobře, že jdete,“ mínil pan Herzl. „Pane Vojtíšku, půjčte mně dvacet tisíc. Nebojte se, že přijdete o ně, budou na dobré hypotéce. Mohl bych teď koupit dům tady vedle U labutě –“

Nedomluvil.

Panu Vojtíškovu vyhrnuly se slzy náhle proudem. „Vždyť jsem – vždyť jsem –“, zavzlykal, „já byl celý život poctivý!“ Potácel se přes ulici a sklesl u zdi pod zatačkou k Hradu. Hlavu položil na kolena a štkal hlasitě.

Vrazil jsem do pokoje k rodičům, třesa se na celém těle. Matka stála u okna a dívala se přes ulici. (...) Hleděl jsem upřeně oknem na plačícího pana Vojtíška. Matka vařila právě svačinu, ale každý okamžik přistoupila také k oknu, vyhlédla ven a zavrtěla hlavou. Najednou vidí, že pan Vojtíšek pomalu se zdvihá. Rychle ukrojila krajíc chleba, položila jej na hrnek s kávou a spěchala ven. Volala, kývala z prahu, pan Vojtíšek neviděl a neslyšel. Šla až k němu a podávala mu hrnek. Pan Vojtíšek díval se němě na ni. „Zaplat' pánbůh,“ zašeptal konečně a pak dodal: „Ale teď nemůžu nic polknout.“

Víc pan Vojtíšek na Malé Straně nežebral. Za řekou (...) usadil se na Křížovnickém plácku u podloubíčka klementinského, zrovna naproti vojenské strážnici, která stávala u mostu. (...) Čepice ležela před ním dnem na zemi, hlava byla vždy svěřena k prsoum, v rukou držel růženec, nevšímal si nikoho. (...) Zežloutlá kůže se byla sevrkla do šupinatých vrásek. Mám, nemám to říci? – ale proč bych to neřekl, že jsem se netroufal přímo k němu, že jsem se plížil vždy kolem pilíře, abych mu mohl čtvrtě svému jmění, šajnový groš, odzadu hodit do čepice a pak rychle utéci. (...)

Bylo mrazivé únorové jítro. Venku ještě šero, okno samý tlustý, květnatý led, v němž se oranžově odrážel svit z protějších kamen. Před domem zaharašil vozík a zaštekali psi.

„Doskoč mně pro dva žejdlíky mlíka,“ velela matka. „Ale zaobal si krk.“

Venku stála mlíkařka na vozíku a za vozíkem stál policajt pan Kedlický. Kus lojové svíčky svítil tiše v čtyřhranné, skleněné lucerně.

„Cože, pan Vojtíšek?“ ptala se mlíkařka. (...)

„Ano,“ odpověděl, „našli jsme ho po půlnoci na Oujezdě vedle kanonýrských kasáren. Byl nadobro zmrzlý a dali jsme ho do umrlčí komory ke Karmelitánům. Měl jen rozedraný kabát a kalhoty, ani košile neměl.“¹⁶⁶

2. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 6 minut)

1. Jak se jmenovaly ústřední postavy příběhu? Charakterizuj je.
2. Na druhé straně společnosti jsou obyčejní lidé. Jak bys charakterizoval/a je?
3. Kde se děj příběhu odehrává?
4. Proč se v předchozí větě ve slově Hrad píše velké písmeno H?

3. Sledování videoukázky – Dokument ČT 2 – Žebráci (odhadovaný čas: 6 minut)

4. Diskuse (odhadovaný čas: 10 minut)

5. Otázky a úkoly k videoukázce (odhadovaný čas: 13 minut)

1. Čím se podle tebe liší pojetí žebračka tehdy a dnes? Jak dnešní společnost pomáhá sociálně slabým lidem?
2. Jak bys pomáhal/a sociálně slabým ty? Napiš o tom krátkou úvahu.

6. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu

1. Jak se jmenovala ústřední postava příběhu? Charakterizuj ji.

Ústřední postavou byl žebřák pan Vojtíšek. Na žebračka ale vůbec nevypadal. Byl čistý, oholený a vypadal velmi zdravě. Obyvatelé Malé Strany pro něj vždy měli vlídné slovo a něco k jídlu, za což jim byl pan Vojtíšek velmi vděčný. Vše se ale změnilo poté, co potkal jinou žebračku „babu miliónovou“. Pověst pana Vojtíšek mezi ostatními lidmi se změnila. Najednou pro ně nebyl milým panem Vojtíškem, jemuž vždy rádi pomohli. Navíc se domnívali, že jim lhal. Mysleli si, že má krásný dům, žije si nad poměry a dovoluje si žebrat. S panem Vojtíškem to nedopadlo dobře, trápilo ho, že si o něm lidé myslí takové věci. Nakonec se obyvatelé Malé Strany doslechli, že pan Vojtíšek umřel. A opravdu měl jen ten rozedraný kabát a kalhoty.

¹⁶⁶ Zdroj: NERUDA, Jan. *Povídky malostranské*. 3. vyd. v Čs. spis. Praha: Československý spisovatel, 1978, s. 159–171.

2. *Na druhé straně společnosti jsou obyčejní lidé. Jak bys charakterizoval je?*

Obyvatelé Malé Strany jsou na jednu stranu velmi ochotní, ale na druhou stranu je do značné míry ovlivňují zanedbatelné maličkosti. Některým chybí vlastní názor a působí jako „stádo“.

3. *Kde se děj příběhu odehrává?*

V Praze, na Malé Straně.

4. *Proč se ve větě – Potácel se přes ulici a sklesl u zdi pod zatáčkou k Hradu. – píše ve slově Hrad velké písmeno H?*

Protože se jedná o obecné, ale vlastní jméno, myšleno Pražský hrad.

Otázky a úkoly k videoukázce

1. *Čím se podle tebe liší pojetí žebráka tehdy a dnes? Jak dnešní společnost pomáhá sociálně slabým lidem?*

Dnes není moc běžné, že by žebrákům pomáhali lidé tak, jak popisuje povídka. Sociálně slabým lidem pomáhají speciální organizace, např. Pomoc dětem, Frankie for Kids, Diakonie, Charita a další.

2. *Jak bys pomáha/al sociálně slabým ty? Napiš o tom krátkou úvahu.*

Tento úkol je zcela na postojích a hodnotách žáka.

Pracovní list 2

Ročník: 9. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: pastelky, fixy, barevné papíry, staré časopisy, lepidlo

Očekávané výstupy: Cílem této hodiny je seznámení se s poměrně problematickým, ale velmi krásným textem. Žáci čtou text s porozuměním, jsou schopni z něj vytáhnout důležité informace a odpovědět na otázky. Jedná se práci skupinovou, což pro každého žáka znamená zapojení se do kolektivu, uhájení si vlastního názoru, ale i připuštění kompromisu. V neposlední řadě jsou žáci schopni zapojit se do diskuse a komentovat tvorbu své i ostatních skupin.

1. Práce ve skupinách (odhadovaný čas: 20 minut)

Žáci jsou rozděleni do pěti skupin. Každá skupina dostane text z knihy *Malý princ*, pomocí tichého čtení čtou žáci text a posléze plní zadané úkoly a odpovídají na otázky pro určitou skupinu.

Skupina 1

Text 1

Žil v oblasti asteroidů 325, 326, 327, 328, 329 a 330. Nejdříve se tedy vypravil na ně, aby tam hledal nějakou práci a poučení.

Na prvním bydlel král. Oblečen v purpur a hermelín, seděl na velmi prostém, a přece majestátním trůně.

„Ale hled' me, poddaný,“ zvolal král, když uviděl malého prince.

A malý princ se ptal sám sebe: Jak mě může znát, když mě ještě nikdy neviděl?

Nevěděl, že králové vidí svět zjednodušen. Všichni lidé jsou pro ně poddaní.

„Pojď blíž, ať tě lépe vidím,“ řekl mu král a byl moc pyšný, že konečně někomu kraluje. Malý princ se díval, kam si sednout, ale planeta byla celá zaplněna nádherným hermelínovým pláštěm. Zůstal tedy stát, a protože byl unaven, zívá.

„Zívat v přítomnosti krále se nesluší,“ řekl mu mocnář. „Zakazuji ti to.“

„Nemohu se udržet,“ odpověděl malý princ celý zmatený. Byl jsem dlouho na cestě a nespal jsem ...“

„Nařizuji ti tedy, abys zíval,“ řekl král. „Již celá léta jsem neviděl nikoho zívat. Je to pro mne něco nového. Tak jen zívej dál. Nařizuji ti to.“

„Teď se bojím ... už nemohu ...,“ odpověděl malý princ a po uši se začervenal.

„Hm, hm,“ odpověděl král. „Tak ... tak ti nařizuji chvílemi zívat a chvílemi ...“

Trochu breptal a zdál se pohněván.

Králi šlo totiž o to, aby se uznávala jeho autorita. Nestrpěl neposlušnost. Byl to absolutistický mocnář. Ale byl také velký dobrák, a proto dával rozkazy rozumné.

„Kdybych nařídil,“ říkal obvykle, „kdybych nařídil generálovi, aby se proměnil v mořského ptáka, a on neuposlechl, nebyla by to vina generálova, ale moje.“

„Mohu se posadit?“ zeptal se nesměle malý princ.

„Nařizuji ti, aby ses posadil,“ odpověděl král a přitáhl si majestátně cíp svého hermelínového pláště.

Malý princ žasl. Planeta byla maličká. Nad čímž mohl král vládnout?

„Vaše Veličenstvo,“ pravil, „prosím o prominutí, že se vás ptám ...“

„Nařizuji ti, aby ses mě ptal,“ řekl honem král.

„Vaše Veličenstvo, čemu vládnete?“

„Všemu,“ odpověděl král velmi prostě.

„Všemu?“

Král rozvážně ukázal na svou planetu, na ostatní planety a na hvězdy.

„Tomu všemu?“

„Ano, tomu všemu,“ odpověděl král.

Byl totiž vladař nejen absolutistický, ale vševládnoucí.

„A hvězdy vás poslouchají?“

„Ovšem,“ řekl mu král. „Uposlechnou ihned. Nesnesu nekázeň.“

Taková moc malého prince oslnila. Kdyby on ji měl, viděl by ne čtyřiačtyřicet, ale dvaasedmdesát nebo sto, nebo dokonce dvě stě západů slunce v týž den, aniž by musel posunout židli! A poněvadž mu bylo trochu smutno při pomýšlení na jeho malou, opuštěnou planetu, dodal si odvahy a požádal krále o jednu laskavost:

„Chtěl bych vidět západ slunce ... Udělejte mi tu radost ... Naříd'te slunci, aby zapadlo ...“

„Kdybych nařídil generálovi, aby létal od květiny ke květině, jako létá motýl, nebo aby psal tragédii nebo aby se proměnil v mořského ptáka, a generál by rozkaz neprovedl, či by to byla chyba?“

„Vaše,“ odpověděl pevně malý princ.

„Správně. Je třeba žádat od každého to, co může dát,“ odvětil král. Autorita závisí především na rozumu. Poručíš-li svému lidu, aby šel a vrhl se do moře, vzbouří se. Mám právo vyžadovat poslušnost, protože mé rozkazy jsou rozumné.“

„A co ten můj západ slunce?“ připomněl mu malý princ, který nikdy nezapomínal na otázku, když ji jednou dal.

„Budeš mít ten svůj západ slunce. Vyžádám si ho. Ale poněvadž umím vládnout, počkám, až k tomu budou příznivé podmínky.“

„A kdy to bude?“ otázal se malý princ.

„Hm, hm!“ odpověděl král a podíval se nejprve do tlustého kalendáře.

„Hm, hm, bude to ... bude to dnes večer asi ve tři čtvrti na sedm. A uvidíš, jak jsou mé rozkazy plněny.“

Malý princ zívá.

Litoval, že přišel o západ slunce A také se už trochu nudil.

„Nemám tady už co dělat,“ řekl králi. „Zase půjdu!“

„Neodcházej,“ zvolal král. Byl přece tak hrdý, že má poddaného. „Neodcházej, jmenuji tě ministrem!“

„A čeho?“

„Ministrem ... ministrem spravedlnosti!“

„Ale vždyť není koho soudit!“

„To se neví,“ podotkl král. „Ještě jsem nevykonal objížd'ku po svém království. Jsem už hodně starý, nemám místo pro kočár a chůze mě unavuje.“

„Ó! Ale já jsem už všechno viděl,“ řekl malý princ a nahnul se, aby se ještě jednou podíval na druhou stranu planety. „Tam na druhé straně také nikdo není ...“

„Budeš tedy soudit sám sebe,“ odpověděl král. „To je to nejtěžší. Je mnohem nesnadnější soudit sám sebe než někoho jiného. Jestliže se ti podaří sám sebe dobře soudit, bude to znamenat, že jsi opravdu mudrc.“

„Jenže soudit sebe mohu kdekoliv. Na to nemusím bydlet tady.“

„Hm, hm!“ odvětil král. „Myslím, že na mé planetě je někde stará krysa. Slyším ji vždy v noci. Můžeš soudit tu starou krysu. Občas ji odsoudíš na smrt. Tak bude její život záviset na tvé spravedlnosti. Ale udělíš jí pokaždé milost, abys ji ušetřil. Je tu jenom jedna.“

„Já nemám rád, když se odsuzuje na smrt,“ odpověděl malý princ, „a opravdu myslím, že odejdu.“

„Ne,“ řekl král.

Ale malý princ dokončil přípravy a nechtěl už starého vladaře trápit: „Kdyby si Vaše Výsost přála, aby se jí přesně uposlechlo, mohla by mi dát rozumný rozkaz. Mohla by mi například nařídit, abych se vzdálil, dříve než uplyne minuta. Zdá se mi, že podmínky jsou příznivé ...“

Poněvadž král neodpovídal, malý princ nejprve zaváhal, potom si vzdychl a vydal se na cestu.

„Jmenuji tě svým vyslancem,“ volal za ním spěšně král. Tvářil se velice pánovitě. Dospělí jsou hrozně zvláštní, pomyslel si cestou malý princ.¹⁶⁷

Úkoly pro skupinu 1

1. Charakterizujte obyvatele této planety.
2. Charakterizujte malého prince. Jak si malého prince představujete vy? Pokuste se ho společně ztvárnit tím, co máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry, alobal, igelitové sáčky apod.
3. Jak si představujete planetu, na které žije takový obyvatel? Domluvte se ve skupině na její podobě a pokuste se ji ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

Skupina 2

Text 2

Na další planetě bydlil pijan. Návštěva u něho byla velice krátká, ale malého prince hodně rozesmutnila.

„Co tady děláš?“ řekl pijanovi, který seděl mlčky před řadou prázdných a řadou plných lahví.

„Piji,“ odpověděl pochmurně pijan.

„A proč piješ?“ zeptal se malý princ.

„Abych zapomněl,“ řekl pijan.

„Nač, abys zapomněl?“ vyzvídala malý princ a užuž ho začínal litovat.

„Abych zapomněl, že se stydím,“ přiznal se pijan a sklonil hlavu.

„A zač se stydíš?“ vyptával se dále malý princ, protože by mu byl rád pomohl.

„Stydím se, že piji!“ dodal pijan a nadobro se odmlčel.

A malý princ zmaten odešel.

Dospělí jsou rozhodně moc a moc zvláštní, říkal si v duchu cestou.

Sedmá planeta byla tedy Země.

Země není jen tak ledajaká planeta! Jsou na ní asi dvě miliardy dospělých.

A mezi nimi je sto jedenáct králů (počítáme-li ovšem i černošské krále), sedm tisíc zeměpisců, devět set tisíc byznysmenů, sedm a půl miliónů opilců a tři sta jedenáct miliónů domýšlivců.

Abyste si dovedli představit rozměry Země, řeknu vám, že před vynálezem elektřiny bylo třeba na všech šesti pevninách udržovat celou armádu čtyř set šedesáti dvou tisíc pěti set jedenácti lampářů.

Na toho, kdo viděl Zemi trochu z dálky, dělalo to ohromný dojem. Pohyby této armády byly řízeny jako operní balet. Nejprve přišli na řadu lampáři na Novém Zélandě a v Austrálii. A ti, když rozžali lampy, šli spát. Po nich nastoupili do toho reje lampáři v Číně a na Sibiři. Potom také oni obratně zmizeli za kulisami. Tu nastoupili lampáři ruští a indiští. Potom afričtí a evropští. Nato jihoameričtí a pak severoameričtí. A nikdy se nezmýlili v pořadí nástupu na scénu. Bylo by to velkolepé.

¹⁶⁷ Zdroj: SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ: Četba pro žáky zákl. škol: Pro čtenáře od 7 let.* 6. vyd. v Albatrosu. Praha: Albatros, 1989. 93 s., s. 39–43.

Pouze lampář jediné svítilny na severním pólu a jeho kolega na jižním pólu vedli lenivý a bezstarostný život: pracovali dvakrát do roka.¹⁶⁸

Úkoly pro skupinu 2

1. Charakterizujte obyvatele těchto planet (máte dvě planety → dvě charakteristiky).
2. Charakterizujte malého prince. Jak si malého prince představujete vy? Pokuste se ho společně ztvárnit tím, co máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry, alobal, igelitové sáčky apod.).
3. Jak si představujete planety, na které žijí takoví obyvatelé (dvě planety → dvě ztvárnění)? Domluvte se ve skupině na jejich podobě a pokuste se je ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

Skupina 3

Text 3

Na čtvrté planetě bydlil byznysmen. Byl to člověk tak zaměstnaný, že při příchodu malého prince nezvedl ani hlavu.

„Dobrý den,“ pozdravil ho malý princ. „Vyhasla vám cigareta.“

„Tři a dvě je pět. Pět a sedm dvanáct. Dvanáct a tři patnáct. Dobrý den. Patnáct a sedm dvacet dva. Dvacet dva a šest dvacet osm. Nemám čas ji znovu zapálit. Dvacet šest a pět třicet jedna. Uf! Dělá to tedy pět set milión šest set dvacet dva tisíce sedm set třicet jedna.“

„Pět set miliónů čeho?“

„Cože? Ty jsi tu ještě? Pět set miliónů ... už nevím čeho ... Mám tolik práce! Já jsem vážný člověk, nebavím se hloupostmi! Dvě a pět je sedm ...“

„Čeho pět set miliónů?“ opakoval malý princ, protože se nikdy v životě nevzdal otázky, kterou jednou dal.

Byznysmen zvedl hlavu:

„Za celých čtyřiapadesát let, co bydlím na této planetě, jsem byl vyrušen jen třikrát. Poprvé před dvaadvaceti lety chroustem, který spadl bůhvíodkud. Hrozně hlučel a já jsem se čtyřikrát spletl v sečítání. Podruhé to bylo před jedenácti lety, měl jsem tehdy revmatický záchvat. Chybí mi pohyb. Nemám čas se jen tak potloukat. Jsem přece vážný člověk. A potřetí ... zrovna teď. Říkal jsem tedy pět set miliónů ...“

„Miliónů čeho?“

Byznysmen pochopil, že nemá žádnou naději na klid:

„Miliónů věcíček, které vidíme někdy na obloze.“

„Much?“

„Ale ne, věcíček, které se třpytí.“

„Včel?“

„Ale ne. Zlatých věcíček, o kterých sní lenoši. Jenomže já jsem vážný člověk! Já nemám čas na snění.“

„Ach ták, hvězd?“

„Ano, ano, hvězd.“

„A co děláš s pěti sty milióny hvězd?“

„Pět set jeden milión šest set dvacet dva tisíce sedm set třicet jedna. Já jsem vážný člověk, já jsem přesný.“

¹⁶⁸ Zdroj: SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ: Četba pro žáky zákl. škol: Pro čtenáře od 7 let.* 6. vyd. v Albatrosu. Praha: Albatros, 1989. 93 s., s. 46; 60.

„A co s těmi hvězdami děláš?“

„Co s nimi dělám?“

„Ano.“

„Nic. Patří mi.“

„Tobě patří hvězdy?“

„Ano.“

„Ale viděl jsem už krále, který ...“

„Králové nejsou majiteli. Králové vládnu. A v tom je velký rozdíl.“

„A co ti pomůže, že máš hvězdy?“

„Jsem bohatý.“

„A co ti pomůže, že jsi bohatý?“

„Mohu si nakoupit jiné hvězdy, pokud někdo nějaké objeví.“

Tenhle člověk rozumuje trochu jako ten můj opilec, řekl si v duchu malý princ.

Přesto se ptal dál:

„Jak nám mohou patřit hvězdy?“

„A komu patří?“ odsekl mrzutě byznysmen.

„To nevím. Nikomu.“

„Tak tedy patří mně, neboť já jsem na ně myslel první.“

„A to stačí?“

„Ovšem. Když najdeš diamant, který nikomu nepatří, je tvůj. Když najdeš ostrov, který nikomu nepatří, je tvůj. Když máš první nějaký nápad, dáš si ho patentovat: je tvůj. A mně patří hvězdy, protože nikdy nikoho přede mnou nenapadlo, že by mu mohly patřit.“

„To je pravda,“ řekl malý princ. „A co s nimi děláš?“

„Spravuji je. Počítám a přepočítávám je,“ vysvětloval byznysmen. „Není to zrovna snadné. Ale já jsem vážný člověk!“

(...)

Dospělí jsou rozhodně podivní, řekl si jen v duchu cestou.¹⁶⁹

Úkoly pro skupinu 3

1. Charakterizujte obyvatele této planety.
2. Charakterizujte malého prince. Jak si malého prince představujete vy? Pokuste se ho společně ztvárnit tím, co máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry, alabal, igelitové sáčky apod).
3. Jak si představujete planetu, na které žije takový obyvatel? Domluvte se ve skupině na její podobě a pokuste se ji ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

Skupina 4

Text 4

Pátá planeta byla velmi zvláštní. A ze všech nejmenší. Bylo tu právě tak dost místa, aby se sem vešla pouliční svítlna a lampář. Malý princ si nedovedl vysvětlit, k čemu může být někde na planetě bez domů a bez lidí svítlna a lampář. Přesto si v duchu řekl:

Možná, že ten člověk je zbytečný. A přece je méně zbytečný než král, než domýšlivec, než byznysmen a než pijan. Jeho práce má aspoň smysl. Když rozsvítil svítlnu, jako by se zrodilo o hvězdu nebo o květinu víc. Když zhasne svítlnu, jako by květina nebo hvězda šly spát. Je to moc hezké zaměstnání. A opravdu užitečné, protože je hezké.

Když přišel na planetu, pozdravil uctivě lampáře:

¹⁶⁹ Zdroj: SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ: Četba pro žáky zákl. škol: Pro čtenáře od 7 let.* 6. vyd. v Albatrosu. Praha: Albatros, 1989. 93 s., s. 48–51.

„Dobrý den. Proč jsi právě zhasl svítilnu?“

„To je příkaz,“ odpověděl lampář. „Dobrý den.“

„Co to znamená příkaz?“

„No to znamená, že musím zhasnout svítilnu. Dobrý večer.“

A zase ji rozsvítil.

„Ale proč jsi ji právě rozžal?“

„To je příkaz,“ odpověděl lampář.

„Nerozumím,“ odvětil malý princ.

„Není čemu rozumět,“ řekl lampář. Příkaz je příkaz. Dobrý den.“

A zhasl svítilnu.

Potom si otřel čelo červeně kostkovaným kapesníkem.

„Je to hrozné zaměstnání. Kdysi to vyhovovalo. Zhášel jsem ráno a rozžíhal večer. Zbývající část dne jsem si mohl odpočinout a zbytek noci spát ...“

„A od té doby se příkaz změnil?“

„Příkaz se nezměnil,“ řekl lampář. „To je právě to strašné! Planeta se rok od roku točila rychleji, a příkaz se nezměnil!“

„No a?“ divil se malý princ.

„No a teď se otočí jednou za minutu a já nemám ani vteřinku klidu. Rozsvěcuji a zháším jednou za minutu.“

„To je divné! Dny u tebe trvají minutu!“

„To není vůbec divné,“ řekl lampář. „Už je tomu měsíc, co spolu hovoříme.“

„Měsíc?“

„Ano. Třicet minut. Třicet dní! Dobrý večer.“

A zase rozsvítil svou svítilnu.

Malý princ ho pozoroval a zamiloval si toho lampáře, který byl tak věrný příkazu. Vzpomněl si na západy slunce, které kdysi pozoroval tak, že posunoval židli.

(...)

Tímto člověkem by všichni pohrdali, král, domýšlivec, pijan i byznysmen, řekl si malý princ a šel dál svou cestou. A přece on jediný mi nepřipadá směšný. Snad proto, že se zabývá něčím jiným než sám sebou.

Lítostivě si povzdechl a řekl ještě:

Je to jediný člověk, s kterým bych se mohl spřátelit. Ale jeho planeta je opravdu moc malá. Není tam místo pro dva ...

Malý princ se však neodvažoval přiznat si, že litoval této šťastné planety zvláště pro těch tisíc čtyři sta čtyřicet západů slunce za dvacet čtyři hodiny!¹⁷⁰

Úkoly pro skupinu 4

1. Charakterizujte obyvatele této planety.
2. Charakterizujte malého prince. Jak si malého prince představujete vy? Pokuste se ho společně ztvárnit tím, co máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry, alobal, igelitové sáčky apod).
3. Jak si představujete planetu, na které žije takový obyvatel? Domluvte se ve skupině na její podobě a pokuste se ji ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

¹⁷⁰ Zdroj: SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ: Četba pro žáky zákl. škol: Pro čtenáře od 7 let.* 6. vyd. v Albatrosu. Praha: Albatros, 1989. 93 s., s. 52–55.

Skupina 5

Text 5

Šestá planeta byla desetkrát větší. Bydlil na ní starý pán a spisoval obrovské knihy.

„Ale hled' me, badatel!“ zvolal, když spatřil malého prince.

Malý princ se posadil na stůl a byl trochu udýchán. Tolik se už nacestoval!

„Odkud přicházíš?“ zeptal se ho starý pán.

„Co je to za tlustou knihu?“ řekl malý princ. „Co tu děláte?“

„Jsem zeměpisec,“ odpověděl starý pán.

„Co je to zeměpisec?“

„To je vědec, který ví, kde jsou moře, veletoky, města, hory a pouště.“

„Opravdu moc zajímavé,“ řekl malý princ. „Konečně opravdové zaměstnání!“

A rozhlédl se kolem sebe po zeměpisově planetě. Ještě nikdy neviděl tak vznešenou planetu.

„Vaše planeta je moc hezká. Jsou tu oceány?“

„To nemohu vědět,“ odpověděl zeměpisec.

„Ach!“ (Malý princ byl zklamán.) „A hory?“

„To nemohu vědět,“ odpověděl zeměpisec.

„A města a řeky a pouště?“

„To taky nemohu vědět,“ řekl zeměpisec.

„Vždyť jste zeměpisec!“

„Ovšem,“ řekl zeměpisec, „ale nejsem badatel. A nemám žádné badatele.“

Zeměpisec nikdy nepočítá města, řeky, hory, moře, oceány a pouště.

Zeměpisec je příliš důležitý, než aby se mohl toulat ... Neopouští svůj psací stůl, ale přijímá návštěvy badatelů. Vyptává se jich a zapisuje jejich vzpomínky. A když se zdají vzpomínky některého z nich zajímavé, dá vyšetřit mravní úroveň badatele.“

„Nač to?“

„Protože badatel, který by lhal, způsobil by v zeměpisných knihách hotové katastrofy. A také badatel, který by příliš pil.“

„Jak to?“ zeptal se malý princ.

„Protože opilci vidí dvojmo. Zeměpisec pak mohl zaznamenat dvě hory, kde je jen jedna.“

(...)

Zeměpisec se náhle rozohnil.

„Ale ty přicházíš zdaleka! Ty jsi badatel! Popiš mi svou planetu!“

A zeměpisec si rozevřel knihu záznamů a ořezal tužku. Vypravování badatelů se zaznamenávají nejprve tužkou. Inkoustem se zapíše, teprve až badatel podá důkazy.

„Tak povídej!“ vyzval ho zeměpisec.

„Ó, u mne doma to není moc zajímavé,“ řekl malý princ, „je to tam docela malinké. Mám tři sopky. Dvě jsou v činnosti a jedna je vyhaslá. Ale člověk nikdy neví.“

„Člověk nikdy neví,“ opakoval zeměpisec.

„Mám také květinu.“

„My nezaznamenáváme květiny,“ řekl zeměpisec.

„A proč? To je to nejhezčí!“

„Protože květiny jsou pomíjející.“

„Co to znamená pomíjející?“

„Zeměpisné knihy jsou nejcennější ze všech knih,“ řekl zeměpisec. „Nikdy nevyjdou z módy. Stane se velmi zřídka, aby hora změnila své místo. Velmi zřídka také vyschne oceán. Píšeme o věcech trvajících věčně.“

„Ale vyhaslé sopky se mohou probudit k činnosti,“ přerušil ho malý princ.

„Co to znamená pomíjející?“ (...)

„To znamená něco, čemu hrozí blízký zánik.“

„Mé květině hrozí blízký zánik?“

„Ovšem.“

Má květina je pomíjející, řekl si malý princ, a má jen čtyři trny na obranu proti světu. A já jsem ji nechal doma úplně samotnou!

Tu se v něm poprvé ozvala lítost. Ale znovu si dodal odvahy.

„Co mi radíte, abych navštívil?“ zeptal se.

„Planetu Zemi,“ odpověděl zeměpisec. „Má dobrou pověst ...“

Malý princ odešel a myslel na svou květinu.¹⁷¹

Úkoly pro skupinu 5

1. Charakterizujte obyvatele této planety.
2. Charakterizujte malého prince. Jak si malého prince představujete vy? Pokuste se ho společně ztvárnit tím, co máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry, alobal, igelitové sáčky apod).
3. Jak si představujete planetu, na které žije takový obyvatel? Domluvte se ve skupině na její podobě a pokuste se ji ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

2. Prezentace práce žáků ve skupinách (odhadovaný čas: 15 minut)

3. Diskuse nad pracemi všech skupin (odhadovaný čas: 10 minut)

---

¹⁷¹ Zdroj: SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ: Četba pro žáky zákl. škol: Pro čtenáře od 7 let.* 6. vyd. v Albatrosu. Praha: Albatros, 1989. 93 s., s. 56–59.

Pracovní list 3

Ročník: 9. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: přehrávač, vybrané skladby, hudební nástroje (nemusí být)

Očekávané výstupy: Žáci jsou motivováni počáteční aktivitou. Hudební ukázky interpretují a komparují. Poté, co se rozdělí na skupiny, jsou schopni přečíst básnický text a pracovat s ním. Pokouší se ho reprodukovat ve vlastním znění a posilovat vztahy ve skupině. Dokáží také zpětně nahlédnout na výkony své i výkony ostatních skupin.

1. Práce s hudebními ukázkami – zhudebněná poezie (odhadovaný čas: 11 minut)

Vladimír Mišík – Variace na renesanční téma

<http://www.youtube.com/watch?v=dw-Tz255GFg>

Karel Kryl – Bratříčku, zavírej vrátka

<http://www.youtube.com/watch?v=5cMa0Z4MQtU&feature=related>

Karel Plíhal – Ráda se miluje

<http://www.youtube.com/watch?v=WCoPysFfhz4&feature=related>

2. Otázky k ukázkám (odhadovaný čas: 2 minuty)

Jak se vám ukázky líbily? Která se vám líbila nejvíce? Čím se ukázky od sebe liší?

3. Práce ve skupinách (odhadovaný čas: 15 minut)

Žáky rozdělíme do skupin asi po čtyřech. Každá skupina dostane text, dobře si ho přečte a případně se ptá na slova či spojení, kterým nerozumí. Poté se ho pokusí po svém zhudebnit (např. rapování, beatbox apod.). Svým projevem nesmí pochopitelně rušit spolužáky.

Skupina 1

Text

Arthur Rimbaud *Vyjevené děti*

Houf dětí zvědavě se krčí
pod velkým oknem před chatrčí,
kde září sklep,

a přes sklo, zahalené v páře,
se dívá lačně na pekaře,
jak mísí chléb.

(...)

Když vyndá pekař z pece housky
a klade polámané kousky
na zvláštní plech

a když je na pukličky dává,
tu zatočí se dětem hlava
a ztají dech.

Ta umouněná Jezulátka
hltají v duchu cukrlátka
a koláčky

a oči se jim v spánku klíží,
když tisknou k pekařově mříži
své čumáčky.¹⁷²

Skupina 2

Text

František Gellner *Drobky pod stůl hází nám osud*

Drobky pod stůl hází nám osud,
ostatní vše je nicota.
Alkohol ještě je! Holky jsou posud!
Jsou ještě radosti života!

Žena jak žena! V života vraku
konečně jedno vše bude ti.
Jedna ubíjí něhou svých zraků,
druhá jedem svých objetí.

Šetřiti léty, jež nemají ceny,
v tom velká moudrost nevězí.
Dobré je opium, alkohol, ženy,
schází-li schopnost k askezi.

(...)

Jsem smutný mládenec, rouhavý cynik,
v rozpuku mládí zhořkl mi svět,
v ovzduší krčem a v zápachu klinik
vypučel písňě mé jedový květ.

Děkuju bohu a děkuju čertu
za plaché chvíle prchavý dar.
Života číši jsem naklonil ke rtu,
piju z ní bolest a smutek a zmar.¹⁷³

¹⁷² Zdroj: RIMBAUD, Jean Arthur. *Má bohéma: [Výbor] z díla J. A. Rimbauda*. 3., dopln. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977, s. 97–98.

¹⁷³ Zdroj: GELLNER, František. *Vášeň, co do rána zchladne*. Vyd. ve výboru 1. Praha: Dokořán, 2002. 90 s. MoCCA; sv. 1. ISBN 80-86569-11-X, s. 56–57.

Skupina 3

Text

Christian Morgenstern *Tři zajíci*

Tři zajíci tu tancují,
 když louku stříbří luna:
 první je tele,
 druhý je sele,
 třetí je kuna.

Ten, kdo ptá se, ten se i doví,
 tady se nevykládá děj,
 tady se básní, kouzlí slovy;
 cítíš-li se však nucen – kdo ví? –
 čtveřici z těch tří udělej:
 doplň je pampou z pampelišky
 a lišku vyžeň někam ven,
 vylisuj celek v deskách knížky
 a extrakt vnímej jako sen.

Tři zajíce pak uvidíš,
 když louku stříbří luna,
 jak se tu točí níž a výš
 na nožkách, o nichž všecko víš,
 co tele, sele, kuna.¹⁷⁴

Skupina 4

Text

Konstantin Biebl *S lodí jež dováží čaj a kávu*

S lodí jež dováží čaj a kávu
 pojedu jednou na dalekou Jávu

Za měsíc loď když vypluje z Janova
 stane u zeleného ostrova

Pojedem spolu já a ty
 vezmeš si jen kufřík a svoje rty

Pojedem okolo pyramid
 loď počká až přejde Mojžíš a jeho lid

S vysokou holí zaprášenými opánky
 jde první přes mokrou trávu a rozkvetlé sasanky

¹⁷⁴ Zdroj: MORGENSTERN, Christian a GRÖGEROVÁ, Bohumila, ed. *Písně šibeničnických bratří*. Vyd. v tomto uspořádání 1. Praha: Mladá fronta, 2000. 143 s. Květy poezie; sv. 223. ISBN 80-204-0873-8, s. 131.

Hejno ryb na suchu zvedá křídla jako ptáci
letí za vodou a ve vlnách se ztrácí¹⁷⁵

Skupina 5

Text

Jan Skácel *Nahým a mokrým navrch*

Když stáhnou po smrti zajíčka,
pověsí na trám kůži
naruby obrácenou.
Tím nahým a mokrým navrch.

Jak deště v říjnu
haraší v průvanu zaječí kožka.
Ve stohu drtí myš drobnými zoubky zrno.
Léto je daleko a sníh,

sníh je tak čistý, až jiskří v očích.
Na mrazu tvrdne krvavá věc.
Ale to dovnitř
zůstává teplé a hebké.¹⁷⁶

Skupina 6

Text

Ivan Wernisch *Tichounce*

Tichounce tiše
v lese vrže
zbloudilé kanape
na dně strže

Při měsíčku
jdou se laně
napíti
k sedací vaně

Vyluzuje
divé skřeky
pianola
v proudu řeky

Po rozpustilém
bidetu

¹⁷⁵ Zdroj: BIEBL, Konstantin a PELC, Jaromír, ed. *Modré stíny pod zlatými stromy: [výbor z poezie]*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1988. 323 s. Klub přátel poezie. Zlatý fond poezie, s. 109.

¹⁷⁶ Zdroj: SKÁCEL, Jan. *Stracholam: výbor z veršů*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1993. 195 s. Květy poezie; sv. 179. ISBN 80-204-0418-X. s. 37.

jen lehký závan
zbyde tu
(...)
Tichounce tiše
v lese vrže
zbloudilé kanape
na dně strže¹⁷⁷

4. Presentace skupinových prací žáků (odhadovaný čas: 12 minut)

5. Diskuse (odhadovaný čas: 5 minut)

6. Metodické poznámky

Otázky k ukázkám

Jak se vám ukázky líbily? Která se vám líbila nejvíce? Čím se ukázky od sebe liší?

Odpovědi na tyto otázky se samozřejmě liší podle libosti i nelibosti každého žáka.

Diskuse

Náměty na otázky: Jak jste postupovali při zhudebnění textu?, Jak jste se na finální zhudebněné verzi domlouvali?, Bylo to pro vás těžké?, Myslíte si, že skladatel musí být i dobrý básník?, ...

---

¹⁷⁷ Zdroj: WERNISCH, Ivan. *Včerejší den: 1957–1987*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1989. 228 s. ISBN 80-204-0046-X, s. 171.

Pracovní list 4

Ročník: 9. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: -

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni text přečíst a analyzovat. Uvědomují si jednání hrdinů a utváří si na ně svůj vlastní názor. Přispívají do diskuse vlastní zkušeností a zvažují klady a záporny autostopu.

1. Četba textu (odhadovaný čas: 10 minut)

Text

Milan Kundera *Falešný autostop*

Milenci jedou na dovolenou do slovenských hor. Zastaví u benzinové pumpy, kde chce muž natankovat benzin. Dívka se zatím vydá napřed pěšky.

Jen chvílemi se ohlédla, zda už nejede. Pak je uviděla; zastavila se a začala na ně mávat tak, jak mávají na cizí auto stopaři. Auto přibrzdžovalo a zastavilo těsně u dívky. Mladík se naklonil k okénku, vytočil je dolů, usmál se a zeptal se: „Kam byste chtěla, slečno?“ „Jedete do Bystrice?“ zeptala se dívka a koketně se na něho usmála. „Prosím, posaďte se,“ otvíral mladík dveře. Dívka usedla a auto se rozjelo. (...) Usmál se na ni a řekl: „Mám dnes štěstí. Jezdím autem už pět let, ale tak hezkou stopařku jsem nikdy nevezl.“

Dívka byla mladíkovi za každou jeho lichotku vděčna; chtěla se chvíli pozdržet v jejím teple, a proto řekla: „Lhát umíte dobře.“

„Vypadám jako lhář?“

„Vypadáte, že rád lžete ženám,“ řekla dívka a v jejich slovech bylo mimoděk trochu staré úzkosti, protože opravdu věřila, že její mladík lže rád ženám.

Mladíka dívčiny žárlivosti už někdy zlobívaly, ale tentokrát je mohl lehce pomínout, protože věta přece nepatřila jemu, nýbrž neznámému řidiči. A tak se jenom banálně zeptal: „Vadí vám to?“

„Kdybych s vámi chodila, tak by mi to vadilo,“ řekla dívka a byl to jemný pedagogický vztah mladíkovi; ale konec věty už platil jenom cizímu řidiči: „Vás neznám, tak mi to nevadí.“

„Na vlastním muži ženě vždycky vadí mnohem víc věcí než na cizím,“ (to byl zas jemný pedagogický vzkaz mladíka dívce) „takže vzhledem k tomu, že jsme si cizí, mohli bychom si dobře rozumět.“

Dívka se teď obrátila výhradně jenom k neznámému řidiči: „Co z toho, když se za chvíli rozejdem?“

„Proč?“ zeptal se mladík.

„V Bystrici přece vystoupím.“

„A co když vystoupím s vámi?“

Dívka se po těchto slovech na mladíka poohlédla a zjistila, že vypadá přesně tak, jak si ho představuje v nejtrýznivějších hodinách žárlení; zděsila se, jak s ní (neznámou stopařkou) lichotivě koketuje a jak mu to sluší. Odsekla mu proto se vzdorovitou provokativností: „Co vy byste se mnou, prosím vás, dělal?“

„S tak krásnou ženou bych se moc nerozmýšlel, co dělat,“ řekl mladík dvorně a mluvil v té chvíli zase mnohem víc ke své vlastní dívce než k postavě stopařky. (...) Nahnul se k ní, objal ji rukou kolem ramen a řekl tiše jméno, kterým ji obvykle oslovoval a kterým chtěl nyní zrušit hru.

Ale dívka se mu vyvinula a řekla: „Berete to nějak moc zprudka!“

Odstrčený mladík řekl: „Promiňte, slečno,“ a díval se mlčky před sebe na silnici. (...)

Byla tedy opět stopařkou, která právě odstrčila dotěrného řidiče jen proto, aby zpomalila dobývání a dodala mu více dráždivosti. Pootočila se k mladíkovi a řekla mazlivě: „Já vás, pane, nechtěla urazit!“

„Odpusťte mi, už se vás ani nedotknu,“ řekl mladík.

Měl na dívku vztek, že ho neposlechla a odmítla být sama sebou, když po tom zatoužil; a když dívka tedy trvala nadále na své masce, přenesl mladík svou zlost na cizí stopařku, kterou představovala; a tak najednou objevil charakter své role: přestal s galantnostmi, jimiž chtěl oklikou lichotit své dívce, a začal hrát muže tvrdého, obracejícího se k ženám spíš hrubšími stránkami mužství: vůlí, sarkasmem, sebevědomím.

Tato role byla docela protikladná mladíkovu starostlivému přístupu k dívce. Než ji poznal, choval se sice k ženám skutečně spíš drsně než jemně, ale démonicky tvrdému muži se nepodobal nikdy, protože nevynikal ani silou vůle ani bezohledností. Nepodobal-li se mu však, tím víc se mu kdysi *toužil* podobat. Je to zajisté touha dost naivní, ale co naplat: ta dětinská touha využila rychle příležitosti vtělit se do nabídnuté role.

Dívce byla mladíkova sarkastická odměřenost velice vhod (...), mohla zapomenout na sebe samu a oddat se své roli.

Své roli? Jaké? Byla to role ze špatné literatury. Stopařka zastavila auto ne proto, aby se svezla, ale aby svedla muže, který v autu jel; byla to prohnaná svůdkyně, výborně disponující svými půvaby. Dívka vklouzla do té pitomé románové postavičky s lehkostí, která ji samu vzápětí překvapila a okouzila. (...)

Nic nechybělo mladíkovi v životě víc než bezstarostnost. Silnice jeho života byla narýsována s bezohlednou přesností: zaměstnávání se nevyčerpávalo jen osmi hodinami denně, prosakovalo i (...) do jeho časově chudičkého soukromí, které nikdy nezůstalo utajeno a stalo se ostatně už několikrát předmětem klepů (...). Ani dva týdny dovolené neposkytly mu pocit osvobození a dobrodružství (...). Musil si zamluvit pokoj v Tatrách už před půl rokem a potřeboval k tomu doporučení od závodního rady svého podniku, jehož všudypřítomná duše o něm tedy nepřestala ani na chvíli vědět.

Byl s tím vším smířen, přesto ho však občas přepadala hrozná představa silnice (...), na níž je všemi viděn a ze které nesmí odbočit. Ta představa se mu vybavila i nyní; podivným krátkým spojením se mu ztotožnila obrazná silnice se skutečnou silnicí, po níž jel – a to ho přivedlo k náhlé ztřeštěnosti.

„Kam jste říkala, že chcete jet?“ zeptal se dívky.

„Do Banské Bystrice,“ odpověděla.

„A copak tam budete dělat?“

„Mám tam schůzku.“

„S kým?“

„S jedním pánem.“ (...)

„Co se stane, když na tu schůzku nepřijedete?“

„To byste měl na svědomí vy a musil byste se o mne postarat.“

„Vy jste si zřejmě nevšimla, že jsem odbočil na Nové Zámky.“

„Opravdu? Vy jste se zbláznil!“

„Nebojte se, já se o vás postarám,“ řekl mladík.

(...)

Když dojeli do Nových Zámků, začalo se už stmívat. (...) Hotel vypadal nevábně, ale byl to jediný hotel ve městě a mladíkovi se už nechtělo jezdit dál. Řekl tedy dívce: „Počkejte,“ a vystoupil auta. Když vystoupil, byl samozřejmě zase sám sebou. (...) Vyčítal si ztřeštěnost, ale pak mávl rukou: pokoj v Tatrách do zítřka počká a

nemůže škodit, jestliže oslaví první den dovolené nějakou nepředvídaností. (...) S potížemi získal klíč od jediného volného pokoje.

I dívka, když osaměla, shodila ze sebe svou roli. (...) Byla mladíkovi tak oddána, že nepochybovala nikdy o ničem, co udělal. (...) Zato se jí znovu vynořila myšlenka, že snad právě tak jako teď ona, čekávají na muže jiné ženy, s kterými se setkává na služebních cestách. Ale kupodivu ta představa tentokrát nijak nebolela; dívka se totiž v zápětí usmála nad tím, jak je to krásné, že tou cizí ženou je nyní ona; tou cizí, nezodpovědnou a neslušnou ženou, jednou z těch, na které tolik žárlila; naplnil ji zvláštní pocit spokojenosti, že ona sama jediná má schopnost být všemi ženami a svého miláčka takto zcela (ona sama jediná) zaujmout a pohltnout.

Oba zůstali i nadále v rolích. Poté, co se vrátila dívka z toalety, stěžovala si, že ji neznámý muž obtěžoval.

„Nedivte se,“ řekl mladík, „vždyť vypadáte jako děvka.“

„Víte, že mi to vůbec nevadí?“

„Měla jste s tím pánem jít!“

„Mám tady přece vás.“

„Můžete jít s ním po mně. Domluvte si to s ním.“

„Nelíbí se mi.“

„Ale v zásadě proti tomu nic nemáte, mít za noc několik mužů.“

„Proč ne, když jsou hezcí.“

„Máte je raději po sobě, nebo zároveň?“

„Tak i tak,“ řekla dívka.

Rozhovor zacházel do čím dál větších nehorázností; dívku to mírně šokovalo, ale nemohla protestovat. I ve hře se skrývá pro člověka nesvoboda; i hra je pro hráče past; kdyby to nebyla hra a seděli tu skutečně dva cizí lidé, stopařka by se už dávno mohla urazit a odejít; ale ze hry není úniku; mužstvo nemůže utéci před koncem ze hřiště, šachové figurky nemohou uprchnout ze šachovnice, hranice hřiště jsou nepřekročitelné. Dívka věděla, že musí přijmout jakoukoli hru právě proto, že je to hra (...), nebránila se jí a narkoticky jí propadala.

Mladík zavolal číšníka a zaplatil. Pak vstal a řekl dívce: „Můžeme jít.“

„Kampak,“ předstírala dívka údiv.

„Neptej se a běž,“ řekl mladík.

„Jak to se mnou mluvíte?“

„Jako s děvkou,“ řekl mladík.¹⁷⁸

2. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 25 minut)

1. Jak si myslíš, že příběh skončí? Zahraj si na spisovatele a dokonči ho.
2. Proč má povídka název *Falešný autostop*? Jak bys ji nazval/a ty?
3. Kolik postav v ukázce vystupuje?
4. K čemu je přirovnávána hra?
5. Pokus se popsat chování dívky. Myslíš, že bylo správné? Jaký z toho máš pocit?
6. Pokus se popsat chování chlapce. Myslíš, že bylo správné? Jaký z toho máš pocit?
7. Zkoušel/a jsi někdy stopovat? Myslíš, že je to nebezpečné? Proč si myslíš, že ano a proč si myslíš, že ne?
8. Chtěl/a by ses někdy chovat jinak než se obvykle chováš? Jaký/á bys byl/a?

¹⁷⁸ Zdroj: KUNDERA, Milan. *Směšné lásky: povídky*. Brno: Atlantis, 1991. 206 s. ISBN 80-7108-027-6, s. 63–75.

3. Diskuse o autostopu (odhadovaný čas: 10 minut)

4. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu

1. *Jak si myslíš, že příběh skončí? Zahraj si na spisovatele a dokonči ho.*

Tento úkol je zcela na fantazii žáků.

2. *Proč má povídka název Falešný autostop? Jak bys ji nazval/a ty?*

Protože se vlastně o autostop nejedná, dívka nastupuje ke svému příteli. Na stopování si jen hrají. Další část je na fantazii žáků.

3. *Kolik hlavních postav v ukázce vystupuje?*

V ukázce jsou 2 hlavní postavy.

4. *K čemu je přirovnávána hra?*

Hra je pro člověka nesvoboda a pro hráče past, nelze z ní jen tak odejít.

5. *Pokus se popsat chování dívky. Myslíš, že bylo správné? Jaký z toho máš pocit?*

Dívka si pohrává s osudem, ale není schopná nést případné následky. Dává se všanc a riskuje tak jejich vztah. Další otázky záleží na postoji a hodnotách jednotlivých žáků.

6. *Pokus se popsat chování muže. Myslíš, že bylo správné? Jaký z toho máš pocit?*

Muž na hru přistoupí poměrně rád. Nejprve mu to připadá zábavné, ale když v sobě začne objevovat jakési temné stránky svého „já“, lekne se a chce hru ukončit. Není to ale tak jednoduché, protistrana neodpovídá, a tak muž ve svém chování ještě přitvrdí. Další otázky záleží na postoji a hodnotách jednotlivých žáků.

7. *Zkoušel/a jsi někdy stopovat? Myslíš, že je to nebezpečné? Proč si myslíš, že ano a proč si myslíš, že ne?*

Tato otázka je zcela na zkušenostech žáků.

8. *Chtěl/a by ses někdy chovat jinak než se obvykle chováš? Jaký/á bys byl/a?*

Tato otázka je zcela na žácích.

Náměty na otázky k diskusi

Co si myslíš o autostopu? Víš, že existují na internetu stránky, které sdružují lidi cestující po Evropě stopem? Jak na to nahlížíš? Pokud se někdo na tyto stránky zaregistruje, připadá ti pak stopování bezpečnější? ...

Pracovní list 5

Ročník: 9. a odpovídající třída gymnázia

Časový rozsah: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: -

Očekávané výstupy: Žáci jsou schopni text přečíst a analyzovat. Dále se pokusí vcítit do situace hlavního hrdiny, uvědomí si, jak se k nepohodlnému hrdinovi chová zbytek rodiny a navrhnou řešení. Na závěr hlavnímu hrdinovi napíšou fiktivní dopis.

1. Četba (odhadovaný čas: 8 minut)

Text

Franz Kafka *Proměna*

Když se Řehoř Samsa jednou ráno probudil z nepokojných snů, shledal, že se v posteli proměnil v jakýsi nestvůrný hmyz. Ležel na hřbetě tvrdém jako pancíř, a když trochu nadzvedl hlavu, uviděl své vyklenuté, hnědé břicho rozdělené obloukovitými výstupkami, na jehož vrcholu se sotva držela příkrývka a tak tak, že úplně nesklouzla dolů. Jeho čtené, vzhledem k ostatnímu objemu žalostně tenké nohy se mu bezmocně komíhaly před očima.

Co se to se mnou stalo? Pomyslel si. (...)

Řehořův pohled se pak obrátil k oknu a pošmourné počasí – bylo slyšet, jak kapky deště dopadají na okenní plech – ho naplnilo melancholií. Co kdybych si ještě trochu pospal a zapomněl na všechny blázniviny. (...)

Ach bože, pomyslel si, jaké jsem si to vybral namáhavé povolání! Den co den na cestách (...), starosti o vlaková spojení, nepravidelné, špatné jídlo (...). Aby to všechno čert vzal! (...)

Budík právě odbíjel tři čtvrti na sedm – , ozvalo se opatrné zaklepaní na dveře v hlavách postele. „Řehoři,“ zavolal hlas – byla to matka – „je tři čtvrti na sedm. Nechtěls odjet?“ Ten něžný hlas! Řehoř se zděsil, když uslyšel hlas, jímž odpověděl, nepochybně svůj dřívější hlas, do něhož se však jakoby zezdola mísilo jakési nepotlačitelné, bolestné pípání. (...) Řehoř chtěl obšírně odpovědět a všechno vysvětlit, za těchto okolností se však omezil na pouhé: „Ano, ano, děkuji maminko, už vstávám.“ (...)

Odhodit příkrývku bylo docela prosté; stačilo, aby se jen trochu nafoukl, a spadla sama. Ale dál už to šlo těžko, hlavně proto, že byl tak nesmírně široký. Byl by potřeboval paže a ruce, aby se zdvihl; místo nich měl však jen spoustu nožiček, které byly neustále v roztodivném pohybu a které navíc nebyl s to ovládat. Chtěl-li naráz některou z nich pokrčit, pak se určitě narovнала. (...)

„Řehoři,“ řekl teď otec (...), „přišel pan prokurista a táže se, proč jsi neodjel ranním vlakem. Nevíme, co mu máme říci. Ostatně chce také mluvit s tebou osobně. Otevři tedy, prosím tě. On už bude tak laskav a promine nám ten nepořádek v pokoji. (...) „Tak může už pan prokurista k tobě dovnitř?“ ptal se netrpělivý otec a zaklepal na dveře. „Ne,“ řekl Řehoř. (...)

„Pane Samsa,“ zvolal prokurista zvýšeným hlasem, „copak se děje? (...) Já žasnu, já žasnu. (...) Vaše výkony v poslední době byly velmi neuspokojivé.“ (...)

„Ale pane prokuristo,“ zvolal Řehoř celý bez sebe a v rozčilení zapomněl na všechno ostatní, „vždyť já hned, okamžitě otevřu. Slabá nevolnost, závrať mi nedovolily vstát. (...) Zrovna vstávám z postele. Jen chvilku strpení!“ (...)

Řehoř se pomalu sunul s židlí ke dveřím, tam se jí pustil, padl na ně, držel se při nich zpříma – polštářky na jeho nožičkách byly trochu lepkavé – a chvíli tam odpočíval

po té námaze. Pak se jal ústy otáčet klíčem v zámku. Zdálo se bohužel, že vlastně nemá žádné zuby – čím tedy uchopit klíč? – zato ale v čelistech měl ovšem velkou sílu; díky jim také opravdu pohnul klíčem a nedbal na to, že si bezpochyby nějak ublížil, neboť z úst se mu řinula nějaká hnědá tekutina, stékala po klíči a kapala na podlahu. (...) Podle toho, jak se klíč otáčel, tancoval kolem zámku, držel se teď zpříma už jen ústy a podle potřeby se buď na klíč věšel, nebo ho pak zas vahou celého těla tlačil dolů. Jasnější zvuk zámku, který konečně skočil zpátky, Řehoře zrovna probudil. Oddechl si a řekl: „Tak jsem tedy nepotřeboval zámečníka,“ a položil hlavu na kliku, aby dveře docela otevřel. (...)

Byly už vlastně otevřeny hodně dokořán, ale jeho ještě nebylo vidět. Musel se nejdřív pomalu otočit kolem jednoho z křídel dveří, a to velice opatrně, nechtěl-li se zrovna před vchodem do pokoje svalit na záda. (...) Vtom už slyšel, jak ze sebe prokurista vyrazil hlasité „Ó!“ – znělo to, jako když vítr zakvílí. (...) Matka (...) pohlédla nejdřív se sepjatýma rukama na otce, pak pokročila dva kroky k Řehořovi a klesla k zemi. (...) Hledaje, čeho by se zachytil, ihned upadl na spoustu svých nožiček a slabě vykřikl. (...) Matka (...) s pažemi široce rozpřaženými, prsty od sebe, křičela: „Pomoc, proboha, pomoc!“, hlavu měla skloněnou, jako by chtěla na Řehoře líp vidět. (...) Zapomněla, že má za sebou prostřený stůl; když k němu dorazila, sedla si na něj honem jako v roztržitosti; a zdálo se, že vůbec nepozoruje, že vedle ní se z převržené konvice proudem leje káva na koberec.

„Maminko, maminko,“ řekl Řehoř tiše a vzhlédl k ní. (...) Matka se znovu dala do křiku, utekla ze stolu a padla do náručí přibíhajícímu otci. (...) Otec popadl do pravé ruky hůl, již prokurista při útěku nechal spolu s kloboukem a převlečnickem na židli (...), a dupaje začal mávat holí, aby zahnal Řehoře zpátky do jeho pokoje. Nic nepomáhaly Řehořovy prosby, nikdo těm prosbám také nerozuměl. (...) Každým okamžikem hrozilo, že mu hůl v otcově ruce zasadí smrtelnou ránu do zad nebo do hlavy. (...) Cpal se do dveří děj se co děj. Jedna strana těla se zvedla, šikmo trčel v otvoru dveří, bok měl celý rozedřený, na bílých dveřích zůstaly ohavné skvrny, brzy uvízl úplně a sám od sebe by se už nebyl dokázal pohnout, nožičky z jedné strany nahoře třeslavě visely ve vzduchu, z druhé strany byly bolestivě přitlačeny na zem – v tom dostal zezadu od otce mohutnou ránu (...) a silně krvácející vletěl daleko do svého pokoje. (...)

Do pokoje nosila Řehořovi jídlo jeho sestra. Rodiče za ním nechodili, byl jim odporný. Proměnu syna před okolím tajili.

Řehoř (...) zůstal zticha ležet na tom místě, kde ho páni nájemníci přistihli. (...) Obával se s jakousi určitostí, že už v nejbližším okamžiku se na něj všechno zřítí, a čekal. (...)

„Milí rodiče,“ řekla sestra a úvodem uhodila rukou do stolu, „takhle to dál nejde. Jestli vy to snad nechápete, já to chápu. Nechci před touto obludou vyslovovat jméno svého bratra a řeknu tedy jen: musíme se jí pokusit zbavit. Zkusili jsme vše, co je v lidských silách, abychom se o ni starali a trpělivě ji snášeli, myslím, že nám nikdo nemůže ani to nejmenší vytknout.“

„Má tisíckrát pravdu,“ řekl si otec pro sebe. Matka, která pořád ještě nemohla popadnout dech, se s pomateným výrazem v očích tlumeně rozkašlala do dlaně. (...)

„Musíme se toho hledět zbavit,“ řekla teď sestra výslovně otci, neboť matka prokašel neslyšela. (...) „Já už to nevydržím.“ A rozplakala se usedavě. (...)

„Milé dítě,“ řekl otec soucitně a s nápadným porozuměním, „co ale máme dělat?“

Sestra jen pokrčila rameny na znamení bezradnosti, jíž teď plačící propadla přes všechnu dřívější jistotu. (...)

„Pryč musí,“ zvolala sestra, „to je jediný prostředek, tatínku. Musíš jen přestat myslet na to, že je to Řehoř. Vždyť naše neštěstí je vlastně v tom, že jsme tomu tak dlouho věřili. A jakpak by to mohl být Řehoř? Kdyby to byl Řehoř, dávno by už uznal, že lidé nemohou žít pohromadě s takovým zvířetem, a byl by dobrovolně odešel. Mohli bychom dál žít a chovat v úctě jeho památku. Takhle nás ale to zvíře pronásleduje. (...) „Podívej se, tatínku,“ vykřikla najednou, „už zase začíná!“ A v hrůze Řehořovi docela nepochopitelné (...), běžela se schovat za otce, který rozčilen toliko jejím počínáním, rovněž vstal a napolo před sestrou zdvihl ruce, jako by ji chtěl chránit.

Ale Řehořovi přece ani nenapadl někoho děsit, nejméně sestru. Začal se jen otáčet, aby se mohl odsunout zpátky do svého pokoje, a působilo to ovšem nápadně, poněvadž si ve svém zbědovaném stavu musel při obtížnějších obrazech pomáhat hlavou, kterou při tom několikrát zvedl a uhodil jí o zem. Zarazil se a rozhlédl. Zdálo se, že poznali jeho dobrý úmysl; bylo to jen chvilkové leknutí. Teď se na něj všichni mlčky a smutně dívali.¹⁷⁹

Slovníček:

Prokurista – právní zástupce podniku

2. Otázky a úkoly k textu (odhadovaný čas: 25 minut)

1. Proč se dílo jmenuje *Proměna*?
2. Popiš změnu hlavního hrdiny.
3. Jak se hlavní hrdina jmenuje?
4. Jak reagovali na změnu rodiče? Jak reagovala jeho sestra? Souhlasíte s nimi?
5. Jak se mohl dorozumět se svými rodiči a sestrou?
6. Jak to s hlavním hrdinou podle tebe dopadne?
7. Napište fiktivní dopis hlavnímu hrdinovi.

3. Prezentace tvorby „fiktivní dopisy“ (odhadovaný čas: 12 minut)

4. Metodické poznámky

Otázky a úkoly k textu

1. *Proč se dílo jmenuje *Proměna*?*

Protože se jedná o proměnu hlavního hrdiny. Tato proměna má ale také demonstrovat dobový obraz člověka.

2. *Popiš změnu hlavního hrdiny.*

Hlavní hrdina se proměnil v jakýsi neidentifikovatelný nestvůrný hmyz. Jeho hřbet byl tvrdý jako pancíř, měl vyklenuté, hnědé břicho rozdělené obloukovitými výstupkami. Tělo mělo spoustu tenkých končetin.

3. *Jak se hlavní hrdina jmenuje?*

Řehoř Samsa

4. *Jak reagovali na změnu rodiče? Jak reagovala jeho sestra? Souhlasíte s nimi?*

Rodiče syna úplně zavrhli. Nejprve se o něj starala sestra, ale nakonec vadil i jí.

¹⁷⁹ Zdroj: KAFKA, Franz. *Povídky*. Vyd. 1. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1964. 259 s. ISBN (Váz.), s. 57–107.

5. Jak se mohl dorozumět se svými rodiči a sestrou?

Tento úkol je na fantazii žáků. Měli by vymyslet, jak se může „handicapovaný“ dorozumět bez řeči.

6. Jak to s hlavním hrdinou podle tebe dopadne?

Tento úkol je na fantazii žáků.

7. Napište fiktivní dopis hlavnímu hrdinovi.

Tento úkol je na fantazii žáků.

A.4.2 Verze pro žáky

Pracovní list 1

Text

Jan Neruda *Přivedla žebráka na mizinu*

Chci psát událost smutnou, ale hledí mně do očí co veselá iniciálka obličej páně Vojtíškův. Obličej tak zdravě svítivý a do červena lesklý jako nedělní pečínka, politá čerstvým máslem. A takhle k sobotě – pan Vojtíšek holil se jen v neděli –, když už mu bílé vousy po kulaté bradě zas řádně vyrazily a jako hustá smetana se skvěly, zdál se mně být ještě hezčí. Také vlasy jeho se mi líbily. Neměl jich mnoho, začaly pod okrouhlou pleší na skráních a byly už přešedly, ne více stříbrny, nýbrž již až lehýnce zas do žluta, ale byly jako hedváb a vlály tak hebce kolem hlavy. Pan Vojtíšek nosil totiž čepici vždy jen v ruce. (...) Vůbec se mně pan Vojtíšek líbil velmi, jeho modré oči zářily tak upřímně, celá jeho tvář byla jakoby kulatým, upřímným okem.

Pan Vojtíšek byl žebrák. Čím byl předtím, to nevím. Ale žebrákem musil být dle toho, jak byl po Malé Straně znám, již dlouho, a podle svého zdraví mohl jím být ještě dlouho, vypadal jako buk. (...) Jednou jsem ho viděl, když vybelhav se drobným krůčkem svým po Svatojánském vrchu vzhůru do Ostruhové ulice, přistoupil k policajtu panu Šimrovi. (...) Přitom pozdravil zívajícího pana Šimra slovy „Pomáhej pánbůh!“ a pan Šimr salutoval. Šťastně pak vylovil pan Vojtíšek skromnou svou tabatěrku z březové kůry, vytáhl za kožené poutko svrchní dno z ní a podal panu Šimrovi. Pan Šimr si šňupnul a pravil: „Už jsou voni taky asi hezky starej. Kolipak mají?“

„Inu,“ usmíval se pan Vojtíšek, „bude tomu už věru osmdesát let, co mne otec pro obveselení mysle na světlo vydal.“

Pozorlivý čtenář zajisté se diví, že směl žebrák pan Vojtíšek mluvit s panem policajtem jen tak po sousedsku. (...) A k tomu ještě třeba si pomyslet, čím tenkrát policajt byl! (...) On ale nebyl pan Vojtíšek arci také obyčejným žebrákem. (...) Vypadal dosti čistě, aspoň na počátku téhodne; šátek na krku byl vždy pořádně uvázan, na kabátě byla sice někde záplata, ale ne jako kus přibitého plechu a také ne z příliš různobarevné látky. Za týden prožebal se vždy celou Malou Stranou. Měl všude přístup, a jakmile zaslechla hospodyně venku jeho měkký hlas, nesla mu hned ochotně svůj trojník, to bylo tenkrát dosti mnoho. Od rána žebral až k polednímu (...) a pak si zašel někam se najíst, věděl, kde po řadě mu nechají plný hrnek od oběda. (...)

Byl překrásný den červnový. Pan Vojtíšek vyšel z kostela sv. Mikuláše, posadil si čepici na hlavu, co ochranu proti sálajícímu slunci, a šel pomalu přes nynější Štěpánské náměstí. U sochy svaté Trojice se zastavil a usedl na schod. Kašna za ním zvučně šplouchala, slunce hřálo, bylo tak příjemno!

Sotva si byl usedl, zvedla se jedna ze žebraček od dveří mikulášského kostela a šla týmž směrem. Té říkali „baba miliónová“. Jiné žebračky slibovaly, že pánbůh darovanou jim almužnu zaplatí stotisíckrát, ona šla hned do „miliónů a miliónů“ (...); teď šla rovně a přímo k panu Vojtíškovu u sochy. Plátěné suknice se jí kolem suchých hnátů plandaly skoro bez zašustění, do čela silně stažená modrá plachetka kývala se nahoru dolů. Její obličej byl mně vždycky děsně protivný. Samá drobná vráska jako tenoucké nudličky, sbíhající se ke špičatému nosu a ústům. Oči její byly žlutozelené jako u kočky.

Přistoupila až poblíž pana Vojtíška. „Pochválen buď pán Ježíš Kristus,“ zašpoulila ústa. Pan Vojtíšek kývnul na znamení, že souhlasí. (...)

Očima mhourala jako kočka v slunci. (...) Ústa její stále sebou škubala; když se otevřela, bylo vidět napřed nahoře jediný zub, celý černý.

„Pane Vojtíšku,“ začala zas, „pane Vojtíšku, já vždycky říkám, kdybyste chtěl!“ Pan Vojtíšek mlčel. Obrátil jen obličej k ní a díval se jí na ústa. (...)

Něco jako úsměv, jako radost přelítlo obličejem žebraččiným, ale bylo to ošklivé. Zešpičatila ústa, celý obličej jaksi se jí stáhnul do rtů jako do šťopky.

„Pane Vojtíšku!

Pane Vojtíšku, my dva bychom mohli být ještě šťastni. – Tadyhle se mně pořád o vás zdálo, já myslím, že pánbůh tomu tak chce. – Vy jste tak samoteni, pane Vojtíšku, nikdo vám neposlouží. – Vy máte všude přízeň, máte tuze moc dobrých lidí. – Vidíte, já bych se k vám přistěhovala. Kus peřin mám – “

Pan Vojtíšek mezitím pomalu vstával. Už tu stál rovně a pravicí si narovnával kožené stínidlo své čepice. „Radš utřejch!“ vyhrknul konečně a obrátil se bez pozdravu. (...)

Divné zvěsti začaly se najednou šourat Malou Stranou. A koho se dotkly, škrabal se uchem. „Pan Vojtíšek,“ znělo často v rozpravách a za chvíli zas jsi slyšel: „Pan Vojtíšek!“

Brzy jsem zvěděl všeho. Pan Vojtíšek prý nebyl ani chud. Pan Vojtíšek prý měl tam za vodou na Františku, dva domy. (...) Blázny si dělal z dobrých malostranských sousedů! A po tak dlouho! Nastala rozhořčenost. (...)

„Darebák!“ pravil jeden.

„Je pravda,“ rozumoval druhý, „viděl ho někdo žebrot v neděli? To byl nejspíš doma, ve svých palácích, a jedl pečeně.“ (...) On prý má také dvě dcery a ty prý dělají slečny. Jedna prý má lajtnanta a druhá chce jít k divadlu. Nosí jen samé rukavičky a jezdí do Stromovky. To rozhodlo i u ženských.

Takřka ve dvakrát čtyřadvaceti hodinách byl osud páně Vojtíškových zjinačen. Všude ho ode dveří odbývali, že jsou „zlé časy“. Kde míval obědy, slyšel, že „dnes nic nezbylo“, nebo: „Jsme chudi, měli jsme jen hrách, to není pro vás.“ Uličníci kolem něho poskakovali a pokřikovali: „Domácí pán! Domácí pán!“

Byl jsem v sobotu před domem a viděl blížícího se pana Vojtíška. Hostinský pan Herzl stál jako obyčejně v bílé zástěře mezi domem, opřen o kamennou veřej. (...) Pan Vojtíšek nepřicházel s jasným úsměvem jako jindy. Hlava byla sklopena, nažloutlé vlasy zcuchány. (...) „To je dobře, že jdete,“ mínil pan Herzl. „Pane Vojtíšku, půjčte mně dvacet tisíc. Nebojte se, že přijdete o ně, budou na dobré hypotéce. Mohl bych teď koupit dům tady vedle U labutě –“

Nedomluvil.

Panu Vojtíškovi vyhrnuly se slzy náhle proudem. „Vždyť jsem – vždyť jsem –“, zavzlykal, „já byl celý život poctivý!“ Potácel se přes ulici a sklesl u zdi pod zatačkou k Hradu. Hlavu položil na kolena a štkal hlasitě.

Vrazil jsem do pokoje k rodičům, třesa se na celém těle. Matka stála u okna a dívala se přes ulici. (...) Hleděl jsem upřeně oknem na plačícího pana Vojtíška. Matka vařila právě svačinu, ale každý okamžik přistoupila také k oknu, vyhlédla ven a zavrtěla hlavou. Najednou vidí, že pan Vojtíšek pomalu se zdvihá. Rychle ukrojila krajíc chleba, položila jej na hrnek s kávou a spěchala ven. Volala, kývala z prahu, pan Vojtíšek neviděl a neslyšel. Šla až k němu a podávala mu hrnek. Pan Vojtíšek díval se němě na ni. „Zaplat’ pánbůh,“ zašeptal konečně a pak dodal: „Ale teď nemůžu nic polknout.“

Víc pan Vojtíšek na Malé Straně nežebral. Za řekou (...) usadil se na Křížovnickém plácku u podloubíčka klementinského, zrovna naproti vojenské strážnici, která stávala u mostu. (...) Čepice ležela před ním dnem na zemi, hlava byla vždy svěšena k prsoum, v rukou držel růženec, nevšímal si nikoho. (...) Zežloutlá kůže se byla scvrkla do šupinatých vrásek. Mám, nemám to říci? – ale proč bych to neřekl, že jsem se netroufal přímo k němu, že jsem se plížil vždy kolem pilíře, abych mu mohl čtvrtěni své jmění, šajnový groš, odzadu hodit do čepice a pak rychle utéci. (...)

.....

.....

2. Na druhé straně společnosti jsou obyčejní lidé. Jak bys charakterizoval je?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Kde se děj příběhu odehrává?

.....

.....

4. Proč se v předchozí větě ve slově Hrad píše velké písmeno H?

.....

.....

Otázky a úkoly k videoukázce

1. Čím se podle tebe liší pojetí žebráka tehdy a dnes? Jak dnešní společnost pomáhá sociálně slabým lidem?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Jak bys pomáhal sociálně slabým ty? Napiš o tom krátkou úvahu.

.....

.....

Pracovní list 2

Skupina 1

Text 1

Žil v oblasti asteroidů 325, 326, 327, 328, 329 a 330. Nejdříve se tedy vypravil na ně, aby tam hledal nějakou práci a poučení.

Na prvním bydlel král. Oblečen v purpur a hermelín, seděl na velmi prostém, a přece majestátním trůně.

„Ale hledme, poddaný,“ zvolal král, když uviděl malého prince.

A malý princ se ptal sám sebe: Jak mě může znát, když mě ještě nikdy neviděl?

Nevěděl, že králové vidí svět zjednodušen. Všichni lidé jsou pro ně poddaní.

„Pojď blíž, ať tě lépe vidím,“ řekl mu král a byl moc pyšný, že konečně někomu kraluje.

Malý princ se díval, kam si sednout, ale planeta byla celá zaplněna nádherným hermelínovým pláštěm. Zůstal tedy stát, a protože byl unaven, zívá.

„Zívat v přítomnosti krále se nesluší,“ řekl mu mocnář. „Zakazuji ti to.“

„Nemohu se udržet,“ odpověděl malý princ celý zmatený. Byl jsem dlouho na cestě a nespál jsem ...“

„Nařizuji ti tedy, abys zívá,“ řekl král. „Již celá léta jsem neviděl nikoho zívá. Je to pro mne něco nového. Tak jen zívej dál. Nařizuji ti to.“

„Teď se bojím ... už nemohu ...“ odpověděl malý princ a po uši se začervenál.

„Hm, hm,“ odpověděl král. „Tak ... tak ti nařizuji chvílemi zívá a chvílemi ...“

Trochu breptal a zdál se pohněván.

Králi šlo totiž o to, aby se uznávala jeho autorita. Nestrpěl neposlušnost. Byl to absolutistický mocnář. Ale byl také velký dobrák, a proto dával rozkazy rozumné.

„Kdybych nařídil,“ říkal obvykle, „kdybych nařídil generálovi, aby se proměnil v mořského ptáka, a on neuposlechl, nebyla by to vina generálova, ale moje.“

„Mohu se posadit?“ zeptal se nesměle malý princ.

„Nařizuji ti, aby ses posadil,“ odpověděl král a přitáhl si majestátně cíp svého hermelínového pláště.

Malý princ žasl. Planeta byla maličká. Nad címpak mohl král vládnout?

„Vaše Veličenstvo,“ pravil, „prosím o prominutí, že se vás ptám ...“

„Nařizuji ti, aby ses mě ptal,“ řekl honem král.

„Vaše Veličenstvo, čemu vládnete?“

„Všemu,“ odpověděl král velmi prostě.

„Všemu?“

Král rozvážně ukázal na svou planetu, na ostatní planety a na hvězdy.

„Tomu všemu?“

„Ano, tomu všemu,“ odpověděl král.

Byl totiž vladař nejen absolutistický, ale vševládnoucí.

„A hvězdy vás poslouchají?“

„Ovšem,“ řekl mu král. „Uposlechnou ihned. Nesnesu nekázeň.“

Taková moc malého prince oslnila. Kdyby on ji měl, viděl by ne čtyřiačtyřicet, ale dvaasedmdesát nebo sto, nebo dokonce dvě stě západů slunce v týž den, aniž by musel posunout židli! A poněvadž mu bylo trochu smutno při pomýšlení na jeho malou, opuštěnou planetu, dodal si odvahy a požádal krále o jednu laskavost:

„Chtěl bych vidět západ slunce ... Udělejte mi tu radost ... Nařídte slunci, aby zapadlo ...“

„Kdybych nařídil generálovi, aby létal od květiny ke květině, jako létá motýl, nebo aby psal tragédii nebo aby se proměnil v mořského ptáka, a generál by rozkaz neprovedl, či by to byla chyba?“

„Vaše,“ odpověděl pevně malý princ.

„Správně. Je třeba žádat od každého to, co může dát,“ odvětil král. Autorita závisí především na rozumu. Poručíš-li svému lidu, aby šel a vrhl se do moře, vzbouří se. Mám právo vyžadovat poslušnost, protože mé rozkazy jsou rozumné.“

„A co ten můj západ slunce?“ připomněl mu malý princ, který nikdy nezapomínal na otázku, když ji jednou dal.

„Budeš mít ten svůj západ slunce. Vyžádám si ho. Ale poněvadž umím vládnout, počkám, až k tomu budou příznivé podmínky.“

„A kdy to bude?“ otázal se malý princ.

„Hm, hm!“ odpověděl král a podíval se nejprve do tlustého kalendáře.

„Hm, hm, bude to ... bude to dnes večer asi ve tři čtvrti na sedm. A uvidíš, jak jsou mé rozkazy plněny.“

Malý princ zívá.

Litoval, že přišel o západ slunce a také se už trochu nudil.

„Nemám tady už co dělat,“ řekl králi. „Zase půjdu!“

„Neodcházej,“ zvolal král. Byl přece tak hrdý, že má poddaného. „Neodcházej, jmenuji tě ministrem!“

„A čeho?“

„Ministrem ... ministrem spravedlnosti!“

„Ale vždyť není koho soudit!“

„To se neví,“ podotkl král. „Ještě jsem nevykonal objíždku po svém království. Jsem už hodně starý, nemám místo pro kočár a chůze mě unavuje.“

„Ó! Ale já jsem už všechno viděl,“ řekl malý princ a nahnul se, aby se ještě jednou podíval na druhou stranu planety. „Tam na druhé straně také nikdo není ...“

„Budeš tedy soudit sám sebe,“ odpověděl král. „To je to nejtěžší. Je mnohem nesnadnější soudit sám sebe než někoho jiného. Jestliže se ti podaří sám sebe dobře soudit, bude to znamenat, že jsi opravdu mudrc.“

„Jenže soudit sebe mohu kdekoliv. Na to nemusím bydlet tady.“

„Hm, hm!“ odvětil král. „Myslím, že na mé planetě je někde stará krysa. Slyším ji vždy v noci. Můžeš soudit tu starou krysu. Občas ji odsoudíš na smrt. Tak bude její život záviset na tvé spravedlnosti. Ale udělíš jí pokaždé milost, abys ji ušetřil. Je tu jenom jedna.“

„Já nemám rád, když se odsuzuje na smrt,“ odpověděl malý princ, „a opravdu myslím, že odejdu.“

„Ne,“ řekl král.

Ale malý princ dokončil přípravy a nechtěl už starého vladaře trápit: „Kdyby si Vaše Výsost přála, aby se jí přesně uposlechlo, mohla by mi dát rozumný rozkaz. Mohla by mi například nařídit, abych se vzdálil, dříve než uplyne minuta. Zdá se mi, že podmínky jsou příznivé ...“

Poněvadž král neodpovídal, malý princ nejprve zaváhal, potom si vzdychl a vydal se na cestu.

„Jmenuji tě svým vyslancem,“ volal za ním spěšně král. Tvářil se velice pánovitě.

Dospělí jsou hrozně zvláštní, pomyslel si cestou malý princ.

Úkoly pro skupinu 1

1. Charakterizujte obyvatele této planety.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Jak si představujete planetu, na které žije takový obyvatel? Domluvte se ve skupině na její podobě a pokuste se ji ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

Skupina 2

Text 2

Na další planetě bydlil pijan. Návštěva u něho byla velice krátká, ale malého prince hodně rozesmutila.

„Co tady děláš?“ řekl pijanovi, který seděl mlčky před řadou prázdných a řadou plných lahví.

„Piji,“ odpověděl pochmurně pijan.

„A proč piješ?“ zeptal se malý princ.

„Abych zapomněl,“ řekl pijan.

„Nač, abys zapomněl?“ vyzvídal malý princ a užuž ho začínal litovat.

„Abych zapomněl, že se stydím,“ přiznal se pijan a sklonil hlavu.

„A zač se stydíš?“ vyptával se dále malý princ, protože by mu byl rád pomohl.

„Stydím se, že piji!“ dodal pijan a nadobro se odmlčel.

A malý princ zmaten odešel.

Dospělí jsou rozhodně moc a moc zvláštní, říkal si v duchu cestou.

Sedmá planeta byla tedy Země.

Země není jen tak ledajaká planeta! Jsou na ní asi dvě miliardy dospělých.

A mezi nimi je sto jedenáct králů (počítáme-li ovšem i černošské krále), sedm tisíc zeměpisců, devět set tisíc byznysmenů, sedm a půl miliónů opinců a tři sta jedenáct miliónů domýšlivců.

Abyste si dovedli představit rozměry Země, řeknu vám, že před vynálezem elektřiny bylo třeba na všech šesti pevninách udržovat celou armádu čtyř set šedesáti dvou tisíc pěti set jedenácti lampářů.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

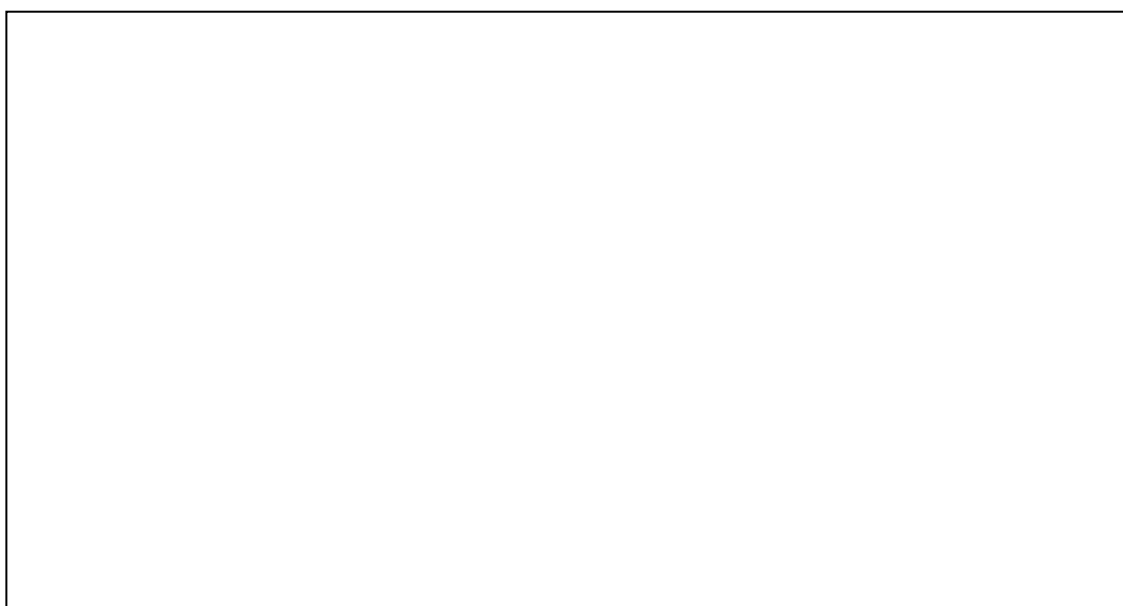
.....

.....

.....

.....

.....

3. Jak si představujete planety, na které žijí takoví obyvatelé (dvě planety → 2 ztvárnění)? Domluvte se ve skupině na jejich podobě a pokuste se je ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

Skupina 3

Text 3

Na čtvrté planetě bydlil byznysmen. Byl to člověk tak zaměstnaný, že při příchodu malého prince nezvedl ani hlavu.

„Dobrý den,“ pozdravil ho malý princ. „Vyhasla vám cigareta.“

„Tři a dvě je pět. Pět a sedm dvanáct. Dvanáct a tři patnáct. Dobrý den. Patnáct a sedm dvacet dva. Dvacet dva a šest dvacet osm. Nemám čas ji znovu zapálit. Dvacet šest a pět třicet jedna. Uf! Dělá to tedy pět set milión šest set dvacet dva tisíce sedm set třicet jedna.“

„Pět set miliónů čeho?“

„Cože? Ty jsi tu ještě? Pět set miliónů ... už nevím čeho ... Mám tolik práce! Já jsem vážný člověk, nebavím se hloupostmi! Dvě a pět je sedm ...“

„Čeho pět set miliónů?“ opakoval malý princ, protože se nikdy v životě nevzdal otázky, kterou jednou dal.

Byznysmen zvedl hlavu:

„Za celých čtyřiapadesát let, co bydlím na této planetě, jsem byl vyrušen jen třikrát. Poprvé před dvaadvaceti lety chroustem, který spadl bůhvíodkud. Hrozně hlučel a já jsem se čtyřikrát spletl v sečítání. Podruhé to bylo před jedenácti lety, měl jsem tehdy revmatický záchvat. Chybí mi pohyb. Nemám čas se jen tak potloukat. Jsem přece vážný člověk. A potřetí ... zrovna teď. Říkal jsem tedy pět set miliónů ...“

„Miliónů čeho?“

Byznysmen pochopil, že nemá žádnou naději na klid:

„Miliónů věčiček, které vidíme někdy na obloze.“

„Much?“

„Ale ne, věčiček, které se třpytí.“

„Včel?“

„Ale ne. Zlatých věčiček, o kterých sní lenoši. Jenomže já jsem vážný člověk! Já nemám čas na snění.“

„Ach ták, hvězd?“

„Ano, ano, hvězd.“

„A co děláš s pěti sty milióny hvězd?“

„Pět set jeden milión šest set dvacet dva tisíce sedm set třicet jedna. Já jsem vážný člověk, já jsem přesný.“

„A co s těmi hvězdami děláš?“

„Co s nimi dělám?“

„Ano.“

„Nic. Patří mi.“

„Tobě patří hvězdy?“

„Ano.“

„Ale viděl jsem už krále, který ...“

„Králové nejsou majiteli. Králové vládnou. A v tom je velký rozdíl.“

„A co ti pomůže, že máš hvězdy?“

„Jsem bohatý.“

„A co ti pomůže, že jsi bohatý?“

„Mohu si nakoupit jiné hvězdy, pokud někdo nějaké objeví.“

Tenhle člověk rozumuje trochu jako ten můj opilec, řekl si v duchu malý princ.

Přesto se ptal dál:

„Jak nám mohou patřit hvězdy?“

„A komu patří?“ odsekl mrzutě byznysmen.

„To nevím. Nikomu.“

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Jak si představujete planetu, na které žije takový obyvatel? Domluvte se ve skupině na její podobě a pokuste se ji ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

Skupina 4

Text 4

Pátá planeta byla velmi zvláštní. A ze všech nejmenší. Bylo tu právě tak dost místa, aby se sem vešla pouliční svítlna a lampář. Malý princ si nedovedl vysvětlit, k čemu může být někde na planetě bez domů a bez lidí svítlna a lampář. Přesto si v duchu řekl: Možná, že ten člověk je zbytečný. A přece je méně zbytečný než král, než domýšlivec, než byznysmen a než pijan. Jeho práce má aspoň smysl. Když rozsvítil svítlnu, jako by se zrodilo o hvězdu nebo o květinu víc. Když zhasne svítlnu, jako by květina nebo hvězda šly spát. Je to moc hezké zaměstnání. A opravdu užitečné, protože je hezké.

Když přišel na planetu, pozdravil uctivě lampáře:

„Dobrý den. Proč jsi právě zhasl svítlnu?“

„To je příkaz,“ odpověděl lampář. „Dobrý den.“

„Co to znamená příkaz?“

„No to znamená, že musím zhasnout svítlnu. Dobrý večer.“

A zase ji rozsvítil.

„Ale proč jsi ji právě rozžal?“

„To je příkaz,“ odpověděl lampář.

„Nerozumím,“ odvětil malý princ.

„Není čemu rozumět,“ řekl lampář. Příkaz je příkaz. Dobrý den.“

A zhasl svítlnu.

Potom si otřel čelo červeně kostkovaným kapesníkem.

„Je to hrozné zaměstnání. Kdysi to vyhovovalo. Zhášel jsem ráno a rozžíhal večer. Zbývající část dne jsem si mohl odpočinout a zbytek noci spát ...“

„A od té doby se příkaz změnil?“

„Příkaz se nezměnil,“ řekl lampář. „To je právě to strašné! Planeta se rok od roku točila rychleji, a příkaz se nezměnil!“

„No a?“ divil se malý princ.

„No a teď se otočí jednou za minutu a já nemám ani vteřinku klidu. Rozsvěcuji a zháším jednou za minutu.“

„To je divné! Dny u tebe trvají minutu!“

„To není vůbec divné,“ řekl lampář. „Už je tomu měsíc, co spolu hovoříme.“

„Měsíc?“

„Ano. Třicet minut. Třicet dní! Dobrý večer.“

A zase rozsvítil svou svítlnu.

Malý princ ho pozoroval a zamiloval si toho lampáře, který byl tak věrný příkazu. Vzpomněl si na západy slunce, které kdysi pozoroval tak, že posunoval židli.

(...)

Tímto člověkem by všichni pohrdali, král, domýšlivec, pijan i byznysmen, řekl si malý princ a šel dál svou cestou. A přece on jediný mi nepřipadá směšný. Snad proto, že se zabývá něčím jiným než sám sebou.

Lítostivě si povzdechl a řekl ještě:

Je to jediný člověk, s kterým bych se mohl spřátelit. Ale jeho planeta je opravdu moc malá. Není tam místo pro dva ...

Malý princ se však neodvažoval přiznat si, že litoval této šťastné planety zvláště pro těch tisíc čtyři sta čtyřicet západů slunce za dvacet čtyři hodiny!

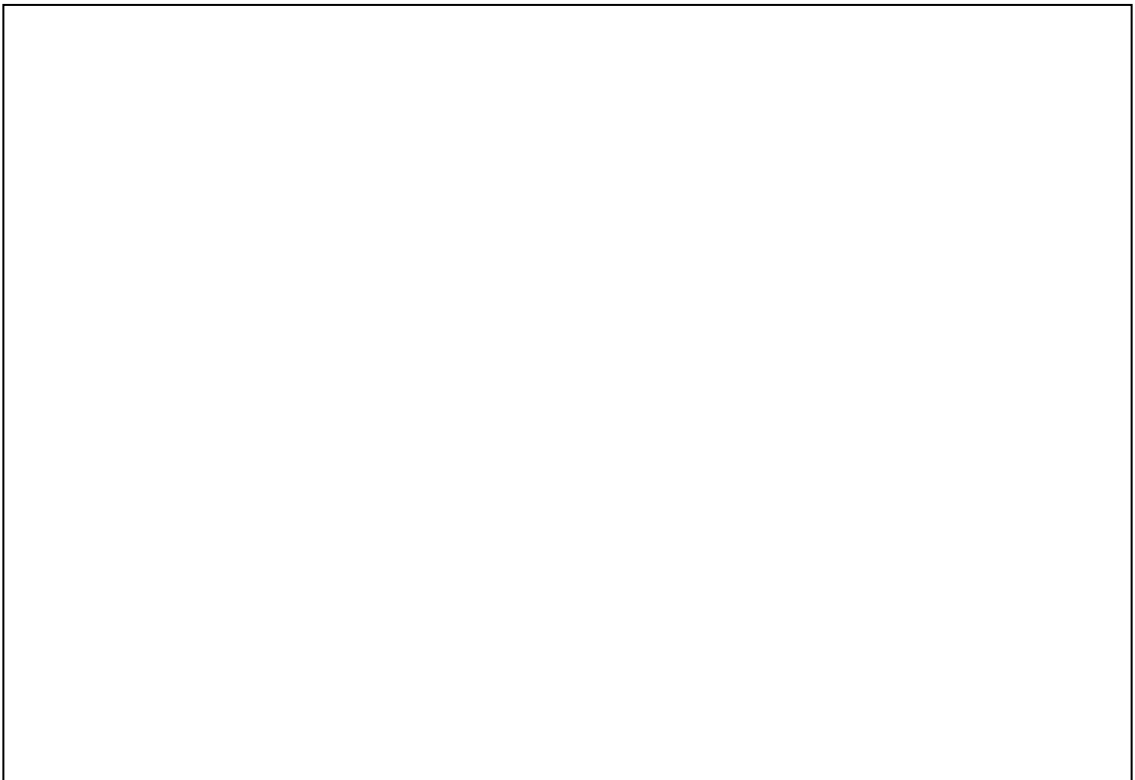

---

3. Jak si představujete planetu, na které žije takový obyvatel? Domluvte se ve skupině na její podobě a pokuste se ji ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

Skupina 5

Text 5

Šestá planeta byla desetkrát větší. Bydlil na ní starý pán a spisoval obrovské knihy.

„Ale hleďme, badatel!“ zvolal, když spatřil malého prince.

Malý princ se posadil na stůl a byl trochu udýchán. Tolik se už nacestoval!

„Odkud přicházíš?“ zeptal se ho starý pán.

„Co je to za tlustou knihu?“ řekl malý princ. „Co tu děláte?“

„Jsem zeměpisec,“ odpověděl starý pán.

„Co je to zeměpisec?“

„To je vědec, který ví, kde jsou moře, veletoky, města, hory a pouště.“

„Opravdu moc zajímavé,“ řekl malý princ. „Konečně opravdové zaměstnání!“ A rozhlédl se kolem sebe po zeměpisově planetě. Ještě nikdy neviděl tak vznešenou planetu.

„Vaše planeta je moc hezká. Jsou tu oceány?“

„To nemohu vědět,“ odpověděl zeměpisec.

„Ach!“ (Malý princ byl zklamán.) „A hory?“

„To nemohu vědět,“ odpověděl zeměpisec.

„A města a řeky a pouště?“

„To taky nemohu vědět,“ řekl zeměpisec.

„Vždyt' jste zeměpisec!“

„Ovšem,“ řekl zeměpisec, „ale nejsem badatel. A nemám žádné badatele.

Zeměpisec nikdy nepočítá města, řeky, hory, moře, oceány a pouště.

Zeměpisec je příliš důležitý, než aby se mohl toulat ... Neopouští svůj psací stůl, ale přijímá návštěvy badatelů. Vyptává se jich a zapisuje jejich vzpomínky. A když se zdají vzpomínky některého z nich zajímavé, dá vyšetřit mravní úroveň badatele.“

„Nač to?“

„Protože badatel, který by lhal, způsobil by v zeměpisných knihách hotové katastrofy. A také badatel, který by příliš pil.

„Jak to?“ zeptal se malý princ.

„Protože opilci vidí dvojmo. Zeměpisec pak mohl zaznamenat dvě hory, kde je jen jedna.“

(...)

Zeměpisec se náhle rozohnil.

„Ale ty přicházíš zdaleka! Ty jsi badatel! Popiš mi svou planetu!“

A zeměpisec si rozevřel knihu záznamů a ořezal tužku. Vypravování badatelů se zaznamenávají nejprve tužkou. Inkoustem se zapíše, teprve až badatel podá důkazy.

„Tak povídej!“ vyzval ho zeměpisec.

„Ó, u mne doma to není moc zajímavé,“ řekl malý princ, „je to tam docela malinké. Mám tři sopky. Dvě jsou v činnosti a jedna je vyhaslá. Ale člověk nikdy neví.“

„Člověk nikdy neví,“ opakoval zeměpisec.

„Mám také květinu.“

„My nezaznamenáváme květiny,“ řekl zeměpisec.

„A proč? To je to nejhezčí!“

„Protože květiny jsou pomíjející.“

„Co to znamená pomíjející?“

„Zeměpisné knihy jsou nejcennější ze všech knih,“ řekl zeměpisec. „Nikdy nevyjdou z módy. Stane se velmi zřídka, aby hora změnila své místo. Velmi zřídka také vyschne oceán. Píšeme o věcech trvajících věčně.“

„Ale vyhaslé sopky se mohou probudit k činnosti,“ přerušil ho malý princ.

„Co to znamená pomíjející?“ (...)

„To znamená něco, čemu hrozí blízký zánik.“

„Mé květině hrozí blízký zánik?“

„Ovšem.“

Má květinu je pomíjející, řekl si malý princ, a má jen čtyři trny na obranu proti světu. A já jsem ji nechal doma úplně samotnou!

Tu se v něm poprvé ozvala lítost. Ale znovu si dodal odvahy.

„Co mi radíte, abych navštívil?“ zeptal se.

„Planetu Zemi,“ odpověděl zeměpisec. „Má dobrou pověst ...“

Malý princ odešel a myslel na svou květinu.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Jak si představujete planetu, na které žije takový obyvatel? Domluvte se ve skupině na její podobě a pokuste se ji ztvárnit, za pomoci materiálů, které máte k dispozici (fixy, pastelky, barevné papíry).

Pracovní list 3

Skupina 1

Text

Arthur Rimbaud *Vyjevené děti*

Houf dětí zvědavě se krčí
pod velkým oknem před chatrčí,
kde září sklep,

a přes sklo, zahalené v páře,
se dívá lačně na pekaře,
jak mísí chléb.

(...)

Když vyndá pekař z pece housky
a klade polámané kousky
na zvláštní plech

a když je na pukličky dává,
tu zatočí se dětem hlava
a ztají dech.

Ta umouněná Jezulátka
hltají v duchu cukrlátka
a koláčky

a oči se jim v spánku klíží,
když tisknou k pekařově mříži
své čumáčky.

Skupina 2

Text

František Gellner *Drobky pod stůl hází nám osud*

Drobky pod stůl hází nám osud,
ostatní vše je nicota.
Alkohol ještě je! Holky jsou posud!
Jsou ještě radostí života!

Žena jak žena! V života vraku
konečně jedno vše bude ti.
Jedna ubíjí něhou svých zraků,
druhá jedem svých objetí.

Šetřiti léty, jež nemají ceny,
v tom velká moudrost nevězí.

Dobré je opium, alkohol, ženy,
schází-li schopnost k askezi.

(...)

Jsem smutný mládenec, rouhavý cynik,
v rozpuku mládí zhořkl mi svět,
v ovzduší krčem a v zápachu klinik
vypučel písňě mé jedový květ.

Děkuju bohu a děkuju čertu
za plaché chvíle prchavý dar.
Života číši jsem naklonil ke rtu,
piju z ní bolest a smutek a zmar.

Skupina 3

Text

Christian Morgenstern *Tři zajíci*

Tři zajíci tu tancují,
když louku stříbří luna:
prvý je tele,
druhý je sele,
třetí je kuna.

Ten, kdo ptá se, ten se i doví,
tady se nevykládá děj,
tady se básní, kouzlí slovy;
cítíš-li se však nucen – kdo ví? –
čtveřici z těch tří udělej:
doplň je pampou z pampelišky
a lišku vyžeň někam ven,
vylisuj celek v deskách knížky
a extrakt vnímej jako sen.

Tři zajíce pak uvidíš,
když louku stříbří luna,
jak se tu točí níž a výš
na nožkách, o nichž všecko víš,
co tele, sele, kuna.

Skupina 4

Text

Konstantin Biebl *S lodí jež dováží čaj a kávu*

S lodí jež dováží čaj a kávu
pojedu jednou na dalekou Jávu

Za měsíc loď když vypluje z Janova
stane u zeleného ostrova

Pojedem spolu já a ty
vezmeš si jen kufřík a svoje rty

Pojedem okolo pyramid
loď počká až přejde Mojžíš a jeho lid

S vysokou holí zaprášenými opánky
jde první přes mokrou trávu a rozkvetlé sasanky

Hejno ryb na suchu zvedá křídla jako ptáci
letí za vodou a ve vlnách se ztrácí

Skupina 5

Text

Jan Skácel *Nahým a mokrým navrch*

Když stáhnou po smrti zajíčka,
pověsí na trám kůži
naruby obrácenou.
Tím nahým a mokrým navrch.

Jak deště v říjnu
haraší v průvanu zaječí kožka.
Ve stohu drtí myš drobnými zoubky zrno.
Léto je daleko a sníh,

sníh je tak čistý, až jiskří v očích.
Na mrazu tvrdne krvavá věc.
Ale to dovnitř
zůstává teplé a hebké.

Skupina 6

Text

Ivan Wernisch *Tichounce*

Tichounce tiše
v lese vrže
zbloudilé kanape
na dně strže

Při měsíčku
jdou se laně
napíti
k sedací vaně

Vyluzuje
divé skřeky
pianola
v proudu řeky

Po rozpustilém
bidetu
jen lehký závan
zbyde tu
(...)

Tichounce tiše
v lese vrže
zbloudilé kanape
na dně strže

Pracovní list 4

Text

Milan Kundera *Falešný autostop*

Milenci jedou na dovolenou do slovenských hor. Zastaví u benzinové pumpy, kde chce muž natankovat benzin. Dívka se zatím vydá napřed pěšky.

Jen chvílemi se ohlédla, zda už nejede. Pak je uviděla; zastavila se a začala na ně mávat tak, jak mávají na cizí auto stopaři. Auto přibrzdžovalo a zastavilo těsně u dívky. Mladík se naklonil k okénku, vytočil je dolů, usmál se a zeptal se: „Kam byste chtěla, slečno?“ „Jedete do Bystrice?“ zeptala se dívka a koketně se na něho usmála. „Prosím, posaďte se,“ otvíral mladík dveře. Dívka usedla a auto se rozjelo. (...) Usmál se na ni a řekl: „Mám dnes štěstí. Jezdím autem už pět let, ale tak hezkou stopařku jsem nikdy nevezl.“

Dívka byla mladíkovi za každou jeho lichotku vděčna; chtěla se chvíli pozdržet v jejím teple, a proto řekla: „Lhát umíte dobře.“

„Vypadám jako lhář?“

„Vypadáte, že rád lžete ženám,“ řekla dívka a v jejich slovech bylo mimoděk trochu staré úzkosti, protože opravdu věřila, že její mladík lže rád ženám.

Mladíka dívčiny žárlivosti už někdy zlobívaly, ale tentokrát je mohl lehce pominout, protože věta přece nepatřila jemu, nýbrž neznámému řidiči. A tak se jenom banálně zeptal: „Vadí vám to?“

„Kdybych s vámi chodila, tak by mi to vadilo,“ řekla dívka a byl to jemný pedagogický vztah mladíkovi; ale konec věty už platil jenom cizímu řidiči: „Vás neznám, tak mi to nevadí.“

„Na vlastním muži ženě vždycky vadí mnohem víc věcí než na cizím,“ (to byl zas jemný pedagogický vzkaz mladíka dívce) „takže vzhledem k tomu, že jsme si cizí, mohli bychom si dobře rozumět.“

Dívka se teď obrátila výhradně jenom k neznámému řidiči: „Co z toho, když se za chvíli rozejdem?“

„Proč?“ zeptal se mladík.

„V Bystrici přece vystoupím.“

„A co když vystoupím s vámi?“

Dívka se po těchto slovech na mladíka poohlédla a zjistila, že vypadá přesně tak, jak si ho představuje v nejtrýznivějších hodinách žárlení; zděsila se, jak s ní (neznámou stopařkou) lichotivě koketuje a jak mu to sluší. Odsekla mu proto se vzdorovitou provokativností: „Co vy byste se mnou, prosím vás, dělal?“

„S tak krásnou ženou bych se moc nerozmýšlel, co dělat,“ řekl mladík dvorně a mluvil v té chvíli zase mnohem víc ke své vlastní dívce než k postavě stopařky. (...) Nahnul se k ní, objal ji rukou kolem ramen a řekl tiše jméno, kterým ji obvykle oslovoval a kterým chtěl nyní zrušit hru.

Ale dívka se mu vyvinula a řekla: „Berete to nějak moc zprudka!“

Odstrčený mladík řekl: „Promiňte, slečno,“ a díval se mlčky před sebe na silnici. (...)

Byla tedy opět stopařkou, která právě odstrčila dotěrného řidiče jen proto, aby zpomalila dobývání a dodala mu více dráždivosti. Pootočila se k mladíkovi a řekla mazlivě: „Já vás, pane, nechtěla urazit!“

„Odpusťte mi, už se vás ani nedotknu,“ řekl mladík.

Měl na dívku vztek, že ho neposlechla a odmítla být sama sebou, když po tom zatoužil; a když dívka tedy trvala nadále na své masce, přenesl mladík svou zlost na cizí stopařku, kterou představovala; a tak najednou objevil charakter své role: přestal

s galantnostmi, jimiž chtěl oklikou lichotit své dívce, a začal hrát muže tvrdého, obračejícího se k ženám spíš hrubšími stránkami mužství: vůlí, sarkasmem, sebevědomím.

Tato role byla docela protikladná mladíkovi starostlivému přístupu k dívce. Než ji poznal, choval se sice k ženám skutečně spíš drsně než jemně, ale démonicky tvrdému muži se nepodobal nikdy, protože nevynikal ani silou vůle ani bezohledností. Nepodobal-li se mu však, tím víc se mu kdysi *toužil* podobat. Je to zajisté touha dost naivní, ale co naplat: ta dětinská touha využila rychle příležitosti vtělit se do nabídnuté role.

Dívce byla mladíkova sarkastická odměřenost velice vhod (...), mohla zapomenout na sebe samu a oddat se své roli.

Své roli? Jaké? Byla to role ze špatné literatury. Stopařka zastavila auto ne proto, aby se svezla, ale aby svedla muže, který v autu jel; byla to prohnaná svůdkyně, výborně disponující svými půvaby. Dívka vklouzla do té pitomé románové postavičky s lehkostí, která ji samu vzápětí překvapila a okouzila. (...)

Nic nechybělo mladíkovi v životě víc než bezstarostnost. Silnice jeho života byla narýsována s bezohlednou přesností: zaměstnávání se nevyčerpávalo jen osmi hodinami denně, prosakovalo i (...) do jeho časově chudičkého soukromí, které nikdy nezůstalo utajeno a stalo se ostatně už několikrát předmětem klepů (...). Ani dva týdny dovolené neposkytly mu pocit osvobození a dobrodružství (...). Musil si zamluvit pokoj v Tatrách už před půl rokem a potřeboval k tomu doporučení od závodního rady svého podniku, jehož všudypřítomná duše o něm tedy nepřestala ani na chvíli vědět.

Byl s tím vším smířen, přesto ho však občas přepadala hrozná představa silnice (...), na níž je všemi viděn a ze které nesmí odbočit. Ta představa se mu vybavila i nyní; podivným krátkým spojením se mu ztotožnila obrazná silnice se skutečnou silnicí, po níž jel – a to ho přivedlo k náhlé ztřeštěnosti.

„Kam jste říkala, že chcete jet?“ zeptal se dívky.

„Do Banské Bystrice,“ odpověděla.

„A copak tam budete dělat?“

„Mám tam schůzku.“

„S kým?“

„S jedním pánem.“ (...)

„Co se stane, když na tu schůzku nepřijedete?“

„To byste měl na svědomí vy a musil byste se o mne postarat.“

„Vy jste si zřejmě nevšimla, že jsem odbočil na Nové Zámky.“

„Opravdu? Vy jste se zbláznil!“

„Nebojte se, já se o vás postarám,“ řekl mladík.

(...)

Když dojeli do Nových Zámek, začalo se už stmívat. (...) Hotel vypadal nevábně, ale byl to jediný hotel ve městě a mladíkovi se už nechtělo jezdit dál. Řekl tedy dívce: „Počkejte,“ a vystoupil auta. Když vystoupil, byl samozřejmě zase sám sebou. (...) Vyčítal si ztřeštěnost, ale pak mávl rukou: pokoj v Tatrách do zítřka počká a nemůže škodit, jestliže oslaví první den dovolené nějakou nepředvídaností. (...) S potíží získal klíč od jediného volného pokoje.

I dívka, když osaměla, shodila ze sebe svou roli. (...) Byla mladíkovi tak oddána, že nepochybovala nikdy o ničem, co udělal. (...) Zato se jí znovu vynořila myšlenka, že snad právě tak jako teď ona, čekávají na muže jiné ženy, s kterými se setkává na služebních cestách. Ale kupodivu ta představa tentokrát nijak nebolela; dívka se totiž v zápětí usmála nad tím, jak je to krásné, že tou cizí ženou je nyní ona; tou cizí, nezodpovědnou a neslušnou ženou, jednou z těch, na které tolik žárlila; naplnil ji

5. Pokus se popsat chování dívky. Myslíš, že bylo správné? Jaký z toho máš pocit?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Pokus se popsat chování chlapce. Myslíš, že bylo správné? Jaký z toho máš pocit?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Zkoušel/a jsi někdy stopovat? Myslíš, že je to nebezpečné? Proč si myslíš, že ano a proč si myslíš, že ne?

.....

.....

.....

Pracovní list 5

Text

Franz Kafka *Proměna*

Když se Řehoř Samsa jednou ráno probudil z nepokojných snů, shledal, že se v posteli proměnil v jakýsi nestvůrný hmyz. Ležel na hřbetě tvrdém jako pancíř, a když trochu nadzvedl hlavu, uviděl své vyklenuté, hnědé břicho rozdělené obloukovitými výstuhami, na jehož vrcholu se sotva držela příkrývka a tak tak, že úplně nesklouzla dolů. Jeho četné, vzhledem k ostatnímu objemu žalostně tenké nohy se mu bezmocně komíhaly před očima.

Co se to se mnou stalo? Pomyslel si. (...)

Řehořův pohled se pak obrátil k oknu a pošmourné počasí – bylo slyšet, jak kapky deště dopadají na okenní plech – ho naplnilo melancholií. Co kdybych si ještě trochu pospal a zapomněl na všechny blázniviny. (...)

Ach bože, pomyslel si, jaké jsem si to vybral namáhavé povolání! Den co den na cestách (...), starosti o vlaková spojení, nepravidelné, špatné jídlo (...). Aby to všechno čert vzal! (...)

Budík právě odbíjel tři čtvrti na sedm – , ozvalo se opatrné zaklepání na dveře v hlavách postele. „Řehoři,“ zavolal hlas – byla to matka – „je tři čtvrti na sedm. Nechtěls odjet?“ Ten něžný hlas! Řehoř se zděsil, když uslyšel hlas, jímž odpověděl, nepochybně svůj dřívější hlas, do něhož se však jakoby zezdola mísilo jakési nepotlačitelné, bolestné pípání. (...) Řehoř chtěl obšírně odpovědět a všechno vysvětlit, za těchto okolností se však omezil na pouhé: „Ano, ano, děkuji maminko, už vstávám.“ (...)

Odhodit příkrývku bylo docela prosté; stačilo, aby se jen trochu nafoukl, a spadla sama. Ale dál už to šlo těžko, hlavně proto, že byl tak nesmírně široký. Byl by potřeboval paže a ruce, aby se zdvihl; místo nich měl však jen spoustu nožiček, které byly neustále v roztodivném pohybu a které navíc nebyl s to ovládat. Chtěl-li naráz některou z nich pokrčit, pak se určitě narovnála. (...)

„Řehoři,“ řekl teď otec (...), „přišel pan prokurista a táže se, proč jsi neodjel ranním vlakem. Nevíme, co mu máme říci. Ostatně chce také mluvit s tebou osobně. Otevři tedy, prosím tě. On už bude tak laskav a promine nám ten nepořádek v pokoji. (...) „Tak může už pan prokurista k tobě dovnitř?“ ptal se netrpělivý otec a zaklepal na dveře. „Ne,“ řekl Řehoř. (...)

„Pane Samsa,“ zvolal prokurista zvýšeným hlasem, „copak se děje? (...) Já žasnu, já žasnu. (...) Vaše výkony v poslední době byly velmi neuspokojivé.“ (...)

„Ale pane prokuristo,“ zvolal Řehoř celý bez sebe a v rozčilení zapomněl na všechno ostatní, „vždyť já hned, okamžitě otevřu. Slabá nevolnost, závrať mi nedovolily vstát. (...) Zrovna vstávám z postele. Jen chvilku strpení!“ (...)

Řehoř se pomalu sunul s židlí ke dveřím, tam se jí pustil, padl na ně, držel se při nich zpříma – polštářky na jeho nožičkách byly trochu lepkavé – a chvíli tam odpočíval po té námaze. Pak se jal ústy otáčet klíčem v zámku. Zdálo se bohužel, že vlastně nemá žádné zuby – čím tedy uchopit klíč? – zato ale v čelistech měl ovšem velkou sílu; díky jim také opravdu pohnul klíčem a nedbal na to, že si bezpochyby nějak ublížil, neboť z úst se mu řinula nějaká hnědá tekutina, stékala po klíči a kapala na podlahu. (...) Podle toho, jak se klíč otáčel, tancoval kolem zámku, držel se teď zpříma už jen ústy a podle potřeby se buď na klíč věšel, nebo ho pak zas vahou celého těla tlačil dolů. Jasnější zvuk zámku, který konečně skočil zpátky, Řehoře zrovna probudil. Oddechl si a řekl: „Tak jsem tedy nepotřeboval zámečníka,“ a položil hlavu na kliku, aby dveře docela otevřel. (...)

Byly už vlastně otevřeny hodně dokořán, ale jeho ještě nebylo vidět. Musel se nejdřív pomalu otočit kolem jednoho z křídel dveří, a to velice opatrně, nechtěl-li se zrovna před vchodem do pokoje svalit na záda. (...) Vtom už slyšel, jak ze sebe prokurista vyrazil hlasité „Ó!“ – znělo to, jako když vítr zakvílí. (...) Matka (...) pohlédla nejdřív se sepjatýma rukama na otce, pak pokročila dva kroky k Řehořovi a klesla k zemi. (...) Hledaje, čeho by se zachytil, ihned upadl na spoustu svých nožiček a slabě vykřikl. (...) Matka (...) s pažemi široce rozpřaženými, prsty od sebe, křičela: „Pomoc, proboha, pomoc!“, hlavu měla skloněnou, jako by chtěla na Řehoře líp vidět. (...) Zapomněla, že má za sebou prostřený stůl; když k němu dorazila, sedla si na něj honem jako v roztržitosti; a zdálo se, že vůbec nepozoruje, že vedle ní se z převržené konvice proudem leje káva na koberec.

„Maminko, maminko,“ řekl Řehoř tiše a vzhlédl k ní. (...) Matka se znovu dala do křiku, utekla ze stolu a padla do náručí přibíhajícímu otci. (...) Otec popadl do pravé ruky hůl, již prokurista při útěku nechal spolu s kloboukem a převlečníkem na židli (...), a dupaje začal mávat holí, aby zahnal Řehoře zpátky do jeho pokoje. Nic nepomáhaly Řehořovy prosby, nikdo těm prosbám také nerozuměl. (...) Každým okamžikem hrozilo, že mu hůl v otcově ruce zasadí smrtelnou ránu do zad nebo do hlavy. (...) Cpal se do dveří děj se co děj. Jedna strana těla se zvedla, šikmo trčel v otvoru dveří, bok měl celý rozedřený, na bílých dveřích zůstaly ohavné skvrny, brzy uvízl úplně a sám od sebe by se už nebyl dokázal pohnout, nožičky z jedné strany nahoře třeslavě visely ve vzduchu, z druhé strany byly bolestivě přitlačeny na zem – v tom dostal zezadu od otce mohutnou ránu (...) a silně krvácející vletěl daleko do svého pokoje. (...)

Do pokoje nosila Řehořovi jídlo jeho sestra. Rodiče za ním nechodili, byl jim odporný. Proměnu syna před okolím tajili.

Řehoř (...) zůstal zticha ležet na tom místě, kde ho páni nájemníci přistihli. (...) Obával se s jakousi určitostí, že už v nejbližším okamžiku se na něj všechno zřítí, a čekal. (...)

„Milí rodiče,“ řekla sestra a úvodem uhodila rukou do stolu, „takhle to dál nejde. Jestli vy to snad nechápete, já to chápu. Nechci před touto obludou vyslovovat jméno svého bratra a řeknu tedy jen: musíme se jí pokusit zbavit. Zkusili jsme vše, co je v lidských silách, abychom se o ni starali a trpělivě ji snášeli, myslím, že nám nikdo nemůže ani to nejmenší vytknout.“

„Má tisíckrát pravdu,“ řekl si otec pro sebe. Matka, která pořád ještě nemohla popadnout dech, se s pomatěným výrazem v očích tlumeně rozkašlala do dlaně. (...)

„Musíme se toho hledět zbavit,“ řekla teď sestra výslovně otci, neboť matka prokašel neslyšela. (...) „Já už to nevydržím.“ A rozplakala se usedavě. (...)

„Milé dítě,“ řekl otec soucitně a s nápadným porozuměním, „co ale máme dělat?“

Sestra jen pokrčila rameny na znamení bezradnosti, jíž teď plačíc propadla přes všechnu dřívější jistotu. (...)

„Pryč musí,“ zvolala sestra, „to je jediný prostředek, tatínku. Musíš jen přestat myslet na to, že je to Řehoř. Vždyť naše neštěstí je vlastně v tom, že jsme tomu tak dlouho věřili. A jakpak by to mohl být Řehoř? Kdyby to byl Řehoř, dávno by už uznal, že lidé nemohou žít pohromadě s takovým zvířetem, a byl by dobrovolně odešel. Mohli bychom dál žít a chovat v úctě jeho památku. Takhle nás ale to zvíře pronásleduje. (...) „Podívej se, tatínku,“ vykřikla najednou, „už zase začíná!“ A v hrůze Řehořovi docela nepochopitelné (...), běžela se schovat za otce, který rozčilen toliko jejím počínáním, rovněž vstal a napolo před sestrou zdvihl ruce, jako by ji chtěl chránit.

Ale Řehořovi přece ani nenapadl někoho děsit, nejméně sestru. Začal se jen otáčet, aby se mohl odsunout zpátky do svého pokoje, a působilo to ovšem nápadně, poněvadž si ve

svém zbědovaném stavu musel při obtížnějších obrazech pomáhat hlavou, kterou při tom několikrát zvedl a uhodil jí o zem. Zarazil se a rozhlédl. Zdálo se, že poznali jeho dobrý úmysl; bylo to jen chvilkové leknutí. Teď se na něj všichni mlčky a smutně dívali.

Slovníček:

Prokurista – právní zástupce podniku

Otázky a úkoly k textu

1. Proč se dílo jmenuje *Proměna*?

.....

.....

.....

.....

2. Popiš změnu hlavního hrdiny.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Jak se hlavní hrdina jmenuje?

.....

.....

4. Jak reagovali na změnu rodiče? Jak reagovala jeho sestra? Souhlasíte s nimi?

.....

.....

.....

.....

.....

